

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 2

19—20 januari.

Debatter m. m.

Fredagen den 19 januari.

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. 3

Interpellation av herr Lundqvist ang. förbundsordningen för Stockholmstraktens regionplaneförbund 65

Lördagen den 20 januari.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. (Forts.) 100

Fredagen den 19 januari förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Örebro den 17 januari 1951.

K. J. Olsson.

Att landshövding *K. J. Olsson*, Örebro, till följd av influensa med hög feber, varför han av mig behandlats, är fr. o. m. den 17 januari 1951 och tills vidare oförmögen att delta i riksdagsarbetet, intygas.

Örebro den 17 januari 1951.

Sandberg.

Verksläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, varunder herr Karl Johan Olsson på grund av den i läkarintyget angivna sjukdomen vore oförmögen att delta i riksdagsarbetet.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogs i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1951/52, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Det spända utrikespolitiska läget och den därav föranledda ekonomiska utvecklingen sätta nu sin prägel på vårt politiska handlande. Molnen stå mörka på politikens himmel,

och med ett visst berättigande kan den frågan ställas: Skola vi undgå ett tredje världskrig och skall det lyckas Förenta Nationerna att begränsa kriget i Korea? De omfattande rustningarna inom de stora och tongivande nationerna, och även inom de mindre, vittna om hur allvarligt läget är. Såsom medlem i Förenta Nationerna och med vår allmänna inställning till det internationella samarbetet vilja vi självfallet medverka till en fredlig avveckling av det spända politiska läget. För denna mening gives även uttryck i trontalet med orden: »Vårt land vill inom ramen för Förenta Nationerna lämna sin medverkan till alla åtgärder, som enligt vår mening äro ägnade att medföra internationell avspänning och varaktig fred», och vidare säges det att »Sverige söker fullfölja sin traditionella utrikespolitik till fredens bevarande».

Vi ha sökt föra en neutral politik och vi ha icke anslutit oss till några stormaktsallianser, utan sökt föra en alliansfri politik, som i stort sett erhållit allmän anslutning inom vårt folk. Ett fullföljande av denna politik har icke utgjort något hinder för att vi inom Förenta Nationerna och för dess idéer kunnat delta i ett förtroendefullt samarbete med den övriga demokratiska världen. Men för vår egen del ger oss denna linje en större frihet än om vi vore anslutna till en stormaktsallians, och med vårt lands geografiska läge med Finland intill vår gräns kan det även vara av betydelse, att vi ej äro bundna av några allianser. I det ställningstagande, som vi i Förenta Nationerna måste göra beträffande vissa allvarliga frågor, anser jag att vi böra bibehålla vår handlingsfrihet. Ett biträdande av beslut, som ålägga oss förpliktelser, som vi kanske icke kunna uppfylla och som kanske icke kunna bli till gagn för någon men som kunna leda till oöverskådliga konsekvenser, böra vi avhålla oss ifrån. Vårt land kan icke

Statsverkspropositionen m. m.

mycket inverka på den internationella politiken i världen, och det är då så mycket angelägnare, att vi icke frångå oss rätten att bestämma över oss själva. I det nuvarande läget, som kan bli hotande utåt och besvärligt inåt, böra de demokratiska partierna, både det, som står i regeringsställning, och de, som tillhöra den s. k. oppositionen, samfältt medverka till att bemästra svårigheterna.

Den ekonomiska kris, som vi nu kommit in i, kan bli ganska besvärlig. Nu kanske någon menar att detta inte är någon kris, i varje fall inte någon ny kris, utan endast en fortsättning av den kris, som socialdemokraterna under valrörelsen i höstas påstodo att de klarat. De heroiska orden: »Vi klarade krisen», som förkunnades i press och från talarstolar, ha vi ännu i färskt minne. Den är nog inte klarad ännu. Men äro vi icke själva till stor del orsak till att vi kommit i detta besvärliga läge? Vårt näringsliv har under flera år haft goda konjunkturer med fortgående ökning av produktionen. Industrien har haft högkonjunktur, jordbruket har lämnat goda skördar och arbetet rationalisering har betydande arbetskraft där frigjorts. Den allmänna sysselsättningen har varit mycket hög, och det har i stort sett ej förekommit någon arbetslöshet. Vårt handelsutbyte med utlandet har ökats, och vi ha haft god avsättning för våra produkter.

Trots dessa nästan i alla avseenden gynnsamma förhållanden har vårt ekonomiska läge på vissa områden försämrats. Våra valutatillgångar ha minskats. Statens upplåning har ökats, icke minst genom utgivande av skattkamarväxlar och obligationer, vilka i ganska stor utsträckning måst belånas i riksdagens egen bank. Och inflationen har stått och står alltfjämt hotande vid dörren. Den har endast kunnat hållas tillbaka genom att en del av levnadskostnaderna subventionerats med skattemedel. Vi ha kommit in i ett läge, som i längden icke kan behärskas utan särskilda åtgärder.

Kravet på regleringarnas avskaffande har blivit allt starkare, och de, som ha haft ansvaret, framförallt finansminis-

tern, ha ansett att detta borde ske vid årsskiftet 1950/51 i samband med lönestoppets upphörande. Genom den nu inträdda krigs- och rustningskonjunkturen blev denna tidpunkt icke särskilt lämplig härför. Vi kunna med skäl ställa frågan: Hade det icke varit bättre, om regleringarna avskaffats vid någon tidigare tidpunkt? Men man har räknat med att tillgången på varor skulle bli bättre och att priserna så småningom skulle ha sjunkit och stabiliserat sig vid årsskiftet 1950/51.

Herr Sköld räknar nu med att det skall bli en engångsförsämring av penningvärdet, men att det sedan skall stanna därvid och att vi därefter skola nå stabilitet. Under nuvarande rustningskonjunktur torde det bli svårt att uppehålla ett stabilt penningvärde. Skola vi, om dessa förhållanden fortsätta, om något år ta ytterligare ett trappsteg på inflationssteget? Den största olägenheten med penningvärdeförsämringen är att den går ut över dem, som ej få sina inkomster ökade, nämligen personer som ha fasta pensioner eller ett sparat kapital och som inte kunna räkna med att få ersättning för denna försämring av penningvärdet. Dessutom är det ju många andra som bli lidande genom denna försämring av penningvärdet.

En bidragande orsak till det ekonomiskt ansträngda läget är expansionen av statens verksamhet under de senaste åren. Förvaltningsapparaten har svällt; det ena verket efter det andra har inrättats, och sociala hjälpåtgärder och reformer ha beslutats i sådan utsträckning, att statsmakterna av ekonomiska skäl måst skjuta verkställigheten därav på framtiden, vilket varit fallet med sjukvårdsreformen. Statens behov och utgifter ha stigit i raskt tempo. Det är svårt redan under en högkonjunktur att få budgeten balanserad, och de direkta skatterna ha nu nått den höjd, att de ej gärna kunna ökas ytterligare. Genom penningvärdeförsämringen komma de ändå att ökas, vartill jag skall återkomma något senare. Även de indirekta skatterna, särskilt på njutningsmedel, ha ju nått en sådan höjd, att en ytterligare

ökning knappast skulle tillföra staten högre inkomster.

Nu vill finansministern sanera budgeten och stabilisera penningvärdet. Det parti jag tillhör vill stödja finansministern i denna hans strävan. Men för att nå detta mål måste man, såsom i trontalet framhålles, iakttaga sträng sparsamhet i fråga om det allmännas utgifter.

Herr statsrådet Sköld tillsatte ju under förra året en kommitté, den Wärnska utredningen, med syfte att minska statsutgifterna. Herr Wärn föreslog också nedskärning av statens utgifter med ganska betydande belopp, men detta har i statsverkspropositionen medfört en besparing av endast 5 miljoner kronor. Det påminner något om berget som födde en råtta. Man kan emellertid vara herr Sköld tacksam för att han genom att tillsätta den Wärnska utredningen har tagit itu med dessa problem för att undersöka, i vad mån de ständigt sväljande statsutgifterna kunna hållas nere. De äro i årets budget beräknade till 5 367 miljoner kronor, vilket innebär en ökning mot förra året med 529 miljoner kronor, och denna ökning består till stor del av automatiska stegringar i anledning av tidigare fattade beslut.

Det är det sociala området, som framför andra varit föremål för herr Wärns utredning och uppmärksamhet, och ett genomförande av en besparing i enlighet med hans förslag enbart på detta område skulle medföra en betydande utgiftsminskning. Men det är icke lätt att genomföra besparingar på detta område, sedan dessa reformer en gång genomförts. Ingen vill väl yrka på en sänkning av folkpensionerna. Det har icke heller herr Wärn gjort. Och en begränsning av barnbidragen skulle, sedan de införts, bli rätt kännbar för många familjer. Ett borttagande av barnbidraget för det första barnet, såsom herr Wärn ifrågasatt, skulle visserligen medföra ganska betydande besparingar för staten men skulle säkerligen i många fall bli ganska kännbart för dem, som det här gäller. Det första barnet medför nämligen i allmänhet högre

Statsverkspropositionen m. m.

kostnader för utrustning och anskaffning av persedlar m. m. än de senare, och då de gifta kvinnorna numera i stor utsträckning ha förvärvsarbete, åsamkar dem redan det första barnet ökade kostnader, om de skola behålla sin anställning. Därtill kommer, att barnbidragen infördes i samband med borttagande av de skattefria avdragen för barn. Barnbidragen kunna därför icke gärna utan annan kompensation indragas, i synnerhet sedan nu subventionerna på livsmedel och andra konsumtionsvaror borttagits. Barnbidragen tillkommo ju även under en tid, då det låga födelsetalet ingav bekymmer för vår folkstams framtid och föranledde åtgärder av skilda slag för att främja familjebildningen.

Med vad jag här sagt har jag velat påvisa, hur svårt det är att minska statsbidrag av denna art, sedan de en gång införts. Det är därför av vikt att de ekonomiska verkningarna av sådana reformer noggrant provas, innan de beslutas.

Med detta vill jag inte ha sagt, att det inte är möjligt att kanske på andra områden inom den sociala verksamheten åstadkomma vissa besparingar. Jag tror för min del, att de sociala bostadsbidragen behöva genomgå en omprövning och i viss mån en rationalisering, och det är möjligt att på detta område skulle med rätta kunna göras en del besparingar. Likaså ha vi ju åtskilliga andra verksamhetsgrenar, där man säkerligen utan att vålla alltför stora olägenheter skulle kunna skära ned statens utgifter.

Finansministern har emellertid ansett sig icke kunna föreslå några mera betydande besparingar med anledning av herr Wärns utredning — såsom jag tidigare nämnde uppgå de ju till mycket begränsade belopp.

För att nå ekonomisk stabilitet lägger herr Sköld huvudvikten vid att anpassningen av pris- och lönenivåerna får karaktären av en engångsförskjutning, varvid han dock medger att man icke kan inverka på vad som kan hända utomlands samt att våra möjligheter att uppehålla penningvärdet skulle försvåras, om inflationstendenserna förstär-

Statsverkspropositionen m. m.

kas. Omsorgen om penningvärdet måste därför vara den främsta angelägenheten för statsmakterna i deras ekonomiska politik. Ett stabilt penningvärde är en nödvändig förutsättning för det enskilda sparandet och för att förtroendet för penningvärdet skall kunna upprätthållas. Erfarenheterna under de senaste årens värdeförsämring kunna icke ha stärkt detta förtroende.

Herr Sköld vill nu reparera, vad som tidigare i det avseendet kan ha brustit, genom att tillämpa en aktiv finanspolitik och genom att iakttaga sträng sparsamhet samt om möjligt undvika att finansiera statens utgifter genom upptagande av lån. Att finansministern i statsverkspropositionen uttalar, att man bör sträva efter att så långt som möjligt frigöra utrikeshandeln och undan för undan avveckla detaljregleringarna på övriga områden av det ekonomiska livet men likväl icke ansett sig kunna avveckla byggnadsregleringen, är förståeligt. Dock är det önskvärt att denna reglering tillämpas på ett sådant sätt, att den icke lägger hinder i vägen för en normal byggnadsproduktion, icke minst på landsbygden.

Priskontrollen är ju även föreslagen att bibehållas efter omarbetade direktiv, som man vill hoppas skola göra den mera smidig för sina uppgifter. De nya skatter, som i propositionen förbådas, äro, förutom investeringsskatten, som har en särskild uppgift att fylla, taxehöjning för järnvägstrafik, post och telegraf, samt höjda radiolicensavgifter. Beträffande de senare kan man ställa frågan, om det är nödvändigt med en höjning med hänsyn till den ökning av radioapparaternas antal, som alltjämt äger rum och som medför ökade inkomster.

I samband härmed vill jag även nämna några ord om de direkta skatterna, vilka numera äro mycket betungande och bli det i ännu högre grad, i den mån en försämring av penningvärdet äger rum. De nuvarande skatteskalorna och även storleken av de skattefria avdragen fastställdes, då penningvärdet var annorlunda än nu. Om penningvärdeförsäm-

ringen nu vid årsskiftet motsvarar ungefär 10 % och inkomsterna för de skattskyldiga ökas i proportion därmed, komma inkomstskatterna till staten att ökas med ännu större belopp. Om alltså realinkomsten för de skattskyldiga efter denna beräkning är densamma som tidigare, komma skatterna vid tillämpningen av de progressiva skatteskalorna att ta ännu större andel av realinkomsten i anspråk än tidigare. Detta är ytterligare ett skäl för en sänkning och omjustering av de direkta skatterna till staten.

Jag vill även beröra en annan av de punkter, som förekomma i budgetförslaget, nämligen anslagen till vägväsendet. Enligt den Wärnska utredningen borde även vägväsendet få vidkännas minskning av sina anslag med 40 miljoner kronor, vilket skulle göra det svårt att hålla vägarna i det skick, som den nuvarande trafiken kräver. Vägarna ha fått stå tillbaka under krigsåren. För bygden och den allmänna trafiken betydelsefulla vägarbeten, som planerades för många år sedan och som ingått i femårsplaner, av vilka en del till och med upprättades före kriget, ha icke fått komma till utförande. Det är angeläget, att dessa vägarbeten nu få komma till stånd. Den fortgående stegringen av vägtrafiken medför även ökade kostnader för vägnas underhåll och förbättring, och detta senare är av mycket stor betydelse för samfärdseln och näringslivet. Jag kan därför instämma i den Wärnska utredningens uttalande — utan att därför komma till samma resultat som den — att vägnaslagen av olika skäl måste bedömas annorlunda än huvudparten av driftbudgetens övriga anslag till egentliga statsutgifter. Kommunikationsministern har heller inte ansett sig kunna följa herr Wärns förslag.

Jag vill vid detta tillfälle vädja till kommunikationsministern, att han framför allt måtte se till, att vägar som under många år ha blivit eftersatta och som nu inte äro i det skick, som man har rätt att kräva, förbättras. Detta gäller till och med stora genomfartsvägar. Men

man bör inte bara sätta vägarna i bättre stånd genom att förse vägbanan med bindningsmedel, så att dammet inte yr, utan det är ännu viktigare att alltför krokiga och dåliga vägar rätas och sättas i sådant skick, att de kunna tillgodose trafikbehovet, och först därefter bör man lägga på bindningsmedel.

Jag vill därmed inte ha sagt, att man inte i samhällena, där det bor mycket folk och där alltså dammet blir mycket besvärande, även bör förse vägbanan med bindningsmedel till skydd mot damm, men vid en avvägning av angelägenhetsgraden när det gäller dessa nödiga arbeten kommer jag till den slutsatsen, att den egentliga förbättringen av vägarna inte bör sättas i andra hand.

Bland de huvudtitlar, som i årets budget fått vidkännas en minskning av anslagen, är särskilt jordbrukets. Där föreslås en minskning av anslagen med 158 miljoner kronor, vilket huvudsakligen beror på borttagandet av subventionerna, och därom är väl inte så mycket att säga. Komma vi i ett läge, att vi kunna slopa subventionerna, är detta ju inte annat än att rekommendera. Men även när det gäller vissa andra anslag för jordbruksändamål har man varit ganska sparsam. Man har inte kunnat tillmötesgå framställningar från olika institutioner om tillgodoseende av behov, som äro mycket angelägna och berättigade, t. ex. anslag till hushållningssällskapen, höjda anslag till lantmannaskolebyggnader m. m. Jordbrukets företrädare ha för övrigt genom den överenskommelse, som träffats mellan jordbrukets ekonomiska organisationer och regeringen angående den ekonomiska uppgörelsen, visat en ganska stor moderation och inte sträckt sina anspråk för långt. I det läge, som nu är rådande, ha de velat få en uppgörelse till stånd, och jag tror att det är ett gott föredöme jordbrukarna här visat, att en sådan kommit till stånd.

Jag kan inte heller vid detta tillfälle förbigå frågan om anslagen till vår militära försvarsberedskap. Dagligen läsa vi i tidningspressen och höra genom radion, hur man i olika länder förstärker

sitt militära försvar och beviljar anslag med i vissa fall svindlande belopp. Detta visar, hur kritiskt man bedömer det militärpolitiska läget, vilket bör ge oss anledning att ompröva, i vad mån vi böra tillföra vårt försvar en omedelbar förstärkning — en förstärkning, som kunde få effekt inom en icke alltför avlägsen framtid, ty det är kanske under denna tid, som läget är som mest kritiskt.

Försvarsministern har nu i fjärde huvudtiteln lagt fram sina förslag och äskanden för militära ändamål för nästa budgetår, och anslaget slutar på en summa av 1 051 miljoner kronor, vilket innebär en ökning från 1950/51 med 137 miljoner kronor, vartill komma anslag på kapitalbudgeten. Försvarsministern har emellertid icke ansett sig kunna tillmötesgå de militära myndigheternas framställningar om förstärkning av flyget, och han har likaså prutat på de militära myndigheternas äskanden om anskaffning av krigsmateriel, framför allt tygmateriel, såsom kanoner och annan liknande teknisk utrustning, vilka krav det nog skulle ha varit önskvärt att man i dessa tider bättre tillgodosett. Visserligen har riksdagen bemyndigat regeringen att utlägga beställningar till betydande belopp, och givet är att man inte kan göra det i större omfattning än vad vår industri kan producera. Men jag anser att läget är sådant, att man bör ompröva, i vad mån det inom vårt försvar finns brister, som nu skulle kunna täckas.

I propositionen föreslår nu herr Vougts att repetitionsövningar i normal omfattning skola anordnas i år, varvid 70 000 man skola inkallas. Detta måste anses vara en förstärkning av beredskapen. Emellertid har herr Vougts icke ansett det nödvändigt att framlägga förslag om en förbättrad utbildning av gruppechefer. Dock betyder det ju så mycket, hurdana ledarna äro — låt vara att det här gäller de lägsta graderna av ledare — men även dessa böra ha en bättre utbildning än de mannar de skola leda. Det räcker nog inte att välja ut de lämpligaste personerna till befäl och räkna

Statsverkspropositionen m. m.

med att dessas bättre förutsättningar skola vara tillräckliga för att det skall bli goda gruppchefer av dem, utan gruppcheferna måste nog ha en något längre utbildningstid än de övriga. Därför hade man väntat att herr Vougt i år skulle ha givit till känna att han ämnade framlägga förslag om förbättrad utbildning. Det har han inte gjort.

Däremot har herr Vougt när det gäller utbildningen av reservofficerare — en fråga som var uppe vid höstriksdagen genom motioner, som då bekämpades av herr Vougt — nu föreslagit att den årligen utbildade kontingenten skall ökas till 350. Det är en ganska snabb åsiktsförändring som här framträder. I december månad bekämpade herr Vougt förslag om en ökning, men i statsverkspropositionen — som kanske utarbetades i samma månad — framlägger han själv ett förslag om en dylik ökning.

Herr talman! I det läge vari vi nu stå — utanför Atlantpakten — är det angeläget att vi själva tillgodose vårt för svar, då vi i första hand måste lita till oss själva.

Herr ANDREN: Herr talman, mina damer och herrar! När regeringen nu efter fem års s. k. skördetid lägger fram sin sjätte budget, måste man med tillfredsställelse konstatera två ting. För det första har regeringen allvarligt strävat efter att hålla utgifterna nere. Av det Wärnska besparingsförslagets olika programpunkter märker man visserligen kanske inte så mycket, men besparingstendensen i budgeten är i alla fall omisskännlig. För det andra vill regeringen — efter en ny och betydande eftergift till inflationskrafterna — hålla penningvärdet uppe. Finansministern hoppas att inflationen »blir av engångsnatur och icke ger upphov till en fortgående glidning av priser och löner». Detta är, säger finansministern, framför allt »ett nödvändigt villkor för beräkningarnas giltighet». Ja, herr talman, »beräkningarnas giltighet» är väl ändå inte vårt största bekymmer i dagens situation. Viktigare är väl ändå saken själv, penningvärdets stabilitet.

Nationalbudgetdelegationen har i sitt utomordentligt välskrivna betänkande icke varit riktigt säker på sin sak i denna punkt. Den talar öppet om »de allvarliga problem, som resas genom de existerande inflationistiska tendenserna». Den redovisar också de faktorer som hösten 1951 kunna driva fram en andra inflationsvåg: ökade priser på yl-levaror och vegetabiliska livsmedel, successivt stegrade kolpriser, höjda godstaxor och eventuellt en hyresstegring. Därtill kommer emellertid, att de nya, högre lönerna då på allvar måste slå igenom i priserna. Den s. k. engångsinflationen får säkerligen efterföljare, och detta kanhända mycket snart. Vad veta vi för övrigt om världsmarknadens prisutveckling?

Men även finansministern, som icke brukar uppträda i vår krets såsom en tvivlande Tomas, är icke alldeles säker på sin sak denna gång. Han är medveten om riskerna för att det skall bli »en kumulativ inflationistisk process med successiva pris- och lönestegringar». Finansministern hopar här en rad utländska ord, men meningen är ju ändå ganska klar; det kan bli en fortsatt, stegrad försämring av penningvärdet. Jag kan tillägga, att finansministerns engelske kollega i det engelska underhuset har givit sitt folk en mycket allvarligare varning på denna punkt än den svenske finansministern har funnit lämpligt att göra.

Det är ett allvarligt problem finansministern med mycken fördomsfrihet tar upp, när han sedan ställer frågan: »Är full sysselsättning nödvändigtvis förbunden med inflation? Äro kraven på full sysselsättning och stabilt penningvärde oförenliga? Vad måste krävas av den ekonomiska politiken för att förverkliga denna dubbla målsättning?» Detta är förvisso allvarliga problem. Jag är tacksam för att finansministern vill tillkalla särskilda sakkunniga för en utredning av dessa frågor och att han anser att denna utredning kräver »ett, icke minst ur teoretisk synpunkt, djupgående studium av ämnet». Teoretiska nationalekonomer ha kanske icke

Statsverkspropositionen m. m.

alltid förvärvat det allra bästa anseendet i praktisk politik. Vi ha ju gjort vissa erfarenheter. Men när en teori är riktig, är den i alla fall ett fint destillat av praktiska erfarenheter. Jag skulle emellertid gärna se att även praktiskt förfarna ekonomer finge vara med i denna utredning. Jag antar att detta också är finansministerns avsikt.

Det är en trivial iakttagelse att tiderna ändras och att vi ändras med dem. Man kanske också kan uttrycka tanken på det sätt som den en gång har uttryckts av Tegnér: »På jorden måste vi akta på tidens tecken, om tiden skall akta på oss.» Det finns ingenting kvar av de optimistiska skördetidsstämningarna och högspända framtidsdrömmarna från år 1945 i årets budget. Klimatet har blivit kallare och bistrare både hemma och ute i världen, och den politiska fantasiens blommor ha blivit frostbitna. Vi stå mitt uppe i en social reformpaus av obestämd längd. Men regeringen tänker måhända som den berömde skotten, som hade knogat upp för ett högt berg och där uppe i kylan på bergets topp reste en sten med följande inskription: »Vila och var tacksam.»

När man tar del av statsverkspropositionen av år 1951, som i traditionella kanslisvenska vändningar lägger fram ett nyktert program, präglad av tidens villkor och vår finansministers realistiska kynne, och tänker tillbaka på de gångna årens politik, erinrar man sig lätt en svensk poet, som en gång — det var på 1920-talet — skrev om »högtidsklädda åsiktsbankruttörer», som vittnade om »planers sammanbrak». Det är starka ord, och jag vill inte direkt applicera dem på någon. Alla ha vi fått vara med om att få revidera planer och omdömen, såvida vi icke ha stelnat till torra dogmatiker, som icke längre kunna lära om. Men jag måste säga att regeringens programförändring är anmärkningsvärd genom sin omfattning. Efter fem års planhushållning stå vi inför mycket stora svårigheter, och dessa svårigheter tvinga oss alla till betänksamhet och försiktighet.

Talet om balans i samhällsekonomi och statsfinanser har icke längre samma klang av tillförsikt som för ett år sedan. Sikten är mer än vanligt oklar, och nationalbudgeten är full av försiktiga reservationer. En reviderad upplaga utlovas också. Inga nya steg ställas längre i utsikt för en frigörelse av vår ekonomi; tvärtom skynta nya statsingripanden, låt vara att finansministern nu visar en viss förkärlek för generell, automatiskt verkande medel. Priskontrollen med dess svårkontrollerade prisättning skall finnas kvar. Vi få senare ånyo anledning att diskutera den. Jag måste emellertid bestämt yrka på att de nya direktiven föreläggas riksdagen.

Inga nya skattesänkningar utlovas. Tvärtom ser man redan de dimmiga konturerna av en ny skatt: investeringskatten. Denna skatt, vars konstruktion vi ännu icke känna, tillsammans med den därav föranledda ökningen av bolagskatten beräknas ge omkring 200 miljoner kronor. Samtidigt som man söker begränsa den s. k. fria företagsamhetens investeringar med hjälp av sparade medel, är man beredd att föreslå att Luleå järnverk skall få göra investeringar på 75 miljoner kronor med statliga medel. Nationalbudgeten klarlägger tydligt de offentliga investeringarnas allt mer dominerande betydelse på de privata investeringarnas bekostnad. Mot dessa offentliga investeringar ha vi inget automatiskt verkande instrument. Här måste statsmakterna och de kommunala myndigheterna ålägga sig en frivillig — och därför en allt annat än pålitlig — behärskning. En sådan behärskning är av vikt icke minst i dessa tider.

Vi fingo för ett år sedan höra att den samhällsekonomiska balansen var i det närmaste återställd liksom den statsfinansiella, och under valmånaderna fingo vi läsa överallt på vägkanterna och på torgen ute i landet: »Vi klarade krisen». Och »vi», det var naturligtvis vår nådiga regering. I årets statsverksproposition får Koreakriget tjäna såsom förklaring till att förra årets prognoser slagit fel. Finansministern är emellertid uppriktigt nog att erkänna en felspekulation: den

Statsverkspropositionen m. m.

falska förhoppningen, att prisfallstendenserna efter hand skulle komma att dominera den internationella ekonomiska utvecklingen. Det var i tecknet av denna spekulatio som vi bland annat fingo de nya subventionerna.

Att Koreakriget och den internationella utvecklingen ha spelat en betydande roll, skall ingen förneka, men nära tre månader efter krigets utbrott fingo vi dagligen läsa att krisen var klarad. Det är mycket märkligt att regeringen så länge kunde vara i god tro på denna punkt. Samtidigt höllo regeringens medlemmar råfst- och rättarting med en eller annan tvivelaktig eller felaktig siffra i borgerliga valbroschyrer. Det var verkligen att sila mygg och svälja kameler; det är inte mer än rätt att regeringen haft tydliga matsmältningsbesvär efter denna historia.

Prognoser äro vanskliga företag, och jag har redan vid ett par remissdebatter varnat för den vidskepliga tilltron till dessa. Alltför ofta händer det oväntade. Jämför man förra årets prognoser med verkligheten, finner man att kalkylerna förra året voro mycket missvisande. Bruttonationalprodukten ökade inte med beräknade 650 miljoner kronor, utan med 1 500 miljoner. Importen ökade icke med beräknade 500 miljoner kronor, utan med 1 000. Exporten ökade icke med beräknade 250, utan med 950 miljoner kronor, och konsumtionen ökade icke med 350, utan med 1 300 miljoner kronor. I stället synes lagerhållningen icke, såsom man beräknade, ha ökats med 200 miljoner kronor, utan i stället minskats med 250 miljoner kronor, och sparandet har visat en negativ tendens, om man får tro propositionen.

Som man kan vänta, blanda sig gynnsamma och ogynnsamma drag i bilden av vår ekonomiska utveckling under år 1950. Jag skall dröja vid ett par av dem.

Produktionens oväntat starka stegring är naturligtvis ett glädjande inslag i bilden. Det är inte bara den fulla sysselsättningen, utan också rationaliseringen och den livliga nyinvesteringsverksamheten som komma till uttryck i denna

stegring. Men ha vi i vårt land fått en femprocentig produktionsstegring, så synes Storbritannien — enligt ett tal av Englands finansminister för en vecka sedan — ha kunnat uppvisa än högre siffror. Han beräknade t. ex. ökningen av den industriella produktionen till 8,5 å 9 procent sedan 1949. De icke fullt jämförliga siffror, som president Truman nyligen offentliggjorde angående den amerikanska produktionen, tyda också på en kraftig ökning.

Det är uppenbart att kulturländerna skulle ha stora möjligheter att höja sin materiella och kulturella standard, men det är också tydligt att en betydande andel av den ökade produktionen på grund av tidens vrånghet kommer att användas för tillverkning av destruktiva maskiner. Detta är ett väsentligt moment i vår tids tragik.

Naturligtvis är det glädjande att utrikeshandeln har ökat, till och med åskalligt mer än man vågat hoppas. Produktionens ökning och handelsliberalisering äro här de grundläggande faktorerna. Däremot är det en allvarlig sak att lagerhållningen synes ha minskat. I det nu rådande utrikespolitiska läget ha vi all anledning att se till, att vår lagerhållning är god och att den dessutom har en sådan spridning inom landet som förhållandena fordra och medgiva. Vid förra världskrigets utbrott var det illa ställt med lagrens fördelning inom landet.

En ytterst allvarlig sak är sparandets tillbakagång. Det permanenta inflationshotet, de höga skatterna på kapital och inkomst av kapital samt den bristande tilltron till regeringens tillgodoseende av spararnas intressen kunna ju ej skapa ett ekonomiskt klimat som gynnar sparandet. En uppdämning av sparandet betyder en minskad kapitalbildning, och denna i sin tur betyder minskade möjligheter att i framtiden sysselsätta och försörja vårt folk.

Den fulla sysselsättningen har under dessa år inte varit något större problem — herr Myrdals profetior till trots. Trettioalets små årskullar, som ofta på grund av längre utbildning relativt sent

Statsverkspropositionen m. m.

trädde in i arbetslivet, har produktionen haft lätt att absorbera. Det är sannoligen icke regeringens förtjänst att vi under dessa år haft full, ja, överfull samsättning. I början av 1960-talet bli de arbetsföra kullarna, som begära inträde i produktionen, betydligt större.

Det svenska folket går in i det nya året med två stora bekymmer. De heta bostadsfrågan och prisstegringarna. Båda ha varit föremål för statliga regleringar. Planhushållningen på bostadsområdet har gått i planlöshetens och missförståndens tecken. En författare har sammanställt de prognoser, som generaldirektören i bostadsstyrelsen — naturligtvis en socialdemokrat — har uppbyggt det svenska folket med under en följd av år. Jag skall tillåta mig några plock ur detta intressanta florilegium. Jag skall börja med några uttalanden från 1944 och sedan fortsätta fram till 1950.

År 1944 yttrade sålunda denne kände chef för bostadsstyrelsen följande: »Avvecklingen av den marknadsmässiga bostadsbristen är en engångsaffär, som bör kunna klaras av tämligen snabbt, dock icke på ett år. — — — En bostadsproduktion av denna omfattning (45 000 lägenheter per år i tätorterna) kan beräknas tillräcklig för att avveckla bostadsbristen inom ett par år och även möjliggöra att de undermåliga lägenheterna tämligen snart undanröjas.» Det var väl ändå en besynnerlig optimism som den gången utvecklades av den ansvarige chefen för det verk som skulle sköta den svenska bostadsfrågan.

År 1945 yttrade sig samme chef på följande sätt: »Det säger sig självt, att denna brist inte kan avvecklas på en dag och inte heller på ett år. De kalkyler, som gjorts på detta område, peka mot att med nuvarande produktionsnivå skulle bristen kunna vara i huvudsak täckt först inom loppet av omkring tre år, och med hänsyn till den allra senaste tidens demografiska uppgifter kanske man får räkna med någon ytterligare förlängning av bostadskrisen, men det kan i varje fall knappast bli fråga om någon avsevärt längre tid.»

År 1946 låter det på följande sätt: »Vårens tillskott av nya lägenheter har dock varit osedvanligt stort och om inte sakerna trassla till sig alltför illa, bör 1946 kunna komma att beteckna vändpunkten till det bättre för bostadstillgången.» Jag vill fråga om det är någon av kammarens medlemmar som märkte att 1946 var en vändpunkt i bostadsfrågan.

1947 och följande år märker man en något tilltagande pessimism, vilken också kan betecknas såsom en växande förståelse för lägets allvar. År 1947 heter det: »Det förefaller troligt, att en lättnad i bostadsbristläget successivt, om än långsamt, kommer att nås från denna sida av bostadsmarknaden (tillbakavikande rörelse i äktenskaps- och hushållsbildningen), även om bostadsproduktionen under de närmaste åren icke kan höjas över den nivå, som gällt under senare år.»

År 1948 har hans verklighetssinne och följaktligen också hans pessimism kommit till något tydligare uttryck. Då heter det på följande sätt: »Om man ser på förutsättningarna för bostadsbyggnad och på bosättningsfrekvensen måste man konstatera, att det icke under de allra närmaste åren finnes utsikt till nämnvärd bristavveckling.»

Jag skall också återge ett par uttalanden från åren 1949 och 1950. År 1949 hette det: »Den (resursernas begränsning) har hittills förhindrat varje avveckling av bostadsbristen, som på senare år tvärtom skärpts.» Hur kom det sig att denne chef för bostadsstyrelsen inte tidigare till fullo hade förstått betydelsen av att det förelåg en begränsning i fråga om resurserna?

Och 1950: »Bostadskrisens bottenläge är passerat. — — — Vi kunna se något ljusare på läget nu, även om det ännu är långt till normala förhållanden.» Så se vi alltså, hur denne chef för bostadsstyrelsen svänger från en fullständigt omotiverad optimism till en syn på läget, som kan betecknas såsom verklighetstrogen, men med ständigt återkommande inslag av omotiverad optimism.

Så lång tid har det alltså tagit för den

Statsverkspropositionen m. m.

planhushållare, som har haft till uppgift att sköta vår bostadsfråga, att nå någon uppfattning om det verkliga läget på bostadsmarknaden. Vi veta alla, hur många det är som nu vänta på en tillfredsställande bostad. Vi veta också att läget på bostadsmarknaden är förenat med mycket allvarliga sociala, hygieniska och moraliska vådor. Det förefaller mig, som om denna fråga kanske mer än någon annan vore förtjänt av regeringens allvarliga beaktande.

Vårt andra stora bekymmer är de stigande priserna. Det går väl an för dem som nu få sina löner höjda men som ändå ha en gnagande misstanke att de höjda lönerna komma att resultera i högre priser. Verkligt svårt är det och blir det för dem som ha fasta inkomster från besparingar eller i form av fasta pensioner. För dessa kategorier — och de äro inte små i det svenska samhället med dess många åldringar — är läget verkligen allvarligt, och det är en dålig tröst att det kommer att bli än allvarligare. De få begränsa sig till det yttersta, de få arbeta mera än de orka, de få sälja sina möbler och andra tillgångar för att hålla livet uppe. Jag har själv sett sådana fall, så jag vet vad jag talar om.

Om det utrikespolitiska läget uttalade jag mig i denna kammare så sent som i december förra året. Vi veta att det inte har blivit bättre, att tvärtom krisen har skärpts. Vi stå obönhörligt i stora utrikespolitiska sammanhang och kunna icke komma ut ur dessa, icke ens med en isolationistisk politik. Vi äro medlemmar av Förenta Nationerna och ha medverkat till Achesonplanen, som enligt vår utrikesministers förklaring i Förenta Nationerna har till syfte att stärka Förenta Nationernas medel att effektivt ingripa i händelse av en kris — tydligen genom att neutralisera vetot i säkerhetsrådet. Vi kunna varken lämna Förenta Nationerna eller svika de förpliktelser vi där åtagit oss, men vi äro icke heller skyldiga att gå till några ytterligheter. Vi ha vår egen stämna där ute, låt vara att den icke är så stark.

Jag önskar icke yttra mig om Sveriges hållning i den nuvarande krisen. Jag har gjort det på ett annat ställe, och då det svenska ställningstagandet, så vitt jag kan förstå, ännu icke är definitivt träffat, vill jag i detta ömtåliga läge icke söka få en debatt i denna sak till stånd i denna kammare. Men jag vill säga, att vi måste föra en utrikespolitik, vars idealitet icke urartar till donquijoteri och vars realism icke förfaller till cynism.

Alla våra regeringsledamöter ha sina balanseringsproblem. Vad jag fruktar är att vår utrikespolitik skall lösa sina problem på så sätt, att vi betraktas med lika stort misstroende i Washington, London och Moskva. Det vore i sanning en fatal variant av neutraliteten. Även om vi icke kunna följa våra nordiska broderfolk in i Atlantpaktens — bl. a. för Finlands skull — böra vi i alla fall upprätthålla en nära kontakt med våra nordiska grannar. Jag tar för givet att vi alla äro ense om detta. Jag kan personligen intyga att samarbetet hittills varit gott och intimt mellan de nordiska delegationerna i FN.

Det finns ett gammalt grekiskt ordspråk som säger, att när lejonhuden icke räcker till, får man skarva med rävsinn. Det torde möjligen kunna tolkas så, att när försvarskrafterna icke räcka till, får man hjälpa till med diplomati. Jag tror nu inte att vårt utrikesdepartement förfogar över så mycket rävsinn. Jag anser dessutom att det icke är det lämpliga medlet just nu. Vi äro bäst hjälpta med en fullt hederlig politik — och ingen skall klanka på herr utrikesministerns heder. Men i stället få vi laga så att lejonhuden, försvaret, verkligen räcker till.

Jag är rädd för att den verkliga sakenskapen är tämligen enig om att vårt försvar varken med hänsyn till materiel, personalens utbildning eller beredskapen är tillfredsställande för en situation sådan som den nuvarande. Försvarsministern har uppskjutit vissa frågor med en hänvisning till den s. k. Nothinutredningen. Denna har gjort oss stora tjänster, och man måste därför beklaga

Statsverkspropositionen m. m.

att dess sakkunskap icke längre står till förfogande. Man kan emellertid icke längre uppskjuta några frågor för dess skull — och det är ju en vinst. Situationen tillåter icke heller några uppskov. Försvarsministern måste bestämma sig, med ledning av den sakkunskap som står till hans förfogande. Jag tror emellertid att det skulle vara till nytta för vårt försvar, om det fanns ett mer eller mindre permanent försvarsråd, sammansatt av intelligent folk från olika områden, även från riksdagen, som kunde följa försvarsfrågan och tjänstgöra som initiativtagare, utrednings- och remissinstans i viktigare militära problem. Jag skulle vilja be försvarsministern att även beakta denna sak.

Jag vet att andra talare komma att ta upp till diskussion åtskilliga av de frågor, som jag här berört, bl. a. bostadsfrågan och försvarsfrågan. Jag skall därför inte längre uppta kammarens tid utan ber till sist, herr talman, att få ställa det yrkandet, att statsverkspropositionen i vanlig ordning remitteras till vederbörande utskott.

Herr **OHLON**: Herr talman! När jag förra året kom hem från riksdagen, uppsöktes jag av en ung man. Han hade efter studentexamen fullgjort sin värnplikt och skulle nu börja akademiska studier. Han ville bli humanist och hade av sin fader fått beskedet, att det fick han visst bli, men då fick han låna sig fram eller genom förvärvsarbete skaffa medel till sina studier. Ville han däremot gå in på någon fackhögskola eller bli jurist eller medicinare, skulle fadern försörja honom fram till examen. Fadern, som var en praktiskt verksam man, tålde inte att sonen förslösade familjens tillgångar genom att ägna sig åt en utbildning, som bara i undantagsfall medförde goda villkor.

Nu kan någon fråga vad den här upplevelsen har med remissdebatten att göra. Den kanske inte har det direkt, men indirekt, ty ytterst bero ett folks reaktioner inför de ekonomiska problemen på andliga faktorer, på folkets tilltro

till framtiden, på dess vilja att göra uppoffringar, att göra insatser för det allmänna. Vi ha efter kriget — och inte bara i vårt land — kommit in i ett läge, som kännetecknas av ett allas krig mot alla. Det gäller att häva åt sig så mycket som möjligt, även om det måste ske på andras bekostnad. Olika metoder kunna härvid komma till användning. Jag skall bara nämna ett par. En väg är att skaffa sig förmåner via skatterna, en annan väg går över inflationen. Vad den innebär, torde bäst illustreras av att den s. k. engångsförskjutning uppåt av prisnivån, som vi just nu genomlida, betyder en förlust i realtillgångarna för spararna i landet, mest småsparare med fasta låneräkningar, motsvarande ungefär kostnaderna för hela årets försvarsbudget.

Man kan fråga sig, hur vi råkat in i detta läge vid ett tillfälle, då flertalet arbetsföra förtjänar mera än någonsin. Till en del beror det väl på gamla synder. Allmänheten har invaggats i föreställningen, att samhället utgör ett ymnighetshorn, ur vilket man kan ösa obegränsat. De rika få betala. En annan orsak är nog att söka i det förhållandet, att gemene man ej längre tror på statsmakternas vilja och förmåga att infria gjorda utfästelser. När de stora försvarslånen för tio år sedan lades upp, förklarades det från auktoritativt håll, att visst var det tråkigt med dyrtiden, men om inte alla tecken slogo fel, skulle prisförhöjningarna hålla sig omkring 30 procent utöver 1939 års priser. Det var alltså ingen större risk att placera sina besparingar i statsobligationer. Pengarna skulle säkert komma tillbaka och med god ränta. De komma tillbaka i år men betydligt decimerade i realvärde. Räntan har mer än väl ätits upp av det minskade realvärdet, och på denna i själva verket fiktiva ränta har skatt tagits ut.

Såsom herr Andrén nyss nämnde förklarades det efter kriget från s. k. auktoritativt håll, att den under kriget nödvunget hämmade bostadsproduktionen nu under samhällets visa ledning skulle sättas in för fullt. Det skulle, som sagt,

Statsverkspropositionen m. m.

inte dröja länge förrän bostadsbristen var hävd. Sett mot bakgrunden av vad som nu planeras på bostadsmarknaden, måste man säga sig, att löftena voro tilltagna en smula i överkant. Det är alltså inte att förundra sig över att allt flera människor låta sig bestämmas av det gamla talesättet »alla tänker på sig, ingen tänker på mig; det är bara jag som tänker på mig». Man skall vara försiktig med löften, som inte kunna infrias. Vi ha också alla dessa statliga principbeslut om storstilade reformer som inte kunnat uppfyllas. Jag skall inte gå in härpå. Men inte ha de precis bidragit till folkets tro på statsmakterna och deras förmåga.

Vi skola emellertid inte bara skylla på regeringen. Den har väl gjort vad den kunnat, även om det varit litet si och så med förmågan att blicka in i framtiden. Vidriga omständigheter ha därutöver tillkommit. Vem kunde för ett år sedan ana, att det världspolitiska läget skulle så snabbt försämrast? Trots vissa dissonanser tonade den partipolitiska orkestern under remissdebatten vid början av 1950 års vårsession ganska vackert. Devalveringen av kronan hösten förut hade gjort effekt. Utrikeshandeln var tillfredsställande och produktionen hög och jämn. Sparandet hade gått uppåt, och tack vare regleringar inom investeringssfären rådde en viss jämvikt, låt vara fastlåst, mellan sparande och investeringar. Det något fiktiva lönestoppet gjorde också effekt. En mera tvivelaktig faktor utgjorde de hösten förut införda devalveringssubventionerna. Man visste ännu inte, om den till dessa subventioner knutna förhoppningen om ett internationellt prisfall skulle gå i uppfyllelse. Jag var själv med om behandlingen av de tillfälliga subventionerna inom statsutskottet hösten 1949. Visserligen nådde vi inte fullständig enighet. Men på väsentliga punkter gingo vi samman. Det visade sig också, att regeringen vid utnyttjandet av subventionerna i allt väsentligt följde, inte utskottsmajoriteten utan huvudreservanternas anvisning. När nu subventionspekulationen slagit fel, när det visat sig

att tendenser till internationellt prisfall slagit om i sin motsats, får nog oppositionen i viss utsträckning dela ansvaret med regeringen. Men, som sagt, vem kunde förutse Koreakrisen och allt som följde i dess spår? Jag finner det angeläget att påminna om dessa fakta, så att det inte med rätt skall kunna sägas, att oppositionen bara är eftervis och söker sak med regeringen.

Det har sagts att år 1950 kommer att gå till den ekonomiska historien som ett år med bevarat penningvärde. Men det beror väl på hur man räknar. Det var en labil jämvikt. I själva verket låg det rätt mycket konst bakom det bevarade penningvärdet. Nationalbudgetdelegationen räknar med en stegring av levnadskostnaderna under första hälften av år 1951, jämfört med 1950, på 8 procent, och den har också försökt att ge en föreställning om de bakomliggande orsakerna till denna prisstegring. Som en första orsak anges indirekta skatter, bortfallna devalveringssubventioner och avvecklade jordbrukssubventioner. Dessa sistnämnda orsaker, tillsammans omfattande 3,2 procent, lågo latent förborgade i prisnivån redan i slutet av år 1950. Det återstår alltså en nytillkommen prisstegring på 4,8 procent, beroende på olika omständigheter. Det är tydligt att 1950 års prisnivå var konstlad och inte motsvarade verkligheten. Exemplet visar faran i att föra en undfallande ekonomisk politik och ej låta de verkliga faktorerna göra sig gällande. Den prisstegring, som vi stå inför, utgör summan av äldre, beslöjade prisstegringar och nytillkomna sådana. Det är denna ackumulation, som gör att prisstegringarna med ens fått en så våldsam fart.

I övrigt skulle jag vilja ha sagt, att knappast något avsnitt i budgetdelegationens översikt på mig gjort ett så föga övertygande intryck som det, vilket handlar om prisnivåns förskjutning. Delegationen uppräknar visserligen andra inflytelser än de nyss nämnda i prisstegrande riktning, såsom inträffande höjda priser på yllevaror, vegetabiliska livsmedel och importerade bränslen, höjda godstaxor och hyresstegring. Men när den kommer till sammanfattningen, bagatelliserar den

Statsverkspropositionen m. m.

alla dessa faktorer och kommer till det resultatet, att konsumtionsprisnivån i genomsnitt ej skulle behöva stiga med mer än 8 à 9 procent. Den baserar sitt resonemang på den omständigheten, att sistnämnda faktorer framkomma först så sakta mot slutet av året. Det kan ju vara riktigt. Men i så fall äro framtidsutsikterna mycket dystrare än vad man i första ögonblicket skulle vara böjd att tro. Om man skulle slutföra diskussionen, skulle kontentan bli, att liksom vad som hände år 1950 och tidigare på det ekonomiska området i och för sig inneburit en prisstegringsvåg i år, så komma händelserna år 1951 att ha en motsvarande, eftersläpande effekt år 1952. Jag kan inte fatta, hur man med denna bevisföring vågar hoppas på att vad som nu sker på inflationsfronten skulle vara en engångsförskjutning och alltså icke kunna ge näring åt en fortsatt glidning av prisnivån. Tvärtom har man att befara nya ekonomiska Surtekatastrofer för varje år, om inte några kraftiga, generellt gällande spärrar sättas emot den fortsatta prisglidningen.

Delegationen fortsätter med att undersöka i vad mån de ur årets avtal framkomna löneökningarna komma att återverka på priserna. Lönestegringarna äro visserligen ovissa, men en överslagskalkyl pekar på att de skulle dra med sig en prisstegring på 2 procent, säger delegationen. Tillsammans med förut nämnda 8 à 9 procent skulle alltså den totala prisstegringseffekten bli 10 à 11 procent. Jag bör kanske inflika, att delegationen säger »i runt tal 10 procent». Men sedan den gjort denna addition, sätter den i gång med en subtraktion och faller tillbaka på dessa 8 à 9 procent. Hur kan detta vara möjligt? Jo, säges det, det är vanskligt att bedöma i vilken utsträckning lönekostnadernas stegring slår igenom på priserna. Det beror på efterfrågan. Motståndet mot de stegade lönekostnadernas övervältring på konsumenterna blir starkare i samma mån som den totala köpkraften begränsas. Tydligt är det delegationens mening att köpkraften håller på att begränsas. Men, herr talman, läsa vi inte snart

sagt varje dag om slutförda nya löneavtal, som sannerligen inte bära vittnesbörd om någon mera avsevärd inskränkning i köpkraften, även om man räknar med att merparten av löneökningarna ätes upp av å löneökningarna utgående skatter och höjda priser. Nationalbudgetdelegationen håller emellertid före, att prisstegringen skall stanna vid 8 à 9 procent. Det har blivit ett heligt tal.

Må det tillåtas mig att uttala den optimistiska förhoppningen, att budgetdelegationens kalkyler måtte stå sig. Men då vill det nog till fler medel än inknappning av vinstmarginaler, förbättrad produktivitet samt tillit till konsumenters och företagares beteendemönster. Inte minst spela sådana psykologiska faktorer in som att allmänheten kan lita på framtiden.

Jag skulle, herr talman, vilja angripa nationalbudgetproblemet från en vidare synpunkt, framför allt därför att denna budget under de senaste åren kommit att inta en nyckelställning i vår ekonomiska politik. Den har betydelse inte bara vid statsbudgetens finslipning utan också på avtalsuppgörelserna. Det är alltså ett stort ansvar de påtaga sig, som göra upp denna budget, och ett förpliktande ansvar. När man tar del av det statistiska underlaget för beräkningarna och de tillförlitlighetstal, som åsatts de i tabellen ingående siffrorna, måste man säga sig att här föreligger ett ekvationssystem med många obekanta. Ett sådant ekvationssystem får inte lösas på det sättet, att man godtyckligt fixerar en av de obekanta och sedan beräknar de andra. Då blir slutsatsen felaktig. Vi veta också att de föregående årens nationalbudgeter stundom slagit ganska illa ut. Det borde varna oss för att dra alltför vidlyftiga slutsatser och att uppställa alltför optimistiska prognoser. Det har blivit en regel, att de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden använt nationalbudgeten såsom ett argument vid löneförhandlingarna. Stundom har man gått mycket längre i sina förväntningar än vad författarna till den ekonomiska översikten avsett. Den penningvärdets försämring, som vi genom-

Statsverkspropositionen m. m.

lidit efter fredsslutet, utgör ett vittnesbörd om att den ekonomiska politiken icke låtit sig leda av en nykter bedömning av nationalbudgetens många variabler. Icke minst torde den situationen föreligga i år, då variablerna äro mycket mer obekanta än någonsin.

Tillåt mig, herr talman, att också uttala det önskemålet, att budgetöversikten ges en för lekmannen mera begriplig form. Vad menas exempelvis med en sådan sats som återfinnes på s. 33, där det heter: »Utfallet av lagerförändring och av produktion äro emellertid omvänt proportionella mot varandra i gynnsamhet i nationalbudgetteknisk mening. Stora negativa lagerförändrings-siffror ge bättre produktionsutfall men sämre lagerutfall och vice versa?» Här är det väl ändå varken fråga om indirekt proportionalitet eller om någon proportionalitet över huvud taget, utan om en sak, som kunnat uttryckas med ganska enkla ord.

Den nykreerade nobelpristagaren Bertrand Russell, som herr Andrén i denna kammare brukar beteckna som liberal, medan hans excellens herr utrikesministern brukar hålla före att han är socialist — jag bryr mig inte om vad Russel är utom att han är en förnuftig man och därför otidsenlig — säger i sin sista bok »Unpopular Essays» bl. a. följande: »Jag är övertygad om att det inte finns några gränser för vilka absurditeter, som genom en regerings åtgärder kan bli allmänt trodda. Ställ till mitt förfogande en lämplig armé med privilegier i fråga om pengar, föda och utrustning, och jag lovar mig kunna inom en tidsrymd av 30 år få befolkningens flertal att tro, att två och två är tre, att vatten fryser vid hetta och kokar vid köld eller vilket nonsens som helst, som kunde synas tjäna statens intressen. Naturligtvis skulle inte människorna sätta kitteln i kylskåpet, när de ville koka vatten, även om de trodde aldrig så mycket. Att köld skulle bringa vatten till kokning, skulle bli en söndagssanning, helig och mystisk och bekänd i högtidliga tonfall, men icke efterföljd i den dagliga gärningen. Vad som skulle

bända, skulle vara, att varje uttalad förnekelse av den mystiska doktrinen skulle stämplas illegal, och envisa kättare skulle frysas på bål. Ingen person, som icke entusiastiskt accepterade den officiella doktrinen, skulle tillåtas bli lärare eller intaga någon offentlig post. Det skulle endast vara de allra högsta maktägande förbehållet, att vid sina libationer mellan skål och vägg visa till varandra i skämtsam form vilken tokenskap all denna officiella förkunnelse är.» Och Russell tillägger: »Detta är knappast en karikatyr av vad som händer under vissa nutida regimer.»

Vilka regeringar Russell avser, vill jag låta vara osagt. Det är i varje fall varken den engelska eller den svenska regeringen som åsyftas. Faktum kvarstår emellertid att den stora allmänheten är ganska hjälplös inför en omsorgsfullt planerad propaganda, isensatt med den moderna reklamens raffinerade metoder, även om man har den stora lyckan att leva i ett land som värt med fullständig tanke- och yttrandefrihet. Vilka konsekvenserna bli av en dylik propaganda i diktaturstaterna, där om ha vi för närvarande alla en kännning. Såsom framgår av nationalbudgetdelegationens framlagda rapport, utgöres den främsta orsaken till den nu inträffade prisstegringsvågen av den oro med stegrade rustningar såsom följd, som har sin upprinnelse i de ofria staterna. Och så inträffar det paradoxala förhållandet att en beräknad inkomstökning i hela landet på 2 600 miljoner förutsattes medge en ökning av den privata konsumtionen med endast högst 350 miljoner kronor. Resten, 2 250 miljoner kronor, ätes upp av prisstegringar och skatter. Enligt beräkningen skulle den privata konsumtionen kunna stiga med i bästa fall 1,8 procent. Detta utgör näppeligen någon ökning i levnadsstandarden, om hänsyn tas till att konsumtionsökningen slås ut på en större befolkning.

I själva verket är marginalen för ökad privat konsumtion så ringa, att en förstärkt oro i världen, under vilken vi tvingas att öka våra rustningar, kan be-

Statsverkspropositionen m. m.

faras medföra en sänkt levnadsstandard för vårt folk. Skulle detta öde falla över oss, får inte det inträffa, som skett under de sista tio åren, nämligen att de första stötarna få tas av och de största bördorna läggas på folk med fixerade eller trögrörliga inkomster. Dessa medborgare ha emellertid inte mycken glädje att hämta från statsverkspropositionen.

Departementschefen ger klart besked om hur han tänker sig utvecklingen av näringspolitiken under året, utom på en punkt, och den gäller utformningen av penningvärdets försvar. Angående vissa detaljer få vi väl tillfälle att diskutera längre fram under riksdagens lopp. Jag tänker då på sådana ting som en eventuell skärpning av den restriktiva kreditpolitiken, som inleddes i somras, den annonserade investeringsskatten, priskontrollen m. m. sådant. Mottot för den ekonomiska politiken säges vara omsorgen om penningvärdet. Detta uppställles såsom främsta angelägenhet, icke minst därför att ett stabilt penningvärde är en väsentlig och i längden en nödvändig förutsättning för det enskilda sparandet. Såsom det värdefullaste instrumentet för penningvärdets upprätthållande anges finanspolitiken. En aktiv finanspolitik som komplement till de nyssnämnda speciella åtgärderna är nödvändig för bevarad samhälls-ekonomisk balans, säger finansministern. Sedan innehåller inte texten så mycket mera än misstanken, att höjningen den 30 november av riksbankens diskonto givit upphov till en spekulation i ytterligare ränteglidning. Vidare tillägges, att den statliga finansplanen bör utformas så, att lågräntepolitiken vidmakthålles.

Trots överbalansering av driftbudgeten räknas det i statsverkspropositionen med att staten under nästa år skall behöva låna omkring 200 miljoner kronor. Det säges ingenting om de gamla lån, som i år förfalla till betalning. Det är nog inte bara spekulation om högre räntefot, som medfört de sista månadernas åtstramning på penningmarknaden. Klokast vore att därför räkna med

ett större statligt lånebehov än de 200 miljoner kronor, som departementschefen angett såsom högsta summa. Och det är vid denna punkt, som landets tålmodiga småsparare må ställa sig spörjande.

Att döma av finansministerns dunkla uttalanden angående lågräntepolitikens upprätthållande skall icke någon ytterligare tillfällig mindre räntestegring uppåt tillåtas. Nu förstår man bättre, varför riksbankens nya plötsliga uppköp av statsskuldförbindelser omedelbart före jul satte in efter att ha upphört förra sommaren. Det skedde tydligen i syfte att hålla obligationskurserna uppe vid en tidpunkt, då räntenivån pressade uppåt. Dessa inköp bidrogo väl i sin tur till att den tillåtna sedelreserven överskreds vid årsskiftet. Jag skulle vilja fråga statsrådet och chefen för finansdepartementet, eller vilken som helst annan medlem av regeringen som vill besvara frågan: Om det skulle ställa sig svårt för staten att omsätta gamla lån och att upptaga nya sådana till gällande räntefot, anses det då lämpligt, att riksbanken övertar en del därav?

Besvaras denna fråga jakande, ha spararna tydligen ej mycket att hämta från de bindande utfästelserna i statsverkspropositionen, att riktlinjen för regeringens ekonomiska politik är bibehållet penningvärde. Fortsatt övertagning från riksbankens sida av statens skuldförbindelser betyder utsläppande av ny köpkraft på marknaden, ökade anspråk på efterfrågesidan och höjda priser, med andra ord fortsatt inflation, den må sedan kallas engångsförskjutning eller någonting annat. Det är inte av omtanke om spararnas ränteinkomster, som denna fråga ställes. Det är av omtanke om penningvärdet. När det gäller dess bibehållande böra alla medel vara tillåtna, och inga tabuföreställningar böra tillåtas spela någon roll. Finansministern bör också lyssna till råden från Kooperativa förbundet, kommerskollegium, för att nu inte tala om priskontrollnämnden. Om jag inte är alltför felaktigt underrättad, har priskontrollnämnden klart och tydligt sagt ifrån,

Statsverkspropositionen m. m.

att all priskontroll och alla andra kontrollåtgärder och regleringar arbeta i tomgång, om inte köpkraften förhindras expandera.

För att nå detta mål, som alla säga sig vilja eftersträva — konstant penningvärde — får man inte sätta penningpolitiken ur spel. Vi borde väl vid det här laget ha lärt tillräckligt både om deflationens förlamande och om inflationens samhällsupplösande inflytelser. Deflation betyder arbetslöshet och nöd för stora medborgargrupper, inflation misstro och bristande ansvarskänsla. Vi måste försöka komma tillbaka till en köparnas marknad, där mängden av salubjudna varor en aning överstiger efterfrågan, där den duglige och framsynste fullt får göra sig gällande i fri konkurrens. På det sättet befodra vi bäst utvecklingen till allas bästa.

Statsmakterna stå i vår tid inför oerhört mycket mer komplicerade ekonomiska problem än tidigare generationer hade att brottas med. På deras åtgöranden i den ena eller andra riktningen beror människornas väl eller ve på ett helt annat sätt än förr. Vi ha alltför mycket låtit oss leda av tanken, att man ständigt bör föra något som oegentligt brukar kallas en lätt penningpolitik. Det vore riktigare att kalla den en lättsinnig penningpolitik, ty en dylik politik har i varje fall hittills visat sig vara en gröningsgrund för inflationistiska krafter med en permanent eller ryckvis försiggående prisstegring och en ty åtföljande penningförsämring.

Å andra sidan bör strävan efter en god och full sysselsättning vara en målsättning för den ekonomiska politiken. Arbetslöshetens samhälleliga elände står nu dess bättre klart för allt större kretsar, för att nu ej tala om det slöseri som arbetslöshet innebär.

Det måste finnas en farbar väg mellan ytterligheterna. När människan under de sista decennierna kunnat lösa problem, förr betecknade som olösliga, inom naturvetenskapernas område, borde hon väl också bättre än hittills kunna komma till rätta med konjunkturernas utjämning.

Såsom finansministern framhåller, vänta här en mängd frågor på sin lösning. Det är med glädje man konstaterar, att han förklarar sig beredd att ta upp dessa frågor till en systematisk bearbetning. Det är det mest löftesrika uttalande som finns i denna del av statsverkspropositionen.

Jag skall, herr talman, ej uppehålla mig länge vid budgetförslaget. Det kommer nog ändå att nagelfaras under debatten. Trots ett överskott ger det ett ganska nedslående intryck, därför att de 365 miljoner kronornas utgiftsökning praktiskt taget är av automatisk natur. Utgiftsstatens automatik fungerar för närvarande med en så fruktansvärd kraft, att den förhindrar utvecklingen på snart sagt alla områden av den statliga intressesfären. Vi ha under inflationens bedövande inflytande lagt oss till med en standard som det kan bli svårt att upprätthålla. Eller för att citera statsminister Eriksens uttalande om Danmarks ekonomi: »Vi ha dolt våra begränsade resurser under inflationens täckmantel.»

Det värsta är att de automatiska utgiftstegringarna komma att fortsätta sin press på statens affärer långt fram i tiden. Besparingsberedningens förslag och anvisningar få därför inte bara bli skådebröd och lockbete. Av yttranden från regeringen närstående kretsar att döma skulle den Wärnska beredningen ha ett tvåfaldigt syfte. Den skulle dels utgöra en inventering över befintliga besparingsmöjligheter, dels utgöra en fallgrop i vilken oppositionen skulle gillras fast, densamma till nesa och regeringspartiet till glädje. I varje fall är det önskvärt att det förstnämnda syftet, d. v. s. åstadkommandet av besparingar, verkligen uppnås. Besparingsberedningens uppslag ha inte i de hittills föreliggande propositionerna avsatt så många spår, men man får ju vara tacksam för dem som finnas. Sålunda får det med tillfredsställelse noteras, att anslagen till sparfrämjandet och till den statliga propagandan m. fl. dylika ändamål bortfallit. Nedskärningar annonseras också under femte huvudtiteln,

ehuru de ännu icke ha utformats. Anmärkningsvärt är emellertid att anslaget till erkända arbetslöshetskassor skall under en tid med överfull sysselsättning behöva höjas från 13 till 17 miljoner kronor. Vad besparingarna beträffar bero de givetvis ej alls på att oppositionen föregående riksdag, eller riksdagar, påyrkade dem, utan på att regeringen, som förstår bättre, nu funnit dem mogna för genomförande.

I detta sammanhang torde väl vara lämpligt att säga ett par ord om de s. k. reservationerna. Vid slutet av förra budgetåret förelåg en reservationsbehållning på 2,3 miljarder kronor. Den beräknas av finansministern vid nästa budgetårs slut vara nere i 1,9 miljarder. I ett läge, där sparsamhetskravet har stark aktualitet, kunna dessa summor inte få lämnas utanför riksdagens insyn. Eljest förlorar riksdagen sitt grepp om statsekonomien. I överensstämmelse med den Wärnska utredningen bör omedelbart en detaljredovisning av utestående reservationer framläggas. Därvid bör den olika grad av bundenhet, som reservationerna ha, klart redovisas. Det blir då möjligt för riksdagen att, innan den fattar beslut i olika anslagsfrågor, själv avgöra angelägenhetsgraden av anslag för olika ändamål. Om så skall kunna bli fallet, måste finansministern prestera en utredning härom under den allra närmaste tiden framåt, vilket icke syns vara en omöjlighet. Jag skulle vilja fråga statsrådet och chefen för finansdepartementet eller vem som helst i regeringen som vill svara, om regeringen är villig att efterkomma ett dylikt önskemål.

Många områden av den statliga verksamheten ha också blivit nödlidande på grund av den automatiska utgiftspressningen. Jag vill erinra om vad JO i sin ämbetsberättelse har att anföra om fångvården. Jag vill även erinra om det högre skolväsendets betryck. Utvecklingen rider här fort. Snart stå vi i det läget att vi nödgas nedlägga högre läroanstalter i övre Norrland och på andra av de unga lärarna mindre åtrådade platser. Här måste handlas snabbt, men i

Statsverkspropositionen m. m.

statsverkspropositionen får man inte mycket vetskap om vad som påtänkts. De högre skolornas krisutrednings förslag om snabbare praktisk utbildning av lärarkandidaterna har visserligen upptagits av ecklesiastikministern, vilket man får vara tacksam för, liksom förslaget om bättre ersättning till lärarkandidaterna. Men de, som skola blåsa liv i den nya organisationen, få stå där med lång näsa. Jag menar handledare och provärsföreståndare. Delvis rör det sig härvid om arvoden som ha fastställts före det första världskriget, ja, som nedsattes under deflationskrisen på 1920-talet. Och detta sker, trots att riksdagen år efter år beställt arvodes- och löneförbättringar för dessa befattningshavare. Skall det verkligen vara nödvändigt att driva läroverksväsendet till katastrof? Säkerligen är det inte riktigt att den högre undervisningens villkor i så hög grad bestämmas av experterna i finansdepartementet.

Över huvud taget kännetecknas den offentliga verksamheten i vårt land av en ganska utpräglad brist på planmässighet. Ju mer det talas om planmässighet, dess mindre tycks den bli. Några verksamhetsområden tillgodoses, andra sättas på svältkost och indragning. Nåde den som inte lyckats hålla sig framme i tid, innan anslagsvägrans järnridå släpps ned, vilket äger rum med vissa tidsmellanrum sedan det visat sig att staten förlyft sig på en del uppgifter.

Försvarsutgifterna äro nu uppe i 1 300 å 1 400 miljoner kronor. Slutsumman i åttonde huvudtiteln budget är visserligen endast 1 051 miljoner. Men härtill få vi lägga utgifterna för civilförsvaret och minst 200 miljoner kronor i reservationer. Detta är betydande belopp men relativt måttliga i jämförelse med de försvarsbördor som andra länder inom den västliga frihetssfären åtagit sig. Försvarsministern skall få en kredit om ock liten för att han upptagit myndigheternas och oppositionens krav från i föl om ökade reservofficerskadrer. Där emot får man i propositionen ingenting veta om hur han tänkt sig den förstärkta gruppchefsutbildningen ordnad. Fort-

Statsverkspropositionen m. m.

farande utgör den personella beredskapen försvarets svagaste punkt. Det värnpliktiga befälet borde utnyttjas bättre. Enligt planerna skall det värnpliktiga befälet undergå en kontinuerligt försiggående frivillig fortsatt försvarsutbildning. Jag vill inte röja några siffror, men vi veta att denna frivilliga utbildning har fått ett långt mindre omfång än vad som från början avsetts, tydligen beroende på att den är förknippad med stora ekonomiska uppoffringar för de enskilda. För en billig penning kunde staten här få till stånd en utökning och effektivisering av befälskadrenna.

En vit fläck i försvarsbudgeten utgör spörsmålet, hur beredskapen ställer sig under detta års andra kvartal. Jag skulle vilja fråga försvarsministern, eller någon annan inom regeringen, om det föreligger någon plan, färdig eller förberedd, för omfattande krigsförbandsvisa övningar fram på året, om sådana på grund av den utrikespolitiska situationen skulle visa sig vara påkallade.

Om världsläget förändras till det sämre, måste vi vara beredda på ytterligare offer. Då få alla andra hänsyn vika, ty högst av allt är dock friheten.

Herr WIGFORSS: Herr talman! Den olyckliga tillfällighet som har gjort att jag har fått träda in här i stället för den socialdemokratiska gruppens ordförande, herr Strand, skall inte förmå mig att försöka ersätta honom i de fall, där han ensam kan tala med verklig sakkunskap, nämligen om den mycket viktiga del av vår inrikes- och ekonomiska politik som hänger samman med fackföreningsrörelsens och lönefrågornas ställning i vårt ekonomiska liv. Jag skall i stället ta upp diskussionen från den synpunkt, som antagligen för de flesta är av det största intresset, d. v. s. yttra några ord om riskerna för en prisstegring, alltså för inflation, och vilka möjligheter det finns att där ha någon uppfattning om framtiden och, kanske ännu viktigare, om det över huvud taget finns någonting för den politiska makten att göra för att främja det mål

som ju alla ha, nämligen en stabilisering av penningvärdet. Jag säger om det är möjligt, ty även om det inte har sagts under diskussion, ligger det, när man talar om den försämring av penningvärdet som har ägt rum, bakom det talet inte så litet av ett dolt klander mot de politiskt maktägande. Det är kanske omedvetet, men det är alldeles tydligt att detta klander finns där. Det är därför kanske skäl att erinra om på vilket sätt den försämring av penningvärdet, som vi ha upplevt under de senaste tio åren, har kommit till.

Jag säger detta, därför att jag senare skall komma in på frågan om den inflationsfaktor som vi utan tvivel icke kunna undslippa, nämligen den fulla sysselsättningen. Men det är inte från början den fulla sysselsättningen som har föranlett den försämring av vårt penningvärde som från år 1938 fram till år 1950 sänkte den svenska kronans värde med åtminstone 35 procent. Det är skäl att komma ihåg detta, när man talar om vad spararna — man talar ju här i kamrarna särskilt om de små spararna — ha förlorat. Är det en följd av statsmakternas politik? Är det en följd av en politik som statsmakterna kunde ha undvikit? Är det en följd av en politik som statsmakterna eventuellt med sitt inflytande över löntagarmassorna kunde ha undvikit? Svaret blir helt enkelt nej. Den försämring, som jag talar om, med 35 procent fram till år 1950, ägde rum med 30 procent under åren 1939, 1940 och 1941 på grund av kriget. Jag tror inte att det hittills är någon som har sagt att det hade varit möjligt för de svenska statsmakterna att undvika denna prisstegring och den försämring av penningvärdet som sålunda har skett ute i hela världen.

Efter denna första prisstegring fram till år 1942 lyckades däremot statsmakterna att genom en överenskommelse, kan man säga, med de stora löntagargrupperna få ett stillestånd som varade under fem år. Från år 1942 till 1946 höll sig vårt penningvärde och våra levnadskostnader praktiskt taget oförändrade. Under samma tid försiggick

Statsverkspropositionen m. m.

en, som man kallar det, löneglidning, d. v. s. lönerna stego inte obetydligt, samtidigt som under dessa år också produktiviteten per arbetstimme ökades inte obetydligt fastän mindre.

Vid krigets slut uppkom sedan en, jag erkänner det, mycket naturlig föreställning hos alla människor att nu skulle man kunna få det bättre. Det blev både lönestegringar och prisstegringar. Under åren 1947 till och med 1950 ha vi upplevt en fortsatt prisstegring som ytterligare har försämrat det svenska penningvärdet med ungefär fem procent. Huruvida denna försämring hade kunnat undvikas, skall jag inte uttala mig om. Jag tror att osäkerheten i fråga om bedömningen av vilken levnadsstandard som man kan tillåta sig och vilket utrymme för penninginkomsternas stegring som därmed är möjligt, är så stor, att även med den bästa vilja i världen och även med en större återhållsamhet än vad de flesta löntagare eller överhuvud taget inkomsttagargrupper säkerligen äro villiga att pålägga sig, skulle man ha kunnat räkna fel.

Det finns emellertid en annan faktor i denna utveckling som här åtminstone indirekt har blivit berörd. Det är nog så — jag skall inte förneka det — att den sociala reformpolitik, som har förts efter kriget, i alla händelser har varit en faktor som inte har motverkat prisstegringen utan kanske genom den omfördelning av inkomsterna, som har ägt rum, gjort det svårare för sparandet att ta tillräcklig omfattning. Man kan alltså säga att denna reformpolitik i alla händelser åtminstone i någon mån har varit en negativ faktor när det gäller det nuvarande läget. Det är de politiska partierna som varit ansvariga för denna politik. Jag skall inte ett ögonblick fördöla att det parti, som haft ledningen inom regeringen eller ensamt haft hand om regeringen och som således utformat förslagen och sagt till riksdagen, att vi tro att det är möjligt att genomföra denna sociala reformpolitik, har det största ansvaret. Men om man inom de partier, som inte ha lika stort ansvar, nu skulle ångra att man har va-

rit med om de fattade besluten, har man naturligtvis full rättighet att göra det, men därmed kommer man inte helt undan sitt ansvar.

Jag skall på denna punkt bara tillägga att den sociala reformpolitiken, även om den genom omfördelning av inkomsterna har gjort det svårare för folk med relativt större inkomster att bidra till sparandet, icke varit till skada utan tvärtom till gagn för de grupper av små sparare som det här talats om från föregående talareshöjning. Det är inte riktigt att påstå att denna politik inte har varit till gagn för dessa små inkomsttagare. Jag tror tvärtom, att om t. ex. höjningen av folkpensionerna inte hade ägt rum, skulle massor av dessa små sparare med små inkomster av kapital, som de få leva av på gamla dagar, ha befunnit sig i ett sämre läge än vad de för närvarande äro. Man kan, som sagt, om man vill, ångra denna politik, men om jag skulle ta ståndpunkt nu efter allt vad vi veta och vad som hänt, skulle jag för min del inte ha velat avstå från något av de beslut som riksdagen fattat, även om jag gärna erkänner att tveksamheten när besluten fattades skulle ha varit större, om man då hade kunnat förutse den utveckling av det internationella läget som har lett till denna våldsamhet, jag vill inte säga ökning av våra försvarsutgifter, men till denna stora höjd på våra försvarsutgifter i jämförelse med vad vi räknade med när planerna gjordes upp åren 1945 och 1946. Man skall komma ihåg, att när regeringen ansåg det förenligt med sitt ansvar att säga att de stora utgifterna för den sociala reformpolitiken kunna bäras, utgingo vi från att vi kanske skulle ha direkta försvarsutgifter på 600 miljoner kronor, medan vi nu måste räkna med en miljard eller mer.

Det är klart att svårigheterna i nuvarande läge delvis hänga samman med dessa utgifter, därför att de ha lett till de höga skatter som nu i sin mån lägga hinder i vägen för den ytterligare överbalansering av budgeten som skulle vara önskvärd i nuvarande situation. Hade vi nöjt oss med en lägre utgiftsstan-

Statsverkspropositionen m. m.

dard och sålunda kunnat hålla lägre skatter, hade det inte varit omöjligt att, kanske visserligen med uppoffringar men dock inte så stora uppoffringar som nu, ta i anspråk ett sådant, låt mig kalla det tvångssparande, som hade kunnat balansera det bristande enskilda sparandet.

När herr Andrén i detta sammanhang var inne på dessa tidigare, jag skall inte säga försyndelser men felräkningar, förklarade han att han inte ville utpeka några skyldiga, och man kan ju vara tacksam för denna generositet. Men det kanske låg ett litet element av självbevarelsedrift däri, eftersom herr Andrén parti inte har varit motståndare till dessa stora utgifter eller, i den mån man har varit motståndare till dem, säkerligen har velat fylla ut budgeten till samma belopp med utgifter på andra punkter. Det förefaller mig nämligen som om det av herr Andrén anförande framgick, att han klagat över den skattepolitik som förts. Han anser att den är till skada för sparandet och för näringslivet, men samtidigt menar han att vi i detta läge borde ytterligare öka statens utgifter, åtminstone på vissa punkter. Jag är inte riktigt säker på att herr Andrén tänkt igenom hela sin uppfattning och kommit fram till full balans mellan de olika momenten.

Den andra punkten, där man åtminstone tidigare antytt att den politik, som från statsmakternas sida förts, har varit en orsak till svårigheterna, gäller den s. k. fulla sysselsättningen. Även här har oppositionen ibland haft litet svårt att veta från vilken sida angreppet skulle sättas in, och det var inte utan att man kunde märka detsamma hos herr Andrén i dag. Det är visserligen beklagligt med riskerna vid den fulla sysselsättningen, och i den mån som det är risker är det regeringens fel, men å andra sidan är det en oemotståndlig frestelse att säga, att det inte är regeringens ingrepp som åstadkommit den fulla sysselsättningen, utan det är de internationella förhållandena. Om de internationella förhållandena äro orsaken till fördelarna av denna fulla sysselsätt-

ning, skulle jag nästan våga hoppas, att man också lade skulden till olägenheterna på den internationella utvecklingen.

Det är kanske ett tecken på att jag själv lever i det förflutna, att jag inte kan låta bli att tala om vad som har varit, i stället för det som kommer. Det är klart att det är framtiden, som är det viktiga, men denna framtid är så oviss, just därför att de internationella förhållandena spela en fullständigt överväldigande roll i jämförelse med våra egna insatser.

Jag var inte på det sättet med i den sista valrörelsen, att jag minns att jag proklamerade, att vi klarade krisen, i synnerhet som jag själv redan lämnat regeringen, men jag skulle vilja säga till försvar om inte för formuleringen så i alla händelser för ständpunkten, att det ju under flera års tid förts en ytterligt hetsig debatt om de förflutna årens politik, om vad som förorsakade svårigheterna år 1947 och hur omöjligt det skulle vara att klara svårigheterna. Man förklarade till och med före valrörelsen år 1948, att regeringen med alla konstlade medel sökte hålla läget — men vänta bara till dess valet är över på hösten 1948, sade man, då kommer kraschen. Om man har följt denna debatt, som fortsatt även under 1948 och 1949, är det kanske inte förvånande att diskussionen i valrörelsen år 1950 kom att i väsentlig grad röra sig om det förflutna. Ännu då voro nämligen de allra flesta ganska nöjda med läget som det var för ögonblicket, men man kunde inte underlåta att tala om vilka misstag som hade begåtts förut. Under sådana förhållanden var det kanske inte heller så besynnerligt, att de som försvarade regeringens politik också talade om det förflutna och inte talade om en eventuell kommande kris som den vilken förorsakades av Koreakriget och vad det hade i sitt släptåg. Det må emellertid vara hur som helst med den saken. Det är uppenbart att vi nu stå inför en utveckling, som vi inte kunna bedöma. Jag skulle i anslutning till vad jag sade om sänkningen av penningvärdet vid

Statsverkspropositionen m. m.

början av förra kriget våga påstå att om en rustningskonjunktur kommer att medföra en ny sänkning av den svenska kronans värde är det inte riktigt att lägga ansvaret härför på dem som sitta i en svensk regering, de må höra till vilket parti som helst.

Just därför att framtiden är så oviss och därför att den omständigheten hänger samman med det utrikespolitiska läget, kanske jag också får säga några ord om Sveriges ställning i detta läge.

Ehuru herr Andrén sade att han inte skulle yttra sig om dessa ting, framgick det alldeles tydligt av hans anförande att han menade, att det fanns en meningsskiljaktighet såtillvida att å ena sidan stå de som känna sig såsom lojala medlemmar av Förenta Nationerna och å andra sidan de som på ett eller annat sätt kunna tänkas svika sina plikter.

Även om jag i nuvarande läge inte önskar få i gång någon stor utrikespolitisk debatt tror jag att det kan vara riktigt att det från den sida, som jag representerar, klargöres hur vi se på läget just nu och varför vi äro mera betänksamma än vissa andra grupper att ta ett steg, som måste sägas vara ett steg ut i det ovissa, ty man vet inte vad de krafter, som vilja få oss att ta detta steg, tänka sig för fortsättning. Ni veta allesammans vad det gäller. Det är inte några hemligheter. Den här saken har diskuterats i den svenska pressen och över hela världen, och det är inte mycket mening i att låtsas som om det inte skulle kunna sägas någonting om den i den svenska riksdagen.

Den meningen har ju framförts att eftersom Kina är i krig i Korea bör man ta steget att högtidligen förklara att Kina är en angripare, med de konsekvenser som det kan ha med avseende på sanktionspolitiken. Jag tror jag tolkar den ståndpunkten riktigt, om jag säger, att man anser ett sådant steg från svensk sida ofarligt, därför att det icke behöver och icke bör följas av ett deltagande från svensk sida i några sanktioner. Å andra sidan säger man att det skulle strida mot lojaliteten mot Förenta

Nationerna, om man vägrade. En sådan vägran skulle dessutom utsätta vårt land för ovilja, särskilt från Förenta staternas sida, och det skulle stärka de isolationistiska tendenserna inom Förenta staterna, vilket ju uppenbarligen inte kan vara till gagn för politiken i Europa, som stöder sig på den stora och mäktiga amerikanska nationen. Det är mot denna tolkning av läget som jag och meningsfränder till mig göra vissa bestämda invändningar. Vi kunna inte gärna tro att det från Förenta staternas sida föreligger en önskan bara om en sådan platonisk förklaring, som inte skulle följas av några praktiska åtgärder. Vi stödjade detta därpå att denna tolkning inte kan ha varit den som kommit fram i andra länder i Europa. Då skulle man inte ha förstått den oro, som förslaget har framkallat, och det förefaller oss också ytterst osannolikt, att en sådan förklaring om anslutning till en deklaration, som skulle följas av en bestämd vägran att vidtaga några som helst praktiska åtgärder, skulle väcka mindre förvåning och mindre förtrytelse hos det stora amerikanska folket. Det är den ena sidan.

Den andra sidan är frågan om lojaliteten, och den är ju utomordentligt ömtålig. En beskyllning för illojalitet mot ett förbund, i vilket man har ingått, är en svår beskyllning, och jag kan bara säga att även på denna punkt tyder den reaktion, som framkommit från andra håll, på att man inte uppfattar en anslutning till en sådan resolution som en låt mig säga automatisk följd av lojalitet mot förbundet. Jag vill i detta sammanhang erinra om — och det är kanske det viktigaste — att de stater, inom vilka en sådan ovillighet har kommit tillsynes, ändå skilja sig från Sverige på det sättet, att de ju från början äro beredda att ansluta sig till den ena fronten i ett stormaktskrig, under det att vi från vår sida ha förklarat, att vi vilja försöka hålla oss utanför.

Det är ju klart att ett ingripande på vilket sätt som helst mot en makt som Kina kan försvåra det internationella läget. Det kan vara inledningen till en

Statsverkspropositionen m. m.

sammandrabbning mellan maktblocken, och i ett sådant läge är det väl fråga om vi inte ha rättighet att bevara vårt omdöme. När vi gingo in i Förenta Nationerna var det självfallet under en uttrycklig förutsättning, nämligen att stadgan skulle gälla, och stadgan innebär att stormakterna ha vetorätt mot alla beslut av detta slag. Det var sålunda en garanti för att ett litet land, som är medlem av organisationen — med de mycket större risker som ett litet land har än de stormakter, som över huvud taget aldrig kunna tänkas bli utplånade från jordens yta — skulle vara tryggt mot skyldigheten att gripa in mot en stormakt. Man kan säga att om denna bestämmelse inte hade funnits är det kanske osannolikt att vi skulle ha varit medlem. Det är kanske till och med osannolikt att det funnits ett Förenta Nationerna, eftersom det är mycket möjligt att inte heller de stora makterna skulle ha varit villiga att böja sig för ett majoritetsbeslut. Man kan beklaga att världen inte har kommit längre i fråga om sina möjligheter att på fredlig väg eller eventuellt med makt lösa konflikter än att man måste förklara att ett sådant Förenta Nationerna uppenbarligen, när det gäller konflikter mellan stormakter, inte är någonting annat än en förhandlingsorganisation. Det är klart att bestämmelsen om att beslut även av detta slag skola föras över till församlingen i viss mån har ändrat läget, men när denna ändring beslöts var det fullständigt medvetet och klart ut sagt, att detta inte medförde skyldigheter för de enskilda medlemmarna att följa ett majoritetsbeslut.

Jag har utgått från att vi, kanske de allra flesta, inte anse det vara en riktig och klok politik ur den framtida fredens och låt mig säga ur den europeiska frihetens synpunkt att ett krig eller sanktioner, om vilkas fortsättning man ingenting vet, påbörjas mot Kina. Om vi hysa den uppfattningen — i den mån den inte delas blir diskussionen en annan — förefaller det mig som om det vore förenligt med demokratiska rättigheter i ett förbund att vi kunna klart

säga ut denna vår uppfattning, även om den avviker från uppfattningen hos mycket mäktiga makter och kanske den allra mäktigaste makten. Någon säger kanske att då är ju hela den där nya inriktningen, som ger åt församlingen en sådan rätt, utan mening. Jag tror inte det är riktigt. Jag kan tänka mig att det finns lägen, då det råder en övervägande för att inte säga överväldigande mening bland folken i Förenta Nationerna, att en viss åtgärd bör tillgripas och att vi då också skulle vara villiga att vara med om den, även om en stormakt inte ville ge den sin anslutning. Men jag vet inte om det är någon som vill hävda, att en sådan enighet råder i det nuvarande läget, och i alla händelser får man väl säga att bevis inte kunna levereras genom en omröstning.

Det finns väl ingen som saknar känsla för det betydelsefulla i den folkopinion, som råder i den största av de västliga demokratierna. Det är klart att man kan ha delade meningar om hur denna folkopinion påverkas av låt mig säga vad händelsevis det lilla Sverige kan ta sig till, men jag undrar om inte de som representera samma uppfattning som jag i grund och botten visa större aktning för denna opinion i det stora landet, både för dess sunda omdöme och jag vill säga för dess demokratiska frihetssinne. Vi mena nämligen att det där inte bör saknas sinne för den rättighet, som även ett litet land har att öppet ge till känna sin mening om vad den anser vara riktigt i en given situation, även om det skulle strida mot den kanske övervägande folkmeningen i det landet. Jag tror att en sådan öppen förklaring är både uppriktigare och värdefullare än att med läpparna avge en beaktelse till en politik, som man sedan inte vill ta något steg för att i handling stödja, därför att man väjer tillbaka för konsekvenserna, som äro svåra eller omöjliga att överblicka. Det är ett första steg ut i det ovissa.

Med dessa ord är det klart att jag givit uttryck åt också min känsla för hur allvarligt läget är, att vad som helst kan hända och att detta vad som helst kom-

Statsverkspropositionen m. m.

mer att ha en sådan betydelse även för vår inre politik och vår ekonomiska politik, att det ibland kanske kan förefalla hopplöst att nu resonera om hur vi skola möta den ena eller den andra av de besvärigheter, som ändå höra till vad jag skulle vilja kalla det världsliga. Men det är ju så med oss, att vi inte kunna låta bli att handla, att vi inte kunna låta bli att leva dag för dag och att vi måste handla som om vi skulle få leva och som om vi skulle få leva i fred.

Utgå vi därifrån vill jag säga, att både budgeten och finansplanen vittna om svårigheter, men jag kan inte se, att de vittna om oöverbärliga svårigheter, när det gäller frågan om hur vi skola skydda penningvärdet. Att vi inte kunna undgå en inte obetydlig höjning av priser och inkomster är ju redan nu alldeles klart. Det som möjligen kan diskuteras är den fråga, som herr Gränebo och kanske också herr Ohlson berörde, nämligen om vi inte skulle ha varit i ett bättre läge, om vi redan under det förflutna året hade tagit vissa steg i riktning mot en sådan höjning. Jag skall erinra om att när subventioner och annat genomfördes var det därför att överenskomelserna vid årets början hade ingåtts under förutsättning att det icke skulle bli en prisstegring, och det förefaller därför som om det fanns en viss skyldighet för regeringen att i den mån det var möjligt se till att någon sådan prisstegring icke skulle inträda. Jag tror att även om en mindre höjning hade ägt rum var hela läget på arbetsmarknaden sådant, att man icke kan räkna med att mindre långtgående krav skulle ha ställts vid avtalsuppgörelserna vid detta årsskifte.

Gentemot dem, som i dag ha talat om ovissheten i alla försök att göra upp vad man kallar för en nationalbudget och i alla försök att med ledning av fakta rörande hela näringslivet bedöma möjligheten att komma fram till några säkra resultat, skulle jag vilja säga, att om vi inte hade haft dessa beräkningar och om vi inte under en följd av år hade vant svenska folket, inte minst dem som ha ledningen och ansvaret inom de sto-

ra fackliga organisationerna både bland löntagare och jordbrukare, och om vi inte hade haft denna utveckling under de sista åren, hade det i ännu högre grad saknats hållpunkter för att avgöra, inom vilka gränser inkomsthöjningar kunna tänkas vara rimliga. Jag är således för min del övertygad om att det inte bara har varit lätt mig säga det sunda förnuftet, som faktiskt har tagit sig uttryck hos våra stora organisationer — det skall man inte förneka — utan dessutom en begynnande kunskap om det ekonomiska livets betingelser och vilket utrymme som har kunnat finnas för inkomsthöjningar, som lett till att resultatet, efter vad jag kan förstå, har blivit sådant att vi inte behöva förtyvla inför arbetet på att efter en sådan höjning hålla ett någorlunda fast penningvärde. Det är klart att det förutsätter, och det har man ju också sett, en sparsamhet med utgifter. Jag vill i detta sammanhang säga en sak, som kanske egentligen är så självklar att man inte skulle behöva säga någonting om den. Det förefaller som om åtskilliga även av dem, som inte tidigare hört till de ivrigaste förordarna av socialpolitik och sociala reformer, klaga över det rådande läget och tala om att vi nu kommit in i ett läge, då vi ingenting kunna göra — här stå vi och kunna inte fortsätta med reformpolitiken, o. s. v. Nej, det är klart, att vissa gånger ta vi ett stort tag. Det ha vi gjort nu. Det är alldeles naturligt att sådana kraftiga tag inte kunna tagas ständigt och jämt, men det betyder inte att man behöver glömma, att det svenska folket genom dessa reformer faktiskt kommit i ett bättre läge.

Utom den sparsamhet, som måste iakttagas på driftbudgetens utgiftssida, har man emellertid också skatterna. Jag skall inte våga mig på ett yttrande om formerna för den investeringsskatt, som tycks komma att föreslås — vi få väl ta ställning till den frågan när förslaget blivit framlagt — men det förefaller mig omöjligt att överge politiken att med skatternas hjälp söka påverka hela den ekonomiska balansen i landet. Man må klaga över ovissheten i nationalbud-

Statsverkspropositionen m. m.

getberäkningarna hur mycket man vill, man må tala om att ingen kunde förutse den våldsamma höjningen av våra exportpriser o. s. v. — det är inte detta diskussionen gäller. Vad saken gäller är om man vill överge den linje vi ha slagit in på, denna ansats till planhushållning — vi kunna gärna kalla det så — som innebär att när regeringen framlägger en budget, talar den inte bara om hur stora inkomster som behövas för att täcka vissa utgifter, utan man ser också efter hur den ekonomiska politiken påverkar balansen inom hela näringslivet. Regeringen måste ju ta ställning till hur stora investeringar staten skall göra, och den måste överväga hur de ökade investeringarna från statens sida skola kunna inpassas i hela den stora balansen. Om resurserna äro så och så stora och staten beslutar sig för så och så mycket större investeringar, kommer det antingen att spränga ramen eller också tvinga till en ytterligare inskränkning av den enskilda investeringsverksamheten. Är det en oriktig politik att säga, när man, låt vara på osäkra grunder, kommer fram till att besparingarna inte äro tillräckligt stora, att då skall staten ingripa som den balanserande faktorn, t. ex. genom att med skatter överbalansera budgeten? Jag tror att de, som klaga över osäkerheten i alla balansberäkningar, ha fullkomligt rätt. Men frågan är, om de våga dra den konsekvensen att vi skola överge den linje vi slagit in på i stället för att söka fortsätta och skaffa oss en säkrare grundval för framtiden.

Därmed är jag framme vid det sista jag skall säga något om, nämligen den fulla sysselsättningens politik, som man mycket väl kan säga har tillkommit utan regeringens förskyllan. Den fulla sysselsättningen uppkom ju under kriget. Under den följande mellantiden skulle jag tro att den fulla sysselsättningen i någon mån hängde samman med regeringens politik. Nu kan den upprätthållas på grund av upprustningen eller eventuellt på grund av krig. Men är det verkligen någon som på allvar vill förklara, att den politiken kunna vi inte fortsätta med? Jag

har sagt det för så många år sedan både i denna kammare och i andra kammaren att jag kanske har rätt att upprepa det, att den fulla sysselsättningens politik — även den som är en följd av rustningar och krig, låt vara att det där också rör sig om krafter, som vi inte kunna behärska — är en politiskt betingad högkonjunktur och icke någonting annat. Om det sålunda är ett ingrepp från den politiska maktens sida för att öka efterfrågan och upprätthålla den fulla sysselsättningen, tror jag inte det är möjligt att släppa den politiken, även om vi redan för ganska länge sedan förstått att denna väg är full av svårigheter. Det är alldeles riktigt, som finansministern säger, att ännu ingen har kunnat ge ett direkt svar på frågan om den fulla sysselsättningens politik är förenlig med ett stabilt penningvärde eller om den måste medföra en stadigt fortgående inflation.

Nu är det ju så lyckligt att alla ord som stabilt penningvärde och inflation kunna rymma en mängd olika ting. Jag kan tänka mig att man lyckas pressa ned inflationen till den gräns att många skulle säga: »Nu finns det inte någon skillnad mot ett fixt penningvärde», och under sådana förhållanden är ju problemet löst. Men jag erkänner att vi ännu inte ha lösningen i vår hand.

Om jag får säga ett partipolitiskt ord, eftersom jag nu händelsevis kommit att yttra mig i denna kammare, så skulle jag vilja erinra om att hela frågan om sysselsättningen under långa tider har varit den stora skiljande linjen i striden mellan de ekonomiska uppfattningarna. Kriser och våldsam arbetslöshet ha länge predikats som en nödvändig och helt naturlig följd av det ekonomiska livets rytm. När vi försökte bryta med detta, skedde det under de mest gynnsamma omständigheter, nämligen genom försöket att övervinna en lågkonjunktur, som alla ändå måste uppfatta såsom olycklig, även om den ansågs vara ett nödvändigt komplement till det kapitalistiska systemet. Vi ha lyckats i försöket att komma fram till en ekonomisk politik, som skulle öka

Statsverkspropositionen m. m.

sysselsättningen under dåliga tider. Vi ha lyckats på det sättet att det inte längre finns några teoretiska invändningar mot ett sådant ingripande och, skulle jag vilja tro, kanske i stort sett inte heller så många politiska invändningar. Men nu ha vi kommit fram till problemets andra sida, nämligen hur man skall kunna behärska en högkonjunktur eller den fulla sysselsättningen. Och det vore dårskap att inte erkänna, att vi där ännu äro nybörjare. Men lika väl som vi trots motstånd lyckades föra fram krispolitiken i syfte att öka sysselsättningen och behärska lågkonjunkturer, lika säker kan man vara på att de folkgrupper, som i främsta rummet lida under arbetslösheten och starkast känna att den fulla sysselsättningen är det mål som man bör eftersträva, skola liksom sina representanter här i riksdagen fortsätta ansträngningarna att trots de obestriddligen stora svårigheterna komma till rätta också med denna sida av problemet.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! På den korta tid, som nu står till mitt förfogande, vill jag självklart inte försöka gå över det vida fält, som herr Wigforss i dag har behandlat. Herr Wigforss slutade sitt anförande med att säga, att han på en punkt ville tala som partiman. Jag får säga att jag nog fick den uppfattningen, att hela hans tal var upplagt som ett försvar för den politik han och hans parti i så hög grad ha ansvaret för.

När jag nu begärt ordet är det framför allt för att dröja vid den utrikespolitiska aspekt, som herr Wigforss tog upp. Jag försökte i mitt tidigare anförande avsiktligt och medvetet undvika att diskutera dessa aktuella utrikespolitiska frågor, detta därför att i dessa dagar stora avgöranden måste träffas av den svenska utrikesledningen och jag inte ville att denna utrikesledning redan i dag skulle deklarerat en ståndpunkt, när kanske inom de allra närmaste dagarna underrättelser inkomma, som skulle förmå hans excellens utrikesministern att,

om han inte redan bundit sig, intaga en annan ståndpunkt än den han till även tyrs skulle deklarerat i dag. Det är alltså av lojalitet mot svenska intressen som jag icke i dag velat tala om de kontroversiella ämnena.

Jag vill tillägga att jag icke använt uttrycket lojalitet eller talat om vad lojaliteten mot Förenta Nationerna skulle kräva. Jag anser inte att ett så allmänt ord tillåter att man därav drar några speciella slutsatser.

Jag har inte heller förmenat, att Sverige ej skulle ha rättighet att bevara sitt eget omdöme. Tvärtom framhöll jag, att vi ha vår egen stämna där ute i Förenta Nationerna, även om den är svag. Och jag skulle vilja tillägga, att vi inte bara ha en rättighet att bevara och hävda vårt eget omdöme, utan att vi också ha en skyldighet att begagna det.

Herr Wigforss undvek att göra en distinktion, som jag anser vara av den allra största betydelse i detta sammanhang, nämligen distinktionen mellan en förklaring, att Kina är angripare, och en resolution av innebörd, att sanktioner skola vidtagas gent emot Kina. Herr Wigforss erinrade om chartans bestämmelser. Artikel 39 i chartan kan till även tyrs tolkas på det sättet, att om freden är hotad skall man först genom en resolution besluta att den och den staten är angripare, men denna artikel kan inte tolkas på sådant sätt, att ett dylikt beslut om att freden är hotad eller att en viss makt är angripare skall utan vidare föranleda något beslut om sanktioner. Sanktionsförfarandet är med andra ord icke någon nödvändig konsekvens av att man erkänner att en viss makt är angripare.

Herr Wigforss nämnde också de amerikanska reaktionerna och tog hänsyn till dessa. Det är självklart att vi även här i Sverige måste räkna med en så mäktig faktor i världsutvecklingen som den amerikanska reaktionen. Jag tror att det stora, högsinta och generösa amerikanska folket väl skall kunna förstå, om Sverige icke vill deltaga i några sanktioner, varken ekonomiska eller militära. Så vitt jag vet har inte heller nå-

Statsverkspropositionen m. m.

gon inom svensk politik tills vidare påyrkat, att Sverige skall deltaga i sådana sanktioner. Däremot tror jag att den amerikanska opinionen skulle reagera mycket starkt, om Sverige inte ens ville medverka till en resolution, som deklarerade att Kina var en angreppsmakt, att det gjort sig skyldigt till en aggression.

När krisen i Korea utbröt i juni 1950, hände någonting som aldrig hade haft ett motstycke i världens historia: 53 nationer enades om att förklara Nordkorea som angripare och medverkade mer eller mindre till militära sanktioner. En sådan insats från den civiliserade världen för att rädda ett folk från ett angrepp har aldrig tidigare förekommit. Den gången hade vi inga som helst betänkligheter mot att medverka i en deklaration om att Nordkorea var en angripare.

Så kommer jag till frågan om Kinas politik. Det finns ett kinesiskt ordspråk, som säger, att om din granne tränger in i din trädgård, är det artigast att inte låtsas om det. Kina har inte följt den regeln utan har till och med ingripit när någon inträngt i grannens trädgård, i Nordkorea. Nu är alltså frågan den: skola Sverige och övriga till Förenta Nationerna anslutna stater icke låtsas om att FN:s trupper blivit angripna av Kina, skola de inte ens kunna få vittna i själva sakfrågan? Det är denna fråga vi nu stå inför, och hans excellens utrikesministern får säkerligen tillfälle att ge ett svar på den frågan under en av de närmaste dagarna.

Jag vill fortfarande hoppas att frågan kommer att hållas öppen och att icke något besked gives i dag, då nya underättelser kunna inflyta, som skulle visa att Sverige blir fullständigt isolerat i västra Europa, om vi intoge en ståndpunkt liknande den som herr Wigforss alldeles nyss deklarerat.

Herr WIGFORSS (kort genmäle): Herr talman! Jag undvek inte att göra den distinktion, som herr Andrén talade om. Jag har i stället framhållit att just den

meningsriktning, som herr Andrén tydligen företräder, tror att man kan göra skillnad mellan en sådan förklaring och att tillgripa praktiska åtgärder. Vad jag har påstått är ingenting annat än att det förefaller ytterst osannolikt, att när Förenta staterna vilja ha en sådan förklaring så är avsikten endast att få fram förklaringen men icke att i fortsättningen tillgripa några åtgärder. Det är mycket möjligt att man säger, att Sverige inte behöver vara med om de praktiska åtgärderna. Men lägg märke till att om vi anse att detta är en riktig politik, göra vi oss så till vida medansvariga att alla de åtgärder, som kunna företagas av de andra staterna, komma att ske under vårt uttryckliga gillande.

Jag tror sålunda att den skillnad, som herr Andrén vill utplåna, verkligen finns.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att vi böra se på denna sistnämnda fråga framför allt från *svenska* utgångspunkter. Jag vet inte om herr Wigforss någon gång läser en enligt mångas förmenande så lättsinnig litteratur som detektivromaner. Där möter man understundom formeln: »Jag måste varna er, ty allt vad ni nu säger kommer att åberopas mot er.» Om nu Sverige anser, att Förenta Nationerna icke skola handla, inte skola förklara Kina som angripare och ännu mindre deltaga i några sanktioner — vilket ingen här har påyrkat — så kan det ju tänkas, att om Sverige en gång skulle råka i en liknande situation, kommer den amerikanska opinionen att säga sig: »Vi ha ett prejudikat på Sveriges ståndpunkt. Den är att om en stor nation angriper en liten stat så har FN ingen anledning att ingripa.»

Det är inte minst med hänsyn till så allvarliga konsekvenser som jag ber hans excellens utrikesministern att vänta med sitt slutliga omdöme och se till om icke en sådan samverkan kan etableras mellan samtliga Västeuropas stater, att en kommentar av det slag jag nämnt inte skall kunna komma i fråga vid ett eventuellt stormaktsangrepp mot Sverige.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr WIGFORSS (kort genmäle): Herr talman! Herr Andréns anmärkning är, jag vill inte säga självklar, men nära till hands liggande, och som ofta händer med anmärkningar av det slaget, bevisar den ingenting. Ty med precis samma högtidlighet som herr Andréns talade om de slutsatser, som man kunde dra om vi vägrade att utpeka en angripare, kan det göras gällande att den amerikanska opinionen kommer att säga: »Ni vilja inte röra ett finger, även om ni vilja mumla en bekännelse. Vad ha vi att göra med er, som inte vilja bidra, som vilja att andra skola slåss men inte ni själva?»

Herr LUNDGREN: Herr talman! Efter denna utomordentligt intressanta utrikespolitiska debatt skall jag övergå till en del av de praktiska frågor, som avhandlas i den nu föreliggande statsverkspropositionen.

Det utrikespolitiska läget gör att regeringens behandling av anslagen under fjärde huvudtiteln i år tilldrager sig större intresse än vanligt, och jag skall därför i korthet beröra några av de anslagsäskanden som statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjort och även belysa några spörsmål som departementschefen icke ansett sig böra närmare beröra i det föreliggande förslaget till utgifter under fjärde huvudtiteln.

De sammanlagda utgifterna på denna huvudtitel öka, såsom torde vara bekant för kammarens ledamöter, med 209,6 miljoner kronor i förhållande till det förslag till riksstat som framlades för 1950 års riksdag och med 137,6 miljoner kronor, om man tar hänsyn till de ökade anslag för försvarsändamål som riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag beviljade hösten 1950. Huvuddelen av de ökade utgifterna går till höjning av materielanslagen. Detta sammanhänger därmed att riksdagen under de senare åren bemyndigat Kungl. Maj:t att beställa materiel av olika slag. På grund av de långa leveranstiderna har det icke varit nödvändigt för riksdagen att ställa medel till Kungl. Maj:ts förfogande med

lika stora belopp, som bemyndigandena omfatta, för att betala den levererade materielen. Med hänsyn till att den beställda materielen nu börjar levereras i snabbare takt måste medel i ökad omfattning ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, alldeles oavsett att den utrikespolitiska situationen föranlett forcerad materielanskaffning. Därtill kommer att Kungl. Maj:t tidigare disponerat och även fortfarande i någon mån disponerar äldre reservationsanslag, som kunna användas för likvidering av de beställda leveranserna. I den mån dessa reserverade medel förbrukas, måste nya anslag ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Den Nothinska försvarsutredningen har på grundval av uppgifter från vederbörande myndigheter inom försvarets olika grenar sammanställt kostnaderna för försvaret enligt myndigheternas beräkningar för en 10-årsperiod omfattande budgetåren 1950/51—1959/60. Dessa beräkningar visa att försvarskostnaderna under denna 10-årsperiod böra anslås till 1 389 miljoner kronor per år, under förutsättning att penningvärdet är konstant och försvarsorganisationen i stort sett oförändrad. Dessa höga kostnader göra det nödvändigt att undersöka de möjligheter till besparingar, som finnas inom fjärde huvudtiteln och som kunna begagnas utan att effektiviteten blir lidande — sådana möjligheter finnas säkerligen inom denna såväl som inom andra grenar av statsförvaltningen. Den Nothinska utredningen har, såsom departementschefen omnämner i inledningen till fjärde huvudtiteln, ansett det möjligt att åstadkomma vissa besparingar utan att det blivande ställningstagandet i stort föregripes.

Utredningens förslag avser skärpning av gällande besiktningsföreskrifter beträffande värnpliktiga, utbyte av civil personal mot värnpliktiga, koncentration av utbildningen inom vissa av arméns truppslag samt indragning av Öresunds marindistrikt. Skärpningen av gällande besiktningsföreskrifter och utbyte av civil personal mot värnpliktiga medför att antalet värnpliktiga, som kan ingå i

Statsverkspropositionen m. m.

krigsorganisationen, kommer att minskas. Detta strider mot riksdagens uttalande år 1948, enligt vilket varje vapenför svensk man, som icke bindes av andra för försvaret viktiga uppgifter, bör sättas i stånd att i ena eller andra formen militärt deltaga i kampen för rikets självständighet. Den sålunda fastslagna principen om uttagande av hela folkets värnkraft bör icke utan tvingande skäl frångås. Departementschefen är icke för närvarande beredd att följa försvarsutredningens förslag på denna punkt, vilket i stort sett avstyrkts av de militära myndigheterna, men synes skola återkomma till frågan sedan den ytterligare utretts. Det är enligt min uppfattning betänkligt att minska tillgången till värnpliktiga, särskilt i en tid då på grund av befolkningsutvecklingen antalet värnpliktiga i de yngsta årsklasserna nedgår. På lång sikt måste detta påverka krigsorganisationen.

Koncentrering av utbildningen inom vissa av arméns truppförband medför besparingar och bör därför genomföras. Det är dock viktigt att man har klart för sig att den nuvarande värnpliktskontingenten, 29 500 man, är exceptionellt låg och beräknas på 1960-talet snabbt stiga till 45 000 man. Om utbildningen nu koncentreras på alltför få enheter, uppstå svårigheter att få plats för de ökade kontingenterna i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet utan dyrbara nybyggnader av kaserner.

Det för armén viktigaste materielanslaget gäller anskaffning av tygmateriel m. m. Detta anslag, som är av reservationsanslags natur, har för budgetåren 1949/50 och 1950/51 upptagits till 30 miljoner kronor. Emellertid bemyndigade 1949 års riksdag Kungl. Maj:t att under budgetåret 1949/50 utlägga beställningar å tygmateriel inom en kostnadsram av 125 miljoner kronor, och för budgetåret 1950/51 fastställde riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag motsvarande bemyndigande till 70 miljoner kronor. Detta bemyndigande utökades hösten 1950 med 34 miljoner kronor. Det är ju uppenbart att medel för betalning av den enligt riksdagens bemyndigande be-

ställda materielen måste ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Kungl. Maj:t har nu också begärt att anslaget för detta ändamål ökas från 30 miljoner innevarande budgetår till 85 miljoner nästkommande budgetår.

De militära myndigheterna begärde i sina äskanden för budgetåret 1951/52 att beställningsbemyndigandena för anskaffning av tygmateriel måtte upptagas till 152 miljoner kronor. Departementschefen har dock egendomligt nog minskat detta belopp dels med de 34 miljoner, varmed 1950 års höstriksdag beslöt att öka det förutvarande bemyndigandet, dels ock med ytterligare 8 miljoner kronor. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära att höstriksdagens beslut om ökade försvarsförstärkningar endast skulle möjliggöra en beställning av materiel 6 månader tidigare än vad som eljest skulle varit möjligt. Någon verklig förbättring av arméns utrustning skulle alltså icke på detta sätt kunna åstadkommas. Att märka är, att av detta anslag utbetalas icke mindre än 23 miljoner kronor för den ammunition som förbrukas under övningar, något som alltså måste anses vara en ren övningskostnad. Departementschefen har icke närmare angivit vilka delar av arméförvaltningens äskanden som han avser att stryka. En närmare granskning av dessa förhållanden bör statsutskottet utföra vid behandlingen av fjärde huvudtiteln.

Chefen för marinen har begärt medel för att påbörja byggandet av bl. a. två modifierade landskapsjagare och två ubåtsjaktfartyg. Landskapsjagarna avse att ersätta jagare, vilka falla för åldersstrecket. Departementschefen anser sig icke heller nu kunna tillstyrka att beslut i år fattas om nybyggnad av vare sig jagare eller ubåtsfartyg. Det är emellertid av betydelse att flottans materiel vidmakthålles enligt uppgjorda planer, då eljest en anhopning av nybyggnadsbehov kommer att inställa sig med de svårigheter för varven, som härmed äro förbundna. Av särskild vikt är att marinen tillföres ubåtsjaktfartyg.

För underhåll av marinens fartyg har

marinförvaltningen begärt ökning av anslaget med 6,6 miljoner kronor, men departementschefen har tillstyrkt en ökning av endast 1 miljon kronor. Ett bifall till departementschefens förslag innebär, att fartygen icke kunna hållas i stånd på sådant sätt att de efter relativt kort rustningstid äro dugliga att ingå i mobiliserade styrkor, och minskar alltså på ett farligt sätt vår stridsberedskap. Det är alltid dålig affär i längden att icke underhålla den materiel som finnes.

Under senaste höstsessionen bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att anskaffa nya nattjaktplan inom flygvapnets kostnadsram. Myndigheterna hade därjämte begärt att utom flygvapnets kostnadsram få beställa flygplan till en kostnad av 24,7 miljoner för att helt kunna förse vår enda nattjaktflottilj med moderna flygplan. Departementschefen förklarade sig icke då beredd att tillstyrka sådan anskaffning utöver kostnadsramen. Departementschefen förklarar nu, att han, därest en undersökning skulle visa att möjligheter finnas att öka anskaffningen av nattjaktplan utöver vad som angavs i propositionen i höstas, skall ånyo anmäla frågan om anskaffning av dessa flygplan. Det är med hänsyn till vår beredskap av allra största betydelse att denna anskaffning kommer till stånd medan möjligheter till en sådan finnas.

Departementschefens inställning till de utomordentligt viktiga frågorna om de värnpliktigas utbildning tilldrar sig naturligtvis alldeles särskilt stort intresse. Dessa frågor ha också avgörande betydelse för främst arméns krigsduglighet. På denna punkt är departementschefen tyvärr lika negativ som tidigare. Departementschefen räknar med värnpliktsutbildning i enlighet med värnpliktslagens bestämmelser, och det är självklart att han skall göra detta. De militära myndigheterna ha i sina anslagsäskanden beräknat kostnaderna för en med två månader förlängd gruppchefsutbildning vid armén, men departementschefen har icke upptagit medel för detta ändamål i nu föreliggande

Statsverkspropositionen m. m.

statsverksproposition. Han förklarar dock att det är hans avsikt att efter ytterligare överväganden framlägga förslag i denna fråga.

Hur än denna fråga löses måste det bli någon ökning av övningstiden, och detta måste medföra ökade kostnader för alla de olika anslag, som äro beräknade efter tjänstgöringsdagar. Riksdagen har visserligen vid många tillfällen under de senare åren debatterat dessa spörsmål, men de äro av så central betydelse för vår krigsmakts effektivisering att det icke är möjligt att med tystnad förbigå dem vid detta tillfälle.

Genom 1948 års riksdags beslut minskade första utbildningstidens längd för såväl gruppchefelever som för värnpliktiga i allmänhet från 11 månader till 9 månader. Beslutet grundades icke, såsom många gånger här påpekats, på någon saklig utredning eller några genomförda försök utan motiverades av föredragande departementschefen i propositionen endast »Med hänsyn till de möjligheter att effektivisera utbildningen, som i olika avseenden torde stå till buds».

Sedermera har statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjort gällande, att även utländska erfarenheter från andra världskriget talade för en avsevärt kortare utbildningstid än ett år. Denna uppfattning är icke överensstämmande med verkliga förhållandet, vilket bland annat framgår därav, att de flesta stater under senare tid ökat utbildningstiden för de värnpliktiga till ett och ett halvt eller två år. Härvid måste man dock observera, att en av anledningarna till att utbildningstiden utökats avsevärt över ett år är nödvändigheten att utbildad trupp skall finnas tillgänglig under hela året eller större delen därav. Den senare tidens händelser i Korea visa, vilka risker som trupper utan tillräckligt lång och hård utbildning med därav följande bristande disciplin löpa och vilka ökade förluster som dessa genom sin bristfälliga utbildning bliva utsatta för i ett krig.

Beträffande resultatet av den nu tillämpade niomånadersutbildningen före-

Statsverkspropositionen m. m.

ligga erfarenheter från utbildningen med två årsklasser, nämligen åldersklass 1947, som inryckte till första tjänstgöring 1948, och åldersklass 1948, som inryckte till första tjänstgöring 1949. I sin redogörelse till Kungl. Maj:t för utbildningsresultatet vid åldersklass 1947, avgiven den 20 maj 1949, anmälde chefen för armén att utbildningsresultatet var mindre tillfredsställande. Det gällde emellertid att tillse i vad mån ytterligare förbättrade utbildningsvillkor kunde leda till påtaglig höjning av detta resultat. Arméchefen ville med andra ord under ytterligare ett år förutsättningslöst pröva, om det av departementschefen i 1948 års proposition anförda motivet för nio månaders första utbildning vore bärande. Samtidigt anmälde emellertid arméchefen att det redan då visade sig omöjligt att på nio månader utbilda godtagbara gruppchefer.

I en motsvarande redogörelse beträffande åldersklass 1948, avgiven den 8 juni 1950, anmälde chefen för armén att utbildningsresultatet i stort sett icke förbättrats trots i vissa avseenden något gynnsammare betingelser. De vunna framstegen beträffande enskild utbildning motverkades av den otillräckliga förbandsutbildningen. Av praktiska skäl — såsom tillgången till kaserner, övningsfält och utbildningsbefäl — borde enligt chefens för armén uppfattning utbildningstiden för närvarande icke sättas till längre än elva månader. För värnpliktiga vid luftvärnet och trängen, vid vilka truppslag verksamheten i fält är av mera rutinmässig karaktär och där niomånadersutbildningen som följd därav lämnar ett i huvudsak godtagbart resultat, ansåg dock chefen för armén att utbildningstiden kunde bibehållas vid 9 månader. Det bör i detta sammanhang observeras, att de nu nämnda utbildningsrapporterna till Kungl. Maj:t äro grundade på talrika, noggrant — oftast i form av mätbara prov — genomförda och i regel ej i förväg tillkännagivna inspektioner, som arméledning och militära befälhavare utfört under två utbildningsår. Arméledningen har

självklart ingen anledning att begära längre utbildningstid än som är absolut nödvändig, icke minst med hänsyn till den ytterst pressande arbetsbörda som befäl av alla grader vid utbildningsförbanden nu ha.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har själv erkänt det effektiva sätt, på vilket utbildningen numera bedrives. Trots detta ha de förhoppningar, som både han själv, riksdagen och arméledningen haft, nämligen att nio månader skulle visa sig tillräckliga för att bibringa våra värnpliktiga en tillfredsställande utbildning, icke gått i uppfyllelse. Bristerna i utbildningen gå icke att reparera under en repetitionsövning. Detta framgår tydligt av höstens erfarenheter från de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna. Följden härav är att förband, sammansatta av värnpliktiga med nio månaders första utbildning, icke äro användbara vid krigsutbrott utan kompletterande utbildning. Statsmakterna ha vid upprepade tillfällen såsom mål för utbildningen satt, att truppförbanden skola omedelbart vid ett krigsutbrott kunna vara fullt stridsdugliga. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har själv vid ett befälsutbildningsförband i Värmland i november månad förra året förklarat, att förband måste vara fullt operationsdugliga vid krigsutbrott. Varken vårt lands strategiska läge med hänsyn till risken för plötsligt angrepp eller vårt försörjningsläge med avseende på behovet av arbetskraft, om en nådatid skulle förunnas oss, medger nämligen inkallelser för dylik kompletterande utbildning.

I verkligheten är emellertid första utbildningstidens längd icke nio månader. I utbildningstiden inräknas nämligen juluppehållet, som är 18 dagar. Anledningen till att juluppehållet sättes så långt är kommunikationstekniska skäl, som göra att värnpliktiga icke böra få resa på järnvägarna under tiden för den största jultrafiken. Från de nio månadernas första utbildning böra alltså dragas 18 dagar för juluppehållet.

För att de värnpliktiga vid armén skola kunna erhålla en tillfredsställande

första utbildning bör alltså utbildningstiden ökas från nuvarande 9 till 11 månader. På detta sätt skulle det dock också vara möjligt att ge de värnpliktiga gruppcheferna en tilfredsställande utbildning.

Alla äro numera ense om att det visat sig icke möjligt att på nio månader tillfredsställande utbilda gruppchefer vid armén. Detta har även statsrådet och chefen för försvarsdepartementet erkänt, men han verkar trots flera års utredningar icke ännu beredd att framlägga förslag till förlängning av utbildningstiden. Det är nödvändigt att beslut i denna fråga fattas redan vid denna riksdag, så att icke ännu en årsklass värnpliktiga gruppchefer förloras för krigsorganisationen på grund av otillräcklig utbildning. Erfarenheterna från höstens repetitionsövningar tala därvid, såsom tidigare framhållits, sitt tydliga språk. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har antytt, att han kommer att begära någon fullmakt av riksdagen att få inkalla värnpliktiga av denna kategori till förlängd utbildning. Innan riksdagen ger en sådan fullmakt måste den givetvis ha klart för sig huru stor förlängning av utbildningstiden för gruppchefer statsrådet tänkt föreslå. Att ge en blankofullmakt torde icke kunna komma i fråga.

Med den utbildningstid, som vi för närvarande ha och som vi även måste räkna med i framtiden, även om denna förlänges till elva månader eller till ett år, disponeras krigsdugliga förband vid armén endast under relativt korta tider. Vår omedelbara krigsberedskap, med andra ord vår kuppberedskap, är alltså synnerligen låg. För närvarande finnas krigsdugliga förband i tjänst vid armén endast under tiden januari — mitten av mars (värnpliktiga inkallade till första tjänstgöring och som då ha nått så långt i utbildning att de kunna ingå i mobiliserat förband), under april (repetitionsövning för lokalförsvarsförband) samt under tiden mitten av september — mitten av oktober (repetitionsövning för fältförband). Under återstående sju månader är däremot kuppberedskapen myc-

Statsverkspropositionen m. m.

ket låg. Särskilt gäller detta senare hälften av mars och maj månader, då endast värnpliktiga, som genomgå befälsutbildning samt viss övningstrupp vid vissa skolor, äro i tjänst. Vid infanteriet och pansartrupperna finnes i regel någon trupp på varje förlägningsplats, men vissa specialförbands kaserner komma däremot att stå helt tomma på trupp, då det dessa förband tillhörande värnpliktiga befälet sammandrages till centrala kurser. En stor del av det aktiva befälet är likaledes borta från sina förband på grund av den omfattande befälsutbildning, som pågår under det s. k. värnpliktsfria uppehållet. En kupp mot t. ex. vissa artilleriregementens kaserner med den dyra och svårersättliga utrustning, som finnes samlad där, skulle sålunda under dessa perioder icke möta något större motstånd. Med hänsyn till det allvarliga utrikespolitiska läget är det önskvärt att skapa erforderlig kuppberedskap. I samband därmed kan man även tillgodose vissa utbildningskrav.

Genom förlängning av den ineliggande åldersklassens utbildningstid med två månader skulle en stor del av den ur beredskapssynpunkt kritiska vårperioden överbyggas. Genom en sådan förlängning av den ineliggande åldersklassens utbildningstid skulle utbildningen för denna åldersklass avsevärt förbättras. Denna åldersklass är den tredje som erhållit nio månaders utbildning. Resultatet av de föregående årens utbildning visar, att denna tid icke räcker för att skapa vid mobilisering användbara förband. Genom denna förlängning skulle även möjlighet vinnas att förbättra utbildningen av de värnpliktiga gruppchefer, som tillhöra denna åldersklass och som eljest icke skulle erhållit längre utbildning än nio månader.

Denna åtgärd tillgodoser dock endast kuppberedskapen under mycket begränsad tid. För att ytterligare förbättra denna krävas inkallelser av krigsförband, därest det utrikespolitiska läget gör detta nödvändigt. Dessa inkallelser böra dock icke ske i form av repetitionsövningar, då därigenom det nyligen uppbyggda systemet för krigsförbandsvisa

Statsverkspropositionen m. m.

repetitionsövningar sönderbrytes. Vidare kan i detta fall personal, som fått tillgodoräkna sig tidigare beredskapstjänst, icke disponeras. Någon form av beredskapsövning enligt värnpliktslagens § 27 mom. 2 synes i stället lämpligare. Därvid kan den för repetitionsövningarna gjorda gruppindelningen vara till god hjälp, då det gäller en snabb »genomdragning av krigsförbanden».

Genom att utbildningen får formen av beredskapsövning upphävas automatiskt alla de spärrar i form av tillgodoräknad beredskapstjänstgöring från 1939—1945, som under repetitionsövningar begränsa krigsförbandens styrka.

Såsom jag tidigare erinrat om i denna kammare, inkallade Kungl. Maj:t värnpliktiga till tjänstgöring enligt § 28 i värnpliktslagen genom brev i mars 1939, vilken tjänstgöring ägde rum i juli—augusti samma år. Då Kungl. Maj:t i mars 1939 bedömde det utrikespolitiska läget så allvarligt, att Kungl. Maj:t då ansåg sig böra inkalla värnpliktiga med stöd av § 28 i värnpliktslagen för kompletterande utbildning, torde det vara väl motiverat att nu inkalla värnpliktiga med stöd av den paragraf i värnpliktslagen, § 27 mom. 2, som handlar om beredskapstjänstgöring.

Erfarenheterna från höstens repetitionsövningar utvisa, att befäl bör genomgå viss befälsutbildning före krigsförbandens inryckning. Det är för övrigt icke något nytt. Så har tidigare varit fallet när det gäller några äldre härordningar. Det är av särskild vikt att det värnpliktiga befälet, i första hand naturligtvis gruppcheferna men även officerare och underofficerare, inkallas till befälsutbildning före truppförbandens inryckning. Längden av denna befälsövning kan lämpligen sättas till tio dagar. Härigenom kan befälet få en välbehövlig genomgång av nyheter på taktikens och teknikens område och tillfälle att förbereda den fältmässiga organisationen av sina förband.

I uttalande till propositionen nr 206 till 1948 års riksdag angående vissa frågor rörande försvarets organisation förklarade statsrådet och chefen för för-

svarsdepartementet, att han skulle låta utreda möjligheterna att ordna säkrare och snabbare mobilisering av arméförbanden. Detta skulle ske dels genom lokal rekrytering och dels genom en decentralisering av mobiliseringsförråden. En sådan decentralisering av mobiliseringsförråden medför tyvärr avsevärt ökade kostnader och måste givetvis vägas mot andra angelägna utgifter. Det skulle vara av intresse att få veta, vilka åtgärder som departementschefen vidtagit för att tillgodose möjligheterna av en snabbare mobilisering av arméförbanden.

I pressen har vid åtskilliga tillfällen under hösten berörts den bristfälliga bevakningen av viktiga förråd. Detta är en fråga som knappast lämpar sig för offentlig debatt. Av tidningsartiklarna framgår dock att bevakningen av vissa mycket viktiga förråd måste anses synnerligen otillfredsställande. Det föreligger allvarliga risker för sabotage mot dessa viktiga anläggningar, så att de förstöras redan innan ett krig börjar. En särskild expertkommitté har på arméstabens uppdrag utrett hela detta frågkomplex och föreslagit en ny ordning, som bättre avpassar vakthållningen efter förrådets innehåll i avseende på deras värde och grad av svårersätthet. Förslaget har dock ännu icke föranlett några ytterligare åtgärder.

Jag har vid olika tillfällen i denna kammare berört de disciplinära förhållandena inom krigsmakten och erinrat om att dessa ingalunda kunna anses tillfredsställande. Jag skall, herr talman, icke ytterligare gå in på dessa problem. Jag vill endast erinra om att krigserfarenheterna från Korea visa, att de amerikanska trupperna i början av kriget där förorsakades onödigt stora förluster, bland annat beroende på att de under ett bekvämt liv som ockupationstrupp i Japan förvekligats och disciplinen avsevärt försämrats. Det bör vara en varning även för oss. Dålig disciplin liksom dålig utbildning öka förlusterna i krig.

Jag vill, herr talman, vädja till statsrådet och chefen för försvarsdeparte-

mentet — och jag hoppas, då herr statsrådet inte är närvarande här i kammaren, att denna vädjan framföres till honom — att ånyo ompröva de utomordentligt viktiga frågorna om de värnpliktigas utbildning så att arméförbanden kunna anses bliva krigsdugliga omedelbart vid mobilisering.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Beträffande den nu rådande utrikespolitiska situationen och den ekonomiska kris, vari vi för närvarande befinna oss, ha ju redan en del av de föregående ärade talarna uppehållit sig tillräckligt vid den saken, varför jag inte anser mig ha anledning att ytterligare orda därom. Jag inskränker mig därför till att i stort sett instämma i vad herr förste vice talmannen för en stund sedan därom yttrade. I alla fall kan jag dock icke underlåta att i detta sammanhang giva uttryck åt min varma och livliga förhoppning om att det skall lyckas dem, som närmast äro ansvariga för vad som nu sker ute i världen, att förhandlingsvägen kunna avvärja den stora fara, som tydligen är för handen beträffande ett flertal nationer i världen och deras befolkning. Jag skall som sagt emellertid icke uppehålla mig vid nämnda spörsmål utan vid ett par andra, som naturligtvis inte äro av samma stora räckvidd som de, jag nu har omnämnt, men som jag i alla fall inte anser mig kunna underlåta att vid detta tillfälle beröra.

Först vill jag då uttala min stora tillfredsställelse över att i årets statsverksproposition äskats ett, jämfört med vad fallet var för innevarande budgetår, avsevärt förhöjt anslag till vägväsendet. Det torde av ingen kunna bestridas, att standarden i fråga om underhållet, standarden på våra allmänna vägar, sjunkit i avsevärd grad under — låt mig säga — det senaste decenniet. Den främsta orsaken härtill torde enligt min mening obestridligen ha varit de alltför otillräckliga belopp, som av statsmakterna ställts till vederbörande myndighets — jag syftar härvid givetvis på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — förfogande

Statsverkspropositionen m. m.

för bestridande av kostnaderna för väghållningen, ett förhållande som många gånger såväl här i riksdagen som anorstädes har påpekats. När riksdagen på sin tid beslöt om vägväsendets förstatligande, voro meningarna som bekant mycket delade, huruvida detta beslut ur olika synpunkter sett vore klokt. Genom den nedgång i fråga om vägunderhållet — alltså vägarnas standard — som under den senaste tiden skett, anse sig nu motståndarna till nämnda reform ha fått sina farhågor besannade, nämligen att väghållningen efter förstatligandet skulle icke blott bliva sämre utan även och kanske framför allt bliva dyrare. De anse sig ha fått vatten på sin kvarn, som uttrycket lyder. För min del kan jag icke ansluta mig till denna uppfattning. Jag är inte övertygad om att den är riktig. Redan under den sista delen av den tid, då väghållningen ombesörjdes av vägstyrelserna, skedde en avsevärd minskning av anslagen till vägväsendet, med därav följande nedgång i väghållningens standard. En ovillkorlig förutsättning för en nöjaktig väghållning är alltså enligt min bestämda mening — vare sig väghållningen handhaves av statens vägförvaltning eller, som tidigare skedde, av vägstyrelserna — att för ändamålet erforderliga medel finnas tillgängliga. Men så har icke varit fallet under de senaste åren.

Vad jag här yttrat i fråga om väghållningen nu och under vägstyrelsernas tid bör givetvis inte fattas som något försvaret för statens vägförvaltningar ute i landet, i den mån eller i de fall de till äventyrs icke omhänderhaft väghållningen på ett rationellt och fullt tillfredsställande sätt. Jag har ingen anledning att här uppträda som något slags försvarsadvokat för dessa. Den saken böra de naturligtvis själva sörja för i den mån så erfordras. Meningen med vad jag här har yttrat har endast varit att bemöta det ganska allmänt förekommande talet om att sedan vägväsendet blev förstatligt blev väghållningen sämre. Huruvida kostnaderna också samtidigt ökats vågar jag inte uttala mig om. För att rätt kunna bedöma den frågan

Statsverkspropositionen m. m.

bör naturligtvis en jämförelse göras mellan omfattningen av trafiken å de allmänna vägarna nu och vid tiden före vägväsendets förstatligande. Det är möjligt att vid vissa vägförvaltningar de så kallade administrationskostnaderna blivit oskäligt höga, och att alltför många personer sysselsätts med så kallat kammeralt arbete. Där så är förhållandet torde det, såvitt jag kan förstå, närmast bero på mindre god organisationsförmåga hos den eller de personer, som har ledningen inom vägförvaltningen, och detta förhållande bör genom lämpliga åtgärder från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida kunna tillrättaläggas. Då jag med min röst bidragit till beslutet om vägväsendets förstatligande, har jag med vad jag nu sagt velat i någon mån bemöta påståendet, att ifrågavarande reform i och för sig är anledningen till den försämrade väghållningen.

Vid 1950 års riksdag — det var närmare bestämt den 25 april förra året — tillät jag mig att med kammarens medgivande till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa en interpellation rörande fullföljande av vissa påbörjade men icke avslutade vägföretag. Med förbigående av motiveringen hade interpellationen följande lydelse:

»1) I vilken utsträckning avser herr statsrådet att under budgetåret 1950/51 använda anslaget å 12 500 000 kronor till de därmed avsedda vägbyggnadsarbetena?

2) Är det herr statsrådets avsikt att, därest anslaget kommer till användning, taga särskild hänsyn till önskvärdheten av att sådana vägföretag, som tidigare påbörjats men avbrutits utan att färdigställas, i första hand komma att fullföljas?»

Jag bör kanske erinra om att interpellationen närmast var föranledd därav att i 1950 års statsverksproposition under sjätte huvudtiteln hade hemställts, att till vissa vägbyggnadsarbeten måtte för budgetåret 1950/51 anvisas ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor. Statsutskottet hemställde i sitt utlåtande

nr 6, att riksdagen måtte på så sätt bifalla propositionen, att för ändamålet beviljades 12 500 000 kronor. Utskottets hemställan bifölls sedan av riksdagen.

Statsrådet besvarade interpellationen den 12 därpå följande maj och yttrade därvid bland annat:

»Tyvärr finnes, såsom interpellanten påpekat, fortfarande ett stort antal beredskapsarbeten, vilka på grund av ändrade arbetsmarknadsförhållanden ännu icke blivit slutförda. I några fall ha sådana företag kunnat fortsättas med användande av medel från anslaget till Vissa vägbyggnadsarbeten. Huruvida och i vilken utsträckning det kan bli möjligt att på detta sätt fullborda återstoden av de nedlagda beredskapsföretagen beror väsentligen på utvecklingen på arbetsmarknaden. Om i de trakter, där ifrågavarande företag äro belägna, arbetskraft blir friställd och icke anses kunna eller böra placeras i annan samhällsviktig produktion, torde förutsättningar föreligga för att använda anslaget för det av interpellanten avsedda ändamålet. För närvarande är jag emellertid inte beredd att framlägga någon prognos vare sig beträffande omfattningen av dylika avslutningsarbeten på beredskapsföretagen eller över huvud taget beträffande förbrukningen av anslaget till Vissa vägbyggnadsarbeten. Jag kan här endast uttala den förhoppningen, att det snart skall bli möjligt att återupptaga de nedlagda vägföretagen såsom ordinarie arbeten.»

Jag vill inte fördölja, att jag efter statsrådets svar kände mig ganska förhoppningsfull beträffande verkan av min interpellation. Särskilt betydelsefullt ansåg jag statsrådets uttalande vara, att han hoppades att det snart skulle bli möjligt att återupptaga de nedlagda vägföretagen som ordinarie arbeten, helst som jag då var och fortfarande är fullkomligt övertygad om att en sådan önskan verkligen förefanns hos statsrådet.

Det är möjligt att några av kammarens ledamöter göra sig den frågan: Varför nu återkomma med samma sak i år? Därpå vill jag i all korthet svara, att

Statsverkspropositionen m. m.

det är två skäl. Det första är, att såvitt jag har mig bekant, har under tiden sedan svaret å interpellationen lämnades, endast ett fåtal av här omnämnda vägföretag blivit slutförda, jag vågar säga ett synnerligt ringa antal. Det andra skälet är att hos befolkningen inom de orter där vägföretagen i fråga äro belägna förefinnes en mycket stark önskan om företagens utförande inom något så när rimlig tid.

Genom det långa dröjsmålet med vägföretagens färdigställande uppstå naturligtvis olägenheter av skilda slag. Inom den landsända, där jag har mitt hemvist, och inom norrlandslänen i allmänhet finnas som bekant ännu den dag som är många orter eller byar, vilka helt sakna väg. Där har befolkningen kanske i flera tiotal år väntat på att få en sådan. När så efter många om och men och erforderliga formaliteter vägbygget äntligen påbörjats, har så det samma plötsligt nedlagts, och man är fortfarande i avsaknad av väg. Det är sannerligen inte att förvåna sig över att befolkningen i sådana trakter blir missmodig och slutligen tröttnar på de svårigheter, de inte minst på grund av här omnämnt förhållande ha att dragas med. I många, många fall blir givetvis följderna, att dessa orter bli avfolkade. Det är ju ett känt förhållande, som vi hört talas om ganska mycket på senare tiden.

Vad som här sagts gäller i fråga om nedläggande av arbete med nyanläggning av väg. Men även i fråga om omläggningar av äldre väg kunna avsevärda olägenheter uppkomma på grund av arbetets nedläggande för längre eller obestämmd tid. Såsom jag i min interpellation till mig framhålla, förhåller det sig vid omläggning av äldre väg ofta så, att den nya väglinjen kanske på flera ställen korsar den äldre vägen. Då uppstår under arbetets utförande ej sällan hinder för trafiken, så att denna måste dirigeras in på för ändamålet provisoriskt anlagda sidovägar. Det bör för var och en vara lätt att förstå, att på grund av sådana förhållanden en hel del svårigheter med avseende på trafiken upp-

kommit. Det vore ju inte så mycket att säga om detta, om förhållandet skulle gälla under ett eller annat år. Men nu har den trafikerande allmänheten fått dragas med olägenheterna i fråga i ett tiotal år. Jag kan inte förstå annat än att de pengar, som redan äro investerade i dessa ofullbordade vägföretag, måste betraktas som helt bortkastade och till ingen som helst nytta så länge arbetena icke äro slutförda.

I detta sammanhang skulle jag vilja instämma i vad herr förste vice talmanen yttrade och uttala en förhoppning om att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet icke måtte låta förleda sig av det Wärnska förslaget om minskning av anslaget till vägväsendet. Av skäl, som jag här berört, vågar jag att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ännu en gång framföra en vördsam hemställan, att han ville snarast vidtaga åtgärder i syfte att arbetena med de vägföretag, jag här talat om, måtte med det snaraste återupptagas och slutföras.

Slutligen anser jag mig icke kunna underlåta att vid ett tillfälle som detta beröra en sak, som i synnerhet för oss norrlänningar har blivit särskilt aktuell under de senaste åren. Det borde för kammarens ledamöter vara allmänt känt, att under de senaste decennierna utbyggandet av vattenfallen i de norrländska älvarna skett i mycket stor omfattning. Vore sig denna utbyggnad skett för statens eller enskilda ägares räkning är därom i och för sig givetvis intet annat än gott att säga. Efterfrågan av elektrisk kraft är ju i våra dagar särskilt stor. Trots de många och stora kraftstationer som tillkommit på senare tid råder ju ändå på vissa håll i landet brist på elektrisk energi. Elkraften har ju numera blivit, man kan säga en livsbe-
tingelse för hela vårt näringsliv, alltså både för jordbruket och industrien och även naturligtvis för hantverket. Ur den synpunkten bör ju tillkomsten av varje ny kraftstation hälsas med glädje och tillfredsställelse av alla dem, som önska en utveckling i rätt riktning av näringslivets skilda grenar. Men enligt min me-

Statsverkspropositionen m. m.

ning bör dock en viss försiktighet iakttagas vid de regleringar av vattendragen, som i samband med kraftstationsbyggandet i regel utföras. Ett faktum, som ingalunda går att förneka, är att genom dessa regleringar ha åtskilliga, för att inte säga många, av de sedan urminnes tid av ortsbefolkningen bedrivna laxfiskerna i de norrländska älvarna blivit antingen helt eller delvis förstörda. Det skall gärna medgivas, att i vissa fall en viss förstörelse av laxfiskerna och laxens naturliga lekplatser torde ha varit oundviklig, men i vissa fall åter torde det icke ha varit omöjligt att gå försiktigt fram.

En annan betydande olägenhet, som uppkommit genom de förhållanden jag nyss påpekat, vill jag också i all korthet beröra. Allt sedan flottning av virke — mest rundvirke — började äga rum i de större vattendragen, har praktiskt taget allt virke, som vintertiden framforslats till ett vattendrag, avlastats på vattendragets is, vilket varit både bekvämt och arbetsbesparande. Efter de så kallade korttidsregleringarna, varigenom vattenståndet i vattendragen varierar högst betydligt även under ett dygn, kan virkesavlastning på isen numera sällan ske. Jag har inte för avsikt att fördölja, att från vederbörande kraftstationsägares sida — såväl staten som enskilda ägare — vidtagits åtgärder för anordnande av så kallade virkesavläggningsplatser på land. Dessa kunna dock icke, vare sig vad det gäller bekvämlighet eller ur arbetsbesparingssynpunkt, jämföras med avläggning på is, alltså en uppenbar olägenhet för virkesägarna.

Det skulle aldrig falla mig in att bestrida riktigheten av den uppfattningen, att när så provas erforderligt, det enskilda intresset får vika för det allmänna. Men jag håller också lika bestämt på den meningen, att den enskilde icke bör mera än vad nödigt är pressas av det allmänna. I de fall jag här tillåtit mig att i någon mån påtala, anser jag det vara statens ofrånkomliga skyldighet att i en eller annan form lämna full kompensation för den förlust den enskilde åsamkats. Jag skulle inte ha upptagit kam-

marens tid med att framföra denna sak, om jag inte bestämt visste, att det finns en väldig opinion mot det tillvägagångssätt, som tillämpats av vissa myndigheter där uppe i de norrländska länen.

De tvenne senare spörsmål jag här berört, nämligen dels utbyggandet av vattenfall och dels laxfisket i norrlandsälvarna, torde sortera eller höra hemma under tvenne skilda departement: det ena spörsmålet under kommunikationsdepartementet och det andra under jordbruksdepartementet. Följaktligen bör man vända sig eller kanske rättare sagt vädja till tvenne departementschefer med vördsam hemställan om åtgärder i syfte att eliminera de missförhållanden, jag tillåtit mig peka på. Nu är ingen av dessa departementschefer närvarande i kammaren, men jag hoppas i alla fall, att vad jag nu sagt skall komma till deras kännedom till den kraft och verkan det hava kan.

Herr talman! Det var endast detta, jag vid detta tillfälle hade velat framföra. Jag har åtminstone delvis läst nionde huvudtiteln, och det skulle givetvis ha varit anledning att här nämna något om vad denna på åtskilliga punkter innehåller. Jag kan även i detta avseende instämma i herr förste vice talmannens anförande, då han nämnde en del punkter, där inknappningar gjorts på denna huvudtitel, men som jag hoppas att senare under riksdagen bli i tillfälle att syssla med nämnda huvudtitel, skall jag avstå därifrån för tillfället.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag skall, sedan herr Lundgren nyss har tagit upp hela vår försvarsfråga till behandling, uppehålla mig vid en del av densamma för att sedan gå över till vår bostadsfrågas läge och något beröra också denna.

För någon tid sedan riktade som bekant ledarna för de fyra demokratiska partierna i detta land en uppmaning till kvinnorna att i största möjliga antal ansluta sig till det frivilliga försvaret. I detta upprop säges bland annat: »Försvaret ställer i vår tid krav på hela fol-

ket. Det bygger på värnplikt och tjänsteplikt, men det litar lika mycket till medborgarnas frivilliga insatser.»

Denna vädjan har på kvinnohåll mottagits mycket positivt, men man har på detta håll ändå ställt sig den frågan, om vår försvarsapparat är beredd att ta emot de kvinnor, som man här väddar till för att de skola strömma till det frivilliga försvaret. Vidare har man frågat sig om förutsättningar, t. ex. arbetsmarknadsmässiga sådana, skapats för att kvinnorna skola kunna komma med i detta arbete. Det är ju så att i det totala försvaret är det många områden, där kvinnorna ha minst samma möjligheter som männen att deltaga effektivt. Detta visade sig under vår senaste beredskaps-tid, och det har också med full tydlighet visat sig i de krigförande länderna. Det är emellertid som kanske första förutsättning av vikt, att man ger tillräckliga anslag till försvarsorganisationernas verksamhet, så att denna kan effektiviseras.

När man ser på XI huvudtiteln under rubriken Civilförsvaret, Bidrag till vissa frivilliga organisationer, så finner man att anslaget där upptages med oförändrat belopp, och detta trots att man har begärt en höjning, inom parentes sagt med mycket stark motivering. Jag antar emellertid och hoppas att detta kommer att rättas till i senare sammanhang.

Men det är nödvändigt, att både kvinnorna och mobiliseringsapparaten äro i beredskap. Därvidlag kan man lära sig av erfarenheterna t. ex. från 1940. Då erbjödo sig många kvinnor att sätta in sina krafter, men krigsmakten var icke beredd att taga emot dem. Det är nämligen klart, att såväl utbildning som krigsplacering måste ske i fredstid. Statsmakterna måste alltså under fredstid fastställa villkoren dels för utbildningen, dels för krigstjänstgöringen, så att vederbörande veta vad de ha att rätta sig efter. Statsmakterna måste t. ex. redan nu se till — jag företar endast en uppräknig för att slippa långa utredningar — för det första att göra klart för allmänheten, att totalförsvaret kräver en tjänstepliktslag, för det andra att göra

Statsverkspropositionen m. m.

en fördelning i stort av tillgänglig personal mellan totalförsvarets områden — civilförsvaret, ekonomiskt och militärt försvar — och för det tredje att säkerställa en effektiv upplysning, som klargör för medborgarna, att alla komma att tas i anspråk och att man därför redan nu måste förbereda sina uppgifter för att effektivt kunna lösa dem. Härvid måste det framhållas, att den som frivilligt anmäler sig i fredstid får den stora förmånen att åtminstone inom vissa gränser själv få välja sin uppgift. För det fjärde måste det klargöras för medborgarna, att om samhället på ett verkligt sätt skall kunna genomföra sina uppgifter och ge medborgarna och landet största möjliga skydd, återfaller ansvaret för detta på den enskilde medborgaren.

Jag skall beträffande frågan om finansieringen och genomförandet av denna upplysningsverksamhet också bara räkna upp vissa saker, som jag anser nödvändiga. Det är för det första, att staten beviljar anslag och att propagandan genomföres i statlig regi, varvid skolorna utnyttjas t. ex. vid undervisningen i samhällskunskap och gymnastik samt vid idrottsövningar. För det andra kan man alternativt som hittills överlåta till de frivilliga försvarsorganisationerna att med egna medel finansiera verksamheten. Detta är dock icke tillräckligt i fortsättningen, utan där måste staten träda in. Beträffande propagandan kan man för det tredje tänka sig, att de stora folkrörelserna och de politiska partierna ställa medel och sina informationsapparater till förfogande.

Det är klart att utbildningen är av grundläggande betydelse, men här är det också nödvändigt med stöd från staten. Jag brukar inte höra till dem som mena, att staten skall rycka in överallt, men här är det dock fråga om landets försvar, en av statens ureau uppgifter. Det är därför jag så starkt understryker den synpunkten.

Man har på vissa håll gjort insatser för att underlätta för organisationerna att sätta in sina krafter. Så har man t. ex. beträffande lotterna i statens all-

Statsverkspropositionen m. m.

männa avlöningsreglemente en bestämmelse, att vid utbildning till eller tjänstgöring som lotta skall B-avdrag kunna ske under högst 14 dagar per år. Denna bestämmelse borde kanske kunna utvidgas till att gälla även andra liknande organisationer. Vidare kunna lottorna t. ex. vid sammanhängande lägerutbildning eller viss tjänstgöring av angiven längd erhålla daglön, vilket icke gäller för andra frivilliga organisationer. Här kunde man också tänka sig en utsträckning av bestämmelserna.

Men den kanske viktigaste av de synpunkter, jag i detta sammanhang vill framföra, är att om kvinnorna skola kunna sätta in sina krafter frivilligt, måste det skapas sådana bestämmelser, att de icke riskera sin civila anställning. Man måste alltså på ett eller annat sätt urgera den ståndpunkten, att de skola kunna få ledigt från sina civila anställningar utan att riskera dessa. Som allmän princip skulle jag vilja betona, att man beträffande ersättningen och beträffande övriga förmåner av olika slag bör ha den synpunkten klar för sig, att kvinnorna icke skola ha större förmåner, när de sätta in sina krafter till landets försvar, än vad männen ha.

Om kvinnorna skola kunna binda sig, fordras det vidare för de kvinnor, som ha barn att taga hand om, att det kommer till stånd en lämpligen frivillig asylorganisation, som kan taga hand om barnen vid eventuellt krigstillfälle.

Det har påtalats, att det i alltför ringa utsträckning finns tillgång till kvinnligt befäl inom t. ex. civilförsvaret. Jag har tagit litet reda på den saken, och jag har kunnat konstatera, att detta förhållande icke beror på något slags ovilja hos den centrala ledningen inom civilförsvaret utan att detta fastmera önskar en ökad befälsutbildning bland kvinnorna. Det återstår alltså på den punkten endast att vädja till kvinnorna, att de påtaga sig det ansvar som ligger i att skaffa sig en befälsutbildning.

Den maximala utbildningstiden inom civilförsvaret är för närvarande 60 timmar. Det är naturligtvis då av stor vikt, att civilförvarets personal samtidigt

deltar i de frivilliga försvarsorganisationernas arbete för att få praktik och för sin vidare utbildning. Det är — jag konstaterar det slutligen — en av statsmakternas viktigaste uppgifter att se till att förutsättningar för detta deltagande skapas.

Jag går efter detta, herr talman, över till vår bostadsfråga. Det är ju, som här tidigare också nämnts, en av våra mest brännande inrikespolitiska frågor, och där kan jag för ovanlighetens skull stödja mig på ett uttalande, som ett av statsråden gjorde förra året. Statsrådet sade, att bostadskrisens avveckling måste stå främst på dagordningen för de närmaste årens politik.

Det gäller här ett så väldigt problem, att det är självfallet, att man på en kort stund bara kan beröra vissa sidor av detsamma, och jag skall också inskränka mig till detta. Bland annat skall jag uppehålla mig vid den mångomtalade promemoria, som har upprättats inom socialdepartementet och som är dagtecknad den 27 november 1950. Där lägger man fram vissa förslag beträffande bostadsbyggandet och bostadsmarknaden. Nu är det ju så, att denna promemoria befinner sig på remiss, och dagligen se vi i pressen, hurusom promemorian får en skarp för att inte säga nedgörande kritik. Det är möjligt, att detta kan innebära, att själva frågeställningen i denna promemoria väsentligen är ur världen, men jag tror att det ändå är viktigt och nödvändigt att här beröra den. Det saknas nämligen inte — inte ens i vissa borgerliga tidningar — tongångar som gå ut på att det kanske ändå finns något att taga fasta på i tanken att införa ytterligare tvång av olika slag på bostadsmarknaden. Men hur det nu än må förhålla sig med promemorian framtida öde, tycker jag ändå att den bör behandlas i kammaren som exempel på vilka förslag man kan komma fram till.

Bakgrunden till bostadsfrågans nuvarande läge är ju den, att regeringen i det längsta har följt det program som bostadssociala utredningen på sin tid lade fram. Då siktade man på byggan-

det av 60 000 lägenheter per år. Man höll i stort sett det programmet 1946 och 1947, men sedan har det som bekant skett en väsentlig nedskärning. 1948 byggdes sålunda endast 48 000 lägenheter, 1949 byggdes 42 000, och 1950 räknar man med 45 000. Utsikterna till en ökad produktion i framtiden te sig åtminstone för närvarande icke allt för hoppfulla, och dock äro för närvarande cirka 250 000 människor berörda av bostadsbristen.

Nu möter man ofta i den allmänna debatten den uppfattningen, att bostadsbristen — bostadskatastrofen kan jag kanske säga — är väsentligen ett städernas problem. Så är emellertid ingalunda förhållandet. Jag skall inte gå djupare in på den saken; jag skall bara beröra den.

Hurudant är bostadsfrågans läge på landsbygden? I arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som trycktes år 1944, står det så här: »På landsbygden är trångboddheten minst lika omfattande som i städerna, och där är också bostädernas kvalitet och utrustning särskilt ofta otillfredsställande.»

Hur är det *nu* i verkligheten? Ja, sedan år 1943 är — såsom kanske är bekant — bostadsbyggandet i vårt land reglerat genom den s. k. byggnadsregleringen. Det är alltså kontrollerat av statliga myndigheter. Ett sådant läge innebär helt enkelt, att staten kommer att avgöra bostadsproduktionens fördelning mellan städer och tätorter å ena sidan och landsbygden å den andra sidan. Med tanke på det nyss citerade uttalandet i arbetarrörelsens efterkrigsprogram skulle man ha kunnat vänta sig, att de statliga myndigheterna hade visat sig generösa med byggnadstillstånd åt landsbygden. Hur förhåller det sig därmed?

Ser man på statistiken, finner man, att landsbygden, som vid folkräkningen 1945 hade cirka 39 procent av landets befolkning, under de sex åren 1944—1949 inte fått tillstånd att bygga mer än drygt 6 000 lägenheter om året. Städer och tätorter, med 61 procent av befolkningen, ha däremot fått tillstånd att bygga cirka 46 000 lägenheter per år. I

Statsverkspropositionen m. m. förhållande till befolkningen ha således städerna fått bygga fem gånger så mycket som landsbygden.

Genom hyresregleringen har man ju i städerna skapat en enorm marknadsmässig bostadsbrist, och denna har man sedan tagit som intäkt för att ge städerna praktiskt taget monopol i fråga om bostadsbyggandet, trots att bostadsförsörjningen, som man själv har sagt, reellt sett på landsbygden är mycket sämre än i städerna. Till följd av den politik som har förts, har man — tvärt emot alla utfästelser — vidgat klyftan ytterligare mellan stad och land beträffande bostadsstandarden.

Det behöver kanske inte ordas vidare om bostadsfrågans läge. Men så mycket är väl ändå klart, att den hittills förda politiken näppeligen har varit ägnad att stimulera bostadsbyggandet. Hela efterkrigspolitiken lades ju upp med tanke på en kommande prissänkning. Prognosen var felaktig. Den allmänna ekonomiska politiken har man nu lagt om i en åtminstone i viss mån mera realistisk riktning. Jag tycker, att det kanske vore på tiden, att man på liknande sätt såg mera realistiskt på bostadspolitiken.

Nu har man i debatten försökt skylla på den privata byggnadsverksamheten. Man säger, att de spekulativa byggnadsföretagen inte uppehöll produktionen i början av kriget, och då satte bostadsbristen in. Jag kan då bara i förbifarten nämna, att hela bostadsbyggandet år 1941 gick ned till 29 procent av 1939 års kvot. Samtidigt nedgick det spekulationsfria — som man brukar säga — HSB-byggandet till endast cirka 20 procent av förkrigsvolymen. Exemplet talar för sig självt och behöver kanske inga vidare utläggningar.

Nu har man i den promemoria, som jag här nämnt om ett par gånger, tagit upp den hittills förda politiken till omprövning och kommit med olika förslag. Det är bara bra, att man omprövar de principer, efter vilka man hittills har fört politiken, men man bör väl då rimligtvis inte komma med förslag, som i stället för att förbättra läget snarare skulle förvärra det. Hittills har man ju

Statsverkspropositionen m. m.

strävat efter att höja bostadsstandarden, och vi må väl alla vara glada åt en sådan strävan. Men man får därför inte kasta loss från alla realiteter, ty då har man — såsom utvecklingen har visat — i stället försämrat läget. Nu har man, vilket länder vederbörande till heder, givit avkall och klart sagt ifrån, att vi inte kunna hålla på att höja bostadsstandarden, utan vi måste fastmer bygga flera smålägenheter.

När förslag i liknande riktning ha kommit från andra än regeringens representanter, har det tidigare hetat — t. ex. i en artikel i Tiden år 1949, om jag minns rätt författad av samma person som skrivit promemorian i socialdepartementet — att man velat vrida klockan tillbaka. Ja, men om klockan springer alltför mycket före, brukar ju förståndigt folk vrida den tillbaka!

Men vad beror det då på att klockan har gått för fort? Det beror väl huvudsakligen på att det har suttit skördetidsentusiaster vid skrivbordet och ritat upp fina cirklar — i överförd bemärkelse — eller, för att ta samma bild som nyss, petat fram klockan i tanke att de därmed skulle kunna inverka på själva tiden.

Det har gjorts profetior i det här hänseendet. Herr Andrén har tidigare givit belägg för den profetiska gåvan hos vissa av profeterna. Är byggnadsverksamheten mindre än eljest? Nej, den har under 1940-talet tidvis varit större än någonsin tidigare. Vad beror då bostadsbristen på? Jo, man har ju ökat efterfrågan på olika vägar, så att den relativa tillgången har blivit allt mindre och mindre. Jag läste häromdagen ett uttalande som professor Eli Heckscher gjorde, redan år 1948. Han sade då, att ingen bostadsverksamhet kan avskaffa bostadsbristen under den nuvarande ordningen; den är som danaidernas kar, där vattnet alltid rann bort fortare än det kunde hållas i. Jag tycker, att det är en god bild som exempel på hur det ser ut på bostadsmarknaden.

När man läser den förut nämnda promemorian, kan man inte frigöra sig från en känsla av att regeringen först nu har

upptäckt hur det ser ut på bostadsmarknaden. Vissa av förslagen i promemorian verka att vara i hög grad improviserade, och därtill begränsas de till bara en viss del av bostadsmarknaden, nämligen de bostadslösa familjerna. Där äro många detaljer att ta fasta på, men som jag sade tidigare skall jag inskränka mitt anförande till vissa detaljer. Jag tänker då närmast på det förslag som går ut på att ensamstående personers rätt att förhyra nyproducerade och ledigblivna lägenheter om minst ett rum och kök eller minst två rum och kokvrå tillfälligt skulle inskränkas, den s. k. enrumslagen.

Det har redan sagts i flera av remissvaren — men jag skall understryka det här — att en dylik bestämmelse rent principiellt är oförenlig med allmänna demokratiska grundsatser. De ensamstående, menar jag, skola ha samma rätt som andra medborgare att välja bostad. Det har också, som jag nämnde, understrukits av flertalet remissmyndigheter. Byggnadsstyrelsen t. ex. betonar, att en sådan lag skulle vara ett allvarligt ingrepp i den enskildes frihet. Göta hovrätt avstyrker förslaget och säger, att kategoriklyvning mellan privilegierade och oprivilegierade hyresgäster ofta skulle te sig stötande eller orimlig. Och så kommer det kanske väsentligaste: många, som ej alls borde gynnas av lagen, skulle nog trots denna eller rent av med stöd av den skaffa sig bostad på verkligt behövandes bekostnad. Svea hovrätt är också inne på ett liknande resonemang.

Det finns emellertid ett litet hopp för de ensamstående. Hyresnämnd skall nämligen på särskilda skäl kunna medge, att hyresavtal träffas utan hinder av vad i lagen in spe sägs. Det skulle leda till ett snokande i privata angelägenheter, som vi åtminstone hittills i det här landet ha varit befriade från.

Även förlovade finns det hopp för, ty de skola kunna skriva kontrakt med löfte att gifta sig före inflyttningen. Slå de upp förlovningen, får vederbörande flytta. Punkt och slut! Det blir en renässans, såvitt jag förstår, för det eljest så förkättrade vräkningsinstitutet.

Statsverkspropositionen m. m.

Det finns ännu ett hopp för de ensamstående, nämligen om de kunna bevisa, att de sammanbo med annan under äktenskapsliknande förhållanden. Det har skämtats ganska mycket med denna passus. Men att komma fram med ett sådant förslag är så allvarligt, tycker jag, att det ger anledning till allt annat än skämt.

Vilka är det som skola se till, att vederbörande har kvalifikationer för att få hyra? Jo, det är i första hand hyresvärdarna, som skola pröva vederbörandes kvalifikationer i olika hänseenden. Och konstaterar hyresnämnd, att misslag har begåtts, skall resultatet bli böter eller till och med fängelse för de avtalsslutande parterna. Både hyresvärd och hyresnämnd skola alltså ha rätt att lägga sig i den enskildes ytterst ömtåliga privata angelägenheter. Vilken strålände marknad det kommer att bli för sladderhyenor av olika slag skall jag inte uppehålla mig vid. Det begriper var och en själv.

Men förbudet in spe skulle utvidgas att omfatta också bostadsrättsföreningar. Bostadsrättshavarna skulle således inte ha rätt att hyra ut eller sälja sina lägenheter till dem de anse lämpligast.

Beträffande möblerade lägenheter skulle skälighetsprövningen bli mindre restriktiv — det är väl någon form av dåligt samvete som ger sig till känna hos vederbörande. Men vad blir resultatet av det? Jo, att svartabörshajarna skulle få en utomordentligt tacksam marknad hos de ensamstående, som ju skulle vara varg i veum på bostadsmarknaden.

Utom de här konsekvenserna skulle det uppstå en hel rad biverkningar av negativ art beträffande läget på arbetsmarknaden. Omflyttningen — det har påtalats från en hel del håll — skulle reduceras och alltså antalet lediga lägenheter de facto minskas på grund av att de ensamstående, som nu sitta med en lägenhet, naturligtvis akta sig mycket noga för att flytta på sig. Jag skall inte gå in på biverkningar av sådan art som t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen har pekat på.

Men, säger man nu, om vi kunna få en massa lediga lägenheter på detta sätt, är det inte värt ett litet offer av den redan tidigare ganska beskurna frihet som vi ha här? Enbart i tätorterna skulle cirka 33 000 lägenheter frigöras årligen, säger man vidare. Den summan har — såsom kanske är bekant — omräknats. Jag vågar inte stå för att det är riktigt, men jag har fått uppgivet, att det skulle i stället för 33 000 röra sig om 2 300. Siffran må vara hållfast eller inte, men så mycket är säkert, att antalet frigjorda lägenheter skulle bli väsentligt mindre än man har räknat med i promemorian.

När nu bostadsfrågan skall omprövas, har man inga andra utvägar att komma med än nya regleringar med nytt tvång. Man har först på olika vägar strävat efter att låta folk bo rymligare och bättre — vilket, som jag nämnde förut, i och för sig kan vara önskvärt, nota bene om resurserna tillåta det — men tidpunkten att realisera detta program har sannerligen inte varit den lämpligaste. Det borde ha varit klart åtminstone år 1947 och 1948, att tillgången inte skulle täcka efterfrågan.

Nu kan man säga: »Det är lätt att kritisera de förslag som ha kommit fram. Men kom med någonting bättre själv!» Den invändningen är alldeles riktig. Jag skall bara peka på en av de kanske väsentligaste orsakerna till läget på bostadsmarknaden, nämligen hyresregleringen. Man kan ju fråga: Är inte tiden nu inne att lätta litet på denna reglering? Byggnadsstyrelsen, som jag kan stödja mig på till att börja med, säger t. ex. i sitt yttrande över promemorian, att bostadsfrågan enligt styrelsens mening bör lösas genom en successiv och varsam avveckling av den nuvarande hyresregleringen.

När denna hyresreglering — det finns litet hopp här också — senast förlängdes, anmälde justitieministern, att han hade för avsikt att »inom en nära framtid» vidta åtgärder för att undersöka, hur hyresregleringen skulle kunna avvecklas. Men ännu har ingenting i den vägen hörts av, och jag kan bara uttrycka den förhoppningen, att inte den nära

Statsverkspropositionen m. m.

framtiden i stället skall förvandlas till en fjärran, avlägsen framtid.

Jag kan sluta med att instämma med bostadsstyrelsen, som säger, att vissa av de åtgärder, som nu föreslagits, endast skulle få kortsiktig effekt. I längden skulle de få skadeverkningar beträffande läget på bostadsmarknaden. Jag menar, att läget är för allvarligt för mer eller mindre improviserade experiment med ytterligare tvångsåtgärder. Sådana kunna möjligen till en tid skymma symtomen, men de förvärpa i det långa loppet bostadskrisen.

Herr LUNDQVIST: Man bör, herr talman, enligt min mening ge den nuvarande finansministern en honnör för den öppenhet och ärlighet, varmed han i finansplanen sökt klarlägga vårt finansiella läge. Det är ingen konstlad skön målning, som här visas upp för vårt folk. Allvaret och riskerna i det aktuella ekonomiska läget understrykas med skärpa. Att exposén samtidigt blir till en hård dom över den något skrytsamma parollen »Vi klarade krisen», som regeringspartiet slungade ut inför det senaste valet, är sant. Detta minskar inte respekten inför finansministerns i statsverkspropositionen nu gjorda osminkade och kärva uttalanden.

Att krisen eller rättare sagt kriserna aldrig övervunnits, det veta vi nog alla. Det har förvisso vårt folk bittert fått erfara.

Den prisstegring, som vi på sistone fått känna på även i fråga om oundgängliga ting och sådant som hör till livets nödtorft, kött och fläsk, mjölk, smör och grädde, kläder och skor och mycket annat, talar sannerligen härutinnan sitt mycket tydliga språk.

Orsakerna till det fortsatta krisläget äro säkerligen flera, det skall villigt erkännas, liksom också att åtskilliga av dessa äro sådana, som regeringen icke kunnat påverka. Ingen vågar väl emellertid på allvar bestrida, att vårt läge hade varit betydligt gynnsammare i dag, om regeringen — på sätt vi från högerhåll under dessa år vid upprepade till-

fällen, ehuru tyvärr förgäves, ha föreslagit — hade tidigare för vårt folk lika ärligt som nu klargjort det faktiska läget och själv även i tid målmedvetet hade handlat därefter.

Att vi just för närvarande stå mitt uppe i en stark stegring av levnadskostnaderna är uppenbart. Både finansplanen och socialstyrelsens indexberäkningar ge klart belägg för att så är fallet. Dessa stora kostnadsstegringar betydade kännbara nackdelar för de allra flesta av vårt folk. Det lär ingen kunna förneka.

Sant är visserligen att, samtidigt med att prisstegringarna åter börja sätta in på olika områden, det hittillsvarande lönestoppet övergivits och att förhandlingar redan äro i gång både inom enskild verksamhet och inom den allmänna förvaltningen och företagsamheten om höjning av nu utgående penninglöner i syfte att bereda de anställda, arbetare lika väl som tjänstemän, kompensation för levnadskostnadernas stegring.

Detta senare må i och för sig vara gott och väl. Här går emellertid vecka efter vecka, ja, månad efter månad, utan att på många håll någon som helst kompensation ännu erhållits.

Huru kommer man för övrigt kompensationen att i verkligheten se ut, när den förr eller senare kommer? Kan man vänta, att den i verkligheten blir rättvis och tillräcklig? Dessa frågor ha förvisso löntagarna inom alla samhällsgrupper anledning att i dessa dagar göra sig. Ingen kan förneka, att alla tidigare erfarenheter och statens nuvarande ekonomiska svårigheter inge vissa bekymmer härutinnan. Resultatet brukar ofta bli annorlunda än man räknat med. Staten brukar ha en ovanlig förmåga att se till att den alltid får vara med och dela vinsten. Så kommer nog att ske även denna gång. Jag behöver bara erinra om att de nya, höjda penninglöner, som kunna komma att bli bestämda, icke representera något högre realvärde än de lägre lönebeloppen innan prisstegringen satte in, men det oaktat nu i sin helhet bli hårdare beskattade på grund

Statsverkspropositionen m. m.

av vårt nuvarande skattesystem och att därför de anställdas nettoökning av löneinkomsterna som regel blir åtskilligt lägre än vad det procentuella tillägget låter förmoda. Att kompensationen i många fall både kommer sent och icke kommer att innebära den förbättring av lönen, som erfordras för att helt kompensera kostnadsstegringarna för den enskilde, är nog tyvärr uppenbart.

Alla förstå säkerligen, att detta känns hårt särskilt bland statens egna befattningshavare liksom i övrigt hos alla dem, som för att stödja statsmakterna nu under drygt två år funnit sig i ett fullständigt lönestopp.

Ännu värre ställa sig emellertid alla dessa prisstegringar för de stora medborgargrupper, som över huvud inte kunna vänta sig någon nämnvärd höjning av sina penninginkomster. Jag tänker här främst på de många åldringar eller mindre arbetsföra, som ha att dra sig fram på en kanske mycket blygsam pension — antingen det rör sig om folkpension eller annan pension — eller försäkring eller egenpensionering eller dylikt. Ingen kan gärna förneka, att för många inom dessa medborgargrupper, tillhörande dem som ha det ekonomiskt bekymmersammast, innebär den nuvarande starka penningförsämringen ett mycket kännbart slag. Att dessa grupper, trots vad handelsminister Ericsson påstod i ett tal för någon vecka sedan, drabbas av en allvarlig standardförsämring lär icke kunna förnekas.

Vi kunna, herr talman, inte komma ifrån, att statsmakterna genom sin politik och sin oförmåga att hålla penningvärdet stabilt ådragit sig ett stort moraliskt ansvar, särskilt om man tänker på de nu nämnda samhällsgrupperna och på alla småsparare över huvud. Detta ansvar måste anses så mycket större som ju statsmakterna under hela efterkrigstiden — och ännu alltjämt för övrigt — trots pågående penningförsämring ha genom braskande annonser och andra propagandametoder direkt lockat medborgarna att spara i stället för att skaffa sig önskvärda förnödenheter av vad

slag det nu kan vara i de enskilda fallen.

Jag erinrar om att riksdagen senast i fjol på regeringens förslag anslag betydande belopp för denna direkta sparpropaganda. Vi ha vidare säkerligen alla sett, hurusom samtidigt även de olika sparbankerna drivit en intensifierad sparkampanj i samma syfte. Jag riktar icke kritik mot någon bankledning för en propaganda som denna. Den är givetvis tillkommen i allra bästa avsikt och innebär ju dessutom ingenting annat än ett direkt efterkommande av de direktiv eller önskemål, som statsmakterna uttalat om angelägenheten att öka det enskilda sparandet i landet.

Men för statsmakternas vidkommande är läget ett annat. När de på detta sätt både direkt och indirekt energiskt ingripit och alltjämt ingripa för att driva upp sparandet, så måste det för samma statsmakter vara en oavvislig plikt att också själva verkligen göra sitt allra yttersta för att hålla penningvärdet stabilt.

Att här åtskilligt hittills brustit till allvarligt förfång för många medborgare i vårt land är uppenbart, liksom att samma medborgargrupper genom den just nu pågående ytterligare försämringen av penningvärdet löpa risker, som för många kunna bli ödesdigra, om inte statsmakterna på ett helt annat och effektivare sätt än som hittills skett ingripa för att hindra en fortsatt försämring av den svenska kronans värde.

Här har på senare tid klagats över att sparviljan inte längre är så stark som tidigare. De senaste rapporterna ha ju också visat, att insättningarna varit betydligt mindre i november och december 1950 än motsvarande månader 1949. Men i och för sig kan väl denna starka omsvängning icke vara något överraskande eller anmärkningsvärt. Oron för penningvärdets stabilitet har ju redan länge varit både allmän och stark. Prisstegringarna började redan tidigt under hösten, och för länge sedan signalerades ju också i den offentliga debatten ytterligare genomgripande prishöjningar. Att folk under sådana förhållanden passat på att medan de gamla priserna ännu

Statsverkspropositionen m. m.

gällde förse sig med vad som under den närmaste tiden ändå måste anskaffas, synes lätt att förstå. — Att därutöver måhända även förekommit ren hamstring är möjligt. I den mån så skett förtjänar denna att brännmärkas. Därom äro vi alla överens.

Om det emellertid, herr talman, ur statens synpunkt är angeläget, att de enskildas sparvilja stimuleras — och detta är förvisso särskilt i nuvarande tid en angelägenhet av allra största vikt — måste det väl ur allmän moralisk synpunkt vara en allt överskuggande plikt för regering och riksdag att se till att de penningar, som spararna en gång få ut från banken, ha åtminstone någorlunda samma realvärde som vid insättningen.

Betrakta inte statsmakterna det som en sådan bjudande plikt att garantera de insatta sparmedlens realvärde eller anse sig statsmakterna inte ha förmåga att hindra penningvärdets fortsatta försämring, vill jag starkt ifrågasätta, om statsmakterna verkligen längre ha moralisk rätt att direkt eller indirekt engagera sig i något som helst slag av sparpropaganda.

Jag vill emellertid gå ett steg längre. Det synes mig starkt motiverat, att spararna, vilka alltså genom att ha efterkommit statsmakternas vädjanden nu göra kännbara förluster till följd av den inträdda inflationen, på ett eller annat sätt hållas i någon mån skadeslösa — de likaväl som löntagare m. fl. — för vad de sålunda förlora. Detta gäller i första hand dem som drabbas hårdast, t. ex. de grupper jag förut särskilt nämnt. Jag tillåter mig vädja till finansministern att ta denna fråga under välvilligt övervägande, speciellt med tanke på att de som det här närmast gäller icke ha några egna starka organisationer att falla tillbaka på och att de allra flesta av dem också äro mycket litet bevandrade, när det gäller att själva bevaka sina intressen. Här finnas förvisso många av »den tysta nödens» tålmodiga kämpar.

Personligen är jag glad över den starkt positiva inställning till en effektiv stabilisering av penningvärdet, som finansministern nu lagt i dagen.

Tyvärr förefaller det emellertid, som om herr statsrådet inte ens själv vore säker på att de åtgärder han tänkt vidtaga skola visa sig tillräckliga för att effektivt hindra en fortsatt penningförsämring. Skulle dessa farhågor bli be-sannade, hoppas jag att finansministern — den realiteternas man som han tidigare visat sig kunna vara — inte tvekar att i tid anlita även andra och effektiva vägar än han själv nu tänkt sig, även om det av principiella skäl eller prestigehänsyn kanske ter sig olustigt för honom att beträda dem.

Innan jag slutar, skulle jag vilja göra några andra mera allmänna reflexioner i anslutning till den framlagda statsverkspropositionen. Klart och tydligt framgår redan vid ett mycket flyktigt studium av handlingarna, hurusom på område efter område mycket starka skäl tala för att investeringar gjordes långt utöver vad som nu föreslagits. Så t. ex. synas vad beträffar telegrafverket, statsbanorna och vägväsendet såväl departementschefen som verksledningarna vara överens om att det både ur företags-ekonomisk synpunkt och av hänsyn till allmänheten vore starkt motiverat att genomföra mycket längre gående rationaliseringar än de nuvarande starkt begränsade investeringarna möjliggöra. Följden av att vi nu sedan år tillbaka tvingas föra en så restriktiv politik, som här sker, blir alltså bland annat även, att för långa tider framåt driften på alla dessa områden fördyras i hög grad och att därmed även möjligheten att bättre tillgodose trafikanternas och allmänhetens intressen försämrass.

Finansministern säger sig i finansplanen vidare överväga ytterligare åtgärder utöver dem han redan föreslagit för att till det yttersta nedbringa den statliga upplåningen. Statsrådet talar därvid bland annat om ytterligare extra höjningar av telegraf- och postverkens taxor och räknar med att det statliga lånebehovet genom denna och, som det heter, »andra liknande åtgärder för att öka statsintäkterna» torde kunna nedbringas med ytterligare inemot 100 miljoner kronor.

Statsverkspropositionen m. m.

Då det inte har närmare angivits, vilka andra skattekällor som här eventuellt skulle tillgripas utöver telegraf- och postverkens avgifter, skulle jag i varje fall vilja starkt avråda från varje som helst tanke på att för här ifrågavarande ändamål alldeles extra höja även järnvägarnas befordringsavgifter. Att de merkostnader, som uppstå för järnvägarna genom egna ökade omkostnader, lönestegringar o. s. v., skola bäras av trafikanterna är förståeligt, även om en sådan ökning kan komma att betyda icke oväsentliga merkostnader för resor till och från arbetsplatsen och därför senare kunna ge anledning till krav från löntagares sida på ytterligare kompensation för deras därigenom ökade omkostnader i samband med arbetet eller anställningen. Men att gå längre och alltså direkt utnyttja järnvägen som beskattningsinstrument synes mig principiellt felaktigt. Det vore enligt mitt förmenande beklagligt, om man så gjorde, detta med tanke på alla dem, som måste använda järnvägen för sina regelbundna resor till och från arbetet, men inte bara för dem utan också och kanske alldeles särskilt för befolkningen i mera avlägsna, glest bebodda bygder med redan förut höga reskostnader på grund av långa resor. Man bör inte glömma vilken stor kulturgärning järnvägarna ha att utföra i dessa trakter.

Några ord skulle jag sedan också vilja säga om behandlingen av vissa utlännningar, som uppehålla sig inom vårt land. Allra först kan jag då ge uttryck åt den tillfredsställelse vi säkerligen alla känna över att enligt vad pressen nyligen meddelat även den andre av de båda chaufförerna vid ryska ambassaden, vilka i höstas olovligen uppehöll sig på Järnafältet, äntligen har lämnat Sverige, efter extra påstötning från utrikesdepartementets sida. I och för sig är det ju i hög grad anmärkningsvärt, att det dragit ut på tiden så långt som skett, innan bägge dessa herrar skuddat Sveriges jord av sina fötter.

Jag tänker emellertid, herr talman, också på ett annat närbesläktat fall, som var på tal här i höstas interpellations-

vägen. Det skulle vara mycket intressant, om herr utrikesministern kunde och ville lämna någon förklaring, hur det kunde komma sig, att de ryska diplomater, som i somras seglade kring inom förbjudna områden i Stockholms skärgård, fingo behålla sina kameror orörda, trots att det var uppenbart, att dessa hade använts för att fotografera militära anläggningar just inom dessa förbjudna områden. Jag tillåter mig att göra denna hänvändelse till hans excellens utrikesministern i anledning av dennes svar den 9 december förra året på herr Nermans interpellation i denna kammare, då av detta — såvitt jag förstår — framgick, att svensk myndighet har både rätt och plikt att i fall som dessa fråntaga vederbörande kameran samt beslagta såväl den som filmen i den.

Vidare skulle det vara i hög grad önskvärt, om herr inrikesministern ville något lätta på slöjan kring utlänningskommissionen och kring resultatet av den undersökning, som statsrådet Mossberg förra året satte i gång rörande förhållandena inom detta ämbetsverk. Jag tror, att även allmänheten skulle sätta värde på att få de upplysningar, som här kunna lämnas, för att få klarhet om huruvida den kritik, som framförts mot verket, varit befogad eller inte. Då det t. ex. har uppgivits, att under vissa perioder hemligstämplade handlingar inom kommissionen ha varit förvarade på ett sådant sätt, att de ha varit lätt tillgängliga för vem som helst, alltså även obehöriga, vilka sedan kunnat föra innehållet vidare vart de velat, så är det naturligt, att detta har väckt allmän olust och oro både inom vårt eget folk och bland de tusentals lojala flyktingar, som sökt en tillflykt i vårt land.

Alla vilja vi förvisso, att det skall föras en vidsynt och tolerant asylpolitik i vårt land. Alla veta vi emellertid också, att spion- och sabotagefaran tyvärr komplicerar frågan och försvårar en sådan politik. Denna politik kan nämligen utnyttjas även av mindre nogräknade personer. Att det finns ulvar i fårakläder också under namn av flyktingar är nog tyvärr ett faktum, liksom att här

Statsverkspropositionen m. m.

hos oss för närvarande för visst lands räkning bedrivs ett omfattande spionage både inom industrien och på militära områden.

Det gäller alltså här att å ena sidan söka ge alla lojala flyktingar den trygghet, det skydd och det välvilliga stöd, som en vidsynt asylrätt förutsätter, men att å andra sidan också noggrant se till, att denna asylrätt inte får missbrukas och att rikets säkerhet icke äventyras genom slapphet i kontroll och övervakning.

Då utlänningskommissionens verksamhet alltså är både ömtålig och utomordentligt betydelsefull, inte minst ur säkerhetssynpunkt, har det väckt förvåning, att allmänheten inte närmare informerats om resultatet av den undersökning, som statsrådet Mossberg för flera månader sedan företog. Jag skulle därför vara mycket tacksam, om herr inrikesministern här i dag om möjligt ville, såsom jag i början sade, lyfta något på slöjan kring utlänningskommissionen och dess verksamhet.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr HEIDING: Herr talman! Man hade i år väntat, att statsverkspropositionen skulle fått ett annat utseende än den som nu föreligger. Med tanke på den besparingsutredning som varit tillsatt borde en viss nedskärning av en del anslag varit möjlig. Den Wärnska utredningen har ju kommit med många uppslag. Visserligen kunna inte alla dessa uppslag accepteras, det är alldeles tydligt, men det har kommit fram en hel del, som hade kunnat gå att realisera, om man hade tänkt sig att komma till ett annat läge än nu. Det är möjligt, att finansministern tänker att så småningom föreslå nedskärningar på grundval av denna utredning; man får ju vänta och se, om så blir fallet.

Socialdepartementets huvudtitel slutar på över en och en halv miljard kronor. De principbeslut och andra beslut, som tidigare fattats, visa nu sina verk-

ningar på en del av huvudtitlarna. Till bostadsförsörjning föreslås nära 70 miljoner kronor på driftsbudgeten och över 200 miljoner på kapitalbudgeten. Jag ber att få nämna, att återverkningarna av statens toppbelåning nu börja att komma fram. För ränteeftergifter föreslås sålunda nu 10 miljoner kronor mot 675 000 kronor förra året. Det är ett förslagsanslag, som alltså kan komma att överskridas. Man vet följaktligen inte, om det kommer att stanna vid dessa föreslagna 10 miljoner kronor. Stiger räntan ytterligare med en halv procent, kommer denna summa upp i minst det dubbla, det kan man vara förvissad om.

Till hyresrabatter föreslås 37 miljoner kronor. Hela byggnadsregleringen har, kan man säga, vilat på ett gungfly. Herr Andrén anförde här vissa uttalanden av generaldirektören för bostadsstyrelsen. Det var ju rätt betecknande hur olika uttalanden som gjorts under åren 1944—1950.

Jag anser, att man i stället borde låta det privata initiativet komma mer till sin rätt. Då kommer staten ifrån att i nuvarande utsträckning bevilja lån och bidrag. Att bygga i kommunal regi blir väl även dyrbarare. Jag har sett exempel på detta. Som det nu är får staten först låna pengar och skall sedan låna ut dem till lägre ränta. Detta system kan inte fortsätta i längden, utan förr eller senare måste man väl komma ifrån det. Standarden på de byggnader, som uppföras i kommunal regi, är nog många gånger inte fullt så god som på de byggnader, som uppföras av de privata byggmästarna. Om dessa uppföra byggnaderna, behöver dessutom inte staten såsom nu är fallet ikläda sig någon som helst risk.

Här har framhållits av en föregående talare, att städerna bygga fem gånger så mycket som landsbygden, och det kan man ju inte anse vara rätt. Jag har inte kontrollerat dessa siffror, man får väl anta, att de äro riktiga. Så länge dyrortsgraderingen finns till, kan man vara förvissad om att inflyttningen till städerna inte avtar utan kommer att fortsätta. Därför blir det nödvändigt att bygga i

Statsverkspropositionen m. m.

ännu större utsträckning. Vi veta alla vilken brist det är på bostäder i städerna, i all synnerhet här i Stockholm. Det förekommer allttjämt allmän inflyttning från landsbygden. Denna inflyttning är i längen inte fördelaktig och den borde förr eller senare bringas att avtaga.

Jag fortsätter med att ta upp en annan punkt på femte huvudtiteln. Till arbetslöshetens bekämpande upptas 17,6 miljoner kronor. Kan det vara behövt, då det på alla håll råder brist på arbetare? Den fulla sysselsättningen råder, och då borde besparingar kunna vidtas på detta område. Jag kan inte förstå, att man behöver ta till ett så pass stort belopp som här är fallet; utan tvivel skulle man ha kunnat nöja sig med mindre.

Även på andra områden inom femte huvudtiteln hade det varit möjligt att företa en hel del besparingar, men jag skall inte uppehålla mig mera vid denna huvudtitel.

Jag nämnde i förbigående räntan. Den synes gå uppåt. Riksbanksfullmäktiges uttalade önskan om en snar återgång får nog vänta på förverkligandet. Det hade varit klokt med en annan räntepolitik på ett tidigt stadium. Genom den låga räntan ha investeringarna blivit alltför omfattande. Fastighets- och jordvärden ha sprungit i höjden på ett sätt som aldrig förut. De yngre jordbrukarna och fastighetsägarna komma i en obehaglig ställning. Jag tänker mig till exempel en yngre jordbrukare, som skall börja på egen gård. Han skall inköpa ett jordbruk till dagens höga jordvärde, han skall köpa dyra inventarier m. m. Hur skall han i längden kunna klara detta, om det nu blir mycket högre räntor? Det blir säkerligen alltför svårt för många att klara situationen. Det hade varit bättre, om man inte hade ingett så stora förhoppningar om att den låga och fasta räntan skulle bibehållas så gott som för all tid framåt. Om således räntan hade blivit höjd vid ett tidigare skede, hade det icke förefunnits så stora risker för att den skulle gå upp alltför högt. Den faran föreligger med all säkerhet nu.

Såsom av alla varit förutsett har försvarets huvudtitel gått uppåt. Under nu rådande förhållanden måste allt göras för att hålla vårt försvar på högsta möjliga nivå. Det ser mörkt ut i världen, och de senaste underrättelserna måste inge allvarliga farhågor för framtiden. Innan riksdagen åtskiljs, kan det bli nödvändigt med ytterligare anslag, och härvid får icke något eftersättas. Vårt försvar måste hållas vid en sådan nivå, att vi kunna möta faror utifrån. Vi böra göra vårt yttersta för att försvara oss.

Jag skall inte säga mera om denna sak, som ju förut berörts här i debatten av flera talare. Men medan jag är inne på försvaret, skall jag ta upp en annan fråga, som man kan säga något berör försvaret. Jag har på omvägar hört, att blockorganisationen skall upphöra. Nu finnas länsblockledare i varje län, och de stå i kontakt med länsarbetsnämnd och överblockledare. Det hela har fungerat bra och dragit ringa kostnad. Varför skall man då komma med detta förslag om indragning? Vid inkallelse till beredskapstjänstgöring ha de inkallade kunnat stå i kontakt med länsblockledarna. En del har önskat uppskov och en del har behövt hjälp med att ordna nödvändiga arbeten. Vid uttagning av hästar, traktorer och motorfordon ha läns- och överblockledarna på ett tillfredsställande sätt kunnat ordna det hela. Länsarbetsnämnderna och länsblockledarna ha gemensamt ordnat med arbetsläger m. m. Vid omfattande inkallelser måste man även slå vakt om produktionen, så att man kan uppehålla densamma. Jordbruksministern borde ha intresse av att produktionen inte blir lamslagen utan att vi få tillräckligt med försörjningsmedel producerade inom landet. Det har så stor betydelse, att jag inte förstår hur man kunnat ha en tanke på att här företa en indragning.

Försvarsministern bör också se till att ingenting kommer att klicka, om det framdeles skulle bli nödvändigt med stora beredskapsinkallelser — eller något ännu värre.

Jag tycker således, att både jordbruks- och försvarsministern borde se till, att

Statsverkspropositionen m. m.

denna fråga kan ordnas så, att det inte blir några svårigheter i händelse av inkallelser och dylikt.

Att kommunikationsministern föreslagit en höjning av väganlagen med nära 50 miljoner kronor måste noteras med tillfredsställelse. Vägar och broar befinner sig i mycket dåligt skick på många håll i landet. Det kan ju också betraktas som en beredskapsåtgärd, att dessa vägar och broar hållas fullt användbara. Det hade varit önskvärt, om statsrådet i alla fall hade tänkt mera på de mindre vägarna än vad han har gjort. Till nyanläggningar av bygdevägar och ödebygdevägar äro anslagen alldeles otillräckliga. Man måste tänka på de människor, som helt sakna vägar. Genom de anslag, som här äro tänkta, kan man inte få till stånd samma arbete på vägarna som tidigare. Allting har ju blivit dyrare, och det är därför nödvändigt med högre anslag än det som här är upptaget. Jag antar, att det kommer motioner med yrkanden på högre anslag till både ödebygds- och bygdevägar.

I pressen har nyligen redogjorts för ett fall i Västerbottens län, som jag tror, att herr Tjällgren också nyss nämnde. De finns många sådana fall i landet, där man behöver vägar. Krafttag fordras för att få dessa brister avhjälpta. Om befolkningen i sådana trakter tvingas flytta från sina små egendomar och bostäder, blir det svårt att få skogsarbete m. m. utfört. Det blir likväl nödvändigt att bygga skogsvägar, och då hade det varit mera på sin plats att ordna vägfrågorna i tid. Det kunde synas fördelaktigt, att åkrarna på de gårdar, som nu eventuellt skulle nedläggas, planterades med skog, men vi kunna komma dithän, att även de små åkerlapparna behövas för vår folkförsörjning. De ha en gång med svett och ansträngningar blivit uppodlade, och därför böra de icke utsättas för den ringaktning, som nu visas.

Det kan ifrågasättas, om det inte vore mer av behovet påkallat att ordna vägfrågorna och skjuta på jordbrukets rationalisering. För närvarande förefinns det ringa intresse för denna. Av det för budgetåret 1949/50 anvisade beloppet

på 6 000 000 kronor har endast 615 000 gått åt. Det är ingen stor summa, och man ser alltså, att det inte är många, som äro så intresserade av jordbrukets rationalisering, att de begära bidrag. Man skulle gott kunna säga, att den yttre rationalisering, som här var påtänkt i så stor skala, kan anstå tills vidare. Statsrådet har föreslagit en nedskärning av anslaget till yttre och inre rationalisering med 2 000 000 kronor, men det hade med all säkerhet gått att skära ned ännu mera. Om de mindre jordbruket få bestå och där så ske kan kompletteras med skogsmark, har man mycket att vinna för framtiden. Rationaliseringsfrågan löses då också på ett mera ekonomiskt sätt. Det är uppenbarligen bra mycket lättare att komplettera jordbruken med skog än att vidta stora anordningar för att köpa in en egendom, stycka den och försöka dela upp den på olika sätt. Kan man komplettera en egendom, är detta det lättaste och bästa sättet, och det blir också mest ekonomiskt.

Av statsverkspropositionen framgår, att hushållningssällskapens förbund ingått till Kungl. Maj:t med framställning om att fördelningen av statsunderstöd till betesförbättringar skulle få överflyttas från lantbruksnämnderna till hushållningssällskapen. Denna framställning har statsrådet lämnat utan någon som helst åtgärd. Jag anser emellertid, att denna hemställan varit befogad och att den kunde ha blivit mera välvilligt upptagen.

Jag undrar för övrigt, om det inte vore tänkbart, att man gick in för en översyn av gränsdragningen mellan lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen. Nu ha lantbruksnämnderna i alla fall varit i verksamhet någon tid, så att man har sett, hur arbetet går efter den nya organisationen. Det har bl. a. visat sig, vilket också sades i debatten som föregick beslutet om jordbrukets organisation, att en konsulent från hushållningssällskapet och en från lantbruksnämnden ofta måste resa om varandra och att därigenom det hela blivit mycket fördyrat. Man hade kunnat undvika detta, om man hade lagt det på

annat sätt. Jag har hört människor uttala att det skulle vara klokt att gå fram med en motion i riksdagen med begäran om att dessa båda organisationer skulle sammanslås. Erkännas skall, att den saken inte blir så lätt. Förut hade hushållningssällskapen sina uppgifter och egnahemsnämnderna sina, och jag vågar säga, att nog arbetades det på ett mera ekonomiskt sätt förut än vad det görs nu med alla dessa konsuler, som skola finnas dels i hushållningssällskapen, dels i lantbruksnämnderna; i de senare finnas ju de allra flesta. Således kan en översyn i detta fall vara nödvändig.

Vad som på sistone tilldragit sig det största intresset inom landet är den uppskrivning av prisnivån, som pågått och pågår. Höjda priser och höjda avlöningar, det är ju ordningen för dagen. Kan någon vinna på detta? Det är en fråga, som man kan ställa till finansministern. Om en löntagare får en höjning av sin lön — vilket det är meningen att alla skola ha, mer eller mindre — så kan man i alla fall inte tänka sig, att han kommer att vinna någonting på detta, ty faktiskt blir resultatet plus minus noll genom alla uppkomna prishöjningar. Först och främst får ju vederbörande högre skatter. Genom att han kommer upp i ett högre löneläge blir också progressiviteten i beskattningen större. Och vid sidan därav har praktiskt taget allting stigit i oroväckande grad, och man ser nästan dagligen prishöjningar. På skor och kläder har ju prisuppgången varit ovanligt hög.

Man kan ifrågasätta, om det inte varit klokt att behålla subventionerna ännu en tid för att på så sätt undvika alla dessa stora pris- och lönerörelser. Nyss nämnde herr Wigforss, att man förra året inte kunde röra på subventionerna, därför att då var det utlovat, att de skulle vara kvar, så att man därigenom skulle kunna hålla lönerna nere och undvika prisstegring på något område. Men hade det inte i så fall gått att fortsätta något längre med subventionerna? Ingen är glad åt subventioner, men de böra givetvis tas bort vid en nedåtgå-

ende priskurva. Att ta bort subventionerna, när priserna stiga, kan inte vara det rätta; man borde ha valt en annan tidpunkt för ett så viktigt avgörande.

Hur länge skall inflationen fortsätta? Har finansministern möjlighet att stoppa den, så att den endast blir en engångsföreteelse? Det skulle vara intressant att få höra ett uttalande från finansministern, om han tror att det går att få inflationen att avstanna. Kronans värde går ju nedåt med stora steg, och hela vårt ekonomiska läge blir alltmer som ett rullande hjul, vilket inte vill stanna. Det fordras krafttag om vi skola övervinna krisen. Kan finansministern med det snaraste komma med något recept, så tror jag att det skall mottagas med tacksamhet. Ännu kan det inte vara för sent blott man vänder i tid. Alla goda krafter måste samarbeta och inrikta sig på sparsamhet på alla områden.

Skattetrycket är alldeles för högt, men för närvarande ser det mörkt ut med möjligheterna att åstadkomma en sänkning. Jag uttalar den förhoppningen, att regeringen kommer att slå in på andra vägar än skattevägen, om det framdeles skulle visa sig vara behövt att skaffa medel till utgifter, vilket man troligen måste räkna med att det blir. Jag tänker därvidlag först och främst på de direkta skatterna.

Det är mycket möjligt att det kan bli nödvändigt att företaga vissa justeringar när det gäller de indirekta skatterna. En del höjningar på detta område ha ju redan aviserats för årets riksdag. Jag tänker närmast på de taxehöjningar som ha nämnts; de utgöra ju en form av indirekt beskattning.

Till sist vill jag säga, att vi ju i alla fall ha en hel del resurser för att övervinna krisen, men om vi skola kunna göra detta får ingenting eftersättas. Vi måste göra allt för att spara, och detta kräver nedskärningar på en del områden. Man får då välja sådana områden, där nedskärningar kunna ske utan fara. Om vi alla äro ense om att gå in för någonting sådant och om regeringen ställer sig välvillig därtill — den bör härvidlag gå i spetsen — tror jag att vi

Statsverkspropositionen m. m.

skola komma dithän, att vi åter skola kunna se mera ljus på framtiden än för närvarande.

Herr NORDENSON: Herr talman! I dagens läge utgör den utrikespolitiska situationen utan tvekan det allt överskuggande problemet.

Det har rätt en anmärkningsvärt stor enighet inom de demokratiska partierna i ett avseende, nämligen att Sverige icke borde engagera sig i någon stormaktsallians. Men anslutningen till denna linje har säkerligen byggts på mycket olika motiveringar i olika läger. Personligen har jag kommit till den ståndpunkten efter en avvägning av de med den ifrågasatta alliansen förknippade för- och nackdelarna för vårt land, varvid jag bedömt de senare som övervägande.

Just detta, att den för olika grupper gemensamma ståndpunkten uppnåtts med skilda utgångspunkter och motiveringar, har gjort det särskilt angeläget för sammanhållningens skull, att innehållet i den ståndpunkt, varom man enat sig, gives ett så klart och korrekt uttryck som möjligt. Det är med hänsyn härtill som jag tidigare vid upprepade tillfällen framhållit det mindre lyckliga i att vår ståndpunkt åsatts neutralitetens etikett. Se vi på de ställningstaganden, som vårt land gjort i utrikespolitiskt avseende sedan andra världskriget, har jag mycket svårt att inse, att de kunna anses förenliga med neutralitetsprincipen, i varje fall såsom den tidigare fattats vid internationella överläggningar.

Vi frångo klart — enligt min mening med rätta — neutralitetsprincipen, då vi erbjödo våra nordiska grannar ett försvarsförbund.

Ett annat klart avsteg ha vi gjort genom inträdet i FN. Detta kom också till uttryck i den proposition till riksdagen, i vilken herr Undén motiverade vår anslutning till FN.

Bland annat uttalade ÖB i sitt utförliga utlåtande utan att möta någon invändning från föredragande departementschefen: »Medlemskapet i FN innebär sålunda ett uppgivande av den

neutralitetslinje, som under mer än ett sekel följts i svensk utrikespolitik.»

Härtill kommer att neutralitetsstämpeln, anbragt på vår stormaktsalliansfria politik, på många håll i utlandet ingivit människor den föreställningen, att vi ideologiskt skulle inta en neutral, d. v. s. mot bägge de stora idélägren i öster och väster lika förstående eller lika likgiltig inställning, vilket måste betecknas som i hög grad missvisande.

Det synes mig därför både gentemot landets egen befolkning och utåt vara angeläget, att den politik vi följa gives en korrekt utformning.

Såvitt jag kunnat finna kan det varom enighet råder korrekt anges på följande sätt: Att Sverige bör föra en från stormaktsallians fri, defensivt inriktad beredskapspolitik, som avser att så länge som är förenligt med våra vitala frihetsintressen hålla oss utanför en konflikt mellan stormakter med förbehållen full handlingsfrihet att i varje uppkommande läge handla så som vi anse bäst förenligt med bevarandet av vår frihet och vårt oberoende.

Jag har velat precisera detta med hänsyn till den tendens, som gjort sig gällande på sistone att propagera en mycket doktrinär neutralitetsuppfattning, som går vida utöver detta och som kan leda till en sprängning av den sammanhållning kring den utrikespolitiska linjen, till vilken flertalet i vårt land hittills anslutit sig.

Jag vill, herr talman, särskilt understryka, att jag betraktar en eventuell sprängning på denna punkt som en beklaglig utveckling. Men motvilja mot att alldeles i onödan tvingas att segla under vad man anser vara en missvisande och oskäligt bindande paroll kan verka i sådan riktning. Jag vill med ett exempel belysa varför jag anser att denna fara finns.

Under höstens valrörelse figurerade en skylt med följande paroll: »Vill Du strikt neutralitet? Garantien för detta är en stark socialdemokrati.» Parollen pekar på neutraliteten som det centrala i vår utrikespolitik, men därtill innebär

den en bestämd antydan, att här finns en gradering i neutralitetsviljan mellan partierna.

Vad man först måste ifrågasätta är parollens riktighet. Jag fäster därvid uppmärksamhet vid ordet *strikt*. Man kan då fråga sig, om en sådan beteckning kan sättas på den politik som den nuvarande regeringen har fört. Skulle parollen »strikt neutralitet» vara allvarligt menad, är den en klar förkastelse om över det nordiska försvarsförbundet och måste anses sätta vårt fortsätta medlemskap i FN i fråga. Är det det man vill?

Jag har svårt att inse den politiska klokheten i att driva en så snäv paroll, som så går emot vad man tidigare enats om. Valparollen väcker en misstanke att man på socialdemokratiskt håll är mer angelägen att slå politiskt mynt av förmenta avvikelser från en doktrinär och missvisande paroll än att slå vakt om den enighet, som uppnåtts om våra utrikespolitiska riktlinjer. Man tycker eljest, att det skulle ligga i en regerings intresse att i en orolig tid som vår aktsamt vårda den för landet betydelsefulla utrikespolitiska enheten.

Den misstanke, som denna valparoll ingav om en ändrad inställning hos socialdemokraterna bland annat gentemot internationellt samarbete, fick en stark näring av det märkliga yttrande herr Undén höll i denna kammare den 9 december förra året om FN-staternas inställning till Koreakonflikten.

Nu är det visserligen riktigt, att Förenta Nationernas statuter äro sådana, att de icke erbjuda möjligheten av en medlemmarnas samfälliga aktion mot en stormakt, som är medlem av rådet. Men herr Undén gick så långt i sin negativism, att han betecknade det som en absurd tanke, att de västallierade makterna skulle engagera sig i krig med Kina på grund av händelserna i Korea. Jag tror, säger han, att »inom alla kretsar inom alla länder anser man detta vara till den grad orimligt, att man är färdig att undvika det snart sagt till varje pris».

Statsverkspropositionen m. m.

Det är möjligt att sanningen om FN är så hård och bitter för den angripne. Men jag måste understryka vad här redan sagts: Skall verkligen utrikesministern i ett litet FN-anbundet land, som genom sitt läge löper risken av anfall från en stormakt, föra ett så defaitistiskt språk i fråga om FN? Antag, att Sverige blir angripet av en FN-ansluten stormakt. Då kunna andra FN-staters utrikesministrar komma att säga som herr Undén: »Jag tror, att inom alla kretsar inom alla länder anser man detta — att FN-staterna skulle ingripa och ta krig med den angripande stormakten för Sveriges skull — vara till den grad orimligt, att man är färdig att undvika det snart sagt till varje pris.»

Yttrandet påminner slående om Chamberlains yttrade i parlamentet efter återkomsten från München, att England inte gärna kunde gå i krig för ett land, Tjeckoslovakien, som låg så långt bort och som man visste så litet om. Sverige ligger ännu längre bort för de flesta och är kanske ännu mindre väl känt. Inför detta ha vi anledning begrunda, hur det gick för Tjeckoslovakien. Hela detta resonemang innebär, att man betraktar det som hart när självklart, att FN ingriper endast om en liten stat angriper en annan liten stat, men lika självklart ställer sig passiv, om en stormakt angriper eller blandar sig i leken.

Om vi endast i förra fallet, men ej i det senare, kunna påräkna något verkligt stöd från FN, kan man allvarligt ifrågasätta värdet av vårt medlemskap. Det är visserligen sant, att Förenta Nationernas stadga icke förpliktar till ingripande, om en stormakt är inblandad, men många från de små staterna ha säkerligen hoppats, att medlemskapet i FN skulle innebära och kännas som en viss moralisk förpliktelse för medlemmarna att söka komma varandra till hjälp, även om stadgarna ej föreskriva detta.

Inför dessa herr Undéns uttalanden har jag måst göra följande två reflexioner. Den första är: Om man har den inställning, som herr Undén givit uttryck åt, är det då någon mening att kvarstå i FN? Den andra är: Utan att därför

Statsverkspropositionen m. m.

vara beredd att frånga min ståndpunkt om vår frihet från stormaktsallians nödgas jag konstatera att herr Undén den 9 december genom sin pessimism har levererat det kraftigaste argument för vår anslutning till Atlantpakten som jag hittills hört.

Ytterligare ett symptom på en förskjutning i den socialdemokratiska inställningen till FN har givits oss i dagarna. Det gäller vår ställning till deklaration mot Kina. Den har här påtalats i kammaren, och jag skall inte fördjupa mig i denna fråga. Till vad som här har sagts vill jag blott foga vad en med FN:s förhållanden och möjligheter väl förtrogen person yttrat om just ett läge som detta.

Efter att ha påpekat, att FN icke erbjuder möjlighet till en medlemmarnas samfälliga aktion mot en stormakt, som är medlem av rådet, framhåller denna person: »Därest en internationell motsättning skulle uppstå, vari en stormakt direkt eller indirekt äger intresse, kan Förenta Nationerna likväl komma att spela en betydelsefull roll, till och med för det fall att motsättningen utvecklar sig till en konflikt, som leder till krig och världsorganisationens sammanbrott. Detta synes vara så mycket viktigare att framhålla, som den roll Förenta Nationerna i sådant fall kan komma att spela, utföres av församlingen, i vilken samtliga makter, stora som små, äga lika rösträtt. Församlingen utgör visserligen icke, som i Nationernas förbund, en myndighet med även verkställande uppgifter, men den bildar genom sina befogenheter ett samlat organ för världsopinionen, vars åsidosättande också för en stormakt måste synas svårt och även riskfyllt.»

Detta uttalande synes mig andas en betydligt större optimism om Förenta Nationernas möjligheter än den herr Wigforss gav uttryck för. För det intresse det kan ha för herr Wigforss vill jag nämna, att det citerade uttalandet är gjort av herr Undén i den proposition, vari han 1946 förordade vår anslutning till FN. Jag tror det vore av värde, om herr Undén ville bibringa herr Wigforss

och sig själv något av den optimism angående FN, som andas ur dessa hans ord från år 1946.

Herr talman! Jämför man årets budget och finansplan med tidigare års, så utgör den i ett avseende ett betydande framsteg. Jag har här i kammaren tidigare påtalat svårigheten att ur finansplanen utläsa vårt verkliga ekonomiska läge, särskilt med avseende på statens kassamässiga ställning. Tidigare finansplaner ha berett läsaren utomordentliga svårigheter härvidlag. Årets finansplan utgör däremot ett aktningvärt försök att klarlägga hithörande förhållanden. Sålunda redovisar finansministern kvarstående reservationer i budgeten och i vilken mån de kunna väntas bli aktuella. Likaledes har finansministern angivit väntade utgiftsstegringar och lämnat en ingående diskussion av vilket lånebehov som under instundande budgetår kan väntas uppkomma. Årets finansplan ger sålunda betydligt fastare underlag för en diskussion än tidigare års.

Man kan knappast säga, att årets finansplan givit någon skönmålning av vårt läge. Den skiljer sig härvidlag ganska mycket från sina föregångare. Skulle man vilja giva en mycket kort karakteristik av finansplanen, skulle man kunna säga, att den bär sin upphovsmans drag: buttert realistisk.

Detta hindrar givetvis icke, att man på många punkter kan rikta allvarliga anmärkningar och erinringar mot gjorda uttalanden och slutsatser. Jag skall här emellertid endast upptaga några få problem.

Finansministern framhåller, icke utan märkbar tillfredsställelse, att vi under 1950 i stort sett uppnått och att vi under 1951 med stor sannolikhet kunna räkna på samhällsekonomisk balans »i den meningen, att den totala efterfrågan inom landet hålles inom ramen för den totala tillgången på varor och tjänster». Även om det i och för sig måste anses värdefullt, att en sådan jämvikt kan anses vara för handen och att vissa utsikter finnas att den skall upprätthållas, så måste vi göra klart för oss, att vi därmed inte kommit till något tillfredsställande resul-

Statsverkspropositionen m. m.

tat i fråga om vår ekonomi. Det rör sig i fråga om denna samhällsekonomiska balans endast om en bruttobalans, d. v. s. att den *totala* efterfrågan på varor och tjänster motsvaras av ett lika stort utbud. Men vad vi vilja komma till i samhällslivet är en »detaljbalans» i den meningen, att vi på alla områden i samhällslivet uppnå en jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på en viss vara, en viss produkt, en viss tjänst vid fri prisbildning. Först då detaljbalans uppnås, kan man tala om en samhällsekonomisk balans i egentlig mening. Det råder exempelvis sannerligen ingen balans på bostadsmarknaden i denna stund. Det är att märka, att den bruttobalans, vars förhandlenvaro finansministern anser sig kunna konstatera, alltid kan uppnås i ett samhälle med användning av tillräckligt hårda ingripanden i form av ransoneringsringar, regleringar och priskontroll, men det är just dessa regleringar och ransoneringsringar vi vilja komma ifrån.

Till en sådan balans kunna vi knappast komma med mindre än att vi låta priserna på varorna successivt anpassa sig efter marknaden, så att de bli ett uttryck för marknadsläget, och att därmed jämvikt inträder mellan tillgång och efterfrågan vid fri prisbildning.

Här kommer priskontrollens utomordentliga betydelse för den fortsatta utvecklingen att göra sig gällande. Handhavandet av priskontrollen har därför i nuvarande läge en avgörande betydelse. Så länge lönestoppet existerade var det en allmänt accepterad tanke, att en prisstabilitet skulle eftersträvas, och den jämförelsevis mycket hårda priskontroll som tillämpats under senare tid har också främst motiverats med lönestoppet. Sedan detta nu uppgivits och marknaden lämnats möjligheter till fria förhandlingar om löner, ha vi kommit i en radikalt ny situation. Främsta grunden för priskontrollen har bortfallit, och den måste bedömas ur helt nya synpunkter. Med hänsyn till det knapphetstillstånd, som utgör en följd av Koreakrisen, är det inte möjligt att utan vidare släppa priskontrollen så snart som man tidigare under 1950, före krisen, hoppades. En

viss, av knappheten betingad övervakning av priserna är sålunda även nu motiverad. Men vi ha närmast kommit tillbaka till den situation som rådde när prisregleringen först infördes i början av kriget, då det gällde att just förhindra av knapphet betingade onormala prisstegringar.

Reglerna för priskontrollen, sådan den nu tillämpats under två och ett halvt år, tillkommo som bekant sommaren 1948 och blevo då så rigoröst utformade, att de i själva verket inte i praktiken ha kunnat helt tillämpas. Vissa modifieringar ha vidtagits efter förhandlingar med näringslivet, men dessa ha varit jämförelsevis obetydliga och vida mindre än näringslivet påyrkat. Även den priskontroll som genomförts under senaste året måste följaktligen betraktas som mycket rigorös.

Det framstår därför som en ganska självklar sak, att de nya direktiv, som skulle gälla från ingången av 1951, med hänsyn till det förändrade läget på lönemarknaden borde väsentligt förändras. Det måste därför betecknas som ytterst uppseendeväckande, att regeringen i dagarna fastställt direktiv som, även om de medgiva vissa prishöjningar på grund av avtalsmässiga lönestegringar, dock i övrigt behållit den utomordentligt vittgående befogenheten för priskontrollen att vägra höjningar på grund av lönsamhetsprincipens tillämpning. Denna princip innebär som bekant, att frågan om en höjning icke göres beroende av eventuella påvisbara direkta kostnadsstegringar för en viss vara utan bedöms med hänsyn till ett företags totala ekonomiska lönsamhet. De nya direktiven innebära trots det radikalt ändrade läget, att priskontrollen även efter lönestoppets hävande kan föras efter lika rigorösa linjer som tidigare.

Med hänsyn till den anda, som präglar priskontrollnämndens egna uttalanden på sistone, har man sålunda att räkna med, att samtidigt som vi få fri prisbildning på lönemarknaden kunna vi vänta att en mycket restriktiv prispolitik kommer att tillämpas.

Se vi detta ur synpunkten av den

Statsverkspropositionen m. m.

samhällsekonomiska balansen i egentlig mening, såsom jag här förut beskrivit den, så innebär detta att vi löpa risk att få en ännu hårdare spänning mellan kostnader och priser, vilket i sin tur innebär en ännu större avvikelse från den naturliga detaljbalans, varom jag här talat. Vilja vi komma till en sådan, så måste priskontrollen ges en helt annan och mera begränsad uppgift att successivt medgiva en anpassning av priserna till den naturliga nivån för varje särskilt varuombyte.

I detta sammanhang nödgas jag påtala det sätt, varpå regeringen handlagt frågan om de nya direktiven för priskontrollen. De tidigare direktiven voro avsedda att gälla till utgången av 1950. De hade motiverats med lönestoppet, och det var klart uttalat, att detta skulle upphöra med årets utgång. Det låg sålunda i sakens natur, att nya direktiv borde vara klara till årsskiftet. Det oaktat kom regeringen inte med sitt utkast till nya direktiv förrän i mitten av december. Förslaget kom näringslivets organisationer tillhanda först omkring den 20 december. Remissvaren skulle avges senast den 8 januari. Med hänsyn till den melankommande helgen innebar detta i praktiken, att den verkliga remisstiden inte var mer än omkring en vecka. Frågan om priskontrollens utformning och tillämpning är ett för näringslivet livsviktigt spörsmål, där det är ytterst angeläget att vi få tillfälle att göra våra synpunkter gällande. En i praktiken så snävt tilltagen remisstid måste därför anses oskäligt kort. Trots de ogynnsamma tidsförhållandena vågar jag säga, att det lagts ned ett utomordentligt arbete på dessa remissvar för att få dem så fullständiga och uttömmande som möjligt. Tyvärr blevo vissa av dem något förse-nade. Exempelvis kom remissvaret från Stockholms handelskammare den 9 januari, och industriförbundet lämnade sitt den 10 på morgonen.

Frågan behandlades av regeringen i beredning enligt uppgift den 11 och avgjordes formellt i konselj den 12. Resultatet var, att en viss mindre uppmjukning medgavs med hänsyn till ökningen

av avtalsenliga löner, men genom lönsamhetsprincipens bibehållande innebära direktiven, att priskontrollnämnden har möjlighet att tillämpa priskontrollen fullt lika rigoröst som före löne-stoppets hävande.

Med tanke på remissvarens omfattning och den korta tiden mellan svarens inlämnande och regeringens ställningstagande, som knappast tillåtit en närmare granskning av svaren, och med tanke på att någon verklig hänsyn till remissvaren icke tagits, har man i näringslivets kretsar fått en mycket stark känsla av att regeringen avgjort denna fråga utan att ens fullt sätta sig in i näringslivets synpunkter. I betraktande av att regeringen ofta uttalat önskemål om ett gott samarbete med näringslivets män och dess organisationer och i betraktande av den beredvillighet, som näringslivet alltid har sökt att visa härvidlag, har behandlingen av detta ärende vållat en djup misstämning bland näringslivets män.

I remissvaren har föreslagits, att företagen skulle få rätt att höja sina priser med hänsyn till de ökade lönekostnaderna men därvid avlämna kostnadskalkyler för priskontrollnämndens granskning. Nämnden skulle sålunda ha möjlighet att kontrollera uppgifterna och eventuellt kräva rättelse. Med nuvarande bestämmelser skall en omfattande lönsamhetsundersökning föregå nämndens ställningstagande. Detta innebär ett så starkt fördröjande av avgöranden, att det skulle kunna medföra mycket allvarliga svårigheter för företagen. Priskontrollnämnden har därför också förklarat att den kommer att medge vissa öknin-gar utan granskning, i avvaktan på en eventuell lönsamhetsundersöknings avslutande. Detta visar att direktiven i själva verket härvidlag ha blivit så strängt avfattade, att nämnden i praktiken omedelbart har måst sätta sig över dem.

Under alla omständigheter kommer priskontrollnämnden att under den närmaste tiden få en utomordentlig arbetsbelastning. Det har därför väckt en viss förvåning och uppmärksamhet, att nämndens ordförande i detta för nämnden så utomordentligt krävande läge har an-

Statsverkspropositionen m. m.

sett sig kunna anträda en lång studieresa och lämna åt underordnade att klara den uppkomna, synnerligen ömtåliga situationen.

Finansministern har i sitt resonemang om möjligheten att balansera budgeten tryckt mycket hårt på nödvändigheten att inte blott täcka driftbudgetens utgifter, utan också om möjligt skaffa medel för kapitalbudgetens investeringar, och riktpunkten har härvidlag för honom varit att slippa upplåning. Detta är visserligen ur många synpunkter önskvärt och eftersträfvansvärt, men det förefaller, som om finansministern förbiset, var den verkliga faran ligger när det gäller upplåningen. Om kapitalbudgeten icke kan helt täckas med verkliga inkomster och statsmakterna i stället verkställa en upplåning på öppna marknaden, har en sådan upplåning i och för sig starkt restriktiv verkan på det ekonomiska fältet och kan väl anses förenlig med en sund och stram ekonomisk politik. Vad som gör en statlig upplåning farlig och direkt ägnad att underbygga inflationistiska tendenser, det är om upplåningen sker i riksbanken. Det är därför ytterst svårt att förstå förenligheten mellan å ena sidan finansministerns energiska strävan att undvika upplåning för kapitalbudgetens täckande och å andra sidan det faktum att han, såvitt jag förstår, stillatigande accepterar, att riksgäldskontoret under tiden oktober—december förra året placerade omkring 250 miljoner kronor i skattkammarväxlar hos riksbanken.

Vidare har riksbanken under samma tid inlöst omkring 130 miljoner utlöppande skattkammarväxlar, som det inte varit möjligt att omsätta på marknaden.

Dessa åtgärder innebära ett beklagligt avsteg från den restriktiva politik, som finansministern anser sig vilja föra, och såvitt jag förstår också sökt föra i sin budget, och det måste verka direkt emot hans planer. Samtidigt ha ju på obligationsmarknaden tydliga tecken givit vid handen, att stödköp vidtagits på marknaden via den nya statliga banken. Därmed har man frångått den ståndpunkt, som riksbanken intog i somras, då den

upphörde med sina stödköp. Även denna åtgärd måste få samma inflationistiska verkningar som den förut nämnda.

Inför dessa fakta måste det sägas ifrån, att skall en mera restriktiv antiinflationistisk politik av den typ finansministern förordar verkligen kunna genomföras i vårt land, måste sådana betänkliga avsteg och direkt motverkande åtgärder som statlig upplåning i riksbanken och stödköp av obligationer konsekvent undvikas.

Till sist vill jag göra en mera allmän reflexion. Finansministern har pekat på det stora problem, som vi nu stå inför, nämligen om full sysselsättning och ett fast penningvärde kunna samtidigt upprätthållas. Det är med tillfredsställelse man konstaterar, att han vill göra detta problem till föremål för en ingående utredning. Herr Wigforss har också upptagit denna fråga i dagens debatt, men han har därvid ställt den fulla sysselsättningen i motsats till en arbetslöshet av den art, som förekom på 1920- och 30-talen. Jag tror att vi, om vi skola komma till en vettig diskussion när det gäller detta svåra problem, måste göra en klar distinktion. Alla parter äro numera ense om att arbetslöshet av den omfattning, vi hade på 30-talet, icke bör tolereras, utan planmässigt motarbetas. Vad man däremot från vår sida vill göra gällande är, att en måttligare sysselsättningsgrad än den överfulla, som vi nu ha, nämligen vad man velat kalla hög och jämn sysselsättning, är att föredraga med hänsyn till de utomordentliga svårigheter, som den överfulla sysselsättningen skapar för penningvärdets bevarande.

Det är av intresse att de yngre ekonomerna inom socialdemokratien ha upptagit detta problem, och de erkänna utan vidare den överfulla sysselsättningens utomordentliga svårigheter när det gäller att bevara penningvärdet. De anse sig emellertid kunna åstadkomma den nödvändiga motvikten genom att införa indirekt beskattning på olika områden av samhällslivet, än på det ena och än på det andra, och därmed skulle man då uppsuga köpkraften och hindra att det

Statsverkspropositionen m. m.

blir inflation. Jag skall nu inte fördjupa mig i en debatt härom, men jag vill uttryckligen säga ifrån, att om man inte vill göra en klar distinktion mellan en överfull och en hög och jämn sysselsättning, tror jag att hela den tillämnade utredningen liksom hela diskussionen på detta område från början kommer att rinna ut i sanden.

Herr Wigforss menade att man riktat förebråelser mot regeringen för att den skulle ha skapat överfull sysselsättning. Nej, jag tror inte att man förebrått regeringen detta, ty det är andra faktorer som ha skapat den överfulla sysselsättningen. Vi förebrå regeringen lika litet detta som vi vilja tillskriva det socialdemokratiska partiet förtjänsten av att ha hävt arbetslösheten på 30-talet, såsom socialdemokraterna själva anse. Den arbetslösheten hävdes genom den allmänt gynnsamma konjunktur, som inträdde i mitten på 30-talet. Men vad vi förebrå regeringen för närvarande är att den under de gångna efterkrigsåren har drivit en ekonomisk politik, som hör hemma i en lågkonjunktur, men som tillämpad i en högkonjunktur är ägnad att öka de inflationistiska tendenserna och därmed öka våra svårigheter.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Remissdebatten har hittills präglats av ett stort samförstånd mellan de borgerliga partierna och regeringen. Den allmänna vänligheten har varit så stor, att ingen talare, ännu åtminstone, ens har angripit kommunisterna, vilket är tämligen ovanligt i en debatt som denna. Jag måste emellertid säga, herr talman, att jag inte är helt säker på att jag kan delta i denna allmänna vänlighet, men jag skall försöka att vara så hygglig som möjligt, trots att jag representerar det enda oppositionsparti som finns här i riksdagen.

Jag vill då först erinra om att när vi samlades till denna riksdag ställde vår värderade talman i sitt hälsningsanförande som främsta uppgift att »sörja för vårt lands självständighet och folkets fortsatta frihet». Tillåt mig att på det livligaste få instämma i denna målsätt-

ning och tillägga, att vår talman på ett utomordentligt sätt har uttryckt vad kommunistiska partiet framför allt eftersträvar.

Då jag förmodar att talmannen gav uttryck också för vad flera än kommunisterna vilja åstadkomma, kanske jag vågar dra den slutsatsen, att det i allmänhet råder enighet om målsättningen för politiken i nuvarande läge. Men det betyder sannolikt inte att vi äro eniga om medlen och vägarna för att nå målet. I det sammanhanget vill jag göra ännu ett instämmande och erinra om att statsministern gjorde ett riktigt påpekande, då han i sitt tal till den socialdemokratiska gruppen förklarade, att inom utrikespolitiken är »klarheten och entydigheten nödvändig». Ett klarläggande av partiernas ståndpunkter till de utrikespolitiska frågorna är nödvändigt, inte minst därför att man på sina håll gärna talar om nationens intressen, medan man i själva verket menar någonting helt annat.

Vi kommunister anse, att den främsta uppgiften i nuvarande läge är att föra en politik, som innebär att vi med alla de resurser, som stå till förfogande, motsätta oss landets indragande i krigs-äventyr och att vi klart och bestämt ta avstånd från kriget som medel att lösa mellanfolkliga konflikter.

Denna vår ståndpunkt innebär vidare, att vi kommunister anse det vara varje medborgares oavvisliga plikt att till varje pris försvara den nationella friheten mot envar, som försöker att kränka densamma. I konsekvens härmed måste det föras en skoningslös kamp emot de krafter, som verka bland vårt folk för att uppluckra försvarsviljan och som åsyfta att bit för bit schackra bort landets suveränitet. Jag är ganska övertygad om att den överväldigande majoriteten av alla de andra partiernas väljare och anhängare är av samma uppfattning, som jag här har velat ge uttryck åt.

Jag vill härvidlag tillägga, att de, som i denna kammare företräda en annan mening, de som propagera för att landet skall uppgå sin självständighet och ingå militärförbund med aggressiva stater —

de finnas företrädesvis inom högern och folkpartiet och ha i sitt sällskap en enslig — och tillåt mig också säga egenartad — socialdemokrat — komma att bli isolerade och ådraga sig det svenska folkets vrede och förakt den dag det verkligen gäller att i handling bevisa allvaret i de fosterländska deklarationerna.

Om jag har tolkat den svenska folkmeningen rätt, nämligen att Sveriges folk vill göra allt för att bevara den nationella oavhängigheten, borde därav följa den slutsatsen, att också vi skola respektera andra folks rätt att värna om sin nationella frihet och kämpa för densamma, när den kränkes.

Detta är kommunisternas utgångspunkt. Vi anse att alla folk, oavsett ras och nationalitet, skola ha rätt att leva sitt liv i frihet och forma sin samhällsliga tillvaro efter egen önskan. Skilda ideologier, skilda sociala och ekonomiska system kunna inte godkännas som giltig anledning till krigshandlingar mellan länder. Den fredliga tävlan mellan olika system och ideologier bör få avgöra vad som är livsdugligt, vad som för mänskligheten framåt.

Hela den historiska erfarenheten säger ju oss att ideologier, människors livsuppfattningar, inte kunna tillintetgöras genom krig och inte heller genom sådana undantagslagar, som exempelvis högern nu igen förordar gentemot kommunisterna. Det sista säger jag närmast med adress till högerns ledare, professor Andrén, som här i kammaren den 9 december var inne på dessa frågor och förordade en starkare upprustning, just på grund av den kommunistiska ideologiens expansion, som orden föllö sig. Herr Andrén erinrade om att kommunismen är »den största sammanhängande världskonfiguration som världshistorien någonsin har sett». »Den sammanhålles», framhöll han vidare, »av en järnhård ideologi». Han tillade: »Det är självklart, att det är en oerhörd makt, som kommunismen representerar i världen, och maktkoncentrationen är så mycket mer påfallande, som detta värde sammanhålles av en tanke, en vilja, ett program.»

Statsverkspropositionen m. m.

Om man bortser från retoriken kan man säga, att professor Andrén har rätt. Den kommunistiska ideologien har verkligen en väldig expansionskraft, och denna kraft stegrar för varje dag, helt enkelt därför att kommunismen representerar livet och framsteget.

Vad ville nu högerledaren göra åt denna historiska utveckling? Jo, han ville ha 2 miljoner kronor mer till flygvapnet och 20 miljoner kronor till befästningsarbeten. Och nu har ju programmet utökats med högerns förslag om undantagslagstiftning emot kommunismen. Jag vill fråga: Tro nu verkligen högerns representanter, att dylika åtgärder kunna hindra den kommunistiska idéens segertåg genom världen? Att gräva nya fästningar för 20 miljoner och köpa nya jaktplan för 2 miljoner eller skriva några nya lagparagrafer, det är verkningslösa vapen i den ideologiska kampen. Ideologier kunna endast bekämpas med en överlägsen ideologi, men då högern saknar detta vapen i sin arsenal, får den ta sin tillflykt till befästningsanläggningar.

Jag sade nyss, att vi kommunister anse att alla folk ha rätt att värna om sin nationella frihet och forma sitt samhälle efter egen önskan. Därför fördöma vi de imperialistiska kolonialkrig, som nu försiggå i Fjärran östern, och därför äro vi motståndare till regeringens faktiska solidaritetsförklaring med och praktiska stöd åt det amerikanska kriget i Korea. Inga demagogiska utläggningar, inga historiska förfalskningar kunna dölja det faktum, att Amerikas förenta stater under falskt utnyttjande av FN:s fana bedriva ett orättfärdigt, ett smutsigt och brottsligt kolonialkrig i Fjärran östern.

Sveriges engagemang i detta krig genom ställningstagandet för detsamma i FN, genom medverkan i brottet mot FN:s stadga och genom att ställa ett fältlasarett till inkräktarnas förfogande, är inte bara vanhedrande för vårt folk, utan också ett klart avsteg från den alliansfria utrikespolitiken. Och det är dessutom — vilket kanske är det värsta — en lek med elden. Ett fortsatt engagemang innebär uppenbarligen fara för

Statsverkspropositionen m. m.

att Sverige skall dras in i ett krigsäventyr, som kan utveckla sig till en ny världsbrand.

Ett gammalt ordspråk säger: »Om man ger en viss potentat ett finger, så tar han snart hela handen». Visheten i detta besannas också i det här sammanhanget. Jag erinrar om att regeringen understöder Amerika i Koreafrågan och tystlåtet godkänner terrorbombningen mot Koreas kvinnor, barn och åldringar och godkänner krigshandlingar mot ett folk, som väl aldrig kunnat drömma om att i Sverige se en fiende och som aldrig kan utgöra ett hot mot vårt land. Det är första steget på krigsäventyrets väg och nästa följer, om vi inte säga stopp i tid.

Det nya herrefolket på andra sidan Atlanten är redan ute för att locka oss vidare. Det amerikanska kravet på att Sverige skall bryta de diplomatiska förbindelserna med Kina och delta i sanktioner mot detta land är, såsom här tidigare omvitnats av bland andra herr Wigforss, en synnerligen allvarlig fråga. Enligt uppgifter i pressen har utrikesnämnden inte kunnat ena sig om ett entydigt och bestämt avslag på den amerikanska framställningen. Det uppges att högern och folkpartiet vilja stämpla Kina, ett land som värjer sig mot amerikanska kränkningar och mot ockupationen av Formosa, som angripare. Inte ens högern och folkpartiet ha emellertid vågat att i första omgången gå med på kravet om sanktioner, utan Sverige skulle för dagen nöja sig med att stämpla Kina som angripare för att sedan i morgon ta nästa steg och ställa vårt land i fientlig ställning till världens största nation. Så arbetar folk, som vill dra in Sverige i krigspakter och därmed äventyra vår oavhängighet och vår fred.

Utrikesledningens slutliga ståndpunktstagande till denna fråga är väl ännu inte klart, och utrikesministern har ju nyligen varit i Köpenhamn för att diskutera Kinafrågan. Man har publicerat en intetsägende kommuniké om hjärtligheten och enigheten i förhandlingarna, men ännu har varken riksdagen eller det svenska folket fått någon

redovisning om vad som verkligen förekom i Köpenhamn. Detta smusslande bakom kulisserna med folkets livsfrågor bör inte få passera opåttalt. Det är verkligen ingen privatsak för utrikesministern eller för den utvalda samling, som sitter i utrikesnämnden, vad som förevarit på Köpenhamnskonferensen. Det gäller ju det svenska folkets intressen, det är menige man som ytterst får bära följderna av de beslut, som fattas. Ty om Sverige dras in i krigsäventyr, är det väl inte meningen, att de partiledare, som sitta i utrikesnämnden, skola axla ränseln och geväret och dra ut i fält, utan det är folket, som får offras. Det är dess liv och egendom, som gå till spillo. Därför hoppas jag, att regeringen, helst innan den tar ställning, ger en klar och tydlig redogörelse för sina planer i detta avseende.

Jag vill i detta sammanhang ställa ett par frågor till utrikesministern; han är visserligen inte nu i kammaren, men jag hoppas att det skall vidarebefordras till honom. Jag vill då först och främst fråga: Hur länge ämnar egentligen utrikesministern fortsätta det intima samarbetet i utrikespolitiska frågor med länder, som tillhöra Atlantpaktens förbund? För det andra vill jag fråga: Kan ett sådant samarbete förenas med en alliansfri linje?

Det finns som bekant inga vattentäta skott mellan utrikespolitik och försvarspolitik. Den senare är närmast ett komplement till den förra. Danmark och Norge ha nu ställt sina militära resurser till Förenta staternas förfogande. Den nye överbefälhavaren, general Eisenhower, har just i dagarna inspekterat sina norska och danska arméer och mottagit statsledningarnas undersåttliga trohetsförsäkran. Danmark och Norge utrustas med amerikanska vapen, deras militärväsen byggas upp som en del av det amerikanska, överbefälhavare är en amerikansk general med den lydnessplikt en sådan ställning förutsätter.

Tror då verkligen vår utrikesledning, att dessa länder, vilkas militärpolitik är fastkedjad vid Atlantpaktens, kunna föra en alliansfri utrikespolitik? Naturligt-

Statsverkspropositionen m. m.

vis inte. Men varför då fortsätta med dessa ideliga konferenser? Tror man möjligen, att Sverige skall kunna påverka den politik, som Atlantpaktens stater genomföra? Det är väl snarare så, att motsatsen blir fallet. Ingen kan sätta tilltro till allvaret i vår alliansfrihet, om detta komprometterande samarbete fortsätter. Utrikesministerns försök att förena svensk alliansfrihet med stöd åt den amerikanska aggressionen i Fjärran östern, stöd åt Tysklands och Japans remilitarisering och politisk samverkan med atlantpaktstaterna Danmark och Norge påminner mig verkligen om en dålig akrobats försök att gå balansgång på en slak lina. Risken att störta ner i avgrunden blir allt större, ju mer linan svänger, och nu är linan i själva verket i mycket stark svängning. Jag skulle därför vilja rekommendera utrikesministern att så snabbt som möjligt försöka hasa sig tillbaka till landfästet.

En viss förhoppning om att detta sker kanske man får knyta till den deklaration, som han avgav här i kammaren den 9 december, då han på tal om tänkta åtgärder mot Kina förklarade, att detta var en »absurd tanke», att man inom alla kretsar inom alla länder ansåg detta vara till den grad orimligt, att man är färdig att undvika det snart sagt till varje pris. Jag kan understryka hans synpunkter därvidlag, men jag vill ändå notera, att vår utrikesminister trodde alltför gott om vissa kretsar i vissa länder. Det visar ju den amerikanska propån om sanktioner mot Kina.

Jag hoppas emellertid livligt att utrikesministern inte faller undan för påtryckningarna, även om de nu i sista omgången skulle komma från såväl Washington som London, utan att han slår in på en kurs som innebär, att vårt land kastar loss från krigsanstiftarna och återgår till en självständig alliansfri utrikespolitik.

Tillåt mig också säga ett par ord om själva grundvalen för en sådan politik. Jag tror att en alliansfri utrikespolitik framför allt måste tjäna två syften: att

hålla vårt land utanför krigspakter och att verka för fredens bevarande i världen. Den politiska grundvalen för en alliansfri politik måste vara uppfattningen, att de två dominerande ekonomiska och politiska systemen i världen, det kapitalistiska och det socialistiska, kunna leva fredligt sida vid sida och i fredlig tävlan övertyga folk om vilket system som i längden är att föredraga.

Jag vill också erinra om att det är mycket starka krafter i världen, som verka för en sådan linje i politiken. För ett par månader sedan sammanträdde i Warszawa den andra världsfredskongressen. Det var en mycket representativ församling med delegater från 80 länder och 500 miljoner människor, som med sina namnunderskrifter förklarat sig stödja fredsrörelsens syften. Kongressen var allsidigt sammansatt. Där funnos konservativa, liberaler, socialdemokrater, kommunister, färgade folkslag, kristna och ateister. Ingen försökte påtvinga den andre sin politiska eller religiösa övertygelse. De hade samlats för ett enda syfte: att undersöka om man kunde uppnå enighet kring ett enda för hela mänskligheten avgörande spörsmål — fredens bevarande.

Resultatet blev enighet om att freden måste bevaras, och synpunkterna sammanfattades i ett budskap, som tillställdes Förenta Nationerna. Jag tar mig friheten att uppmana vår utrikesledning att studera detta dokument och ta upp till allvarlig prövning, om inte de linjer, som där uppdras, borde bilda grundvalen för den svenska utrikespolitiken.

Jag skall inte uppta tiden med att referera budskapets innehåll. Jag vill bara i korthet erinra om att t. ex. i den viktiga frågan om aggression gjorde kongressen en mycket klar definition. Om denna definition lägges till grund för bedömning av skuldfrågan vid en väpnad konflikt, är det inget problem att fastställa, vem som är angripare och vem som inte är det. Tillåt mig, herr talman, att bara citera denna enda punkt, som är så väsentlig i nuvarande

Statsverkspropositionen m. m.

tid och som sedan länge varit föremål för många diskussioner. Kongressen fastställde följande definition på begreppet aggression:

»Inga politiska, strategiska eller ekonomiska hänsyn, inga motiv förknippade med det inre läget eller inre konflikter i den ena eller andra staten kunna rättfärdiga den väpnade inblandningen från någon annan stat, vilken denna än må vara. Aggression är en brottslig handling av den stat som först tillgriper vapenmakt mot en annan stat, under vilken förevändning den än må ske.»

Jag tycker att denna definition är så klar att alla som äro motståndare till aggression, oavsett social ställning eller politisk åskådning, böra kunna ge den sin anslutning.

Kongressen rekommenderade vidare en progressiv, samtidig och proportionell minskning av rustningarna samt en internationell kontroll, som skall ha befogenhet inte bara att kontrollera de väpnade styrkor och krigsmaterielfabriker som anges, utan som på eget initiativ kan bege sig till olika länder för att kontrollera, att nedrustningen fortskrider i det tempo som beslutats av Förenta Nationerna. Jag tror att om regeringen skulle följa en sådan linje i sin utrikespolitik, skulle vårt land mötas av respekt och förståelse hos alla fredsälskande folk i världen, och många av de problem, som statsmakterna och vårt folk nu få brottas med, skulle bli betydligt lättare att bemästra.

Herr talman! Jag har uppehållit mig ganska utförligt vid de utrikespolitiska frågorna därför att jag anser dessa ändå vara avgörande, och många av de inrikespolitiska problemen skulle kunna få en lyckligare lösning, om regeringen omlägger sin utrikespolitik i den riktning, som jag här har förordat.

Låt mig till sist bara med några korta satser ange den ståndpunkt vi ha till den budget, som här har presenterats av regeringen.

Jag måste som allmän karakteristik säga, att den bär den typiska krigspsykosens kännetecken. Jag skall inte ingå på alla de sifferuppgifter, som vimla i

finansplanen och den s. k. nationalbudgeten, utan nöjer mig med att helt kort konstatera, att själva grundlinjen för regeringens ekonomiska politik är tämligen klart fixerad. Målsättningen är att pressa ned levnadsstandarden för folket, öka rustningarna ytterligare, skärpa polisövervakningen över den enskilde medborgaren, se till att storfinansen får det ännu trivsammare — d. v. s. ännu högre vinster — och att reformstoppet upprätthållas.

Situationen är onekligen intressant. Vi ha en socialdemokratisk majoritetsregering, men det är högerns och folkpartiets politik som i verkligheten genomföres. Här om någonsin kan man säga, att det är svansen som styr. Hur länge högern och folkpartiet vilja spela rollen av styrande svans återstår att se. Kravet på samlingsregering dyker upp allt oftare i pressen. Måhända ha vi snart en samlingsregering av 1940 års modell och en ny upplaga av 1940 års män, anpassade till 1950-talets politiska miljö. Det är väl också därför som regeringen i dag möter så litet av kritik från borgerligt håll. De borgerliga ha all anledning att vara nöjda, ty de vinna dagligen framgångar och regeringen lider nederlag, om man ser dagens politik i relation till regeringens ursprungliga program. Om damerna och herrarna inom folkpartiet och högern vilja vara uppriktiga, måste ni erkänna, att regeringens praktiska handlande ligger betydligt närmare de borgerliga partiernas program än arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Inte ens punkten om full sysselsättning är längre sakrosant för regeringen. Finansministern lovar ju att tillkalla sakkunniga, alltså bl. a. folk från de borgerliga partierna, för att utreda huruvida den socialdemokratiska programpunkten om full sysselsättning är möjlig att upprätthålla eller inte. Ja, en mera foglig socialdemokratisk majoritetsregering kunna väl de borgerliga knappast hitta på något annat håll i världen.

Låt mig sedan ta upp ett par punkter till. Jag noterar först att konjunkturläget är synnerligen gott. Det produceras me-

Statsverkspropositionen m. m.

ra än tidigare. Produktiviteten steg med mer än 5 procent förra året, vilket är en dubbelt så hög stegring som någon gång under 1930-talets högkonjunktur. Export och import ligga 21 resp. 20 procent högre än 1930-talets genomsnitt. Bolagsvinsterna ha från förra året ökat med ytterligare 15 procent, trots den fria avskrivningsrätten, som möjliggör allt möjligt skattesmussel. De direkta skatterna beräknas öka med 750 miljoner kronor på ett enda år. Statsinkomsterna äro större än någonsin tidigare och beräknas komma upp till 5 709 miljoner kronor. Lägga vi härtill de 200 miljoner kronor, som skola inflyta på den planerade investeringsskatten, komma vi upp till den väldiga summan av omkring 6 miljarder kronor i inkomster för staten. På fem år ha statsinkomsterna ökat med icke mindre än 70 procent.

Trots dessa lysande affärer ställer regeringen bara dystra perspektiv i utsikt, och när regeringen skall förklara anledningen till detta miserabla förhållande mitt under den värsta högkonjunktur som vi upplevat, kommer man med alla möjliga avklaringar om mystiska krafter, som verka någonstans, och Koreakriget, som tycks få tjäna framför allt som något slags åskledare för regeringens politiska misstag. Jag tror inte att den taktiken går så värst länge. Man kan inte oupphörligen klara sig undan ansvaret för sin egen politik genom att skylla på andra. Ansvaret måste läggas där det hör hemma, och det är i första hand hos regeringen. När den tillåter skopriserna att stiga med 50 procent bara för att locka fram litet skor ur de välfyllda lagren, kan man inte skylla detta på att det koreanska folket kämpar för sin nationella frihet. Inte heller andra prisstegringar kan man bortförklara på detta lättvindiga sätt.

En fråga har emellertid regeringen glömt bort i sin finansplan och i sina beräkningar, och det är frågan om verkningarna av devalveringen, som brådstörtat och på den svenska storfinansens inrådan genomfördes i september 1949. Den har medfört att exportörerna ha tjänat minst en miljard kronor på de-

valveringen, och importen från dollarområdet har fördyrats med ungefär samma belopp enligt priskontrollnämndens beräkning, belopp som folket får betala i form av höjda priser. Jag erinrar om att vi kommunister voro de enda som gingo emot devalveringen, och när vi inte lyckades få gehör, föreslog vi att man skulle dra in devalveringsvinsterna till staten och utnyttja dem i pris-sänkande syfte.

Sedan vill jag beröra ytterligare ett par punkter innan jag slutar. Varför släpper regeringen priskontrollen nu, när den behövs bättre än tidigare? Är det verkligen nödvändigt att exempelvis träexportörerna, som få drömpriser i utlandet, skola ha fria händer, när det gäller prissättningen på hemmamarknaden? Och är det nödvändigt att ytterligare förvärpa prisstegringen genom att slopa 141 miljoner kronor av jordbrukssubventionerna, så att smöret stiger med 80 öre per kilogram, mjölken med 5 öre litern o. s. v.? Var det vidare nödvändigt att lägga 80 öre per kilogram på margarinpriset därför att smörpriset steg och därigenom försvåra för de allra fattigaste att till något så när rimliga priser köpa sitt matfett?

Jag kan upphöra med att fråga och vill för egen del säga, att ingen av dessa prisstegringar är nödvändig om regeringen verkligen vill hålla en stabil prisnivå. Det finns väldiga vinstmarginaler att ta av, och även om priserna på världsmarknaden stiga en del, behöver detta inte medföra den våldsamma stegring som skett i den inhemska prisnivån. Det gäller bara att hålla efter profitörerna. Det har man gjort i en hel del andra länder, och där genomföres den ena prissänkningen efter den andra.

Men sanningen är att regeringen inte vill en sådan politik. Den går medvetet in för att sänka levnadsstandarden, vilket för övrigt är det ständigt återkommande kravet från andra sidan Atlanten till alla länder som tillhöra Marshallblocket; levnadsnivån skall ju sänkas enligt den målsättning som man har där borta.

Kommunisterna komma att bekämpa

Statsverkspropositionen m. m.

denna politik. Vi komma att mobilisera massorna emot den utplundringspolitik, som man nu i stor stil inleder. Vi äro också övertygade om att vi komma att lyckas i detta vårt uppsåt. Missnöjet är redan stort och berättigat. Tålmodigheten är visserligen stor ibland de svenska arbetarna, men jag tror att regeringen gör ett stort misstag, om den alltför mycket förlitar sig på denna egenskap.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag hade egentligen icke tänkt replikera herr Öhman. Men när han direkt apostroferade mig, skall jag väl ändå säga ett par ord.

Herr Öhman har haft god tid på sig för att förbereda sin replik i dag, ty han vände sig egentligen mot ett anförande, som jag höll här i kammaren den 9 december. Under sådana förhållanden är det anmärkningsvärt, att han icke kunnat citera detta anförande korrekt. Jag talade nämligen den gången om »kommunismens ideologiska och maktpolitiska expansion». Mot den maktpolitiska expansionen är det kanske ändå icke alldeles verkningslöst att ha befästningar och flyg och annat dylikt.

Det var en punkt i herr Öhmans replik som var fatal. Det var när han påstod att jag hade rätt. Men jag tar det med en viss sinnesro, när jag får dela den fataliteten med vår högt vördade och värderade talman. Jag tar emellertid med mycket mera sinnesro, att herr Öhman finner lämpligt och naturligt att instämma med herr Wigforss.

Herr Öhman kunde också ha gått in på en annan punkt av mitt anförande den 9 december, då jag starkt betvivlade att det finns några frivilliga kineser med högst privata kanoner i Korea. Nu finner jag till min förvåning att det verkligen finns frivilliga kineser — det finns några stycken här i kammaren.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen anmälde, att under sammanträdet till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner:

nr 14, angående anordnande av en allmän jordbruksräkning under år 1951;

nr 16, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan, m. m.; samt

nr 17, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

De kungl. propositionerna blevo nu var för sig föredragna och lagda på bordet.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 15, av fru *Lindström*, om upphävande av kamrarnas paritetiska representation i de ständiga utskotten;

nr 16, av herr *Åman* och herr *Eriksson*, *Einar*, angående reglering av lönevillkoren för arvodesavlönade tjänstemän med heltidstjänstgöring;

nr 17, av herr *Lindahl*, angående förbättrade löneförmåner för vissa befattningshavare i statens tjänst, vilka varit partiellt arbetsföra;

nr 18, av herr *Persson*, *Ivar* och herr *Anderberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet;

nr 19, av herr *Åman* och fru *Lindström*, om inrättande av särskilda social- eller arbetsmarknadsattachébefattningar inom utrikesförvaltningen;

nr 20, av herr *Holmbäck* m. fl., om ökat anslag till lagberedningen;

nr 21, av herr *Snygg* m. fl., om ändrad löneklassplacering för vissa förste skötare och första sköterskor vid statens sinnessjukhus;

nr 22, av herr *Petrén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till statens järnvägar för förvärv av billinjer;

nr 23, av herr *Lindén* m. fl., om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatisering av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst;

Interpellation ang. förbundsordningen för Stockholmstraktens regionplaneförbund.

nr 24, av herr *Werner* m. fl., om ökat anslag till nyanläggning av bygdevägar;

nr 25, av herr *Pålsson* m. fl., om ökat anslag till nyanläggning av ödebygdevägar;

nr 26, av herr *Hermansson, Herbert*, och herr *Niklasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till byggande av broar;

nr 27, av herr *Ramberg*, om pension åt befattningshavaren vid kristidsstyrelsen i Värmlands län O. V. Bengtsson;

nr 28, av herr *Aman* och herr *Andersson, Birger*, om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna;

nr 29, av herr *Bengtson*, om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för kostnader för självstudier;

nr 30, av herr *Petersson, Emil*, m. fl., angående skattefrihet för förmånen av nedsatt telefonabonnemangsavgift för vissa av telegrafverkets pensionärer;

nr 31, av herr *Ahlkvist* och herr *Pettersson, Georg*, om höjning av den i 13 kap. 12 § andra stycket giftermålsbalken upptagna värdegränsen;

nr 32, av herr *Persson, Einar*, m. fl., angående viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 33, av herr *Petersson, Emil*, om skärpning av bestämmelserna rörande bakre belysningsanordningar å lastbilar;

nr 34, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., om förbättrade transportmöjligheter beträffande sockerbeter och betmassa;

nr 35, av herr *Persson, Einar*, m. fl., om beredande av dagarvode åt gode män vid vissa förrättningar enligt den s. k. Dalalagen; samt

nr 36, av herr *Andersson, Gustav Emil*, och herr *Bengtson*, angående lantbrevbäringens ordnande.

Maj:t förordnat, att regionplan skulle i de hänseenden, varom omförmäles i § 126 byggnadslagen, upprättas för ett område omfattande Stockholms stad och i beslutet närmare angiven del av Stockholms län. Till följd härav skulle av planläggningen berörda kommuner och samhällen bilda ett regionplaneförbund, för vilket en förbundsordning skulle finnas.

Förslag till sådan förbundsordning har även inom länsstyrelsen i Stockholms län på sin tid upprättats och sedermera av det stora flertalet länskommuner antagits, under det att Stockholms stadsfullmäktige däri krävt sådana ändringar, att överståthållarämbetet och länsstyrelsen icke kunnat enas rörande förbundsordningens innehåll på vissa vitala punkter. Frågan om förbundsordningens innehåll har därför den 19 juni 1950 av dessa myndigheter hänskjutits till Kungl. Maj:ts prövning. Såvitt känt är, har något Kungl. Maj:ts ställningstagande i frågan ännu icke ägt rum.

Omkring två år ha alltså redan förflutit sedan Kungl. Maj:ts beslut om inrättandet av ett regionplaneförbund för Stockholmstrakten, utan att ännu organisationen kunnat träda i funktion.

Detta långa dröjsmål måste anses olyckligt särskilt med hänsyn till den omfattande exploaterings- och byggnadsverksamhet, vari kommunerna runt huvudstaden redan engagerat sig — ofta efter att för egen räkning ha förvärvat betydande markområden. Det ligger i sakens natur, att dessa kommuner finna det angeläget, att dessa områden snarast möjligt kunna få utnyttjas för avsedda nya ändamål. Lika uppenbart är emellertid, att en mångfald viktiga kommunikations-, vatten- och avloppsproblem här möta, vilka kräva snar och rationell lösning. Dröjsmålet med regionplaneförbundets förverkligande verkar här förlamande. En allmän önskan råder därför inom berörda förortskommuner, att det hos Kungl. Maj:t vilande ärendet snarast möjligt avgöres.

I anslutning till vad jag här framhållit anhåller jag om kammarens medgi-

Interpellation ang. förbundsordningen för Stockholmstraktens regionplaneförbund.

Herr LUNDQVIST erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Genom beslut den 21 januari 1949 har Kungl.

Interpellation ang. förbundsordningen för Stockholmstraktens regionplaneförbund

vande att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Kan det förväntas, att Kungl. Maj:ts beslut rörande förbundsordningen för Stockholmstraktens regionplaneförbund kommer att fattas under den närmaste framtiden?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Kammaren åtskildes kl. 5.22 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 19 januari eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Statsverkspropositionen m. m. (forts.).

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr SANDLER: Herr talman! Årets fronttal framhåller, att det internationella läget under 1950 undergått en allvarlig försämring och att de internationella motsatsförhållandena kunna hastigt nog leda till en utveckling, som ställer oss inför stora faror och vanskligheter. Den som kommer nära nog direkt från överläggningarna i Lake Success till den svenska remissdebatten kan icke jäva detta omdöme.

Detta läge sätter sin prägel på framlagda budgeter, på statsmäns och parlaments förhandlingar i de mest vitt skilda länder, senast manifesterat i de astronomiska billionutgifter för militära ändamål, som begäras av den amerikanska kongressen. Det förmärkes, ehuru i en ojämförligt svagare grad, även i den svenska budget, som nu skall remitteras till vederbörande utskott.

Under dessa förhållanden hoppas jag att kammaren icke finner det opåkallat att jag ägnar detta anförande åt internationella ärenden, som beröra världens fred och säkerhet, därmed vår egen.

Utan att alls förbise de allvarliga och brännbara problem som gälla Europa, koncentrerade kring Tyskland, inriktar jag mig väsentligen på de för dagen mest akuta, som hänföra sig till Asien. Det framträder märkbart just nu, huru som Europas — och Sveriges — väl och ve blivit oupplösligt förknippat med dem.

Det är, herr talman, i vår tid en vidunderlig kontrast mellan teknikens fantastiska framsteg enkannerligen i vissa länder och utsikterna för folken i gemen att med behaglig trygghet tillgodogöra sig dem.

Kommunikationernas rastlösa utveckling har krympt alla avstånd. Folken föras obevekligt närmare varandra.

Optimister i alla tidsåldrar ha haft den ljusa tron, att då olika folkslag bli närmare bekanta med varandra skola de nå ökad förståelse och bättre samförstånd. Det har dock aldrig saknats pessimister, som målat i svart, så sagande: Ju mer folken lära känna varann, dess mer komma de att hata varann. Det är inte lätt att ur nutidsbilden läsa ut, vem som fått rätt. Det bör nog försiktigtvis tillfogas: hittills.

Optimisten i nuet kan nämligen alltid säga: Vänta bara, ännu ha kontakterna inte gått djupt nog. Ännu är det bara ett ytterst tunt ytlager som haft tillfälle ta intryck av dem. Vad veta miljoner i Kinas inre om hur miljoner ha det i

Statsverkspropositionen m. m.

Middle West i Amerika? Pessimisten nutilldags har ingen svårighet att finna sin replik i detta påpekande: Nutidsbilden inrymmer inte bara flygplan, som snabbt kunna föra en kommunistisk kinesdelegation från Peiping till FN:s säte. Man skall inte glömma, att nutiden också tillverkat järnridåerna, som effektivt avspärra miljonmassor från varje möjlighet till förbindelse trots alla framsteg i förbindelsemedel.

Den som varken vill lystra till beteckningen optimist eller till epitetet pessimist utan älskar att kalla sig realist — och vem av oss vill inte göra det? — han kan nöja sig med ett trist faktum. En människogeneration som fått uppleva två världskrig och just nu undrar om och när ett tredje kommer, kan då inte sägas ha kommit särdeles långt i sammanhållningen kring de mänskliga värden, som dock allmänt sättas mycket högt på värdeskalan och som, också det ostridigt, förutsätta fredlig sammanlevnad på vår krympta planet.

Men denna erfarenhet som är vår och inte behöver särskilt inpräntas, den har också något annat att tala om. Så långt ha vi åtminstone hunnit som till en katastrofernas ödesgemenskap. I själva verket har världshistorien i det ordets fulla mening begynt först i vår tidsålder. Dess födslovåndor ha vi upplevat i de bägge världskrigen. Om de med dessa äro avslutade är det stora frågetecknet uti nutidsbilden.

Ur var och en av dessa planetariska konvulsioner har en avkomma framfötts, som burit solidaritetens födelsemärke på sin panna. Ur det första världskriget NF som omkom vid 19 års ålder. Ur det andra världskriget FN, som nyss fyllt 5 år och befinner sig med oviss utgång i de svåra barnsjukdomarnas period.

Man kan, om man så vill, datera denna nya organisation för fred och trygghet icke från dess kringjublade döpelseakt i San Francisco hösten 1945 utan från dess konceptionsakt mitt i stridslarmet i Washington nyårsdagen 1942. Då undertecknade 26 stater en gemensam deklaration om sin föresats att ned-

slå det hot mot all frihet i världen, som företrädades av de tre angriparmakterna, nazismens Tyskland, fascismens Italien och det imperialistiska Japan. Någon dag tidigare hade ett penndrag av president Roosevelt förändrat deklarationens beteckning — i tidigare utkast de associerade makternas deklaration — till »Joint declaration of the United Nations». Då alstrades i verkligheten det FN som nu omsluter 60 medlemsstater. Och det skedde vid den mörkaste tidpunkten under andra världskriget, då dödshotet mot de fria folken var överhängande, den period som Churchill i sin tredje volym med sitt mästenskap kallat *The Hinge of Fate* — jag är inte säker om att en kännare av det engelska språket är nöjd med min översättning, om jag återger detta uttryck med: Ödets gångjärn eller Ödet på vändskivan eller någonting i den stilen.

Starkare än genom detta nyårsdagsminne kan icke understrykas vilket krigets barn Förenta Nationerna är. Skall nu — detta är den fråga dagens situation frammanar — denna ny ansats att få fred och ordning i världen, född ur krig som sin föregångare, liksom denna förgås i ett nytt Armageddon?

Jublet kring San Francisco har förfrusit under de år av det kalla kriget vi senast upplevat. Och sen 25 juni i år är kriget inte längre kallt. Krigsfurien har åter framträtt livslevande. Dess heta andedräkt förnimmes långt utanför slagfälten i Korea. Bomb- och granatkrevader från dem ha skakat tryggheten i världens olika länder. Deras effekt förmärkes i den upprustningsvåg som nu väller fram. En sådan verkan behöver icke varje lokalt krig åstadkomma, ehuru ett vart sådant utgör en allvarlig störning. Arabernas och judarnas Palestina-krig blev t. ex. icke någon universellt verkande störningsfaktor.

Det är här som med elden, då den kommer lös. Hur allvarligt det blir och hur vidsträckt förödelsen beror på hur mycket brännbart stoff som finns i närheten. Vad är det som gjort Koreakrisen så allvarlig? Som gjort att 53 av FN:s medlemmar funnit sig böra stödja be-

Statsverkspropositionen m. m.

slutet att med makt stoppa det nordkoreanska angreppet? Som gjort att framgången för FN:s styrkor gav en ovanligt förhoppningsfylld upptakt åt FN:s generalförsamling? Och att det svåra bakslaget nu förmörkar församlingen i dess avslutningsperiod? Varför denna allmänna reaktion bland så många stater av vitt skild struktur?

Svaret är, som alla här torde inse:

Koreakrisen är en direktutlösning av den allmänna spänning mellan Väst och Öst, som tagit sig uttryck i det kalla kriget. Nu har detta slagit ut i full låga vid en av friktionspunkterna. Är detta början till den kedjereaktion, som utlöser den fruktade allmänna katastrofen?

Spänningen Öst—Väst är samtidigt en motsättning mellan totalitär regim och den ojämförligt största delen av den demokratiska världen. I sin nazistiska och fascistiska form krossades det totalitära systemet genom andra världskriget. Men det lever i sin kommunistiska gestalt. Icke nog därmed. Det expanderar.

Och härmed kommer jag till de grundväsentliga fakta, jag önskar understryka, emedan de ge nutidsläget dess särskilda karaktär.

Det första faktum är den ofantliga utvidgningen efter kriget av den totalitära kommunismens domän. Hör bara hur det ledande kommunistorganet *Isvestia* i Moskva tecknade läget nyårsdagen i följ:

»Runt Sovjetunionen ha fredens, demokratiens och socialismens stridsmän (så kalla sig ju kommunisterna på sitt eget tungomål) vunnit terräng och växt i styrka. Styrkorna i detta läger mångfaldigas dag för dag. Det innesluter den stora Sovjetunionen, Polen, Tjeckoslovakiet, Bulgarien, Rumänien, Ungern, Albanien, Nordkorea, den mongoliska folkrepubliken, den kinesiska folkrepubliken, den tyska demokratiska republiken.» Fortsättningen lyder: »Kommunismen är en erövrare. Kommunismen skall triumfera.»

Inom parentes: det är av intresse för oss här i Norden att i alla sådana uppräknningar av stater i Sovjetväldets skug-

ga alltid uteslutes ett oss närstående, av Sovjet i två krig besegrat land, nämligen Finland.

Ja, nog fanns det grund för denna triumferande nyårsledare. Ty efter kriget har den kommunistbehärskade delen av världen svällt ut till att omfatta bortåt 800 miljoner. Det betyder tredjedelen av hela människosläktet. Det innebär ingalunda att dessa miljonmassor äro kommunister. I själva Sovjetunionen utgör det kommunistiska partiet 3 % av befolkningen. Men vad det betyder är att var tredje människa här på jorden nu lever under terroristiskt styre av små kommunistiska minoriteter, en regim, i vilken allt vad vi innefatta i demokratisk frihet och personlig rättssäkerhet är okänt eller illegalt.

Isvestias nyss återgivna lista innebär vidare att under den korta efterkrigstiden sex europeiska stater förlorat sitt oberoende, förvandlade som de äro till lydstaten under Sovjets kommando. Titos Jugoslavien, som icke underkastat sig lydnadens ok, har såsom också framgår av uppräknningen ehuru alltfjänt en kommunistisk stat, utesluts ur den kommunistiska gemenskapen. Vilket visar, att vad som konstituerar denna icke är enbart kommunistisk ideologi utan först och sist att åttlyda Kremles direktiv och att avstå från varje nationell politik.

Betydelsefullast i världskommunismens expansion och viktigast för framtiden av allt som hänt sedan världskriget är framväxten ur långvarigt inbördeskrig av det Kommunist-Kina som nu ingripit i Korea med stora hjälptrupper åt den nordkoreanske angriparen och därmed de facto själv karakteriserat sitt handlingsätt. Därmed har FN ställts inför den svåraste situation världsorganisationen för fred och säkerhet hittills haft att möta.

Ett stillestånd- och förhandlingsprogram från församlingens politiska utskott har ju varit överlämnat till den kinesiska regeringen. Detta program innefattar jämte avbrytandet av angreppshandlingarna och därmed av stridshandlingarna över huvud, att de Fjärran-Östern-frågor, som beröra Korea och Kina,

Statsverkspropositionen m. m.

överbefäras från bataljfälten till förhandlingsbordet, bl. a. tillrättaläggandet av den abnorma situation, som uppkommit genom att den regering, som faktiskt styr hela det väldiga kinesiska fastlandet, icke hittills varit representerad i FN.

Den förhoppning, som uttalats i kommuniken från det skandinaviska utrikesministermötet i Köpenhamn, att förhandlingslinjen skulle accepteras, har helt visst rönt allmän anslutning här i landet. Förhoppningen är nu genom det kinesiska svaret på väg att grusas, om den icke redan släckts. Bedömningen för vårt lands vidkommande av händelseutvecklingen ligger för närvarande under prövning både av regeringen, som har att bestämma och ta ansvaret för vår hållning inom FN, och av den rådgivande utrikesnämnden, där skilda synpunkter kunna förbehållslöst ventileras i och för den avvägning som till sist ankommer på landets regering. I det läget har jag icke ansett mig böra föregripa dessa överläggningar, som icke äro avslutade, med någon preciserad deklaration. Och vad som förekommit i debatten har icke ändrat min mening i det stycket. Jag begränsar mig därför till att uttala den förväntan, att i vårt lands ställningstagande skall kunna förenas vad som krävs med hänsyn både till vårt medlemskap i FN och till fullföljandet av den allmänna utrikespolitik, som statsmakterna önska vidmakthålla.

Med tanken inställd på litet längre sikt vill jag tillfoga:

Huruvida den regim, som nu kommerderas jordens folkrikaste stat, framdeles kommer att föra en egen, kinesisk politik eller låter sig åtnöja med den roll Politbyrån i Moskva tilldelar den, kommer att på ett mycket avgörande sätt påverka det framtida händelseförlopp som i dag är oss fördolt. Att för det kritiska år som nyss begynt förutsätta den förra möjligheten som given kan visa sig vara ett farligt önsketänkande. Tills vidare är en subtraktion föga tillräddlig; låt oss kallt räkna med att den moskvainspirerade kommunismen blivit en sådan världsmakt, att den är i stånd att, om den vill, begagna

som mobiliseringsunderlag en folkmassa om 800 miljoner.

Detta icke sagt för att uppmuntra den enslige kommunist, som före middagspausen här i kammaren förde kommunismens talan, uppmuntra honom till förhåvelsen att tro sig företräda en tredjedel av hela mänskligheten. De finnas nog närmare Isvestias redaktionslokal.

Om någon i kammaren hörde begynnelsen av herr Öhmans yttrande före middagen, där han sade oss att krig över huvud inte får användas som politiskt medel, men sedan råkade gå ut och komma in först mot slutet av den utrikespolitiska exposén och då fick höra honom framlägga definitionen på en angripare, den kunde ha blivit mycket konfunderad och undrat huruvida det var kommunistens mening att rekommendera vår regering att tillämpa de bägge principerna på Kina. Men jag, som hörde mellandelen av detta anförande, kan frita herr Öhman från en sådan villolära, som skulle göra hans framtid inom det kommunistiska partiet problematisk. I mellanstycket blev man nämligen upplyst om att vad de bägge principerna skola tillämpas på är, som han uttryckte sig, det amerikanska kriget, den amerikanska aggressionen. Jag har hört detta utvecklas många gånger i Lake Success av Sovjets och satellitstaternas representanter, och jag fann ju att herr Öhman använde nästan exakt samma ordalag som jag sedan länge har i örnen från Lake Success. Jag skulle därför med nöje och utan någon tvekan kunna utfärda ett intyg till herr Öhman, att han har varit en eftersägare av vad Sovjets och satellitstaternas representanter i denna del haft att andraga i Lake Success. Han har gjort sin sak på ett sådant sätt att han med ett dylikt intyg från min sida, ställt exempelvis till Fritjof Lager, bör kunna klara sig ur en eventuell klämma, därest det skulle bli någon utrensningsaktion inom vårt kommunistiska parti.

Men jag återgår till den tankelinje jag här har velat framlägga.

Statsverkspropositionen m. m.

Vad den fria världen, med folkstyre och medborgarrätt i vår mening, kan prestera är något i folkmängd vida underlägset. Västeuropas 250 miljoner, USA:s 150 miljoner och Dominions' 30 miljoner göra icke mer än 430 miljoner. Eventuellt tillskott från Mellan- och Sydamerika och andra länder är av olika skäl för oberäkneligt att införa i kalkylen. Till underlägsenheten i folkmängd kommer att just på grund av den demokratiska strukturen inga järnband av disciplin svara för sammanhållningen vare sig inom eller mellan demokratiens länder. Att denna svaghet kan kompenseras av inre kraftkällor som springa ur demokratiens väsen, därom gav andra världskriget tillräckliga vittnesbörd. Det finns ingen anledning tro att demokratin nu trätt in i pensionsåldern. Tillförsikten inom denna region till dess potentiella resurser kan dessutom grundas på en tills vidare för lång tid framåt given stor överlägsenhet i produktionsförmåga, mått exempelvis i stål, elektrisk kraft, olja — för att blott nämna dessa för maktförhållandena väsentliga faktorer.

Detta skapar en balans, som visserligen ingalunda skänker världen någon osviklig trygghet, men som dock är en mäktig faktor till stöd för den hotade allmänna världsfreden, därmed för vårt eget land, som i det rådande läget och så vitt på oss beror valt en av allianser obunden hållning.

Det andra faktum jag nu kommer till är den märkliga tillökning i de självständiga staternas familj som vi de senaste fem åren fått bevittna. Under denna korta efterkrigsepok ha sju oberoende stater proklamerats. De äro: Indien, Pakistan, Indonesien, Filippinerna, Burma, Ceylon och Israel, alla utom Ceylon medlemmar i FN. Snart får därtill läggas Libyen. Tillhoppa inrymma de en folkmängd av bortåt 600 miljoner. Därmed har den stora likvideringen av kolonialsystemet redan skett. Vad som återstår är relativt mindre men kan bli smärtsamt nog. De folk som ännu leva kvar under rent kolonial regim räkna icke mycket över 100 miljoner. Föga återstår

alltså av den vite mannens börda, och i FN kunna nu mer eller mindre färgade folk fälla utslaget i dess förhandlingar.

Dessa många hundra miljoner — en fjärdedel av mänskligheten — som leva under en alldeles nyss vunnen politisk självständighet, hur komma de att förhålla sig? De söka nu att komma till rätta med självstyrelsens problem. Modernerna författningar äro lätta att skriva men kunna icke ersätta årtionden eller sekler av erfarenhet. Dessa folk anamma Västerens tekniska civilisation men med misstro i hjärtat till dess djupare andliga grundvalar och instinktivt sökande att forma ut sin egen livsstil. Det är icke antagligt att det blir någon efterapning av vare sig den västeuropeiska eller the American way of life.

I dessa folkmassor tror sig världskommunismen finna nya fruktbara fält för sin propaganda och expansion. Men i dessa länder framträder också på ett famlande men dock tydligt sätt tendenser att bilda en utjämnande tredje världsfaktor, som vill hävda sig i relativt oberoende av motsättningarna mellan Öst och Väst.

Detta bidrar till att ge det begynnande nya halvseklet en oklar och gåtfull fysionomi.

Ytterligare skärpes detta intryck, om man ur nutidsbilden tar fram det tredje faktum jag här vill understryka: den kvarstående sociala och ekonomiska misären mitt i rastlöst tekniskt framåtskridande. Det finns andra skiljelinjer mellan jordens folkslag än de politiska eller ideologiska. Mått efter måttet av levnadsstandard är intet av jordens välden folkrikare än det som är att kalla hungerns rike. Det stora flertalet av dess invånare tillhör den föregående eller den förstnämnda grupperingen. Det omfattar, i olika uppskattningar, minst hälften, kanske rent av $\frac{2}{3}$, av hela mänskosläktet. Så otroligt många äro de millioner, som icke kunna regelbundet äta sig mätta dag för dag.

Så har det naturligtvis varit även tidigare. Men då betraktades det som en naturens ordning, att hungersdöd fick lösa hungersnödens problem. Men nu stiger

Statsverkspropositionen m. m.

med det politiska oberoendet de s. k. färgade folkens självrespekt och revolterar mot denna tings gamla ordning. De bli mer och mer medvetna om en social klassklyvning folken emellan, långt djupare än någon som återstår inom vår västerländska kulturkrets, klyftan mellan mätta och hungrande folkslag. Att läs- och skrivkunnighet sakta utbreder sig över jorden blir en ytterligare faktor i den revolutionära dynamiken. Asien befinner sig i begynnelsen av en social revolution, Afrika kommer heller icke att förbli oberört. Om vi i Västerens länder icke förstå detta, skola vi stå handfallna inför de omvälvningar som komma.

Men insikten börjar tränga igenom traditionella, nationellt-egoistiska föreställningar. Med FN:s program för teknisk hjälp till underutvecklade områden — som vi nu hövligtvis kalla dem vi förut benämnde ociviliserade — med USA:s punkt 4 och brittiska samväldets mycket större asiatiska utvecklingsprogram har åtminstone en ansats skett att angripa den låga produktivitets och överbefolkningens problem. Sett på längre sikt skall en investering på detta område ge högre ränta än de gigantiska rustningsutgifter, som vid detta tidsmoment äro en ofrånkomlig preventivåtgärd.

Det mäktiga sociala ferment som gör att det bubblar och jäser så inom det folkmyller, som lever under den asiatiska feodalismens miserabla förhållanden, är ett inslag, vars verkan icke bör förbises i de världshändelser vi just nu bevittna. Det bör i detta sammanhang påpekas, att FN:s Koreaaktion på intet sätt inneburit ett stöd åt Syngman Rhees socialt reaktionära regim i Sydkorea. Dess ovilliga och senfärdiga upptagande av den trängande jordreformen har gett kommunismen en chans som den icke varit sen att utnyttja. Den objektiva rapporten från FN:s egen Koreakommision har icke fördolt befolkningens missnöje. Under överläggningarna om det nordkoreanska angreppet, som självfallet icke kan rättfärdigas av dessa omständigheter, har jag verkligen icke för-

sport någon som helst sympati för den regim som tidigare rått i Sydkorea.

Om nu någon skulle finna det naivt och världsfrämmande att göra en sådan kalkylering i hundramiljonsgrupper som jag nu gjort, så svarar jag: Ja, det har nog icke varit brukligt att räkna med kinesmiljoner på samma sätt som med europeiska. Men den gamla vanan börjar bli otidsenlig. Vi böra räkna med att vad tiden lider — och det går nu fort undan — komma dessa hundramillion-skaror att hävda sig som mänskliga individer. Deklarationen om de mänskliga rättigheterna läses här med överlägset småleende. Men i fjärran länder gör dess mångmiljonupplaga en effekt att förlikna med vad franska revolutionens déclaration des droits de l'homme åstadkom i vår världsdel. Vi, som tillhöra folkslagens privilegierade överklass, komma nog att göras medvetna därom.

Jag önskar göra en kort erinran om ett ytterligare fjärde faktum. På det tekniska planet har atomålderns inträde, såsom väl är känt, öppnat samtidigt oöverskådliga perspektiv av nya framsteg och förfärande möjligheter till kultursamfundets ödeläggande. Det paradoxala är nu att den krigiska brukbarheten av de nya krafterna har fortskridit långt snabbare än dess civilisatoriska. Den nya helvetesbomben — som den med rätta kan kallas — skall, om planerna hålla måttet, provas till våren i Eniwetokarkipelagen. Ett nytt världskrig blir oberäkneligare än de föregående i alla andra avseenden än att förödelsen blir obeskrivligt större. Medvetandet här- om och om att ingen av huvudparterna kan trygga sig mot ett atomistiskt Pearl Harbor är för närvarande den enda garantien mot atomvapnens användande.

Ty frågan om atomkontrollen, förut i dödsläge, har genom beslut vid höstens generalförsamling tagit en vändning, som kan komma att innebära att frågan tills vidare avskrivs.

Atomålderns inträde och vad därunder hänt karakteriserar vilken motsägelsefullhet den mänskliga utvecklingen inrymmer.

Men själva denna inre motsägelsefull-

Statsverkspropositionen m. m.

het i människans väsen ger också hållbar grund för en slutsats, utan vilken de reflexioner jag framlagt verkade och vore orealistiskt pessimistiska. Den slutsatsen är: det finns intet oundvikligt i människans historia. Där finnas alltid alternativ. Det enda oundvikliga i vårt liv är döden, men det gäller med bestämdhet endast individerna, det behöver icke gälla släktet, sålunda icke historien. Om ett tredje världskrig kan t. ex. i dag endast sägas: det är varken uteslutet eller oundvikligt.

Men är det icke uteslutet måste vi vara beredda. Vi ha att ställa om vårt hus och se till hur mycket läsen behöva förstärkas. Trontal och budget bebåda sådan förstärkning. Då den frågan prövas, tror jag det är riktigt att inte i första hand tänka på hur vi skola ha det om 5, 10 år utan på vad som behövs 1951 och 1952.

Sedan, herr talman, ha vi att möta det okända, som må ligga framför oss, *utan fruktan*. Ty fruktan är besinnings fiende. I en kritisk tid skall man — såsom folket lärdes redan i det gamla Athen — mer än eljest vara vid gott och stadigt mod.

Herr ÖHMAN (kort genmäle): Herr talman! Herr Sandler liksom tidigare högerledaren i denna kammare professor Andrén är mycket skräckslagen över de framgångar som den kommunistiska idén vinner i världen. De som satsa på att bevara ett orättfärdigt imperialistiskt system se ju sina ideal gå i kras i dessa tider, och då bli de naturligtvis mycket bekymrade.

Herr Sandler säger att i Europa har denna utveckling medfört att sex stater ha förlorat sin självständighet. Jag skulle vilja säga motsatsen, herr Sandler, att efter andra världskriget ha sex stater i Europa för första gången i modern tid erövrat sin nationella frihet och självständighet och kommit ut ur det imperialistiska förtryck, under vilket de tidigare levat.

Så vill jag rätta herr Sandler på en punkt till, nämligen när han söker göra

en regelrätt förvanskning av vad jag har sagt om begreppet aggression. Jag har rekommenderat utrikesledningen att göra ett närmare studium av den definition av begreppet aggression, som fastställdes på andra världsfredskongressen i Warszawa i november månad. Denna definition gäller för alla stater. Jag har icke sagt att den skall gälla för några enskilda. Att jag nämnde Amerika beror på att det är Amerika som nu för ett aggressivt kolonialkrig i Fjärran Östern, under det att andra stater icke göra det. Jag vill göra herr Sandler uppmärksam på att det inte är Kina som ockuperat amerikanskt territorium, Hawaiiöarna eller något annat, utan det är Amerika som ockuperat kinesiskt område och ön Formosa.

Sedan bara ett par ord om herr Sinders vänlighet att vilja skriva ett intyg om min renlärighet. För det första, herr Sandler, behövs det inte något sådant intyg, men om det skulle behövas måste jag säga att herr Sandler på intet sätt är kvalificerad som intygsgivare, i varje fall icke efter det anförande han hållit här i dag.

Tillåt mig göra ett par allmänna reflexioner om herr Sinders utrikespolitiska linje, sådan vi känna den efter de sista femton åren. Det som mest karakteriserat herr Sinders utrikespolitik har varit strävandena att inveckla Sverige i krigsäventyr. Jag erinrar om Ålandsplanen före det andra världskriget, och jag erinrar om herr Sinders tvärsäkra påståenden att ett par svenska divisioner skulle vara nog för att kasta ryssarna bortom Ural under det finska vinterkriget. Lyckligtvis fanns det klokar personer i statsledningen, som sågo till att herr Sandler icke längre fick ha den direkta ledningen av vår utrikespolitik.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN: Herr talman! I den mån utrikespolitiska frågor berörts under denna remissdebatt har Koreafrågan stått i centrum, och därför kanske det kan anses tillbörligt att jag läm-

Statsverkspropositionen m. m.

nar kammaren en redogörelse för hur denna fråga ligger till för närvarande, särskilt med hänsyn till Sveriges intresse som medlem av Förenta Nationerna.

När Koreafrågan under åren 1947—1949 behandlats av FN:s församling har svenska delegationen enligt givna direktiv avstått från att delta i besluten. Orsaken till denna hållning har varit, att Koreafrågan framstod som ett led i en ännu icke fullbordad uppgörelse mellan de krigförande om fredstraktat med Japan och att Sverige, såsom neutralt land under kriget, lämpligen borde undvika att blanda sig i frågor av denna art. Men angreppet från Nordkorea skapade ett nytt läge, och svenska regeringen frångick då ståndpunkten att icke delta i Koreafrågans behandling inom FN. Såväl genom svaret på säkerhetsrådets uppmaningar den 25 och 27 juni 1950 som genom deltagandet i voteringen om församlingens resolution i Koreafrågan den 5 oktober samma år har svenska regeringen tagit ställning till vissa spörsmål som gällt Koreatvisten.

När sistnämnda resolution voterades hystes ganska allmänt förhoppningen att kriget i Korea skulle inom en nära framtid bringas till slut genom de angripande nordkoreanernas nederlag. FN:s planer för tiden efter en militär seger voro dels att medverka till skapandet av ett förenat Korea med demokratisk regim, dels att lägga upp och successivt genomföra ett omfattande ekonomiskt återhämtningsprogram för det genom kriget föröddas landet.

En slutlig offensiv igångsattes av general MacArthur den 24 november i syfte att nå fram till Nordkoreas gräns i norr mot Mandschuriet. Redan efter ett par dagar inträffade ett bakslag, och offensiven stannade av för att snart övergå i reträtt söderut. Orsaken var såsom alla veta, att stora kinesiska truppstyrkor kommo Nordkorea till hjälp. Det kinesiska angreppet förklarades officiellt vara utfört av frivilliga kinesiska trupper, men ingen kunde vara i tvivelsmål om att det rörde sig om ett angrepp i stor skala, som ägde rum med fullt gil-

lande och enligt direktiv av Pekingregeringen. Offensiven av kinesiska och nordkoreanska trupper har sedan fullföljts. Hela Nordkorea har intagits och gränsen mot Sydkorea har överskridits.

Redan under första skedet av de kinesiska truppernas intervention behandlades det nya läget i säkerhetsrådet. Sex rådsmedlemmar framlade den 10 november ett förslag till resolution, som gav en redogörelse för situationen och innehöll en uppmaning till Kina att återkalla de kinesiska trupperna.

Detta förslag slutbehandlades den 30 november men nådde icke den röstövervikt som fordras för ett besluts antagande av säkerhetsrådet. Det föll på Sovjetunionens veto. Fyra dagar senare framställdes i församlingen av samma sex stater förslaget att på dagordningen upptaga såsom en viktig och trängande fråga den kinesiska interventionen i Korea. Församlingen beslöt den 6 december med stor röstövervikt att sätta upp frågan på sin dagordning. Samma dag ingåvo nyssnämnda sex stater ett resolutionsförslag i församlingens politiska utskott, som i allt väsentligt överensstämde med det förslag, som hade förelegat i rådet. Jag tror det kan vara av intresse att jag här återger sexmaktsförslaget, som är av följande lydelse: »Generalförsamlingen, som erinrar om säkerhetsrådets resolution den 25 juni 1950, vari fastställes, att de nordkoreanska stridskrafterna begått fredsbrott, och vari alla medlemmar av Förenta Nationerna uppmanas att avhålla sig från att giva de nordkoreanska myndigheterna bistånd; som erinrar om den av generalförsamlingen den 7 oktober 1950 antagna resolutionen, vari Förenta Nationernas mål i Korea definieras; som tagit kännedom om att Folkrepubliken Kinas centrala folkregerings stridskrafter utföra militära operationer mot Förenta Nationernas styrkor i Korea; som försäkrar, att, såsom angives i generalförsamlingens resolution den 7 oktober 1950, Förenta Nationernas stridskrafter icke skola kvarbliva i någon del av Korea längre än som kräves för att uppnå äsyftade

Statsverkspropositionen m. m.

stabila förhållanden i hela Korea och för att upprätta en enhetlig, oberoende och demokratisk regering i den suveräna staten Korea; som yrkar på att inga åtgärder vidtagas, som kunna leda till Koreakonfliktens spridning till andra områden, varigenom internationell fred och säkerhet skulle ytterligare äventyras; uppmanar alla stater och myndigheter, särskilt dem som äro ansvariga för ovan omförd handlung, att avstå ifrån att bistå eller att uppmantra de nordkoreanska myndigheterna, att förhindra sina medborgare eller enskilda medlemmar av eller enheter av sina stridskrafter från att bistå de nordkoreanska styrkorna samt att föranstalta om omedelbart tillbakadragande av sådana medborgare, enskilda medlemmar eller enheter, som för närvarande må befinna sig i Korea; betygar, att det ingår i Förenta Nationernas handlingsprogram att icke kränka Kinas gräns med Korea och att i full utsträckning skydda legitima kinesiska och koreanska intressen i gränzonen; fäster uppmärksamheten på den allvarliga fara, som fortsatt intervention av kinesiska styrkor i Korea skulle innebära för fullföljandet av detta program; hemställer till Förenta Nationernas kommission för Koreas enande och återuppbyggnad att snarast taga under överbäggande och att medverka till lösningen av sådana frågor rörande förhållandena vid Koreas gräns, i vilka stater eller myndigheter på andra sidan gränsen ha ett intresse.»

Sexmaktsförslaget har ännu icke ställts under votering i församlingen eller i det politiska utskottet. Redan tidigt i december erhöi emellertid den svenska delegationen instruktion att rösta för detsamma.

Att förslaget sköts undan tills vidare sammanhängande med att andra förslag väcktes, av vilka ett, som avsåg åstadkommande av omedelbar vapenvila, tillerkändes prioritet. Förslaget hade väckts av 13 asiatiska delegationer. Det antogs av församlingen den 14 december och innebar att en tremannakommitté tillsattes med uppdrag att fastställa på vil-

ken grundval en tillfredsställande vapenvila kan vinnas i Korea. Denna kommitté satte sig i förbindelse med Pekingregeringen — delvis med anlitan- de av svenska regeringens förmedling, eftersom Sverige upprätthåller diploma- tiska förbindelser med folkrepubliken Kina. Kommitténs försök att finna en plattform för förhandlingar om vapen- vila möttes emellertid av en vägran från kinesiska regeringen att förhand- la med ett organ som enligt dess åsikt olagligen tillsatts av FN utan Kinas del- tagande. Kinesiska regeringen fram- förde också invändningar i sak mot godtagande av ett förslag till vapenvila och hänvisade till de förutsättningar som den tidigare angivit för en lösning av konflikten. Kommittén rapporterade den 3 januari till det politiska utskot- tet, att den varit ur stånd att fullfölja diskussionen om en tillfredsställande uppgörelse angående vapenvila. Den av- stod därför från att lägga fram någon rekommendation. Rapporten gav en re- dogörelse för kommitténs försök och för de ståndpunkter som intagits av ki- nesiska regeringen och av general Mac Arthur rörande förutsättningarna för en vapenvila.

Tremannakommittén fortsatte icke desto mindre sina ansträngningar att utarbete ett förslag. Därvid sökte den finna en lösning, som kombinerade kra- vet på vapenvila med ett program för förhandlingar mellan de intresserade makterna om en rad tvistepunkter, även sådana som gällde andra frågor än Ko- rea. Liknande försök gjordes vid sam- väl-deskonferensen i London. Resultatet av dessa bemödanden formulerades i ett principprogram, ett tillkännagivan- de av ett antal punkter, som borde upp- tagas till lösning, ifall man kunde enas om vapenvilan.

Detta förhandlingsprogram hade föl- jande innehåll: »Målet skall vara att i etapper genomföra det nedan skissera- de programmet för vapenvila i Korea, för upprättande av ett fritt och enat Korea och för en fredlig lösning av Fjärran Östern-problemen. I syfte att undvika onödig förlust av liv och egen-

Statsverkspropositionen m. m.

dom och i avvaktan på att andra åtgärder vidtagas för att återställa freden bör vapenvila omedelbart arrangeras. Ett sådant arrangemang skall vara förordat med tillfredsställande garantier för att det icke utnyttjas såsom en skärm för omgruppering för ny offensiv. Om och när vapenvila inträder i Korea, antingen såsom resultat av en formell överenskommelse eller följd av ett uppehåll i fientligheterna i avvaktan på en dylik överenskommelse, skall den utnyttjas för övervägande av vidare åtgärder för återupprättande av fred. För att möjliggöra genomförandet av generalförsamlingens resolution, att Korea skall vara en enad, oberoende, demokratisk och suverän stat med på fria, allmänna val baserad konstitution och regering, skola alla icke-koreanska stridskrafter i lämpliga etapper tillbakadragas från Korea, och åtgärder, som stå i överensstämmelse med Förenta Nationernas grundsatser, vidtagas i syfte att Koreas befolkning sättes i stånd att fritt uttrycka sin vilja beträffande sitt framtida styrelseskick. I avvaktan på genomförandet av ovan angivna åtgärder skola temporära åtgärder, i överensstämmelse med Förenta Nationernas grundsatser, vidtagas för Koreas förvaltning samt för upprätthållande av fred och säkerhet därstädes. Så snart överenskommelse om vapenvila träffats, skall generalförsamlingen tillsätta ett lämpligt organ, vilket skall innefatta representanter för regeringarna i Storbritannien, Förenta staterna, Sovjetunionen och den Kinesiska Folkrepubliken, med uppdrag att söka ernå en i överensstämmelse med internationella förpliktelser och bestämmelserna i Förenta Nationernas stadga stående lösning av Fjärran Östern-problem, däribland Formosafrågan och frågan om Kinas representation i Förenta Nationerna.»

Församlingen beslöt genom en resolution den 13 januari att översända detta program till Peking med anhängan om svar från Kinesiska Folkrepublikens regering, huruvida de angivna punkterna accepterades såsom grundval för en fred-

lig uppgörelse i Koreafrågan och andra Fjärran Östern-spörsmål.

Pekingregeringens svar på förhandlingsförslaget har som bekant kommit och har nyss publicerats i pressen. På grund av dess innehåll förefaller det tyvärr som om förhandlingsmöjligheterna vore för närvarande i det närmaste uttömda. Sannolikt kommer inom kort FN:s politiska utskott att ställas inför ett förslag att avsluta detta skede av Koreatvistens behandling genom att anta en resolution som fastställer läget. Från amerikansk sida har en sådan resolution bebadats och har kanske nu framlagts. Möjligen komma samtidigt andra redan väckta eller nya förslag att föreligga till avgörande. Utan att i detta alltjämt oklara läge precisera hur den svenska regeringen kommer att genom sitt ombud i FN lägga sin röst i olika voteringar om de förslag, som kunna föreligga, vill jag angiva några allmänna synpunkter på vårt ställningstagande.

Såsom jag redan nämnt är regeringen beredd att ansluta sig till sådana uttalanden rörande fakta i saken som gjorts i det ännu icke behandlade sexmaktsförslaget. Detta förslag konstaterar bland annat att Folkrepubliken Kinas centrala folkregerings stridskrafter utföra militära operationer mot FN:s styrkor i Korea och innehåller uppmaningar till Kina att dra bort sina trupper från Korea. Vi ogilla självfallet att det nya Kina gripit till våld i stället för att på förhandlingens väg söka hävda sina legitima intressen i Korea. Den omständigheten att Pekingregeringen inte mottagits i FN och därför ej heller är bunden av organisationens regler kan omöjligt vara en ursäkt för att våld tillgripes.

Den kinesiska interventionen har inte kunnat undgå att djupt chockera allmänheten i ett stort antal länder som understött FN:s aktion i Korea. Särskilt gäller detta allmänheten i Förenta staterna, vilket land gjort stora offer i människoliv och materiel i Förenta Nationernas tjänst.

När det gäller att bedöma vad i det nu rådande läget bör göras från FN:s sida måste olika politiska faktorer vägas mot

Statsverkspropositionen m. m.

varandra. Det är helt naturligt att meningarna åtminstone till en början gått starkt isär. Den senaste tidens offentliga diskussioner i olika länder har uppvisat en provkarta på skilda program för FN:s fortsatta handlande.

Röster höjdes till en början för att FN skulle söka sätta i gång sanktioner av alla slag mot Kina, d. v. s. utvidga det lokala sanktionskriget i Korea till ett allmänt krig mot Kina. Till all lycka synes det numera råda allmän enighet om orimligheten i att låta Koreakriget övergå till ett allmänt krig mot Kina. Om sålunda detta alternativ om »ett obegränsat krig» utmönstras, finns dock den möjligheten att mera begränsade sanktioner föreslås, t. ex. diplomatiska, finansiella och ekonomiska.

Huvudsyftet med sådana skulle väl vara att, genom det tryck de kunde betyda för Kina, förmå Pekingregeringen till eftergifter som kunde möjliggöra en uppgörelse i Koreafrågan och därmed sammanhängande Fjärran Östern-problem. Finge man inte räkna med denna tankegång skulle det återstå att tolka de planerade sanktionerna som ett slags repressalier, ägnade att ge en viss moralisk tillfredsställelse åt en kränkt opinion men utan betydelse som påtryckningsmedel. Samtidigt skulle sanktionerna utgöra en reaktion i handling från FN:s sida och därmed stärka organisationens auktoritet.

Svenska regeringen saknar icke förståelse för att kravet på ett slags moralisk satisfaktion blivit rest i detta sammanhang. Men vi tvivla starkt på ändamålsenligheten och effektiviteten av sanktioner mot Kina. Vid en avvägning av de skäl som kunna åberopas för den ena eller andra ståndpunkten måste det enligt vår mening beaktas att, om sanktionerna bleve ineffektiva som påtryckningsmedel, deras anlitande näppeligen skulle bidra till att stärka FN:s auktoritet eller att innebära den åsyftade satisfaktionen. Vid övervägande av sanktioner av större eller mindre omfattning kan inte den risken förbises att det labila läget i Asien förvärras. En utdragen konflikt med Kina skulle också med

hänsyn till den allmänna spänningen i världen bli en svår belastning för FN och många av dess medlemsstater.

Sveriges ansvar för vad som sker i FN:s namn är visserligen ytterst begränsat. Det vore kanske ur vissa synpunkter enklast och bekvämast för vårt land att vid ett ställningstagande inom FN följa med strömmen och sedan lägga ansvaret för den politik som beslutats på de ledande makternas skuldror. Somliga skulle utan tvivel kalla en sådan hållning för lojalitet mot förbundet. Men vi kunna i varje fall inte två våra händer och lägga ansvaret på andra när vi betrakta den andra aspekten av frågan: Sveriges individuella intressen. Läget måste ju bedömas inte endast ur internationell utan också ur nationell svensk synpunkt. Vi måste ur den senare synpunkten noga beakta att även begränsade sanktioner i detta fall kunna utvecklas till något helt annat än vad som avsetts.

Regeringen har sålunda vid sitt övervägande kommit till det resultatet att Sverige icke kan rekommendera anlitandet av sanktioner. Vi böra enligt regeringens mening avböja att ta ansvaret för ett beslut som innebär eller öppnar vägen för sanktioner. Regeringen måste förbehålla sig att bedöma i vad mån de förslag, som framkomma och ställas under votering i FN, ha denna karaktär.

Herr WAHLUND: Herr talman! Vi ha anledning att vara tacksamma mot herr Sandler för hans anförande, grundat som det var på färsk erfarenheter från förhandlingarna inom Förenta Nationerna, och vi ha i lika grad anledning att vara tacksamma mot excellensen Undén för hans klarläggande redogörelse för Koreafrågan. Herr Sandler började med att konstatera, att det internationella läget har försämrats avsevärt under det senaste året. Herr Sandler hade lika gärna kunnat säga, att läget faktiskt har radikalt förändrats bara på ett par tre månader. Varje betraktare som för ett par tre månader sedan såg på Förenta Nationernas generalförsamling, kunde kon-

Statsverkspropositionen m. m.

statera, att det då ännu därute rådde relativ frid och relativ optimism. Det var på den tiden då Mac Arthurs trupper gingo norrut, det var innan Mac Arthur började sin »hem-till-jul»-offensiv, det var innan kineserna på allvar började uppträda på krigsarenan. Nu har läget snabbt förändrats. Kineserna ha i sin tur passerat den 38:e breddgraden med Koreas erövrande som tydligt krigsmål. I går fingo vi underrättelse om att Kina avvisat det Förenta Nationernas medlingsförslag, vilket excellensen Undén nyss redogjort för. Bara för några timmar sedan sammanträdde det politiska utskottet inom Förenta Nationernas generalförsamling. Vad som där skett vet jag ingenting om. Händelserna gå fort, och att det internationella läget nu hårt tillspetsats, behöver jag väl inte offra många ord på.

Läget är allvarligt, mycket allvarligt. Den allmänna åsikten tycks vara den, som först herr Sandler och sedan excellensen Undén gav uttryck för, att de eventuella förhoppningarna om en fredlig lösning av Koreakonflikten nu måste skrinläggas i och med kinesernas svar och att medlingsförsökens tid nu är förbi. Det är visserligen sant, att Pekingregeringens svarsnot är hållen i en mindre aggressiv ton än exempelvis den som sovjetdelegaten Malik använde i lördags, och rent formellt sett — jag säger, herr talman, rent formellt — stänger ju Pekings svar icke dörren för fortsatta förhandlingar. Jag lade också i herr Sinders svar märke till att han inte uttryckte sig så där absolut bestämt. Han sade att förhandlingsmöjligheterna äro på väg att grusas eller måhända helt ha stäckts. Excellensen Undén sade att förhandlingsmöjligheterna äro i det närmaste uttömda. Det finns måhända en liten möjlighet, att man dock trots allt kan komma till förhandlingar med Kina, kanske genom indiska delegationens förmedling eller på annat sätt.

Koreafrågan kan bli en ödesfråga också för vårt lilla land, och vi här i riksdagen måste rådslå om den. Jag förstår mycket väl, att herr Andrén och herr Ohlson i förmiddags voro litet återhåll-

samma på den punkten. Det var även herr Sandler. Det är ju så, som excellensen sist sade, att det svenska ståndpunktstagandet icke är riktigt definitivt, men jag menar ändå att vi nu efter excellensens redogörelse för Koreafrågan ha anledning att diskutera den åtminstone för att ge uttryck för våra åsikter på de punkter, där vi partipolitiskt äro överens; när jag säger partipolitiskt, menar jag de fyra stora partierna. Sedan kan man kanske vara litet mera återhållsam på de punkter där meningarna fortfarande bryta sig.

Jag kan konstatera, att dagens debatt i alla fall har klargjort, att pressen förstorat de meningsskiljaktigheter som förefinnas mellan högern och folkpartiet å ena sidan samt socialdemokrater och bondeförbundare å den andra. Det är mig en utomordentlig tillfredsställelse att kunna konstatera detta. Det allvarliga internationella läget lämpar sig inte för partitaktiska spekulationer i utrikesfrågor.

Skola vi nu hålla oss till det som förklarar oss, så kunna vi väl ändå konstatera, att i sanktionsfrågan isolerad äro partierna överens. När excellensen Undén talade om sanktionsfrågan måste han givetvis i sin ställning uttrycka sig försiktigt. Jag kanske på den punkten blir mera kategorisk.

Jag måste säga, att jag har förvånat mig över hur man har kunnat framställa ett sådant förslag som sanktioner mot Kina. Jag bortser från ett sådant företags eventuella opinionsbildande betydelse och ser saken kallt och praktiskt. Sanktioner gent emot Kina! Man skall komma ihåg, att det här gäller ett land eller rättare sagt en världsdelen med en obetydlig utlandshandel. Kina representerar ett folkhav om hundratal miljoner människor, vilka ha en ytterligt låg levnadsstandard och leva i ett tillstånd, där folket materiellt sett inte kan få det sämre än vad det har det nu. De tidigare inbördeskrigen inom Kina och jag vågar kanske också säga Kinas framstöt i Korea måste ses mot bakgrunden av folkmassornas tryck mot ett knappt näringsutrymme. Herr Sandler snudda-

Statsverkspropositionen m. m.

de vid den saken i sitt anförande. Jag vill ge honom rätt i att befolkningsförhållandena här spela en utomordentlig roll.

Vi ha i Kina att göra med en överbefolkning i så hård mening, att det där ute är döden som sätter spärr för ytterligare folkmängdstillväxt. Man kan diskutera vilket som är angenämare, att dö av svält eller att stupa i krig; vad jag vill säga är att krig, avspärrning och sanktioner icke för kineserna kunna innebära en så allvarlig realitet, som man i Västerlandet tycks föreställa sig.

Det är klart, att när det gäller en världsdel som Kina, växla förhållandena, och när man uttalar sig, måste man i viss mån schematisera. Men det förefaller mig, att den som något känner Kinas befolkningssituation, kinesernas levnadsstandard och deras även under normala tider obetydliga förbindelser med omvärlden med avseende på såväl utrikeshandel som annat måste säga sig att ett försök med sanktioner mot Kina är dömt att misslyckas. Många ha här i dag sagt: »Vi måste se till att Förenta Nationerna icke förlorar sin prestige.» Men ett misslyckat försök med sanktioner eller något liknande skulle allvarligt skada den prestige, som Förenta Nationerna icke minst i nuvarande läge bör vara rädd om.

Jag sade, herr talman, eller antydde åtminstone, att vi icke böra förstora vad som partipolitiskt skiljer i dessa frågor utan taga fram vad som förenar. Jag vill då påminna om vad excellensen Undén här nyss sade om sexmaktresolutionen; det är tillfredsställande att man nu kan offentligt diskutera Sveriges inställning till denna sexmaktresolution. Den innehåller ju fullt tydligt, att kineserna äro att betrakta som angripare, och det är också så, som vi nyss hört, att den svenska delegationen inom Förenta Nationerna redan tidigt fick direktiv att rösta med denna resolution. Man frågar sig nu: Vad är det då vi tvista om? Vi äro överens i sanktionsfrågan, betraktad isolerad, vi äro överens i bedömandet av Kinas handlingsätt. Vad som diskuteras, det är det sätt,

på vilket vi skola gå fram nu inom Förenta Nationerna rent praktiskt politiskt. Det är ju alldeles klart att, som excellensen Undén nyss sade, olika politiska faktorer här måste vägas mot varandra. Jag skall inte taga upp denna punkt, som är en smula intrikat, till diskussion, men det må ändå tillåtas mig att här avge en deklaration. I full vetskap om att förhandlingsläget inom Förenta Nationerna snabbt kan förändras anse vi från bondeförbundshåll, att Sverige icke bör engagera sig i något som kan tänkas leda till ett sanktionsförfarande eller till andra repressalier.

Herr talman! Jag vill sluta dessa reflexioner med att uttrycka mitt oreserverade förtroende för och min uppskattning av det arbete som under året utförts inom Förenta Nationernas generalförsamling från svensk sida först under excellensen Undéns personliga ledning och senare genom herr Sandler.

När jag nu lämnar utrikespolitiken och ser på våra vardagsfrågor här hemma, så se dessa sig som små, ja mycket små, även om vi i dag ha att behandla en så väsentlig sak som den föreliggande statsverkspropositionen. I finansminister Skölds analys av det ekonomiska läget är det kanske två ting som inge bekymmer — detta har sagts gång på gång i denna debatt — två saker som stå i intimt samband, nämligen det svenska folkets minskade sparvilja och penningvärdets försämring. Jag skall inte ytterligare upptaga tiden med dessa frågor, men jag vill också för min del konstatera, att jag inte tror att herr Skölds bragelöfte om att det nu bara skall bli engångsförändringar i löner och priser kan infrias. Lönerörelserna måste ge anledning till omedelbara men också fortsatta kedjeverkningar, hur man än bär sig åt. Skulle jag ha fel på den punkten, bleve ingen gladare än jag.

Då det gäller kampen mot inflationen, intar finanspolitiken i år en mera strategisk central ställning än tidigare. Den föreliggande statsverkspropositionen presenteras som en sparsamhetsbudget, och det är den också, om än inte i så hög grad som man hade väntat. Att det

Statsverkspropositionen m. m.

inte sparats på försvaret och civilförsvaret är en självklar sak. Det finns emellertid en del av förslagen — mycket litet i den föreliggande propositionen men så mycket mera i remissärendena — som jag skulle vilja taga upp till granskning. Åtskilliga förslag, som innebära enbart en överflyttning av utgifter från staten till kommuner och landsting. Det gäller alltså här ingen verklig besparing utan en överlastning av skattebördan, som kommer att drabba folklager med lägre skattekraft. Jag vill redan nu annonsera, att vi bondeförbundare komma att motsätta oss åtgärder i denna riktning.

Med särskild tillfredsställelse har jag noterat den återhållsamhet som den föreliggande statsverkspropositionen företer, då det gäller utgifter för förvaltningsapparaten. Härvidlag har säkerligen den Wärnska utredningen haft stor betydelse också indirekt eller jag skall kanske säga propagandistiskt. Wärns besparingsförslag ha haft den effekten, att man allmänt men inte minst inom ämbetsverk och institutioner har fått ögonen öppna för den statsfinansiella situationens allvar. Wärn har bidragit till att skapa en atmosfär, där åtminstone utgiftsökningarna kunnat hållas tillbaka, och även för en finansminister med herr Skölds temperament är det värdefullt att ha opinionen med sig.

Herr Sköld har i sitt arbete för att skära ned statsutgifterna till stor del använt sig av den nödvändiga men ofta ej så effektiva form av besparingar som jag skulle vilja kalla nedprutningar. Med nedprutning menar jag en genomgång av anslagsäskandena för att snabbt och ofta utan ingående undersökning åstadkomma nedskärning av budgetens utgiftssiffror för förvaltningens olika *detaljer*. Vid en sådan nedprutning lämnas själva förvaltningssystemet i stort sett utanför diskussionen och göres ej till föremål för reformer. Mot nedprutning, som givetvis är ett ofrånkomligt led i all budgetgranskning, skulle jag vilja sätta en mera produktiv form av statsfinansiell sparsamhet, nämligen rationalisering. Med rationalisering menar

jag kostnadsminskande åtgärder vid bibehållen effektivitet eller effektivitetsökande åtgärder, genomförda vid oförändrade kostnader. Vid en nedprutning måste man gå hårdhänt fram; tiden medger kanske ej någon ingående prövning av det berättigade i nedskärningarna. Man riskerar eller tvingas kanske att riva ned vad som tidigare byggts upp med stora kostnader. Man riskerar eller anser sig tvungen att göra besparingar, vilka blott äro besparingar för stunden men vilka i det långa loppet innebära slöseri. Det kan inte vara rationellt, att man under tider med goda statsfinanser låter pengarna rulla och tillåter förvaltningen att kraftigt expandera, under det att man i svåra tider som nu måste sätta förvaltningen under hård press.

Denna rytmik, denna varannandagsfrossa inom statsutgifterna kan icke vara av godo. Jag kommer i det här sammanhanget att tänka på en god vän, numera välbeställd lektor. Den där lektorn tycker om god mat, och han har lätt för att bli fet. Men han har sina principer. Han äter och äter till dess han kommer upp till 100 kilo. Då får det bli slut med frosseriet, och så börjar han banta, och det håller han på med tills han kommer ned till 80 kilo. Då börjar det ohämmade ätandet igen. Jag har sagt till min gode vän lektorn, att det där inte kan vara nyttigt, om inte annat så för skinnet. Något liknande gäller i dag och under gångna år beträffande staten och dess utgifter. Det kan inte vara nyttigt med statsutgifternas överflöds- och bantningsperioder.

Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att man varit varlig, då det gällt att låta sparsamheten gå ut över socialbudgeten. Att spara genom att draga in barnbidraget för det första barnet innebär ingen verklig sparsamhet. Barnen måste ha sin mat, sina kläder och annat; frågan är bara i vad mån man önskar vältra över ytterligare kostnader för detta på ofta fattiga familjer. Jag är glad över att man ej velat lätta de statsfinansiella bekymren genom att vältra över bördor på barnfamiljer och folkpensionärer. Jag är glad över att man ej i stör-

Statsverkspropositionen m. m.

re utsträckning velat spara genom att sänka standarden på den sociala hjälpen, spara genom att göra en inknappning av de sämst ställdas försörjning. Den statsfinansiella situationen får ej motivera att man sparar på de fattigas bekostnad; det är enligt min mening socialtiskt stötande.

Det är socialpolitisk reformpaus nu, säger man. Herr Wigforss sade här, att det nog kunde hända, att man inom andra partier än det socialdemokratiska börjar bli litet tveksam och börjar ångra sig litet grand för att man varit med på de stora, kostnadskrävande reformerna. Jag kan bara tala för bondeförbundets del, men jag vill säga, att från vår sida råder ingen som helst ånger. Vi äro glada över att dessa reformer, som vi positivt arbetat för, ha kommit till stånd. Det gäller folkpensionsreformen, och det gäller barnbidragsreformen. Sedan kan det vara andra punkter, där vi sätta in ett frågetecken, exempelvis beträffande den sociala bostadspolitiken, men jag skulle faktiskt nästan vilja mistänka att regeringen innerst inne i den frågan är tveksam själv.

Med stor ledsnad konstatera vi folkpensionärernas mycket knappa standard och att fattiga barnfamiljer tvingas bidra till att förbättra statens finanser genom att barnbidragen minskas i värde samtidigt som penningvärdet sjunker. Med stor ledsnad konstatera vi vårt nuvarande skolväsendes svårigheter inte minst vad beträffar brist på lokaler och lärare och det samtidigt som vi hålla på att draga upp stolta ritningar för framtidens skola. Med stor ledsnad konstaterar jag, att det nuvarande stipendieväsendet ej effektiviserats enligt studielånenämndens förslag och att det ej utbygges till folkhögskolor samt lantbrukets och andra näringars skolor. Katalogen skulle här kunna göras mycket lång.

Det är betecknande att i den kris, som statsfinanserna för närvarande genomgå, de stora reformförslagen endera äro av skolreformens typ, d. v. s. utgifterna skjutas på framtiden, eller av typen treveckorssemestern, d. v. s. utgif-

terna skjutas på folkhushållet och drabba endast indirekt statens finanser. Naturligtvis kunna betänkligheter hysas gentemot en treveckorssemester med hänsyn till landets för närvarande knappa arbetskraftsresurser. Vi bondeförbundare tillmäta emellertid människors frididsstandard så stort värde, att vi bejaka denna reform, dock, herr talman, under ett bestämt villkor. Vi kräva att semestern skall bli en verklig folksemester. Den skall komma alla samhällsgrupper till del alltså även mindre företagare inom jordbruk, hantverk o. s. v.

Ett spörsmål som vi från bondeförbundets sida tillmäta stor vikt, är frågan om dyrortsgruppningen. År efter år ha vi i riksdagen återkommit med våra motioner, syftande till dyrortssystemets avskaffande. Vi bondeförbundare ha menat, att nog skulle riksdagen åtminstone kunna begära en utredning om dyrortsgruppningen, men riksdagen har under en följd av år envetet sagt nej. Motiveringen för avslag har varierat, men huvudargumentet har på senare tiden varit, att man inte bör föregripa kommunindelningsreformen. På så sätt har man menat sig kunna uppskjuta det obehagliga ärendet till efter den 1 januari 1952. Så sent som 1949 resonerade statsutskottet så här. När nu angränsande kommuner skola sammanslås till storkommuner, kommer också dyrortsspridningen att utjämnas; låt oss vänta och se vilken effekt det sålunda blir. Först när kommunindelningsreformen genomförts borde frågan upptagas till förnyad prövning — om det befinns påkallat, tillade statsutskottet försiktigtvis. Men redan år 1950 fick det högvördiga statsutskottet ett bakslag, och det levererades av statsrådet Lingman. »Vi måste vänta med utredningen», hade statsutskottet sagt. »Vi måste sätta i gång en utredning», sade statsrådet Lingman. »Vi måste avvakta kommunindelningsreformen», har statsutskottet sagt. »Vi hinna tyvärr inte bli färdiga till kommunindelningsreformens ikraftträdande; det är mycket ledsam», menade statsrådet och det med all rätt.

Statsverkspropositionen m. m.

Nu komma vi in i en alldeles orimlig situation, herr talman! Vi måste efter den 1 januari 1952 krångla med ett provisorium. Vi måste, då det gäller dyrortsgrupperingen, bibehålla de nuvarande kommungränserna inom de nya storkommunerna. Inom samma kommun kommer det alltså att kunna finnas två dyrortsgrupper, kanske till och med flera. Det borde väl vara uppenbart för var och en att detta kommer att vålla avsevärt trassel särskilt då det gäller källskatten, och situationen kommer att bli den att inom en och samma storkommun kommer på ett ställe folkpensionärerna att ha statligt bostadstillägg men på andra ställen icke. Ett dylikt provisorium skulle ha kunnat undvikas, om bondeförbundets motioner hade tillmötesgåtts, åtminstone då det gällt vårt krav på utredning.

Kommunindelningsreformen har sålunda använts som ett slagvapen mot oss bondeförbundare då det gällt att komma åt våra motioner. Men inför den kalla verkligheten visar det sig nu, att kommunindelningsreformen utgör ett viktigt motiv för att kraven i våra motioner borde blivit tillgodosedda.

Vid föregående års riksdag var jag i tillfälle att till statsrådet Lingman framföra ett tack för att han i denna fråga ställt kyrkan mitt i byn. Vi bondeförbundare ansågo det som ett framsteg, då den av statsrådet Lingman anbefallda utredningen kom till stånd, och vi anså det som en framgång, att när utredningen med berömvärd snabbhet nu ligger färdig, utredningsmännen på väsentliga punkter ge oss rätt i vår under årens lopp framförda kritik mot dyrortsgrupperingssystemet.

Vad jag sagt innebär ingalunda att jag biträder det förslag, som nu framlagts av dyrortssakkunniga. Dessa ha, till stor del i anslutning till sina direktiv, sökt sömma ihop det trasiga lapptäckte, som den nuvarande dyrortsgrupperingen utgör, i stället för att helt kassera plagget. Men jag skall spara min kritik på den punkten — jag märker att jag tagit rätt mycken tid i anspråk — till dess den av statsrådet Lingman

bebådade propositionen i ämnet kommer på kamrarnas bord.

För dagen har jag ett annat ärende till kammaren och till statsrådet Lingman.

Vi bondeförbundare ha lärt oss att vänta i dyrortsgrupperingsfrågan, men nu börjar vår väntan bli oss för lång. Förr hette det i riksdagen: Vänta i dyrortsfrågan, vänta på kommunindelningen, vänta tills efter den 1 januari 1952! Nu komma dyrortssakkunniga och säga: Vänta till 1 juli 1953 eller till 1 januari 1954 — förr kan inte dyrortsgrupperingen ändras, förr kunna inte utredningarna bli färdiga. Och man blir inte precis gladare vid tanken på att dessa utredningar skulle ha kunnat vara färdiga i dag, som sagt, om man visat någon liten förståelse för bondeförbundets krav i våra motioner under gångna år.

För att inte bli missförstådd skyndar jag mig att tillägga, att härvidlag ingen berättigad kritik kan riktas mot statsrådet Lingman. Min opposition avser förhållanden före herr Lingmans statsrådstid och riktar sig i första hand emot riksdagens behandling av hithörande frågor.

Vi skola i alla fall offra några minuter på att titta på dyrortssakkunnigas tidsschema. Principbeslut i dyrortsfrågan väntas från riksdagen i maj detta år. Socialstyrelsen insamlar prismaterial, verkställer konsumtionsundersökningar och annat under våren, sommaren och hösten i år, bearbetar materialet och framlägger preliminärt förslag till ny dyrortsgruppering i augusti 1952. Under hösten 1952 tar man itu med de statliga löneplanerna, vilka göras till föremål för proposition under vårriksdagen 1953, så att som sagt den nya dyrortsgrupperingen kan träda i kraft i bästa fall 1 juli 1953 och i sämsta fall den 1 januari 1954.

Jag riktar nu denna fråga till statsrådet Lingman: Finns det inga möjligheter att pressa denna tidsplan?

Statsrådet Lingman har själv betonat önskvärdheten av att en revision av dyrortsgrupperingen verkställs så snart ske kan efter storkommunernas tillkomst, alltså så snart som möjligt efter den 1

Statsverkspropositionen m. m.

januari 1952. Jag förmodar, att den av dyrortssakkunniga nyligen annonserade tidsutdräkten för herr statsrådet liksom för mig kommit som en obehaglig överraskning. Jag vågar hoppas, att det skall vara möjligt att forcera detta utredningsarbete, men för det fall detta förklaras omöjligt, skall jag, herr talman, bara komma med ytterligare en förfrågan och detta med hänsyn till dyrortsnämndens arbete.

Dyrortsnämnden tillkom som bekant på senhösten 1946 och består av representanter för olika intressegrupper. Nämndens huvudsakliga funktion har bestått i att vara ett slags klagomur, d. v. s. att yttra sig över de talrika klagomål, som förekommit över olika kommuners dyrortsplacering. Under tiden fram till 1948 års slut, alltså under drygt två år, hade nämnden behandlat sammanlagt 407 klagomål, varav 30 tillstyrkts av nämndens majoritet. Sedan sinade klagostrommen av naturliga skäl. Var sjätte kommun i landet hade anmält missnöje och var sjunde av landets kommuner hade fått nej beträffande sina klagomål om dyrortsgrupperingen. Ett 50-tal klagomål ha behandlats under de två åren 1949 och 1950, och dessa ha avslagits av dyrortsnämndens majoritet liksom på löpande band. Endast en, säger en, kommun fick under år 1949 sina klagomål tillstyrkta av dyrortsnämnden och ingen alls under år 1950.

Orsaken till denna negativa attityd hos dyrortsnämndens majoritet har i huvudsak varit dels just tanken på kommunindelningsreformen, dels på sistone också direkta direktiv från statsrådet Lingman. Då statsrådet i fjol satte i gång denna utredning, förklarade han nämligen, att jämkningar i nuvarande dyrortsgruppering endast böra genomföras i enstaka undantagsfall, där särskilda omständigheter föreligga, och efter detta har dyrortsnämnden handlat. Under två år ha berättigade klagomål över kommuners dyrortsplacering icke kunnat bifallas, med allt vad detta betyder i lönehänseende, i skattehänseende o. s. v. Skola nu dessa kommuner få vänta i kanske tre år till?

Med hänsyn till det positiva intresse, som statsrådet Lingman hittills visat dyrortsgrupperingsfrågan, vågar jag hoppas, att statsrådet gör allt för att forcera utredningsarbetet. Men om detta inte går, frågar jag statsrådet, om det är möjligt att han i det nya läge, i vilket frågan kommit genom dyrortssakkunnigas förslag, är beredd att förändra sina direktiv. Borde man inte kunna redan nu föra en mera generös politik mot de kommuner, som klaga över sin dyrortsplacering? Och under alla förhållanden borde man väl kunna lätta på den strama inställningen så snart socialstyrelsens utredningsarbete börjar på att ta form.

Herr talman! Jag kan icke sluta detta anförande utan att åter påminna om de utrikespolitiska frågorna, som ju stå högt över våra små stridsämnen här hemma.

Jag slutar med en förhoppning om att vad som har hänt där ute i Fjärran Östern ej skall medföra ett alltför stort avbräck i förtroendet för Förenta Nationerna. Förenta Nationerna utgör det enda forum vi ha, där världens folk kunna samlas till rådslag. Förenta Nationerna må misslyckas denna gång, och må misslyckas i framtiden. Trots allt utgör dock Förenta Nationerna halmsträet som vi famla efter, den enda lilla möjlighet, som bjudes oss för att komma till rätta med den vrångvärld, som vår generation har skapat.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Den ekonomiska framtiden ter sig mörk både med hänsyn till den världsekonomiska situationen och till våra egna utsikter. Här hemma hålla vi på att få prisstegringar, och det kommer att ta ännu någon tid, innan de väsentligaste av dessa ha hunnit slå igenom. Med dessa prisstegringar ha följt förväntningar om en fortsättning, om en inflationistisk utveckling med en ständig glidning uppåt av priserna. Dessa förväntningar ha i sin tur medfört tendenser till inflation: en ökad benägenhet att investera, försök att bygga upp lagen, försök — och man skulle även kunna säga lyckade försök — att skaffa mera varaktiga förbruk-

Statsverkspropositionen m. m.

ningsartiklar och så en ny, fortsatt löneglidning ute på arbetsmarknaden, alltsammans sådant som varslar om vad människorna tro och tycka och vad människorna inriktat sina handlingar på och som sålunda kan leda till att tendenserna en vacker dag övergå till att bli en inflation.

De prisstegringar, som vi nu hålla på att anpassa oss till, ha ju väsentligen tre orsaker. Den första är devalveringen i september månad 1949. De prisstegringar, som skulle följa därav, uppsköto vi genom subventionerna. Nu komma dessa prisstegringar. Den andra orsaken är den internationella rustningskonjunktur, som har fått sin tillspetsning av Koreakriget, och den tredje kommer att bli de anpassningar av priserna, som följa med höjda löner och inkomster. För min del skulle jag vilja säga, att vi inte gärna kunna tänka oss att det skulle vara möjligt att hindra dessa prisstegringar från att komma. Det skulle ju i så fall ha inneburet, att vi skulle föra en sådan politik att vi kunde pressa ned våra inhemska priser lika mycket som importpriserna stego, och vi få nog ha klart för oss att det inte är praktisk politik att tänka sig någonting sådant.

Ännu så länge kunna vi väl säga, att de prisstegringar, som vi hittills ha haft, inte äro av inflationistisk natur utan äro helt beroende av de omständigheter, som jag här har påpekat. Jag säger inte detta för att förgylla situationen. Jag går inte heller in på att närmare utreda min uppfattning på denna punkt — det överlämnar jag åt framtiden att närmare utreda. Jag tar fram detta helt enkelt därför att om det är riktigt, som jag tror mig ha observerat, att det ännu inte har gått så långt att några priser ha stigit på grund av förväntningar, så ger det oss en förhoppning, att det skall vara möjligt att komma fram till en stabilisering av prisnivå och penningvärde, sedan vi väl hunnit genomgå denna anpassning. Det är visserligen sant, som man på åtskilliga håll säger, att det väl inte blir slut med prisstegringarna precis nu, utan det kommer väl andra prisstegringar till hösten. Men det kanske

ändå blir så, att dessa därefter följande prisstegringar inte bli av sådan storlek att de egentligen komma att rubba läget, om vi bara i övrigt kunna förhindra att förväntningarna slå över i prisstegringar.

De prisstegringar, som vi sålunda få, äro ju den andra sidan av en försämring av penningvärdet. Att det blir en sådan försämring är olyckligt, och det beklaga vi alla. Därför är det också av största vikt att vi göra vad vi kunna för att förhindra att det skall bli en fortsatt glidning av priser och av penningvärde.

Jag nämnde nyss, att man kanske kunde hysa en viss förhoppning. Jag vill, innan jag spinner vidare på detta tema, säga, att vi naturligtvis därvid måste göra en reservation för utvecklingen utomlands. Om den skulle gå i en ogynnsam riktning, om läget skulle väsentligen försämrats, om det blir ett storkrig, i vilket vi visserligen skulle vilja hoppas att slippa vara med, komma i alla fall sådana problem oss till mötes, som nu äro absolut oberäknliga, och vi kunna naturligtvis inte räkna med att det vi i dag planera skall kunna räcka för en sådan situation. Men om man tar fasta på detta, att vi människor i alla fall veta så ofantligt litet om framtiden, att vi se så kort tid in i framtiden, så ha vi ju egentligen inget annat att göra än att bygga på nuläget och säga: Om det läge, som vi nu ha, kommer att bli bestående, om det åtminstone inte internationellt sett försämrats, kunna vi då åstadkomma en stabilisering och förhindra en fortsatt prisglidning?

Ja, i det avseendet börja vi ju nu kunna bedöma ett par faktorer. Vi kunna ju något så när räkna ut, hur stora prisstegringarna bli på grund av de tre omständigheter, som jag här nyss har talat om. Vi böra också få en sådan sikt att vi kunna något så när avgöra, hur stora inkomststegringarna bli. Det är dock så, att avtal nu ha träffats för några av de största områdena; vi se vilka lönestegringar som där ha framkommit, och även om det inte på alla punkter blir alldeles likartat, kunna vi väl tro att vi

Statsverkspropositionen m. m.

nu se tendensen. Dessa inkomststegringar, som vi sålunda kunna anse oss ha anledning att räkna med, de ligga troligen i överkant. De äro kanske väl höga i förhållande till våra resurser, men jag tror i alla fall, att de inte äro högre, än att det skall vara möjligt att få våra resurser att räcka till för dem. Jag tror att det skall vara möjligt att låta dessa inkomststegringar rymmas inom den varumängd, som finnes, att alltså den konsumtionsefterfrågan, som lönestegringar och andra inkomststegringar skapa, skall kunna rymmas inom våra resurser.

Det är klart, att när jag säger detta, så bygger jag i viss mån på nationalbudgetdelegationens utredningar, och jag vet, att herr Ohlon här förut i dag har förklarat, att nationalbudgetdelegationen har räknat fel. Nationalbudgetdelegationen visste mycket väl, menade herr Ohlon, att prisstegringarna kanske komme att röra sig omkring 10 procent, men den hade räknat med 8, 9 procent, och följaktligen, menade herr Ohlon, skulle dessa kalkyler ge en alldeles för optimistisk bild.

Detta är ett misstag av herr Ohlon. Det är visserligen sant, att delegationen räknat med 8, 9 procent i sin kalkyl för prisstegringarna, men den har också tagit en lägre siffra för inkomstökningarna än vad man nu kan räkna med blir fallet. Och det var just för att slippa gissa beträffande inkomststegringarna som nationalbudgetdelegationen på båda dessa punkter höll sig lågt. Och jag skulle vilja säga: Detta har inte medfört att kalkylen har blivit för optimistisk utan att den blivit för pessimistisk, och det stämmer också med de erfarenheter vi ha om nationalbudgetdelegationens beräkningar. Vi skulle därför enligt min mening inte behöva säga, att det på grund av dessa beräkningar inte finnes anledning tro att våra resurser skola räcka till för att absorbera inkomststegringarna.

Jag skulle också vilja säga till herr Ohlon, att det inte är rättvist att påstå, att nationalbudgetdelegationen har drivit upp lönekraven. Jag skulle snarast tro — om det är så, att herr Ohlon har

sagt detta — att även det beror på ett misstag. Ty i det avseendet har nog delegationen iakttagit en mycket sträng neutralitet. Jag tror alltså att det skall vara möjligt att rymma de inkomststegringar och lönestegringar, som vi ha att räkna med, inom ramen för våra resurser.

Jag kan inte låta bli att i detta sammanhang uttala min tillfredsställelse över fackföreningsrörelsens inställning. Det har här förts och föres en fri lönerörelse. Den har inte påverkats från regeringens sida i annan mån än att vi vid dess början försökt klargöra de föreliggande ekonomiska förutsättningarna. Jag tror vi kunna säga, att fackföreningsrörelsen här har iakttagit moderation och behärskning och inte drivit sina krav så, att de ha satt samhällsekonomien i gunning. Jag säger inte detta såsom något samhällets beröm direkt, ty det är ju uppenbart att det även är i fackföreningsrörelsens, i lönearbetarnas intresse, att den lönepolitik, som föres, vilar på en fast ekonomisk grund, bottnar i våra verkliga resurser. Det blir på längre sikt också den fördelaktigaste politiken även för fackföreningsrörelsen. Men läget har ju varit sådant att det kunde fresta till att söka vinna större nominella vinster. Det är med tillfredsställelse jag hälsar, att man inte har fallit för denna frestelse, och vad jag här har sagt om lönearbetarna, det skulle jag också vilja säga om jordbrukarna och om deras organisationer. Jag tror nog man kan säga, att även från det hållet har vid överläggningarna om priserna på jordbrukets produkter för detta år iakttagits en behärskning och en moderation, som äro värda att notera. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att de återstående grupper, som ännu inte ha fått sina avtal klara, skola följa samma linje och ta exempel av vad som här har inträffat.

Det är klart att det finns ett mycket väsentligt ytterligare villkor för att vi skola kunna absorbera dessa inkomststegringar, och det är att vår produktion fortsätter att öka. För en sådan ökning äro ju de flesta betingelserna goda. Jag

Statsverkspropositionen m. m.

skall inte ta upp tiden med att uppräknas dem. Vi känna dem alla. Jag vill bara säga, att även där finnas mörka skuggor. Detta gäller ju framför allt ett antal nyckelvaror, som vi måste ha i tillräcklig mängd för att kunna upprätthålla vår produktion — det gäller vissa metaller, bomull, ull och åtskilliga andra saker, på vilka nu stor knapphet råder ute på världsmarknaden och beträffande vilka vi tydligen ha att vänta internationella ransoneringar. Det är klart att vi kunna komma att möta betydande svårigheter, men svårigheterna äro ju till för att övervinnas. Vi ha ju själva inom landet tillgång till vissa sådana råvaror, på vilka knapphet råder i andra länder, och detta skall väl hjälpa oss till att såsom ett utbyte erhålla vad vi oundgängligen behöva av andra råvaror för att kunna upprätthålla vår produktion.

Man skulle alltså kunna ha den förhoppningen att lönestegringarna primärt sett inte komma att skapa någon ny spänning i samhällsekonomin.

Men det finns ett annat område, för vilket man inte kan utan vidare vara lika förhoppningsfull och det är investeringsområdet. Alldeles uppenbart är ju, att det med de mycket våldsamma prisstegringar, som ha inträffat icke minst på våra exportvaror, kommer på vissa håll att följa mycket ökade vinster inom företagsvärlden. Dessa vinster kunna fresta till sådana åtgärder, som göra att vi komma att leva över våra tillgångar. Om dessa vinster komma ut på kreditmarknaden, skapa de ju där en ökad likviditet, skapa möjligheter till en större utlåningsverksamhet och därigenom till investeringar, som kunna föra oss utanför sparandets ram och således ge upphov till nya inflationstendenser.

För att möta detta måste vi tillgripa penningpolitiken; vi måste göra kreditmarknaden så pass stram att det inte är möjligt att på den vägen nå fram till en ökad expansion. I främsta rummet få vi där gå över en skärpning av bestämmelserna om bankernas kassareserver och med detta som hjälpmedel skapa en återhållsam kreditpolitik från kreditinstitutens sida. Det är också nödvändigt

att upprätthålla byggnadsregleringen för att på den vägen hindra en ansvällning av investeringarna. I den mån vinsterna stanna kvar hos företagen själva kunna de även användas för större investeringar. De kunna leda till en ökad investeringsverksamhet, som på så sätt skapar inflationstendenser. Vi skola nämligen ha klart för oss, att dessa vinster icke medföra ett sparande i vanlig bemärkelse. De medföra inte något tvång för företagen att minska sina utgifter, det blir ju en ren påbyggnad, ett vinstsparande som i viss mån saknar grundval i produktionen.

Från regeringens sida ha vi vidtagit den åtgärden att vi ha fått avtal med skogsindustrierna, så att vi genom prisutjämningsavgifter bryta topparna av vinsterna och sterilisera beloppen. Regeringen kommer också, som framgår av finansplanen, att lägga fram förslag till en investeringsskatt, som på samma sätt skall tvinga företagen att ännu noggrannare överväga, huruvida en påtänkt investering verkligen är ett sådant produktivt ändamål, att det är värt en viss uppoffring för att den blir genomförd.

Man kan naturligtvis fråga, om dessa åtgärder äro tillräckliga för att förhindra, att vi få nya inflationstendenser över investeringsverksamheten. Det är mycket svårt att veta det, och jag kan inte säga annat, än att vi där få noggrant följa utvecklingen och observera vad som sker. Skulle det visa sig, att vad som här är tänkt inte är tillräckligt, få vi väl se till att det blir ännu mera gjort. Ty om vi inte göra det, komma otvivelaktigt inflationstendenserna att över investeringarna sprida sig till konsumtionssidan och att där bidra till att skapa de rubbningar, som kunna få en inflatorisk utveckling i gång. Men ett av de viktigaste medlen för att hindra en fortsatt prisglidning måste ju vara den statliga finanspolitiken. Staten måste undvika att själv öka spänningen i samhällsekonomin. Därför måste staten vara ytterligt sparsam med sina konsumtionsutgifter. Staten kan inte gärna få lov att ge ut mera pengar än som är oundgängligen nödvändigt.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag hoppas att det allmänna intrycket skall vara, att den framlagda budgeten är en sparsam budget, att den till och med är litet mer sparsam än den, som framlades förra året.

Att jag kan våga hysa den förhoppningen beror icke minst på den hjälp, som regeringen har haft av direktör Tage Wärn. Han tog på sig obehaget att för regeringens räkning göra en översikt över vad man egentligen kunde tänka sig att spara inom statsverksamheten. Jag vet, att man säger, att hans arbete har satt små spår i budgeten. Allting är relativt här i världen. I verkligheten är det så, att av de av honom tänkta besparingarna på 315 miljoner återfinnas 150 i budgeten. Det är inte hälften, det medger jag. En del av hans förslag voro givetvis sådana, att det kunde råda mycket delade meningar om de borde genomföras. Så till exempel kunde det ifrågasättas, om det hade någon samhällsekonomisk betydelse att minska statsbidragen till kommuner och landsting. På andra områden gällde besparingarna sådana konstitutiva ingrepp i verksamheten, att det var nödvändigt med fortsatt utredning, och det finns väl inte något av hans förslag, som inte har blivit underkastat en mycket ingående prövning och i de allra flesta fall antingen lett till omedelbara resultat eller också blivit föremål för fortsatt utredning. Jag skulle tro, att dessa förslag komma att sätta spår även för kommande år.

Att på detta sätt lagts fram möjligheter till diskussion om nedpressning av statens utgifter har över huvud taget haft en mycket hälsosam inverkan på budgetarbetet, liksom jag hoppas att det också skall få en hälsosam inverkan på riksdagens behandling av budgeten, inte på det sättet, att jag — det framgår av vad jag har sagt — skulle vilja säga, att nu får oppositionen visa vad den kan, men i så mån, att om man inte finner att regeringen har gjort vad som bör göras i sparsamhet, så skall det finnas en möjlighet för riksdagen eller dess olika medlemmar att finna uppslag och få dem under fortsatt dis-

kussion. De finnas tillgängliga för envar.

Trots denna sparsamhet ha ju betydande åtgärder måst vidtagas för att skaffa nya pengar, ty på grund av de ökade försvarsutgifterna och vissa automatiska utgiftsökningar har budgetens utgiftssumma stigit mycket.

Att det över huvud taget har varit möjligt att balansera budgeten beror på fyra ting. Dels har ju den väntade prisanpassningen och inkomststegringen gett oss nominellt högre belopp. Det skola vi inte glömma. Det är en av grunderna till budgetens balansering. Dels tillkomma de höjda skatterna på sprit, tobak, sötsaker och vad det var som vi beslöt i höstas. Så är det besparingarna och till slut taxorna för de affärsdrivande verken.

Jag har fått mig berättat, att herr Lundqvist här gjorde sig till talesman för den uppfattningen, att taxorna för statens järnvägar icke borde höjas mer än vad som motsvarade de höjda lönerna. Jag vill fästa herr Lundqvists uppmärksamhet på att i budgeten ingår dessutom ett förslag, att man vid statens järnvägar skall övergå till nuvärdesprincipen för avskrivningarna, och jag hoppas, att herr Lundqvist inte anser, att det är fel, att trafikanterna få bära en fullt naturlig och nödvändig taxehöjning för att få statens järnvägar in på sunda ekonomiska vägar.

Jag skulle kanske också säga ytterligare några ord om diskussionen här i första kammaren på förmiddagen. Åtskilliga talare ha ju snuddat vid sparsamhetsfrågan. Jag kan knappast säga — enligt vad jag har hört eller fått mig berättat — att det har rätt någon särskild iver att utpeka ytterligare objekt för sparsamhet. Herr Ohlson hade väl — om jag rätt förstår de anteckningar, som jag fick om hans anförande — tyckt, att man skulle kunna gå ned med anslagen till arbetslöshetskassorna. Men samtidigt var han djupt upprörd över att den högre undervisningen och andra kulturella ändamål fingo stå tillbaka. Ja, så är det. Man vill spara här, men man vill inte spara

Statsverkspropositionen m. m.

där. Det är naturligt. Jag får själv iaktta en mycket stor behärskning för att inte råka falla för frestelsen att vilja gynna ett område framför andra. Det var kanske denna naturliga psykologiska reaktion, herr Ohlon tänkte på, när han enligt vad man har sagt mig lär ha upprepat det där gamla ordet: Alla tänka på sig. Jag föreställer mig, att herr Ohlon menade: Och ingen tänker på mig.

På ett område, försvarets, har det framställts rätt stora krav på höjda statsutgifter. Det har kommit fram från åtskilliga håll, och jag förstår detta, men jag skulle ändå här vilja tillåta mig några kätterska funderingar.

Först vill jag säga, att det är mycket lätt att i en tillspetsad, nervös världspolitisk situation bli ivrig att vilja förstärka försvaret och så att säga inte vilja sky några medel. Men jag fäster uppmärksamheten på att det finns gränser för vad vi kunna åstadkomma. Det räcker inte med att riksdagen uttalar sin högtidliga vilja och beviljar pengar. Sedan blir det en fråga, om vårt näringsliv kan svälja beställningarna. Glöm inte bort, att vi fortfarande ha försvarsändamål, till vilka riksdagen beviljade pengar för snart tio år sedan men som ännu icke ha kunnat effektueras, därför att vi då beslöt en massa saker och ting, som vi icke orkade med. Därför skulle jag i detta sammanhang vilja lägga på hjärtat, vad herr Sandler yttrade här för en stund sedan, nämligen att vad vi skola göra för att förstärka försvaret måste ta sikte på det närmaste året eller de båda närmaste åren och inte på det, som skall mogna fram om fem eller tio år.

Det andra jag skulle vilja säga är, att om riksdagen skulle finna läget vara sådant, att mer pengar böra beviljas för försvarsändamål än vad regeringen har tänkt sig, så måste det få konsekvenser i det avseendet, att riksdagen ger anvisning antingen på vilka andra anslag som skola skäras ned eller varifrån pengarna skola tagas för att fylla de hål, som sådana nya utgiftsbeslut medföra. Om vi inte göra det, kan inte budgeten fylla

sin uppgift att vara en tillbakahållande kraft mot prisstegringar och penningvärdesförsämring.

Vad jag nu har sagt gäller ju inte bara driftbudgeten utan också statens behov av kapitalinvesteringar. Jag vill för min del här säga, att den delen av budgeten i år har granskats med samma sparsamhetsiver som driftbudgeten. Noggrant har det nagelfarits, om det kunde anses vara absolut nödvändigt att göra dessa investeringar. Jag vill inte därmed ha sagt, att jag precis har lyckats att säga nej till allt. Jag vill bara säga, att det har varit en allvarlig vilja där. Och trots detta står det kvar krav på kapitalinvesteringar till ett belopp av 919 miljoner kronor. En stor del därav kan finansieras med statsinkomster. Det står då kvar 416 miljoner, som enligt gamla principer böra täckas med lånemedel. Dessutom måste vi räkna med att 150 å 175 miljoner kronor komma att tagas ur gamla reservationsanslag för kapitaländamål. Även de pengarna skola skaffas, och då skola de också lånas upp. Då stå vi inför den frågan, vad en sådan upplåning skall kunna medföra för konsekvenser, om den skall kunna rymmas inom kreditmarknaden. Det är en allvarlig fråga. Herr Nordenson har förut varit inne på detta. I finansplanen har jag framfört den meningen, att i nuvarande läge bör staten så vitt möjligt täcka även sina kapitalutgifter med löpande inkomster, för att vi skola kunna förhindra, att dessa investeringar pressa oss utanför sparandets ram. Man har här sagt många vackra ord om det frivilliga sparandet, som jag vill understryka. Jag har för min del i finansplanen uttryckt min förhoppning om att det skall bli en vändpunkt i det frivilliga sparandet. Men jag tror, att vi få ha klart för oss, att även om vi lyckas få uppleva det, så kommer det att ta lång tid, innan man på den vägen har de pengar tillgängliga, som behövas för investeringarna, och vi kunna inte låta investeringarna ske och sitta och vänta på att pengarna skola komma, ty då betyder det ju, att vi under tiden skapa brist i vår samhällsekonomiska balans. Därför menar jag, att statens ka-

Statsverkspropositionen m. m.

pitalutgifter måste i största grad motsvaras av ett samhällssparande, d. v. s. att staten skaffar sig inkomster, som i största möjliga utsträckning räcka även till att bekosta kapitalutgifterna.

Herr Nordenson menade i förmiddags, att detta inte var alldeles nödvändigt. Man kunde, menade han, skaffa pengarna på marknaden. Ja, jag menar visst inte, att staten skall draga sig för att anlita marknaden, så långt den tål. Men vi skola inte glömma, att sedan riksdagen har prövat dessa kapitalutgifter och beslutat, att dessa investeringar skola ske, så komma de att ske, och då komma de att kräva dessa pengar, även om marknaden icke ger utrymme åt dem. Det är det dilemma, som jag för min del icke vill sätta mig i.

Herr Ohlon var till och med rädd för att de 200 miljoner, eller vad det kan vara, som jag räknade med att man ändå skulle kunna behöva låna i marknaden, skulle vara ett för stort belopp med hänsyn till de konverteringar, som också skola ske. Nu får man ju säga, att konverteringar inte ta i anspråk något nytt sparande utan ett gammalt sparande, som redan finns, och man får kanske inte lov att addera konverteringarna direkt till nyupplåningen, men så till vida ligger där ju en sanning i det, att det sparande som finns i de nuvarande statslånen kan flyttas över till andra samhällsområden och sålunda göra det nödvändigt för staten att anlita marknaden ännu mera.

Herr Nordenson anmärkte på att riksgäldskontoret hade fått lov att placera skattkamarväxlar hos riksbanken denna höst, och han förklarade, att detta måste vara ett avsteg från den politik, som vi nu slagit in på. Herr Ohlon hade samma mening. Även jag har den uppfattningen, som jag här tidigare har deklarerat, att vi böra försöka komma i den belägenheten, att staten icke skall anlita riksbanken för krediter netto, så att säga. Jag menar, att resultatet av transaktionerna mellan riksgäldskontoret och riksbanken på längre sikt icke bör leda till att riksgäldskontoret kommer i större skuld till riksbanken. Men jag kan

omöjligt anse, att det är fel, om i ett visst givet läge på penningmarknaden det sker en placering av skattkamarväxlar från riksgäldskontorets sida i riksbanken, ty det kan vara ett sådant läge på penningmarknaden, att det skulle vara fel att till varje pris pressa ut dessa skattkamarväxlar i marknaden. Vi skola nämligen komma ihåg att kundkretsen för skattkamarväxlar är ganska snäv, och vi få ju inte se bort från att staten inte kan ställa sig alldeles beroende av ett begränsat antal kreditinstitut. Jag menar därför, att om det blir en transaktion åt det ena hållet, så får det sedan inom rimlig tid motvägas av en transaktion åt det andra hållet. Men jag vill inte alls låsa fast mig vid att säga: Skattkamarväxlar få icke från riksgäldskontoret placeras i riksbanken. Jag skulle tänka mig, att det med hänsyn till det ekonomiska livet skulle vara en felaktig politik att utfärda ett sådant förbud. Men på litet längre sikt menar jag, att om man placerar ibland, så får man väl betala igen så snart som möjligt och försöka se till att det kanske ibland blir riksbanken, som får pengar av riksgäldskontoret, så att det på det sättet jämnar ut sig.

Jag vill inte heller underskriva herr Nordensons uppfattning, att riksbanken icke får stödköpa obligationer. Jag menar att räntan skall vara rörlig, men det kan ju inte få lov att innebära, att riksbanken skall sakna all möjlighet att påverka penningmarknaden, att den skall låta bli att göra operationer. Vi få ju dock ha klart för oss, att på penningmarknaden råda olika lägen. De växla från dag till dag, från månad till månad, och det kan ju råda en situation där, som gör att det skulle vara oriktigt att låta en växelkurs sjunka alldeles för djupt. Marknaden behöver kanske egentligen inte ha en sådan sänkning av växelkursen. Vi ha haft ett exempel nu allra senast, när Krångedebolaget gick ut med ett obligationslån till 3 $\frac{3}{4}$ procent. Det blev övertecknat, så att det slog i taket. Man kan efteråt fråga sig, om inte Krångedebolaget betalat litet onödigt hög ränta där. Det är inte så förfärligt

Statsverkspropositionen m. m.

lätt, åtminstone för mig och jag tror knappast för någon enskild människa att i varje ögonblick avgöra, vad det rätta balansläget på obligationsmarknaden är, och därför vill jag säga att det inte kan få vara så, att vi föreskriva att riksbanken icke får stödköpa obligationer. Riksbanken bör genom sina operationer kunna både höja och sänka kurserna, och den rätten bör den bibehålla. Huvudsaken är ju, att vi inte gå tillbaka till den där gamla politiken, så att vi låta en sådan ordning leda till att marknaden blir alltför likvid.

Jag skall sluta nu. Det kunde vara åtskilligt mer att säga, men jag skall inte ta kammarens tid i anspråk längre. Jag tror, att en nödvändig förutsättning för att vi skola kunna skapa ett stabilare läge beträffande våra penningars värde är, att vi nu se till, att det blir en budget, som inte bara täcker de löpande utgifterna utan som också ger medel att täcka utgifterna på reservationsanslagen och däröver ger täckning av åtminstone en del av statens kapitalutgifter. Jag skulle tro, att detta är det minsta man kan begära av statsbudgeten i det nuvarande läget, och jag vill uttala den stilla förhoppningen att ledamöterna av riksdagens första kammare skola vilja behjärta detta, när denna budget nu går till prövning i de olika utskotten.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över finansministerns utfästelse att då det gäller att skydda vårt penningvärde alla medel, som äro möjliga, skola komma till användning. Den nu hotande inflationsutvecklingen kan motverkas endast om priskontrollen utbyggs med en restriktiv penningpolitik, som hindrar nya köpkraftsoverskott att uppkomma i landet. Om jag fattade finansministern rätt, var han också inne på den tankegången. Jag har där fått svar på den första fråga som jag ställde till regeringen i mitt yttrande förut i dag.

Jag vill också uttala min tillfredsställelse över en annan utfästelse, som statsrådet Sköld här gjorde, nämligen att

herr Wärns besparingsinventering skall sätta spår i budgeten även i fortsättningen, d. v. s. nästa år. I det sammanhanget bör jag kanske rätta ett misstag. Jag har inte påyrkat någon nedsättning av det nu utgående anslaget till arbetslöshetskassor och inte heller av det föreslagna nya anslaget. Jag har endast ställt en undrande fråga, hur det kan vara möjligt att i en tid med överfull sysselsättning detta anslag skall behöva stiga med 30 procent.

Så var det fråga om nationalbudgeten. Jag saknar fullkomligt kompetens att avgöra, om den är riktigt eller oriktigt uppställd. Den enda punkt, där jag har ställt mig tvivlande, är huruvida man med de uppgifter som nationalbudgetdelegationen själv lämnar i sin beräkning kan förvänta, att den prisstegring, som nu sker, endast är en engångsförskjutning. Nationalbudgetdelegationen anger nämligen en rad omständigheter, de nu pågående löneökningarna, eventuell hyresstegring som kanske inte blir så stor, höjda priser på yllevaror o. s. v., och säger: »Vi ta inte med alla dessa faktorer i beräkningarna i år, eftersom de endast komma att verka under den sista delen av innevarande år.» Då ställer jag mig den frågan: Kommer inte nästa år detsamma att inträffa som i år, att vi få en ackumulerad prisstegringseffekt på grund av eftersläpande faktorer från föregående år? Jag menar, att man måste vara mycket försiktig, om man skall kunna gardera sig för en sådan effekt och vidta motåtgärder. Av sådana ser man inga spår i den statsverksproposition, som här föreligger.

Jag kan i det stora hela instämma med herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, när han säger, att man naturligtvis inte under alla omständigheter skall bannlysa riksgäldsfullmäktiges möjligheter att placera skattkamarväxlar i riksbanken, men detta får inte bli en last eller vana utan får endast utnyttjas i exceptionella undantagsfall. Jag hoppas, att vi äro ense också på den punkten, nämligen om att den åtgärden skall få användas endast i undantagsfall.

Statsverkspropositionen m. m.

Slutligen är det en sak, som utgör ett störningsmoment i de nuvarande budgeterna, och det är de mer eller mindre bundna reservationerna på olika anslag. Det vore önskvärt, jag sade det redan förut i dag, att vi från statsrådet och chefen för finansdepartementet under den första delen av riksdagen kunde få en redovisning av hur dessa vinster äro fördelade på olika anslagsposter och med vilken bundenhet de äro fördelade. Ty utan att riksdagen får vetskap om reservationerna, har den faktiskt ingen översikt över statens finanspolitik, och denna ställde ju herr statsrådet i första rummet, när det gäller att skydda penningvärdet.

Herr LUNDQVIST (kort genmäle): Herr talman! Det genmäle som finansministern ansåg sig böra göra mot ett uttalande, som jag skulle ha fällt här i dag under statsrådets frånvaro, beror säkerligen på att kommunikationen varit litet dålig.

Jag har aldrig gjort något uttalande som har rört nyanskaffningar och kapital för detta ändamål. Vad jag sade här beträffande statens järnvägars taxor anknöt sig uteslutande till det uttalande, som är gjort på s. 25 i finansplanen, där finansministern talar om att han överväger att söka genom extra åtgärder åstadkomma en ytterligare besparing av statsutgifterna med ungefär 100 miljoner kronor för att på det sättet minska lånebehovet med samma belopp. Där nämner statsrådet post- och telegrafavgifterna, och så står det »och andra liknande åtgärder». Med anledning därav har jag tillåtit mig att, för den händelse herr finansministern skulle tänka sig att i dessa åtgärder också inräkna en sådan extra höjning av järnvägens taxor, uttala en varning för att göra det och en förhoppning om att så inte skall ske på grund av de allvarliga konsekvenser som det enligt mitt förmenande skulle ha.

Herr NORDENSON (kort genmäle): Statsrådet Sköld menade, att jag be-

träffande tackandet av kapitalbudgeten hade hänvisat till lånemarknaden. Jag delar hans uppfattning om att det är önskvärt i nuvarande läge, att även utgifterna på kapitalbudgeten täckas med verkliga inkomster. Men jag vill framhålla, att om man finner sig nödsakad att täcka dem i större eller mindre grad med lånemedel, så är detta fullt förenligt med en restriktiv finanspolitik, under den bestämda förutsättningen, att man lånar på marknaden och därigenom uppsuger medel ur marknaden, medan det däremot måste betraktas som rent av förkastligt, att man lånar i riksbanken.

Jag vill inte bestrida riktigheten av att det under vissa förhållanden kan vara nödvändigt att låta riksbanken ta upp vissa poster skattkammарväxlar och dylikt från riksgäldskontoret såsom en övergångsåtgärd, t. ex. i avvaktan på att man upplägger ett lån. Men när det har skett i den utsträckning som skedde i höstas, är det ägnat att inge betänkligheter. Jag vill erinra om att riksgäldskontoret genom lånet i november tog in 200 miljoner kronor men det oaktat fann sig föranlåtet att under månaderna november—december placera 250 miljoner kronor i skattkammарväxlar i riksbanken, varjämte riksbanken övertog 234 miljoner kronor av utelöpande skattkammарväxlar, som förföllo. Det är mycket avsevärda belopp och de visa på en tendens, som jag anser oroväckande och som jag inte kan tolka bara som en tillfällig övergångsåtgärd. Det är därför jag har påtalat saken.

Beträffande stödet av obligationsmarknaden är det riktigt vad statsrådet sade, att riksbanken inte kan berövas rätten att i vissa fall göra tillfälliga stödköp. De kunna också vara berättigade vid hastiga kastningar på marknaden, men de måste då göras med mycket stor försiktighet. Om man ser på den ändrade politiken — nämligen att man har börjat med stödköp igen — mot bakgrunden av vad som tidigare har hänt, när riksbanken köpte obligationer för hundratals miljoner, finner man det vara ägnat att inge oro. Jag har velat påtala detta som

en varning mot att vi skulle åter komma in på liknande linjer nu, vilket jag anser skulle vara olyckligt för den politik, som statsrådet i övrigt har slagit in på.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är inte min sak att bär försvara riksbanken, men jag skulle bara vilja fästa uppmärksamheten vid att enligt riksbanksfullmäktiges berättelse till bankutskottet har riksgäldskontorets politik lett till en likviditetsökning på marknaden år 1950 med 175 miljoner kronor. Det är ju beklagligt, men det är hela summan. Om jag då gör min jämförelse med skattkamarväxlarna, visar det sig, att nettoökningen av sådana har varit 542 miljoner kronor. Men den siffran säger ju ingenting, när likviditetsökningen har blivit endast 175 miljoner kronor. Det är så många andra transaktioner som också försiggå. Riksbanken säljer obligationer, och det blir på det sättet en överflyttning mellan olika slag av tillgångar, som gör, att man inte kan blott av ett par emissioner skattkamarväxlar, som riksbanken övertar, dra någon slutsats om totalresultatet.

Herr LINDBLOM: Herr talman! I mitt inlägg i dagens debatt vill jag beröra tvenne data under det gångna året. De äro förknippade med vissa åtgärder från regeringens sida. Det gäller den 3 mars och den 15 december. Dessa båda data ha sammanhang med fastighetsarbetarnas veckovila och ersättningen för de vikarier, som skola tjänstgöra i deras ställe. Låt mig först göra en liten rekapitulation! Den är måhända nödvändig.

När avtalsförhandlingarna med fastighetsarbetarna förra året höllo på att stranda på vikariefrågan, ringde statsrådet Sven Andersson på kvällen den 3 mars till medlingskommissionens ordförande och gav denne i uppdrag att till arbetsgivarparten framföra det meddelandet »att regeringen vore beredd att fr. o. m. den 1 okt. 1950 bereda fastighetsägarna kompensation för de

Statsverkspropositionen m. m. kostnader, som den nya lagstiftningen om veckovila medför». Regeringen förklarade sig även ännu överlägga med Sveriges fastighetsägareförbund om hur gottgörelsen skulle ordnas. Först på grundval av detta löfte kunde avtalsfrågan lösas.

Löftet om överläggningar tycktes man ha glömt. Men efter påminnelse anmodade så departementets talesman förbundet att inkomma med utredning. Inom förbundet ansåg man emellertid, att statens hyresråd borde göra denna utredning, för att den inte skulle ha något stänk av partiskhet över sig. Så skedde också. Det resultat hyresrådet kom till var, att det skulle behövas en hyreshöjning om minst 1 procent i hus med heltidsanställd arbetare och 0,3 procent i hus med deltidsanställd. Hyresrådet anförde dessutom, att dessa procentsatser finge betraktas såsom de lägsta procentsatser, som kunde förväntas motsvara vad som i verkligheten skulle få betalas av fastighetsägarna.

Fortfarande tog regeringen dock intet initiativ för att uppfylla sitt löfte, och några överläggningar med förbundet kommo inte till stånd, fastän en utgångspunkt för sådana fanns genom hyresrådets förslag. I det läget hemställde förbundet, att regeringen skulle preliminärt följa hyresrådets minimiförslag. Det framhölls, att det ju inte funnes anledning att antaga, att hyresrådets utredning och enhälliga förslag hade tagits till i överkant, varför det inte borde möta något hinder att preliminärt följa dessa siffror, till dess frågan vore klar vid de förhandlingar som pågingo i ärendet. Man finge då senare justera ersättningen, för det fall det möjligen bleve någon avvikelse från hyresrådets förslag. Dylika justeringar i efterhand får man ju göra i många fall, då det gäller ökade kostnader för värme och varmvatten. Men regeringen behagade den 15 december besluta, att framställningen »för närvarande icke skulle föranleda någon åtgärd».

Där stå nu både fastighetsägarna och portvakterna. Veckovila skall det vara, vikarier skola tjänstgöra, och regeringen

Statsverkspropositionen m. m.

har lovat att ersättning skall utgå, men likväl har hela frågan kommit in i ett dödläge, där ingen vet vare sig ut eller in. Det har nu snart gått fyra månader, och ingenting händer. Man hade förväntat, att man kunde lita på ett kungsord, men det ser tyvärr betänkligt ut. Jag anser att det var oklokt att man inte gick med på ett provisorium i avvaktan på den slutliga uppgörelsen. Det hade ju i alla fall inte blivit vare sig för mycket eller för litet, eftersom en justering skulle göras sedan, för den händelse man vid avtalsförhandlingarna skulle komma till ett annat resultat. Partsorganisationerna på de olika platserna ha haft mycket svårare saker att räkna ut under de gångna krisåren, och det har gått bra. Det hade det säkert gjort också i detta fall, och då hade regeringen inte i onödan behövt öka den spänning och ovilja som för närvarande råder på hyresområdet. Om det inte av rent formella skäl anses omöjligt att på nytt ta upp frågan, skulle jag vilja hemställa, att regeringen toge saken under omprövning. Det kan inte få fortgå på detta sätt kvartal efter kvartal.

Medan jag är inne på fastighetsspörsmålet, må det, herr talman, tillåtas mig att även något beröra bostadspolitiken och det rådande läget på bostadsmarknaden. Vi få väl vad det lider en proposition i ärendet, men det skadar inte att redan nu föra saken på tal. Den har tidigare i dag berörts här i kammaren av bland andra fröken Ebon Andersson.

Under de fem år, som gått sedan kriget slutade, ha vi fått prognoser då och då från vissa experter, att bostadsbristen skulle vara avhjälpt vid den och den tiden. Men alla prognoser ha slagit fel, och i stället för att man skulle »bygga ifatt» bostadsbristen, blir den åtminstone på vissa platser bara värre och värre. Det går tydligen inte att bygga ifatt den. Våra ekonomiska och materiella resurser räcka inte till, och arbetskraften förslår inte heller. Vad är att göra? Ja, nya uppslag ha sett dagens ljus: lagstadgat förbud för ensamstående att hyra viss lägenhet, obligatorisk bostadsförmedling etc. Alla dylika

förslag lida dock av det stora felet, att de dels inte ge något nämnvärt resultat och dels bli en ytterligare påbyggnad på vårt Krångelsverige med nya regleringar och nya förargelser.

Nå, säger mången, upphäv hyresregleringen, så kommer det hela snart att ordna sig! Ja, det är möjligt och mycket sannolikt, men jag tror, att man i nuvarande läge nog hesiterar rätt allmänt inför en så radikal åtgärd som att helt och i ett sammanhang upphäva hyresregleringen. Det är dock uppenbart, att om man skall komma någon vart, måste radikala åtgärder vidtagas, men icke i form av en ytterligare fastläsning utan i lättande riktning. Ett upphävande av uppsägningsskyddet skulle helt visst medföra en nödvändig rörlighet på hyresmarknaden, som skulle leda till en riktigare utjämning i fråga om rätt lägenhet efter familjens storlek. Det bleve kanske en viss svårighet för någon här och där, men måhända kunde det inte anses så orättvist om någon, som i flera år saknat lägenhet, får en sådan i stället för de privilegierade, som tack vare uppsägningsskyddet bott bra och billigt hela tiden, hur illa de än stundom kunna ha skött sig. Borde inte lagstiftaren också ta hänsyn till de bostadslösa?

Om vi emellertid inte våga ta detta något radikala steg på en gång, så låt oss åtminstone vara så djärva, att vi kunna upphäva uppsägningsskyddet för möblerade rum och tvåfamiljshusen! Bara det skulle inom, låt oss säga, två år komma att medföra en väsentligt ökad tillgång på möblerade rum och smålägenheter. Det beräknas, att enbart i Stockholm finnas bortåt ettusen rum, som man numera inte vill eller vågar hyra ut av ångslan för att få en olämplig hyresgäst, som man sedan inte kan bli av med. Jag besökte ett samhälle för någon tid sedan, där man hade många tvåfamiljshus med små lägenheter en trappa upp. Det gällde vanligen ett rum och kök, och enligt uppgift fanns det ungefär 50 lägenheter av denna typ lediga i samhället, trots att det rådde bostadsbrist där. Man resonerade som så,

Statsverkspropositionen m. m.

att priset för dessa lägenheter var så ringa att man inte ville ta risken att hyra ut dem, ty då kunde man riskera att få en olämplig hyresgäst. Om man inte kunde bli av med honom, bleve otrevnaden stor, och därför ansåg man sig inte kunna eller vilja ta risken att, med den ringa inkomst som det innebär, hyra ut lägenheten.

Med hänsyn till läget måste det beklagas, att justitieministern ännu inte tillsatt den kommitté, som skulle utreda frågan om hyresregleringslagens avveckling. Det är sannolikt, att denna avveckling måste ske etappvis, och därför skulle det ha varit värdefullt, om kommittén varit i arbete. Måhända skulle den ha kunnat komma fram till något resultat som kunnat verka lättande och utjämnande på hyresmarknaden. Bostadsbristen hade på så sätt kunnat angripas från två håll, både genom ökat bostadsbyggande och genom lättande på den nuvarande fastlåsnings, vilken verkar mycket orättvis för en stor del hyresgäster, som på detta sätt ställas i strykklasse.

Herr talman! Jag har med detta anförande velat i den första punkten rikta en vädjan till regeringen och i den andra ge oss alla ett uppslag att överväga, då vi gå att bedöma det allvarliga läget på bostadsmarknaden.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! I debatten här i dag har upprepade gånger talats om behovet av återhållsamhet med statsutgifter. Statsverkspropositionen återger regeringens bedömning härvidlag. Vi måste också envar i stort sett instämma i att sådan återhållsamhet är behövlig. Givetvis präglas även den ekklesiastika huvudtiteln av denna återhållsamhet. Jag ber emellertid att få kommentera några punkter i den.

Först den stora posten folkskolebyggnader. Det har under åtskilliga år påpekats av de ansvariga myndigheterna, främst skolöverstyrelsen, vilket stort behov av ökad byggnadsverksamhet för folkskolorna som föreligger. I år beräk-

nar överstyrelsen detta behov till en miljard kronor under den närmaste femårsperioden. Detta beror främst på ökat barnantal, men även på att vi ha många omoderna, ja, rent av hälsovådliga skollokaler, särskilt på landsbygden. Departementschefen har här föreslagit oförändrad medelsanvisning. Detta förslår icke att täcka det oundgängliga behovet. Även om de samlade investeringarna icke komma att ökas, är dock här ett område, där en icke obetydlig ökning är absolut nödvändig. Nu såg jag visserligen härom dagen i pressen, att skolbyggnadskvoten beräknas till en förhöjd summa av 100 miljoner kronor i år, men dels är jag icke säker på att detta gäller enbart folkskolor, dels ligger denna summa alltför långt under det av överstyrelsen beräknade minimum, som är 180 miljoner kronor.

Skall denna byggnadsverksamhet hållas inom den relativt snäva ram som föreslagits, måste större skoldistrikt utnyttja möjligheten att bygga provisoriska lokaler. Det är kanske inte så mycket att säga om det, men dessutom komma de säkerligen att behöva mer än sin rättmätiga del av anslaget för permanenta byggnader. Den egentliga landsbygden blir härvid lidande, då barnantalet där icke stigit så mycket. Många dåliga skollokaler behöva ersättas, och en viss centralisering, åtminstone av sjunde klassen, är högst önskvärd, om icke det livliga intresset för skolväsendets förbättrande skall lida allvarligt avbräck till stor skada även för den kommande större utbyggnad av skolväsendet, som vi i fjol beslutade. Härtill kommer behovet att flytta vissa skolor mångenstädes på landsbygden, alltefter som befolkningen flyttar, t. ex. till stations- och industrisamhällen i utveckling.

Alltså är det ur många synpunkter allvarligt, om skolbyggnadsverksamheten på landsbygden skulle inskränkas alltför mycket. De storkommuner, som nästa år träda i verksamhet som nya skoldistrikt, kunna icke göra de förbättringar av sitt skolväsende som behövas, om den föreslagna inskränkningen här-

Statsverkspropositionen m. m.

vidlag skall fortsätta. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att ecklesiastikministern, vars stora intresse för dessa frågor jag väl känner, skall få möjlighet att snarast — helst genom ytterligare tillståndsgivning redan detta år — öka omfattningen av här ifrågavarande byggnadsverksamhet. Vidare vill jag hoppas på att den utredning, som han signalerat i propositionen och som begärdes av föregående års riksdag efter motioner av bland andra mig, omedelbart skall tillsättas och bedriva sitt arbete snabbt, så att statsmedlen för detta ändamål skola utdrygas, främst till nytta för den verkliga glesbebyggelsen, som ju är svagast utrustad med skatteunderlag men har stort behov av skolbyggnader.

Även beträffande byggnadsbidrag till tjänstebostäder för lärare är det glesbebyggelsen, som lider under nuvarande förhållanden. Med de ytterligare ökningarna av byggnadskostnaderna, som nu icke torde undgås, är den snäva maximigränsen för bidraget enligt min mening mogen för förskjutning uppåt. För de skoldistrikt, som på grund av att verklig hyresmarknad där saknas äro nödsakade att bygga lärarbostäder, blir det en stor belastning med nuvarande otillräckliga bidrag i jämförelse med de distrikt, som ha hyresmarknad. Det är nämligen att märka, att om vi på landsbygden skola få fullgoda lärare, måste vi också hålla en god standard på de tjänstebostäder vi erbjuda.

Också i fråga om en annan grupp av anslag, folkbildningsanslagen, vill jag uttala ett beklagande av att önskvärd höjning icke nu kunnat medgivas och en förhoppning om förbättring inom en snar framtid. Det gäller såväl biblioteks- och föreläsnings- som studiecirkelanslagen.

Beträffande studiecirkelanslagen — som vad den största posten angår är förslagsanslag, vilket enligt min mening är det enda praktiskt möjliga — har en viss uppräknings skett. Men då besparingsutredningen anser, att denna förslagspost stigit för hastigt, och ifrågasätter strykande av ett par punkter —

glädjande nog avvisat av departementschefen för denna gång — vill jag här påpeka, att om det statsfinansiella läget skulle nödvändiggöra uppbromsning av ökningen, kan det icke vara riktigt att helt slopa vissa poster. En nedskärning borde i så fall göras någorlunda proportionellt, i varje fall icke så att landsbygden som mest utnyttjar dessa bidrag till studieplaner, grundböcker och korrespondenskurser — det är de tre poster det här gäller — finge vidkännas större sänkning. Därigenom skulle man ju också komma mera bort från de ursprungliga och enligt min mening mest givande studiemetoderna i cirkelarna. Jag menar nämligen att ledarcirklar äro en minst lika uppmuntransvärd form av studiearbete som lärarcirklar, vilka senare tagit för sig allt mera av statsbidragen under de senaste åren. Det är ett oavvisligt intresse för studiefolket att kunna fritt välja mellan olika slag av studiecirklar och -metoder. Jag vill också erinra om att ökningen av anslaget visar, att behovet varit stort och om att studiecirkelarna dock äro ett för det allmänna billigt sätt att sprida nyttiga kunskaper och utbildning.

Också beträffande de olika stipendiepunkterna måste man beklaga att det statsfinansiella läget ej omedelbart medger den ökning och omläggning som studielånenämnden föreslagit, alldeles särskilt ur landsbygdssynpunkt. Den särskilda betygskvalifikationen för grundstipendium till landsbygdsbarn i högre skolor bör snarast tagas bort, även om det kostar en viss summa. Det är en klar rättvisesak; eljest blir det ej en verklig utjämning mellan land och stad. Det vore också utan tvekan en gärd av rättvisa att snarast införa icke behovsprövade grundbidrag för elever i folkhögskolor, lantmanna-, lantushålls- och yrkesskolor till de belopp studielånenämnden föreslagit.

Till sist vill jag rikta en hemställan till ecklesiastikministern att ej beräkna anslag till den försöksverksamhet, som pågår eller skall påbörjas enligt riksdagens beslut, alltför knappt.

Om jag skulle få säga ett par ord

Statsverkspropositionen m. m.

även om ett anslag på en annan huvudtitel, skulle jag vilja uttala tillfredsställelse över att lotterimedelsfonden tillföres ökade medel för utdelning till kulturella ändamål. Hoppas blott att dessa pengar verkligen i största utsträckning skola komma landsbygden till del, såsom enligt min uppfattning avsikten varit under många år. Inte minst är jag på det klara med att teaterrådets anslag för understöd åt turnéer på den rena landsbygden, till småplatser, hittills varit alltför knappt tillmätt.

Herr talman! Med detta ber jag att få instämma i yrkandet om remiss av statsverkspropositionen.

Herr BENGTTSSON: Herr talman! Det är onekligen med en viss längtan man tänker på remissdebatterna för 15—20 år sedan. Vi hade då tillfälle att följa debatter som huvudsakligen rörde sig om vårt lands inre angelägenheter. Som en följd av de senaste årens utrikespolitiska utveckling har diskussionen om möjligheterna att bevara frihet och fred kommit att mycket starkt sätta sin prägel på debatterna. Så är också förhållandet i år. Diktaturernas fanatism, avsaknad av respekt för människovärdet och ringa hänsyn till humanitära synpunkter medföra att de handla från helt andra utgångspunkter än de demokratiska länderna. Medan kommunismen hänsynslöst spekulerar i tänkta motståndares fredliga avsikter, stå demokratierna tvekan och tillgripa strid endast i yttersta nödfall. Detta skapar en osäkerhets känsla som tvingar oss att alltid vara på vår vakt och beredda att försvara vårt land. Det är glädjande att kunna konstatera att svenska folket i fråga om det yttre försvaret är i stort sett enigt.

Det är emellertid lika betydelsefullt att landets inre försvarsberedskap är god. Vi måste ha ett jordbruk som kan förse oss med livsmedel, och hela vårt näringsliv måste kunna prestera sitt yttersta och anpassas för eventuellt försvaret.

Det är betydelsefullt med de åtgärder

jag nämnt nu, men en förutsättning är också den anda som råder inom landet, och då framträder lösandet av de inrikespolitiska problemen lika betydelsefullt som någonsin tidigare. Vår strävan bör bli att ordna det så, att alla känna samhörighet med det samhälle vi leva i. Människor, som känna sig orättvist behandlade eller missgynnade på något sätt, falla lätt offer för agitation, och de kunna lättare förmås att deltaga i desperata aktioner. Sverige har emellertid nått ett gott stycke på väg när det gäller att skapa samhörighetskänsla mellan landets innevånare. Vi ha jämnat ut klassmotsättningarna först och främst genom ett demokratiskt styrelseskick men också genom inkomstutjämnande åtgärder såsom progressiv beskattning och socialpolitisk lagstiftning.

Under flera år ha vi nu haft förhållanden som visserligen ha varit besvärliga i många avseenden men som dock inte medfört några oväntade eller oberäkneliga kastningar i ekonomiskt avseende. Regeringen har emellertid nu givit sin anslutning — eller i varje fall sitt medgivande — till en »engångsinflation», eller, som man väl hellre vill kalla det, »engångsförskjutning av priser och löner», och dess verkningar äro märkbara dagligen. Visserligen stiga lönerna, men samtidigt också priserna, och många äro de, som nu anse att det varit bättre att ha bibehållit den tidigare stabiliseringspolitiken. En och annan kanske till och med tänker på Shakespeares kända ord: »Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kränka blekhet över». Man har stirrat för mycket på lönestegringarna och inte tänkt på de konsekvenser som följa i form av höjda priser o. d. Denna engångseftergift medför en fara som alla och inte minst regeringen böra nogsamt observera. Samhällsgrupper, som ha mäktiga fackorganisationer till sitt förfogande, förmå säkerligen att hävda sin ställning, men hur går det med de andra, som inte ha dessa organisationer och som framför allt inte kunna sätta makt bakom sina krav?

Regeringens mening om hur denna en-

Statsverkspropositionen m. m.

gångsinflation kommer att utveckla sig är kanske ännu inte så mycket klarlagd. Det har inte meddelats mycket om huruvida det skall ske någon jämn höjning för olika grupper eller det samtidigt skall inträffa förskjutningar olika grupper emellan.

Det är ingen tacksam uppgift att tala om socialpolitik i dagens ekonomiska läge, men det förefaller mig behövt att gentemot den väldiga kören av dem, som säga: »Vi ha fått för litet, vi måste ha mera», någon röst höjes för dem som dock ha fått den minsta kompensationen. Det är säkerligen många som i det tysta få taga emot engångsförskjutningens nackdelar men som inte i någon nämnvärd grad komma att få njuta av dess eventuella fördelar.

I dessa sparsamhetens tider har femte huvudtiteln ökat med 116 miljoner kronor, och det är troligt att besparingar kunnat göras på vissa poster. Trots detta måste man säga att en del poster äro ytterligt knappt tilltagna. Barnbidragen höjdes under förra året med 30 kronor som en kompensation för de borttagna ortsavdragen vid kommunalbeskattningen. Man får dock beakta att höjningen med 30 kronor endast motsvarar en kompensation för de gamla ortsavdragen och inte på något sätt överensstämmer med de nu beslutade ortsavdragen. Barnfamiljerna höra till de grupper som komma att drabbas hårt av prisstegringarna. Indextillägg på barnbidragen är ett rimligt krav, om man nu skall nöja sig med ett sådant minimum.

Det finns emellertid flera grupper som inte ha mäktiga organisationer till sitt stöd. Jag tänker närmast på folkpensionärerna. Det var en tid, då man från olika håll med en viss stolthet sade, att nu får folkpensionären 1 000 kronor och äkta makar få 1 600 kronor om året. Man tillade att detta dock inte var tillräckligt. Hur är det i dag? Hur mycket får folkpensionären för sina 1 000 kronor? Säkerligen betydligt mindre än för tre år sedan. Alltså i realiteten en sänkning av folkpensionen. Det är riktigt att folkpensionärerna få sitt indextillägg med tio procent, och detta anses

väl som full kompensation. Men är det så? En beräkning, utförd av statstjänstemännens organisation, uppskattar stegringen av levnadskostnaderna till sjutton a aderton procent sedan 1947. Tar man dessutom hänsyn till de kvalitetsförsämringar, som enligt vissa beräkningar förekommit, blir stegringen ännu större. Man kan också visa att det är svårt att spara någonting på folkpensionärernas budget. Poster som nöjen och njutningsmedel utgöra en mycket ringa del av utgifterna, medan nödvändighetsvarorna upptaga en så dominerande del av utgifterna, att folkpensionären får mycket svårt att spara.

Man kan dessutom fråga: Hur många grupper är det som ha nöjt sig med kompensation endast för indexhöjningen? I regel har man utöver denna kompensation krävt tio, femton eller tjugoprocent lönehöjning. Men folkpensionärerna ha ingen mäktig fackorganisation, och de kunna inte strejka. De kunna bara undra, varför de skulle bli offer för denna »engångsförskjutning».

Det finns flera exempel. I dag ha vi fått en proposition om förbättring av familjebidragen för värnpliktiga, men hur var det tidigare på den punkten? Sedan år 1941 ha dessa bidrag inte höjts med mer än ca tio procent. Man kan inte säga att det har varit skäligt att hålla detta bidrag på så låg nivå.

Det är lätt att framföra önskemål, men det är självfallet att regeringen på sådana svarar: »Var skola vi ta pengarna?» Enligt min uppfattning är det inte meningen att oppositionen skall skriva under på allt vad regeringen föreslår, men jag medger att skyldighet föreligger att medverka till sparsamhet. Nu råder det ju alltid delade meningar om på vilken punkt man skall spara. Jag anser då principiellt att man i första hand bör spara på utgifterna för bekvämlighet eller rentav lyx.

Som exempel vill jag nämna söndagsbrevbärningen och öppethållandet av postanstalterna på söndagarna. Detta bör man kunna slopa. Det vore befogat inte endast ur sparsamhetssynpunkt, utan även ur den synpunkten, att vi måste

Statsverkspropositionen m. m.

ta upp striden mot jäktet, som hotar att förstöra såväl vår fysiska som psykiska hälsa. Jag anser det skulle vara synnerligen lämpligt att som ett led i kampen mot jäktet draga in söndagsbrevbäringen. Dessutom skriver direktör Tage Wärn i sitt förslag följande: »Sammanlagt skulle sålunda, om öppethållandet av postanstalterna och postutbäringen å sön- och helgdagar slopades, en besparing av omkring 5 milj. kr. stå att vinna. Några allvarigare olägenheter för allmänheten synas knappast kunna befaras följa av ett slopande av posttjänsten på sön- och helgdagar. Veterligen förekommer icke heller i andra länder posttjänst på söndarna.» När vi dessutom därigenom kunna spara 5 miljoner kronor finns det så mycket större anledning att dra in denna söndagsbrevbäring.

Flera exempel kunna nämnas, men jag nöjer mig med att till sist, herr talman, principiellt deklarera att man bör inte spara genom att minska socialförmåner. Statens sparande måste läggas på grupper som utan större olägenheter kunna bära det. Det är ett önskemål både då det gäller att eventuellt ta ställning till de Wärnska förslagen och vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Herr NORLING: Herr talman! De ljusa förhoppningar och den blå himmel, som utlovades under förra årets valrörelse, ha nu mörknat betydligt. Medaljen av den klarade krisen visade på baksidan en fördjupad kris, och illusionen om en höjd levnadsstandard har brutit. Vid uppdelningen av den förr så populära kakan, som skulle delas så rättvist mellan företagare, stat och anställda, har det visat sig, att företagare och stat i nämnd ordning huggit för sig de största och bästa bitarna, medan löntagarna fått småbitarna, som blivit över.

Produktionen har i år ökat med 60 % jämfört med tiden före kriget, och varje arbetare producerar nu genomsnittligt 25 % fler varor än år 1938, och med utgångspunkt från år 1935 producerar industriarbetaren nu dubbelt så mycket

varor som vid denna tidpunkt. Att arbetarna härvid ej erhållit sin andel av produktionsökningen, är obestridligt. Den eftersläpning av penninglönen och den reallönesänkning, som lönestoppet innebar, ha inte återhämtats. Riksdagens beslut, att löntagarna efter krigets slut skulle få kompensation för den reallöneminskning man fick under kriget, blev ett oinfriat löfte. I stället kan konstateras motsatsen. Sålunda fingo skogsarbetarna enligt socialstyrelsen en genomsnittlig förtjänstminskning med 5 % under vintern 1949/50, jämfört med föregående vinterperiod. Landsorganisationens ordförande, herr Strand, har också i denna kammare förra året påvisat, att enligt en av landsorganisationen gjord utredning bortåt en halv miljon medlemmar ej fått del av någon löneökning under den senaste perioden av lönestoppet.

När därför regeringen under förra årets ekonomiska debatter utlovade fria lönerörelser, fanns det löntagare, som uppfattade detta som ett löfte från regeringens sida, att löntagarna nu skulle kunna återhämta eftersläpningen av lönerna samt att reallöneläget skulle förbättras. Efter att i dag ha hört finansministerns anförande och läst den föreliggande statsverkspropositionen finner man att så inte alls var meningen. Finansministern har nämligen i sitt anförande framhållit, att förutsättningar för viss standardhöjning torde ha funnits men att fackföreningarna varit så lojala mot regeringen, att avtalsförhandlingarna i huvudsak kommit att bestå i en anpassning av lönerna till den kommande levnadskostnadsstegringen.

Samtidigt förebedar också finansministern ett nytt lönestopp, när han säger, att den anpassning av löner och priser, som nu sker, skulle få karaktären av en engångsförskjutning. Regeringens lönepolitik syftar således även i fortsättningen till att trots den stora produktionsstegringen någon reallöneökning ej kommer att ske, utan i stället komma produktionsmedlens ägare att på nytt berikas.

Att regeringens linje i lönepolitiken

Statsverkspropositionen m. m.

följes, framgår, såsom jag nyss nämnde, av vad finansministern sagt, nämligen att de redan träffade avtalen i genomsnitt innebära en förhöjning av de nu utgående lönerna med endast mellan 8 och 10 %, d. v. s. den procentuella ökningen, som beräknas efter årets prisstegringar. Då emellertid en skärpt marginalskatt samt i regel höjda kommunal-skatter utgå under året och penning-löneökningen således kommer att understiga prisstegringen och skattehöjningen, komma löntagarna att få emotse en ytterligare försämring av sin levnads-standard. Ehuru staten inte direkt kan påverka penninglönerna, som fastställas genom överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter, är staten dock den makt som avgör reallönens sjunkande eller stigande värde genom pris- och skattepolitiken.

I arbetarrörelsens efterkrigsprogram heter det, att prisstegringar skola förhindras, och som ett led i detta skulle produktionen göras mera effektiv samt monopolvinsterna bortskäras. Att produktionen stegrats, har jag redan omnämnt, men bortskärandet av monopolvinsterna tycks nu vara bortglömt. I stället har regeringen medverkat till höjda företagervinster; enbart vinstökningen genom devalveringen har givit kapitalisterna en mervinst, som av finansministern uppskattats till 400 å 500 miljoner kronor om året. Tydligt är att denna summa är för lågt beräknad, och troligt är att det rör sig om belopp, som äro dubbelt så höga som de av finansministern omnämnade.

Den våldsamma exportprisstegringen har också i hög grad påverkat vinstökningen, särskilt inom gruv-, trä-, pappers- och metallindustrien. Som exempel kan framhållas, att då 87 % av pappersmassan exporteras till utlandet och priserna år 1950 med 100—150 % överstego 1949 års priser, måste detta medföra enorma vinstökningar för massaindustrien. I senaste numret av »Från departement och nämnder» har priskontrollnämndens vice ordförande, hovrättsrådet Dahlén, gjort en översikt över prisutvecklingen på skogsprodukter un-

der kriget och efterkrigstiden. Denna undersökning visar, att exempelvis sulfatmassa stigit i pris med 269 % sedan förkrigstiden. En liknande prisstegring har ägt rum även när det gäller andra massaprodukter. För sågat virke har priset tredubblats under samma tid. Enbart på trä- och massaprodukter ha uppkommit mervinster, som närma sig miljarden kronor per år. Att det utgår exportavgifter på dessa produkter, har i detta sammanhang mindre betydelse, då 80 % av avgifterna återbetalas vid senare tillfälle.

Om regeringen i stället använde dessa väldiga extravinster för att förhindra de kraftigt ökade importpriserna att slå igenom i detaljhandeln, skulle betydande prisstegringar kunna undvikas. I stället har regeringen valt vägen att förränta dessa mervinster för att sedan överlämna dem åt företagarna. Aftonbladet för den 13 december uttrycker också sin stora glädje över regeringens ekonomiska politik. Man läser där bl. a. följande: »Aktieägarna har verkligen haft all anledning glädja sig åt utvecklingen under 1950 och kan av allt att döma med ljusa förhoppningar möta det nya året. Under hela året har aktiemarknaden varit fast och livlig... Kursläget ligger vid årets slut vid den högsta nivån under året och sedan lång tid tillbaka, och fortfarande inger läget hopp om en fortsatt fast tendens. Nu återstår att invänta bolagens vinstresultat och de utdelningsbelopp, som kommer att beslutas. I de flesta fall kan säkert påräknas höjda utdelningar.»

Lika stor är inte belåtenheten bland löntagarna, när de se, att pengarna i avlöningsspåsen räcka till allt mindre och mindre av förnödenheter, då dessa oupphörligt stiga i pris. De prisstegringar, som nu genomföras, äro de kraftigaste sedan 1940 och 1941, och genom regeringens och statens prispolitik få de minst bärkraftiga de största bördorna. Den breda massan får vidkännas prisstegringar och skatteskärpning, medan kapitalets ägare erhålla stora vinstökningar samt statlig hjälp att konservera de alltför höga extravinsterna.

Statsverkspropositionen m. m.

De kraftiga prisstegringarna träffa just den del av löntagarens budget, som rymmer de största utgifterna, nämligen till mat, kläder och hyra. Genom slopandet av subventionerna till jordbruket ha alla jordbruksprodukter avsevärt stigit i pris. Klädkontot i hemmets budget ökar oavbrutet på grund av de höjda priserna på kläder och skor. Enligt »Manufakturisten» kommer således priset på ylleväv att stiga under ett år räknat med 55 %, och enligt »Finanstidningen» kommer priset på praktiskt taget alla beklädnadsartiklar att höjas med 7,5—20 %. Därtill kommer den 50-procentiga höjningen av priset på skodon.

Alla dessa stora prisstegringar komma i första hand att drabba de ekonomiskt svaga i samhället, de fattiga och de barnrika familjerna. Skulle dessa stora prisstegringar ha kunnat förhindras genom statligt ingripande? Jag tror att den frågan kan besvaras med ja. Hade de miljarder, som nu inhöstas av kapitalisterna i form av devalveringsvinster, infrusna vinstmedel och konjunkturutmärkelser, använts för att förhindra prisstegringen, hade prisstegringen inom detaljhandeln kunnat undvikas. Hade därtill en effektiv priskon-

troll funnits med befogenhet att hålla priserna nere, hade säkerligen utsikter för en standardhöjning nu förelegat.

Prisstegringen är således en medvetet planlagd aktion med syfte att på den fattiga breda massan överflytta hela den börda, som prisstegringen innebär. I medvetande om att en standard- och reallönesänkning inte är motiverad av bristande ekonomiska tillgångar komma kommunisterna att mana till kamp för bevarande av och en höjning av levnadsstandarden.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 10.55 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Statsverkspropositionen m. m. (forts.).

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr DOMÖ: Herr talman! Alldeles nyss trodde jag att jag med tanke på det ringa antalet närvarande i plenisalen skulle kunna börja med att säga »Herr talman!, oss emellan», men jag ser nu att jag får utesluta »oss emellan» och börja på sedvanligt sätt med »Herr talman!»

Man kan ju aldrig undgå att med intresse läsa dagspressen efter den första remissdebattdagen. Jag måste säga att man får ett ganska egendomligt intryck av hur remissdebatten i många avseenden uppfattas av pressen. En tidning söker t. ex. i sina kommentarer få fram en bild av riksdagens överläggningar genom att karakterisera remissdebatten såsom »parlamentarisk idyll». Det är sant att vi inte begagna stora ord utan söka forma vår kritik och våra framförda uppfattningar så, att de inte i onödan stöta andra. Men bakom denna, jag tillåter mig att säga försynthet ligger just nu en särskild förklaring, nämligen den allvarsstämning som — på grund av världsläget — präglar våra överläggningar. Det är nog inte så, att skiljaktheterna i uppfattningarna ha blivit så mycket mindre, då man nu söker komma fram till gemensamma handlingslinjer genom att ta och ge skäl och samla sig om det som i nuvarande läge är det väsentliga. Det kanske av majoritetspressen anses partitaktiskt lämpligt att söka framställa läget som om det vore en »parlamentarisk idyll», men ack så överklig den bilden är. Det råder säkerligen här i riksdagen mycket delade me-

ningar bl. a. om budgeten och statsverkspropositionen i allmänhet.

Det sades i går bl. a. av finansministern att det i nuvarande läge inte är lätt att säga, hur det kommer att gå med en del förhållanden, vilka inkomster som komma att inflyta och vilka utgifter som komma att krävas, utan att det här främst gäller att se till att det hela fungerar och går i lås så bra som möjligt. Jag tillåter mig att karakterisera budgetförslaget i mångt och mycket som en promemoria. Promemorior äro ju numera en mycket använd form vid planeringen och såsom akter vid den fortsatta behandlingen av även mycket viktiga ting. Jag tycker att det i många avseenden är en mycket bra form, och har därför ingenting att invända mot att budgeten kan få betraktas som en arbetspromemoria. Men i denna promemoria finns det många om och men. De finnas där redan nu, och helt säkert komma många ytterligare om och men att komma fram under behandlingen.

På en punkt vill jag särskilt understryka det »om» som finns, nämligen i fråga om vår råvaruförsörjning. På den hänger ju så gott som helt hur en del av vår produktion skall gestalta sig. Klaras inte anskaffningssvårigheterna, blir det störningar, och mycket svåra situationer kunna uppkomma. Vi ha under de senaste dagarna erfarit vad bara ett tillfälligt avbrott i tillförseln av vissa bränslen betyder.

Vi hämta i mycket hög grad våra stora exportinkomster från försäljning av virke och massa. Inte minst på det området finns det för dagen anledning till oro över hur man skall kunna få fram de råvaror som behövas för att vi i önskvärd omfattning skola kunna upprätthålla exporten av färdiga trävaror och massa. Våra lager av både virke och massa äro tömda. Forcerad export och en viss ganska betydande svårighet att

Statsverkspropositionen m. m.

anskaffa arbetskraft ha lett till detta läge. Härtill komma nu svårigheterna på grund av väderleken med den myckna snön, som för närvarande i många delar av landet har satt stopp för nästan allt arbete i skogarna. Bara de gångna veckornas stopp i skogarna kommer säkerligen att i hög grad inverka på tillgången av råvaror för våra trä- och massaindustrier.

Vad gäller massavedtillgången kan jag vidare inte undgå att nämna den enligt min mening mycket okloka inköspolitik som förädlingsföretagen bedrev under hösten 1949. Denna inköspolitik framkallade i följd en allmän likgiltighet för att hugga massaved, och det är nu inte möjligt ens med hjälp av mycket förhöjda priser att på en gång åter rycka upp avverkningen.

Jag nämnde nyss att arbetskraftsbristen inom skogsbruket är svår. Därmed är jag, herr talman, inne på ett nyckelproblem för närvarande, vilket kanske inte väckt tillräcklig uppmärksamhet, nämligen den fortgående flykten från arbetet i skogarna och på landsbygden till storindustrier och sysselsättningar i allmänhet i de stora samhällena och städerna. Vi äro på landsbygden sedan gammalt vana vid att se hurusom bussarna på morgnarna komma och hämta folket som bor där för att trevligt och behagligt och med högtalarna påkopplade vid färden genom byarna transportera arbetarna till vad de helt naturligt kunna tycka vara ett behagligare arbete att syssla med än vad de förut ha varit vana vid. Det kan hända att bonden-skogsägaren — det är ofta den kombinationen — på vintern ser detta med ett visst jämnmod, ty man har vant sig vid denna ordning. De mindre industriföretag, som finnas även ute i den egentliga landsorten och som kanske ha nedlagt mycket intresse och gjort stora uppoffringar för att åstadkomma trevliga egnahemssamhällen för sina anställda, torde emellertid se ganska ogillande på den värning av arbetskraft som nu sker ute i bygderna från många storindustriers sida. Vad som här pågår har, herr talman, natur-

ligtvis sin förklaring. Jag vill heller inte klandra någon part, men jag vill peka på detta såsom ett problem som statsmakterna icke få undvika att ta upp till dryftande. Vi måste nämligen också beakta denna omständighet när det gäller att bedöma utsikterna för att t. ex. få fram erforderliga råvaror ur våra skogar för att kunna åstadkomma den beräknade trävaru- och massaexporten.

En av orsakerna till denna, jag tillåter mig säga flykt från lands- och skogsbygden, är de nytillkomna krångliga bestämmelserna för byggnadsverksamheten på landsbygden. Statsmakterna ha utfärdat en mängd bestämmelser och inkopplat ett flertal olika myndigheter med var sin intressesfär för att söka åstadkomma bättre hygieniska förhållanden på landsbygden, t. ex. genom ordnande av avloppsfrågan. Bestämmelser ha bl. a. utfärdats om att avstyckningar inte få äga rum förrän de sanitära anläggningarna äro planerade och helst också utförda. Genom tillkomsten av denna mångfald nya bestämmelser har det emellertid uppstått en hämning i den naturliga byggnadsutveckling som annars skulle ha skett på de mindre orterna. Vi ha alla nytta av om man med hjälp av dessa bestämmelser kan åstadkomma bättre förhållanden ute i bygderna; man skall ju söka få till stånd gemensamhetsanläggningar av olika slag och öka trivsamheten. På grund av det sätt, varpå dessa bestämmelser i praktiken ha tillämpats, har det emellertid ofta blivit så, att det bästa har blivit det godas fiende. Man vågar mångenstädes ute i landet helt enkelt inte ta itu med någonting i fråga om nybildning av fastigheter eller nybebyggelse, ty osäkerheten är för stor i fråga om tillämpningen av byggnads- och anläggningsbestämmelserna. Detta leder till att det blir ideliga uppskov med bostadsbyggandet på landsbygden, vilket i sin tur har återverkningar på människornas vilja att stanna kvar på landet och på arbetskraftstillgången där.

När det gäller exempelvis virkesavverkningarna skulle man vidare kunna tänka sig den möjligheten, att man för

Statsverkspropositionen m. m.

att få till stånd intresse för ökade avverkningar skulle kunna medge att beskattningen av skogslikvider under vissa förhållanden finga fördelas på flera år. Det är ju ofta så inom skogsskötseln, att flera årstillväxter avverkas på en gång. Under nuvarande förhållanden vore det önskligt att söka få till stånd ökad, ja, forcerad avverkning av timmer och massaved. Bonden-skogsägaren måste emellertid vara ganska ointresserad av att forcera sina avverkningar just nu, ty då får han sin inkomst under ett år höjd med likviden för flera års tillväxter. På grund av progressionen i gällande skattesatser får han därigenom en skatt som blir så hög, att den avhåller honom från att avverka i den utsträckning som han eljest skulle ha kunnat göra. Jag har redan tidigare försökt att göra vissa framtötar i denna fråga. Man har sagt att det vore önskvärt att få till stånd en ändring härvidlag, men att det är många hinder i vägen, varför man för närvarande icke kan göra något. Jag skall emellertid försöka att i annan form återkomma till riksdagen med denna sak. Jag har nu bara i detta sammanhang velat fästa uppmärksamheten på ett ganska betänkligt hinder för åstadkommande av den virkesförsäljning till utlandet som vi i år behöva ha till stånd.

Under nuvarande förhållanden borde regeringen i mångt och mycket kunna uppmjuka sin uppfattning att vår ekonomiska politik nödvändigtvis måste bedrivas efter vissa, jag tillåter mig att säga extrema regleringslinjer. I vissa avseenden kan man också i regeringens politik konstatera en anpassning efter omständigheterna. När man går igenom statsverkspropositionen, kan man dock inte undgå att finna, att regeringen alltså i ganska stor utsträckning tycks vara bunden vid gamla doktriner.

Finansministern franhåller bl. a. att man framför allt genom en aktiv finanspolitik skall bidra till att skapa samhällsekonomisk balans. Jag ger honom rätt i att en aktiv finanspolitik därvidlag har stor betydelse. Jag har i stort sett intet att invända mot hans allmänna uppfattning, att vi nu måste söka åstad-

komma en stramhet på penningmarknaden. Men när finansministern resonerar om hur samhällsekonomin skall kunna stabiliseras, är det påfallande att han hyser åtskillig motvilja mot automatiskt verkande penningpolitiska medel. Han omnämner knappast dessa medel, och i den mån han gör det sker det helt flyktigt. Ibland verkar finansministern rätt frigjord från gamla doktriner, men ganska ofta återgår han till att rida på de gamla socialistiska käpphästarna.

I går sade finansministern att han ville ha rörlig ränta, men det är väl fråga om han inte just nu är i färd med att spika fast räntan igen. Bakom åtgärden att låta postsparbanken tillhandahålla inteckningslån till lägre ränta än vad de statsgaranterade hypoteksinstitutionerna kunna göra, att riksbanken i betydande utsträckning köper nya hypoteksobligationer eller att obligationsstöd äger rum via Kreditbanken ligga väl medvetna operationselement. Det gäller, såvitt jag förstår, att från regeringens sida via riksbanken söka komma ifrån dessa låns påverkan på räntemarknaden, eller med andra ord att söka hindra räntemarknadens anpassning efter den nuvarande tillgången på pengar. Jag är ense med finansministern om att man icke kan avstå från marknadsoperationer. Det är ju en viktig del i den aktiva penningpolitik som jag förmenar måste föras. Men om man vill undgå den risk, som de obligatoriska obligationsköpen tidigare utgjorde, får man nog inte i stor omfattning låta operationerna ske så, att det är riksbanken som genom tillhandahållande av medel påverkar marknaden på det sätt som de av mig nyss omnämnda åtgärderna göra.

Det verkar ganska egendomligt, att samtidigt som man säger sig söka åstadkomma en penningstramhet åstadkommer man genom sådana operationer motsatsen till åtstramning, nämligen att genom riksbanken nya medel komma ut i marknaden. Det är naturligtvis nödvändigt att vid vissa tillfällen — jag tänker närmast på tiderna omkring skatteuppbörden — taga de högsta topparna via en växeltransaktion mellan riks-

Statsverkspropositionen m. m.

gäldskontoret och riksbanken, ty annars skulle man kanske behöva ligga med för stor penningtillgång i riksgäldskontoret. Men omfattningen av dessa växeltransaktioner mellan riksgäldskontoret och riksbanken måste nog vara som man med ett allmogeuttryck i västra Sverige säger »ringa liten», ty en stor portion sådana transaktioner motverkar helt det syfte som man måste ha, nämligen att hålla en allmän stramhet på penningmarknaden.

Medan jag är inne på dessa ting skall jag även tillåta mig att dra fram det sätt varpå diskontoförhöjningen ägde rum förra hösten. Staten gick ut på marknaden med ett lån, och det ansågs med rätta böra ge ett gott resultat. Det var inte särskilt goda villkor, men försäkringsbolag och andra företag sökte åstadkomma så god teckning som möjligt genom att över huvud taget teckna så mycket som deras resurser tillåto. De till och med ansträngde sig ganska ordentligt för att komma upp i den siffra, 200 miljoner, som det var fråga om. Vad hände sedan? Jo, jag tror att blott tre eller fyra dagar efter det att detta lån hade emitterats till $3\frac{3}{4}$ procent höjdes diskontot med en halv procent av riksbanken, signalerande en räntenivå som låg högre än den räntesats, till vilken staten hade lyckats placera lånet. Jag är övertygad om att ett dylikt förfarande icke befrämjar en sund och naturligt statlig upplåning.

Det är alltid farligt att skapa slagord. Även om dessa skapas i bästa avsikt, ha de en tendens att utveckla sig till — ja, just till slagord, som binda handlingsfriheten och bli ett hinder för en kall och nykter eftertanke. Vi ha nu i ett halvt decennium sysslat med den s. k. fulla sysselsättningens problem. Varje talare och debattör har använt uttrycket »full sysselsättning», och numera fortsätter man att nyttja det av bara farten. Detta har lett till ett vanetänkande, som sannerligen icke befördrar hälsa och välbstånd. Ej heller förhindrar det något tillfälle till synd.

Vi ha inte haft full utan överfull sysselsättning. Den överfulla sysselsättning-

en har skapat ineffektivitet på vissa utsatta punkter, åstadkommit flaskhalsar i produktionen, omställningssvårigheter och uppehållande av en produktion, vars ekonomiska berättigande kan diskuteras. Den överfulla sysselsättningen, herr talman, är för närvarande ett ständigt hot mot penningvärdet och därmed mot sparandet i samhället.

Jag understryker att jag klart skiljer mellan full och överfull sysselsättning. I den enklare agitationen utmålar man gärna var och en som fritt och öppet vill diskutera de problem, som skapas av den överfulla sysselsättningen, som en anhängare av arbetslöshet. Detta utomordentligt förenklade resonemang kan naturligtvis ha sina partitaktiska fördelar, men det bidrar varken till klarhet eller till att skapa förutsättningar för ett samförstånd kring en vettig ekonomisk politik. Jag minns mycket väl när man från socialdemokratiskt håll betecknade var och en som förklarade sig vara anhängare till en rörlig ränta som en person som ville utnyttja arbetslöshet och hyreshöjningar som hjälpmedel i den ekonomiska politiken. Man band hela diskussionen och stirrade sig blind på en doktrin som icke har någon motsvarighet i verkligheten. När riksbanken — alltför sent — mjukade upp sin bundna räntepolitik, glömde man fullkomligt bort sina tidigare profetior. Man förfor ungefär som majoritetspartiet i hyresfrågan. Åren 1948, 1949 och 1950 varnade man från detta partis sida med stora bokstäver för de fruktansvärda resultaten av hyrornas anpassning, även av en successiv anpassning, till den verklighet i vilken vi leva. Nu finner jag i nationalbudgeten på s. 95 följande allmänna uttalande: »Verkan på den allmänna levnadskostnadsnivån av en hyreshöjning får dock ej överdrivas.»

Jag betraktar arbetslöshet som den största olycka en människa kan råka ut för och den värsta prövning ett samhälle kan utsättas för. Det måste vara en primär uppgift för den ekonomiska politiken att undanröja arbetslöshetsrisker, att skapa beredskap mot dem och att ordna det så, att de som trots detta

Statsverkspropositionen m. m.

drabbas av arbetslöshet bli skyddade till sin utkomst och standard. Jag tänker här t. ex. på att det genom en plötslig avspärrning av vår tillförsel utifrån av viktiga råvaror kan inträda en störning på den svenska arbetsmarknaden. Det finns faktiskt i våra dagars samhälle ständigt detta latent hot att människorna på grund av oförutsedda omständigheter kunna bli utsatta för arbetslöshet. Om jag således framhåller att man i gör-ligaste mån måste söka säkra sig mot arbetslöshet, innebär detta icke att jag utan vidare kan acceptera den överfulla sysselsättningen. Man bör i stället enligt min uppfattning sträva mot en hög och jämn sysselsättning och inte minst mot en effektiv sådan. Effektivitetssynpunkten måste faktiskt tillmätas större betydelse än vad man har gjort hitintills. Det är angeläget att alla människor ha arbete, men det är också väsentligt att arbetskraften inriktas på framställning av de varor som människorna framför allt behöva. Jag tror inte att man kan åstadkomma en effektiv sysselsättning med hjälp av regleringar och statsdirigering. Det kan man bara genom en väl balanserad och fri ekonomi med en ständigt vaksam inbördes konkurrens. I själva verket är det avgörande skälet för den fria ekonomin kravet på effektivitet i sysselsättningen. Vi ha sett många exempel på tvångshushållningens följder ur denna synpunkt. Icke minst pris-kontrollen har på åtskilliga områden skapat ineffektivitet i sysselsättningen och eftersläpning i rationaliseringen.

Det skulle naturligtvis vara orimligt att påstå att en ökning av antalet stats-tjänstemän betyder en mindre effektiv användning av arbetskraften. Jag och alla som något känna till statsförvaltningen veta att där utföres ett utomordentligt gott arbete och att den över-väldigande majoriteten av dessa allmän-hetens tjänare gör en insats, som är både effektiv och samhällsnyttig. Å and-ra sidan måste det klart sägas ifrån, att det finns en gräns som icke får överskridas — en gräns för det antal män-niskor som skola sysselsättas med att övervaka och kontrollera medborgarna

och med att administrera. Även samhäl-let kan bli överorganiserat. Enligt riks-räkenskapsverket har från år 1944 till 1949 antalet anställda i den allmänna ci-vilförvaltningen stigit med nära 42 pro-cent. I arbete av detta slag sysselsättas för närvarande nära 64 000 tjänstemän. Jag har hela tiden räknat bara med tjänstemännen och dem som utföra vad man kan kalla för statligt administra-tivt arbete, och jag har alltså bortsett från försvaret, affärsverken och samtliga arbetare inom dessa områden. Vis-sa tecken tyda på att det icke minst är fråga om en ansvällning av den centra-la administrationen, under det att de tjänstemän, som direkt stå allmänheten till tjänst, icke ökats i tillnärmelsevis samma grad. Härtill kommer sedan ök-ningen av antalet kommunala tjänste-män, där en enorm ansvällning för när-varande äger rum — delvis som en följd av kommunsammanslagningarna, men också som en mycket allmänt tendens. Det är uppenbart att vi här stå inför ett stort problem. Vi ha brist på arbets-kraft, särskilt på kvalificerad arbets-kraft. Att i ett sådant läge bara låta ad-ministrationen svälla är orimligt.

Jag skulle vilja ta upp en fråga, som delvis var före i går och som gäller sparandet, men jag skall i den inskrän-ka mig till några allmänna reflexioner.

Vi äro alla på det klara med att vi måste ändra uppfattning i fråga om be-hovet och förmånen av att kunna spa-ra. Som det nu är ernås inte det er-forderliga sparandet. Huvudskälet för att sparandet minskar är den bristande tilltron till penningvärdet, eller kanske rättare sagt till dem som ha att bestä-ma om och bevara penningvärdet. Det är säkerligen den avgörande faktorn, när det gäller att åstadkomma bättre förhållanden, att förtroende finns till statsmakternas förmåga att bevara penningvärdet. Omfattningen av det fri-villiga sparandet blir en mätare på det förtroende, regeringens deklarationer och regeringens ekonomiska politik väcka ibland människorna. Jag slutar detta avsnitt med att säga, att riksdagen måste vara beredd att omedelbart

vidtaga praktiskt verk samma åtgärder när det gäller sparfrämjandet. Men till praktiska och betydelsefulla åtgärder i denna riktning vågar jag inte räkna lotterier för att befrämja sparande.

I finansplanen, som jag ger omdömet att vara redig och klar, koncentrerad och lättfattlig även för oss lekmän, säger finansministern på s. 13, att vi stå inför en oundviklig anpassning uppåt av vår svenska prisnivå och att denna förskjutning måste ses mot bakgrunden av det internationella prisläget. Detta är en obestridd sanning, men det är inte hela sanningen. Bakgrunden är också den förda regeringspolitiken under de drygt fem år som den nuvarande regeringen suttit. Bara den stora fellspekulationen hösten 1949 gör dagssituationen värre än den behövt vara med en mera realistisk och försiktig politik. Jag förmodar att regeringen är i samma situation som alla vi andra, när vi ha vidtagit åtgärder, som måste korrigeras. Vi få lära av misstagen, och på detta område finns åtskilligt att lära även för regeringen. Jag skulle tro att regeringen själv inte känner sig särskilt stolt över resultatet av sin ekonomiska politik — trots fanfaren i höstas att krisen var klarad.

Det var i går ett mycket intressant anförande, som hölls av herr Wigforss. Han målade läget så som det roade honom att måla, men han kunde inte undgå att konstatera, att det var förenat med vissa vanskligheter och att budgeten fått en sådan omfattning att den var ganska svärbemästrad. Han ångrade ingenting, sade han. Jag säger ingenting om denna hans självbekännelse, men han hade ett uttalande, där han framför allt ville lägga ansvaret — det behöver alltså läggas ett ansvar — på oppositionen, som hade varit med om allt som gjorts. Vi ha tvistat så mycket om detta, herr talman, så att det tjänar ingenting till att tala mer därom, men det måste väl ändå bli ett slut på talet, att det är regeringen som åstadkommit allt det goda och bra — som kanske kostat allt för mycket pengar — men att de andra inte velat vara med om det.

Statsverkspropositionen m. m.

Det var i herr Wigforss' anförande i går ytterligare ett uttalande, som jag ett ögonblick skall uppehålla mig vid. Han sade att man väl inte bör låta bli att söka fullfölja de små insatser till planhushållning som ägt rum här i landet —, man skall söka planera på bästa möjliga sätt så att utgifter och inkomster gå ihop och skaffa sig en översikt över läget. Ja, det är så typiskt för herr Wigforss, att när han gör en sådan frågeställning, blir alltid motståndarens uppfattning utmålade på ett sådant sätt, att det blir ytterst lätt att sedan komma med en vederläggning. Vårt motstånd mot planhushållningen hänför sig till begreppet planhushållning i den mening som innefattas i en stel, statlig dirigering av de olika ekonomiska faktorerna i samhället. Vi äro alls inte mot en god ekonomisk planering, en sådan tillhör den fria ekonomiens mest elementära faktorer.

Jag har varit inne, herr talman, på en del betraktelser, som kanske kunna sägas utgöra tecken på pessimism. Jag vill inte att de skola uppfattas så. Jag tycker inte att grämlse och förlamande gruff tjäna någonting till i den nuvarande situationen. Mina randanmärkningar och min kritik ha syftat till att bringa uppmärksamheten på åtskilliga viktiga ting. Jag vill understryka att det nu gäller att handla som situationen kräver, att framför allt se framåt och söka enas så gott det går, för att vara starka i det läge som en svår världssituation har försatt oss i, särskilt under de sista vekkorna.

Statsrådet Sköld har ett intressant och positivt uttalande i finansplanen på s. 17, där han säger sig tro det vara möjligt att komma fram till en hög grad av samförstånd i den ekonomiska politiken. Jag hälsar uttalandet med glädje, och jag tror att det är ett konstaterande av faktum. I början av samma mening talar finansministern om att man inte skall begagna arbetslöshet som ekonomiskt-politiskt remedium. Jag har här nyss sökt klargöra hur jag och, som jag vet, väldigt många av företrädarna för de grupper, som stå utanför regerings-

Statsverkspropositionen m. m.

majoriteten, se på arbetslösheten. Det finns ingen principell olikhet, när det gäller att åstadkomma åtgärder, som säkra arbete för Sveriges folk. Meningarna kunna visserligen gå hårt i sär, när det gäller att bedöma den överfulla sysselsättningen och vilka åtgärder som där skola kunna vidtagas, men vi hoppas att åtskilligt skall kunna komma fram av den utredning, som finansministern talar om, och det finns ingenting i denna fråga, som skiljer oss till den grad, att vi inte skulle kunna komma fram till ganska planmässiga gemensamma ansträngningar för att få stabilisering i vår samhällsekonomi. Jag tror alltså inte att det på detta område skall föreligga sådana skillnader i uppfattningar, att vi inte i nuvarande läge skola kunna ena oss i gemensamt arbete. Men det kräves givetvis god vilja och anpassning från alla håll, även från regeringens sida, och alltså därifrån inte blott inbjudande till följe efter regeringens hitillsvarande ekonomiska sicksacklinje.

Herr talman! I nuvarande läge anser jag den stora uppgiften vara att öka vårt lands motståndskraft mot påfrestningar av olika slag. Vi måste stärka vår militära beredskap. Vi måste göra oss mera oberoende av plötsliga svängningar i varuförsörjningsmöjligheterna, och vi måste skapa en ekonomisk beredskap i vidare bemärkelse. Det är varken möjligt eller önskvärt att försöka avskära våra förbindelser med utlandet eller vårt samband med den ekonomiska världssituationen. Vi hänga ihop med utvecklingen ute i världen och måste så göra. Vad det gäller är att skapa förutsättningarna för icke blott politisk handelsfrihet utan också ekonomisk handelsfrihet, och därom måste vi, herr talman, alla söka samla oss.

Herr PETRÉN: Herr talman! Det har icke varit avsikten för min del att gå in på de utrikespolitiska frågorna. Nu vill jag emellertid göra det med anledning av herr Wigforss anförande i går.

Vår utrikesledning står inför ett viktigt avgörande vid besvarandet av USA:s

hänvändelse. Det är mycket betydelsefullt att kunna gå till slutprövning i denna fråga utan att på förhand ha bundit upp ståndpunkterna. Detta är så mycket viktigare som in i det sista nya momentet kunna tillstöta. Herr Wigforss har här med visst eftertryck deklarerat sin uppfattning. Jag tror att det kanske hade varit mera välbetänkt att nu ej göra så kategoriska uttalanden. Det är lämpligare att vänta härmed tills en klarare överblick vunnits över läget och reaktionerna i andra länder. Det Wigforsska resonemanget kan jag inte följa. Det faktiska förhållandet är, att som motståndare till FN-trupperna och som angripare i Korea står Kina. Att man i en resolution i FN skall kunna gå förbi dessa faktiska förhållanden, har jag svårt att tänka mig. Det bör vara möjligt att uppnå ett ställningstagande utan att därmed binda upp sanktionsfrågan. Herr Wigforss anser, att ett utpekande av Kina som angripare innebär ett första steg in i ovissheten. Jag tror att man har anledning att överväga, om icke just den Wigforsska rekommendationen i ännu högre grad innebär ett steg ut i det ovissa.

Hans excellens utrikesministerns anförande innehåller inga preciseringar av ståndpunkten till USA:s hänvändelse, och det framgår att frågan är föremål för prövning och överläggning med hänsyn till de skiftande situationerna. Den förhoppningen må uttryckas att frågan skall finna en lösning i enighetens tecken.

Med största intresse lyssnade jag i går också till herr Andréns och herr Sänders anföranden och vill instämma i de allmänna synpunkter, som där gävos.

Vid gårdagens plenum talades om de gångna årens ekonomiska politik, och herr Wigforss gav ett visst försvar, eller kanske jag hellre skulle säga en ursäkt för att hans parti genom valrörelsen drev satsen, att »krisen var klarad». Det motiverades med att som bakgrund ställa upp de tidigare årens politiska debatter, där oppositionen mera pessimistiskt målade utvecklingen eller, som det sades, svartmålade den. Jag tror dock att

Statsverkspropositionen m. m.

oppositionens uppfattning var den mera realistiska. Krisen var icke klarad. Prisstegringen var uppdämd genom subventioner. Det var för lösa dammar, som i längden icke kunde hålla tillbaka priset. Valutareserven var vidare bara en bråkdel av vad den var i början av den tidsperiod, som herr Wigforss talade om. Läget var ansträngt. Det har säkert inte varit lätt att få ett utgångsläge, där man kan vinna förståelse för åtgärder att stoppa en ny kris, när man i samma andedrag talar om hur väl allt är bestämt. Det var nog inte lätt för regeringen att i tid kunna ta till de penningpolitiska medlen för att med deras hjälp begränsa krisen. Jag tror vidare att den uppfattning, som nu råder på många håll bland löntagarna, att det för nästa år finnes ett utrymme för en allmän standardhöjning och att denna förverkligas i och med årets lönerörelse, är i viss mån en reminiscens från höstens valrörelse och slagordet »vi klarade krisen». Den fria lönerörelsen i år var en absolut nödvändighet. Det är bara synd att många nu gå ifrån förhandlingsbordet med den uppfattningen — som jag tror att många ute i landet också ha — att man har fått en standardförbättring. Även om det skulle finnas ett visst utrymme, kan det inte räcka till över hela linjen.

Enligt nationalbudgeten finns ett utrymme av 350 miljoner kronor för konsumtionsökning. Det är en summa, som knappast mer än motsvarar den automatiska löneglidning som man har haft och som man har att vänta även under nästa år, en löneglidning, som ingalunda jämnt fördelar sig på olika grupper. Tron att man skall kunna nå en allmän standardförbättring är enligt min mening en utopi, särskilt med tanke på den brist på viktiga nyckelråvaror, som nu uppträtt ute i världen, och även med tanke på att vi kunna komma i ett läge, då det behövs en ytterligare stärkning av beredskapen.

En bidragande orsak till förväntningarna på en allmän standardhöjning är också den övertro, som många ha till en rigoröst utbyggd priskontroll. Man

har nog anledning att se upp med priskontrollen. Om inte priskontrollen handhas med tillräcklig smidighet, kan det bli rubbningar, och det kan t. o. m. bli brist på vissa varor och en förskjutning över till andra och dyrare kvalitéer. En priskontroll kan icke undvaras i dagens läge. Den behövs för att motverka spekulativa krafter.

De nya direktiv, som regeringen utfärdat den 12 januari, kunna emellertid icke anses tillfredsställande ur näringslivets synpunkt. Jag vill inte nu närmare utveckla mina synpunkter härpå; det kommer att bli tillfälle till det senare, och jag kan också hänvisa till vårens debatt. Vad jag här vill ta upp, är tillvägagångssättet vid utfärdandet av direktiven. Varför ha inte direktiven framlagts för riksdagen? När samma kritik kom fram i våras, gjorde finansministern uttalanden, som gävo vid handen, att det skulle ske denna gång. Det har inte skett. Vi veta att det råder ganska väsentliga motsättningar i uppfattningarna om hur direktiven skola vara.

Det är nu icke bara så att direktiven inte förelagts riksdagen, utan faststället av direktiven har icke heller föregåtts av någon utredning av den art, som man hade anledning att vänta. Den s. k. Haganderkommittén, som sysslade med priskontrollfrågor, avgav sitt betänkande i början av förra året. Kommittén var enig om att det behövdes en översyn och utredning rörande nya direktiv efter lönestoppets hävande vid årsskiftet. De nya direktiven gingo visserligen ut på remiss, men såsom herr Nordenson påtalade här i går blev remisstiden orimligt kort, från den 18 december till den 8 januari. De sista remissyttrandena kommo in till departementet den 10 januari, och den 12 kom konseljbeslutet. Det förefaller mig som om det på dessa få dagar måste ha varit en mycket stor svårighet för departementet att ta upp näringslivets synpunkter till allsidig prövning, vilket naturligtvis är ett absolut krav från näringslivets sida. Jag är tacksam om statsrådet och chefen för finansdepartementet skulle vilja lämna en förklaring till des-

Statsverkspropositionen m. m.

sa förhållanden, och då närmast varför direktiven icke denna gång kunnat underställas riksdagen.

I statsverkspropositionen har framhållits — och det underströks också i går av herr Wigforss — hur svår-
bemästrade de problem äro, som äro förknippade med den fulla sysselsättningen. Ja, nog står det fullt klart, att dessa problem icke ha behärskats, och det är allt skäl att studera förhållandena kring den fulla sysselsättningen. Herr Wigforss passade på att understryka att när det gäller att bemästra svårigheterna kring den fulla sysselsättningen, får man inte överge vägen att med skatter påverka den ekonomiska balansen. Innebär detta att man vid full sysselsättning mer eller mindre jämt skall ha en överbalansering av budgeten, så är det en slutsats som jag inte kan vara med om. Ett stöd för överbalansering av den nuvarande krisbudgeten får inte betraktas som ett stöd för en mer eller mindre konstant överbalansering av budgeten. Vårt skattetryck är för högt, och vi måste som en målsättning ha skattesänkningar.

Budgeten utmärker sig i många avseenden på ett förtjänstfullt sätt för sparsamhet, men det är ännu många frågor som stå oklara. Förslaget om investeringsskatt har ännu icke framlagts. Det är också svårt att i dag överblicka, vilka olika åtgärder som måste sättas in vid fortsatta inflationstendenser, som kunna lagra sig ovanpå dem vi redan ha. Det är nog inte så enkelt, att man kan beteckna dagens situation som en engångsinflation, som kan stoppas vid en viss punkt. Det är nödvändigt att gå vidare i sparsamhetens tecken. När det gäller produktionens utveckling finns det många ovissa moment för framtiden. Vårt försörjningsläge är inte så gott som det borde vara i fråga om nyckelråvaror, och detta har inte bara samband med knappheten på dessa varor ute på världsmarknaden, utan också med att tillgången på valuta i tidigare skeden omöjliggjort upphandling i den utsträckning som eljest varit önskvärd.

Förra året togs i riksdagen initiativ

till en utredning av vår bränsleförsörjning i syfte att få en samordning på detta område till stånd och få fram förslag till åtgärder för att förbättra den inhemska bränslesituationen. Handelsministern har låtit verkställa en snabbutredning, och jag hoppas att resultatet därav snabbt kommer att leda till åtgärder för ett bättre utnyttjande av våra inhemska bränsletillgångar.

Det finns ett annat osäkerhetsmoment, som en del av industrierna stött på. Det hänför sig till den nya arbetarskyddslagen och hur den kommer att tolkas. Här bryter sig önskemålet att hålla nere nattarbetet mot nödvändigheten av att begränsa investeringarna. Jag är den förste att vilja konstatera, att nattarbetet är en mindre önskvärd arbetsform och att allt vad som rimligen kan göras också bör göras för att hålla detta nere. Industrien ligger nu på många håll och väntar på besked hur lagen kommer att tolkas. Det är svårt att få klara anvisningar från arbetarskyddsstyrelsen. Den ena månaden går efter den andra, och den 1 juli träder lagen i kraft. Det är en stor osäkerhet. Investeringar måste ju planläggas i god tid. Det går inte att dröja för länge med besked och upplysningar, och jag vill rikta socialministerens uppmärksamhet på dessa förhållanden.

Det är också mycket viktigt i dagens ekonomiska läge, att lagen tolkas med all smidighet. Jag tror för min del att man har anledning att på vissa punkter överväga en omarbetning av lagen. Man kan redan nu säga, att i det ekonomiska läge, som vi ha för närvarande, kommer den att bli svår att tillämpa.

Mycket i det ekonomiska läget är i dag oklart och kommer att vara avhängigt av den utrikespolitiska utvecklingen. Vi ha nog anledning att vara inställda på att större oppoffringar kunna bli nödvändiga i framtiden.

Herr ESKILSSON: Herr talman! Under den gångna julhelgen inträffade åter en del oroligheter i våra fängelser, som satte ny fart i diskussionen om fång-

Statsverkspropositionen m. m.

vårdens utformning. Uppe i Härnösand ägde allvarliga kravaller rum med hot till livet mot vaktpersonalen, och från Västeråsfängelset rymde åtta av de intagna annandag jul. Vi hade sålunda ett färskt åskådningsmaterial framför oss, när vi samlades i riksdagen förra veckan och som vanligt på första sammanträdesdagen fingo justitieombudsmannens ämbetsberättelse på vårt bord. Förutom de vanliga redogörelserna innehåller berättelsen i år en fullig utredning om tillståndet vid landets fängvårdsanstalter, tillkommen främst med anledning av det ökade antalet klagomål som framställts rörande dessa anstalter. Det var i sanning en beklämmande läsning, över vilken man med rätta kunde sätta mottot »vilja men inte kunna».

Man gjorde osökt den reflexionen, att vi även på detta område fattat principbeslut om nya reformer utan att se till att de praktiska förutsättningarna för reformernas förverkligande funnits. Det är en hård dom när det i slutet av den mycket läsvärda skildringen sammanfattningsvis säges, att »lagstiftarnas strävan efter högsta möjliga humanitet inom kriminalvården ofta i praktiken resulterat i raka motsatsen — i en uppenbar inhumanitet för att icke rent av säga grymhet mot de i fängvårdsanstalterna intagna».

Frågan om fängvården och rättsväsendet i vårt land är naturligtvis ett mycket stort problem, som kanske egentligen inte hör till dagens överläggningsämne. Det var med mycket stor tvekan, som jag beslöt att säga några ord därom vid årets remissdebatt, ty jag har i min dagliga gärning aldrig haft tillfälle att direkt syssla med hithörande problem. Jag är lekman rätt och slätt, men även en lekman gör sig ovillkorligen en del frågor inför den uppkomna situationen.

Brottsligheten i vårt land har ökat i oroväckande grad under senare år. Det är inte bara antalet brott som väcker oro utan även förbrytelsernas allt svårare karaktär. Tidvis kan man inte öppna en tidning utan att få läsa om upprörande våldsdåd mot människoliv och egendom. Respekten för andras liv och

egendom har suddats ut på ett betänkligt sätt. Delvis är väl detta resultatet av utvecklingen ute i världen. Det kanske inte är så underligt, om hänsynen till medmänniskorna minskats hos en generation, som växt upp under två världskrig. Delvis är råheten säkerligen uppamrad av den likgiltighet för liv och egendom, som t. ex. återspeglar sig i detektivromaner och veckotidningsnoveller, i filmen och varför inte i tidningarnas tecknade serier, där mord och allsköns raffel höra till ordningen för dagen. Delvis stimuleras väl brottsligheten därav att samhällets reaktion mot förbrytaren inte är tillräckligt effektiv. I storstäderna har polisväsendet inte byggts ut på långt när i samma takt som städerna växt. Därigenom har t. ex. möjligheten att få en stöld beivrad tillräckligt snabbt minskats, varmed också följer minskade risker för upptäckt. Många gånger är varken straffets storlek eller karaktär ägnad att i tillräcklig grad avskräcka från brottsliga handlingar. Den nästan överseende inställning, som myndigheterna ha gentemot s. k. billånare, alltså personer som stjäla bilar, verkar inte tillräckligt avskräckande på vederbörande. Jag tror att det krävs betydligt större fasthet från samhällets sida gentemot den som bryter mot samhällets lagar än som nu många gånger är fallet. Annars kan lätt allmänhetens inställning till rättsväsendet och fängvården slå över i krav på betydligt strängare bestraffningsformer, sådana som man nu ofta får höra folk tala om på tåg och spårvagnar, vid diskussioner och i tidningarnas insändarspalter. Vår ungdom behöver fasta normer i sin fostran, både i hem och skola. Den måste lära sig att lyda givna föreskrifter och inte bara göra det som faller den in. Jag minns ett yttrande av en gammal gumma i min hembygd en gång, när dessa frågor kommo på tal, en gammal representant för en tid, som nu gått i graven. Det är väl inte underligt, att ungdomen nu för tiden är som den är, sade den gamla gumman, när man inte längre får läsa Luthers lilla katekes och tio Guds bud i skolorna. Nå, det må nu vara som det

Statsverkspropositionen m. m.

kan med Luthers katekes, men auktoritet och något fast att hålla sig till skadar inte en ung människa.

Den direkta anledningen till att jag begärt ordet i dagens remissdebatt är emellertid ett förslag, som väckt mycket stor uppmärksamhet i min hembygd och sammanhänger med frågan om fångvårdens organisation. Dagarna före jul framlade fångvårdsstyrelsen ett förslag till nytt ungdomsfängelse för svårbehandlade brottslingar, och i statsverkspropositionen förebådar justitieministern proposition därom senare under riksdagen. Denna anstalt skall förläggas till kronoegendomen Tuna invid Roxen, ungefär en mil utanför Linköping. Därmed skulle alltså Östergötland utöver Skenäs på Vikbolandet få ytterligare en anstalt av detta slag, en förmån som motiagits med mycket blandade känslor av ortsbefolkningen. I en ortstidning har det nästan dagligen, sedan förslaget blev bekant, förekommit insändare från allmänheten, där hela projektet blir utsatt för en mycket omild kritik.

Den nya anstalten, som föreslås få namnet Røxtuna, skall bli en sluten anstalt för svårbehandlade ungdomsbrottslingar. Den är beräknad för 65 interner, som delas upp i smågrupper om 7—9 pojkar i vardera, varje grupp förlagd till ett särskilt hus. Ett par av dessa avdelningar skola bli isoleringsavdelningar inom inhägnat område, de övriga grupper skall vårdformen växla från mera sluten form till en helt öppen avdelning. Till anstalten skola höra tre olika verkstadslokaler: en byggnadsverkstad, en mekanisk verkstad och en motorverkstad. Dessutom skall det finnas skolkaler, gymnastik- och motionshall, idrottsplats och anordningar för förströelser och fritidssysselsättning. Man beräknar, att pojkarna i varje förläggning skola kunna föra ett mera hemliknande liv tillsammans med vårdarna, så att anstaltskaraktären försvinner i möjligaste mån.

Nåväl, om behovet av denna anstalt råder ingen oenighet. Anmärkningarna mot det nuvarande systemet ha varit grava, och riksdagen anslöt sig i fjol till

det uppgjorda programmet för fångvårdens organisation. Men man får inte förvåna sig över ortsbefolkningens undran och misstänksamhet gentemot förslaget, ty allmänhetens erfarenhet från andra liknande anstalter utgör ingen reklam för denna vårdform. När utredningen framhåller, att anstalten måste ligga nära en stad med tanke på personalens önskemål och bekvämlighet, är detta givetvis en sak att ta med i beräkningen. Men man undrar i orten, om inte de lockelser, som en stad av Linköpings storlek måste utöva på de internerade ungdomarna, också äro en faktor att räkna med, och om inte detta borde motivera förläggning på längre håll från staden. Bara ett par kilometer från den tänkta platsen ligger ett stort sommarstugeområde, som heter Ekängen, dit linköpingsborna söka sig ut om sommaren. När sommarstugorna där stå obebodda under långa tider av året, kan frestelsen naturligtvis bli stark för de internerade att använda dem för otillåtna utflykter. Och bara en halvmil från Røxtuna går rikshuvudvägen Linköping—Norrköping med dess livliga trafik och möjlighet till liftning. Någonstans måste emellertid anstalten ligga, och om utredningen trots de framförda betänkligheterna, som naturligtvis måste ha varit kända, ansett fördelarna överväga nackdelarna, så får väl ortsbefolkningen finna sig däri. Ett oeftergivligt krav kunna dock de kringboende med fog ställa, nämligen att deras krav på trygghet och säkerhet blir tillgodosett. Här skall ett svårbehandlat klientel förvaras och vårdas. Då måste också säkerhetsanordningarna vid anstalten bli så betryggande, att de laglydiga grannarnas egendom och trivsel icke äventyras.

När man läser betänkandet om Røxtuna, är det en del detaljer, som förefalla både verklighetsfrämmande och betänkliga. För att infoga de unga brottslingarna i ett normalt samhälls- och familjeliv beräknar man, att intresserade personer i grannsamhällena skola ta sig an var sin skyddsling från anstalten. Internerna skola också komma med i bygdens föreningsliv och därigenom få

Statsverkspropositionen m. m.

goda impulser från denna verksamhet. Ja, allt detta är nog vackert tänkt och planerat, men det är väl föga troligt, att det blir mer än en vacker tanke. Befolkningen kring liknande anstalter brukar minsann inte vara så road av anstalterna och deras elever. Det har ju till och med förekommit, att man velat organisera särskilda skyddskårer till ortsbefolkningens skydd mot rymlingar och skadegörare. Och även om det skulle lyckas att nå kontakt mellan internerna och t. ex. bygdens ungdomsföreningar, så riskerar man ju alltid att den gamla visan upprepas: det blir de sämre elementen som ge impulser till de bättre och inte tvärtom.

Det är emellertid de ekonomiska beräkningarna kring detta stora projekt, som väcka den största betänksamheten. Anläggningskostnaden och utrustningen av anstalten ha beräknats stiga till nära 7 miljoner kronor, vilket betyder en kostnad av mer än 100 000 kronor för varje intagen pojke. Och för de 65 internerna beräknas en personal på 55 personer, vilket bland annat gör, att även den årliga kostnaden måste bli mycket hög. En tidning har beräknat årskostnaden till minst 15 000 kronor för varje internerad. Skall det inte vara möjligt att bygga enklare och billigare än vad dessa beräkningar ge vid handen? Ha vi verkligen råd att lägga ned så stora summor på detta område, samtidigt som vi måste spara och vända på slanten, när det gäller andra områden, t. ex. när det gäller att bygga skolor av olika slag för vår normala, sunda ungdom? Inom folkskolan och läroverken brottas man överallt med lokalsvårigheter, vilket bland annat medför, att antalet elever i varje klass måste ökas, till förfång för undervisningens kvalitet. Men på Røxtuna beräknar man 37 lärare och vårdare för undervisningen och tillsynen av 65 elever, d. v. s. ungefär 2 elever per tillsyningsman. Vi ha arbetat i över 15 år på att få bygga en ny lantmannaskola i Östergötland, i denna viktiga jordbruksbygd, som inte har någon tidsenlig skola på detta område. Lands-tinget har köpt en gård för saken för

flera år sedan och anslagit nödvändiga pengar, men för detta ändamål har staten varken pengar till statsbidrag eller utrymme i byggnadskvoten. Så kan man dra fram det ena exemplet efter det andra, och då är det inte underligt, om detta dyrbara företag mottagits med sådan förvåning i den bygd, som närmast beröres därav.

När riksdagen i fjol fattade principbeslut om fångvårdens organisation, uttalade statsrådet Zetterberg i propositionen, att »det är nödvändigt, att organisationen så utformas, att anordningarna beträffande byggnader och utrustning icke bli dyrbarare och särskilt att personalen icke blir större än som erfordras för ett förnuftigt tillgodoseende av anstaltspedagogiska krav och säkerhets-synpunkter», och detta uttalande understöks särskilt av statsutskottet. Det är min varma förhoppning, att det skall lyckas för justitieministern att låta dessa sparsamhetens och försiktighetens tankar prägla propositionen om Røxtuna, när den så småningom kommer på riksdagens bord.

Herr WEHTJE: Herr talman! Den föreliggande statsverkspropositionen bär ett omisskännligt tecken av att regeringen håller på att överge planhushållning och regleringar och i stället syftar till en friare ekonomi. Finansministern talar om att man skall söka komma bort från detaljregleringarna och i stället anlita generella finanspolitiska metoder och att man skall anpassa den svenska prisenivån med hänsyn till det faktiska läget. Statsrådet understryker, att i samband med denna anpassning måste åstadkommas en sanering av prisstrukturen från de subventionselement, som där finnas. Statsrådets engångsinflation måste onekligen utgöra en besk medicin för alla dem som i det längsta trott på den beramade skördetiden. Huruvida det liksom för Döbeln blir i morgon sjufalt värre ha opposition och regering olika meningar om, vilket framgått av den tidigare debatten i denna kammare. Jag finner det emellertid märkligt, att hela

Statsverkspropositionen m. m.

den viktiga sektor, som utgöres av bostadsmarknaden, icke alls beröres av finansministern. På flera områden har han onekligen varit djärv nog att vilja se läget sådant det faktiskt är, men när det just gäller bostadsmarknaden verkar det på statsrådet som om där icke funnes några problem, som om han icke såge, hur köerna vid bostadsförmedlingarna växa och hyresfastigheterna sakta förfalla till följd av bristande underhåll.

När det gäller bostadspolitiken har regeringen tydligen i mångt och mycket ännu icke övergivit de fatala punkterna i arbetarrörelsens efterkrigsprogram av år 1944. I dess punkt 4 lägges fram en långt syftande plan för att höja vår bostadsstandard. Redan då existerade det emellertid en bostadsbrist, och i första hand proklamerades, att det gällde att snabbt häva denna brist. Enligt denna plan vore det så mycket mera angeläget att snabbt höja bostadsstandarden som tillväxten i antalet hushåll beräknades avtaga och den köpkraftiga efterfrågan på nya lägenheter efter hand bleve försvagad. Redan år 1944 skulle efterfrågan ha kulminerat, och en successiv försvagning i den spontana efterfrågan på nya lägenheter höll på att inträda. Denna förändring skulle efter hand bli mycket omfattande. Bostadsbristen ansågs icke representera en tillräcklig samsättningsreserv under någon längre tid efter kriget. Förhållandena beräknades härutinnan avsevärt skilja sig från dem, som karakteriserade tiden efter föregående världskrig. Det fanns då ingen annan utväg än att i ökad takt få fram det otillfredsställda bostadsbehovet genom att använda ett utvidgat subventionssystem.

Så talte de socialdemokratiska efterkrigsplanerna, bland andra herrar Myrdal och Wigforss, och efter denna tes har socialdepartementet synbarligen levat. Och vad blev resultatet? Det förefaller som om man hela tiden ansett sig böra förhindra, att efterfrågan på bostäder skulle minska. Man har med andra ord fyllt på efterfrågesidan, lagt dit subventioner, antingen generella såsom räntegarantier och förmånliga kreditbe-

stämmelser eller speciella. Man vidhåller 1939 års hyresnivå för gamla hus men blundar samtidigt totalt för att köerna av bostadssökande successivt ökat och antalet registrerade bostadslösa blivit fler och fler. Den brist, som man redan 1944 ansåg sig kunna konstatera, har oavbrutet stigit och torde ännu icke ha nått kulmen. Att det samtidigt blivit trångt inom investeringssektorn och bostadskvoterna måst reduceras har socialdepartementet för sin del tydligen ej tagit med i räkningen.

Med dessa svårigheter som effektiv bakgrund har man från regeringens sida skyndat sig att genomföra en annan punkt av efterkrigsprogrammet, nämligen bostadsproduktion och bostadsförvaltning i kommunal regi. Skulle man göra bostadsproduktionen till en allmännyttig företelse med kommun eller s. k. allmännyttiga företag såsom huvudintressenter, skulle man få en rätsida på problemerna. Hyresmarknaden skulle saneras och bostadsbristen upphöra. Resultatet har förvisso blivit, att de kommunala och allmännyttiga bostadsföretagen blivit allt fler, men samtidigt ha bostadsköerna tillväxt på ett oroväckande sätt. Även på den punkten har man spruckit, i synnerhet som det klarlagts, att de allmännyttiga och kommunalägda företagen ingalunda bygga billigare än andra företagare.

Med hänsyn till dessa omständigheter synes mig också så mycket mera anmärkningsvärt, att kommunerna samtidigt få uppträda såsom byggare och som den part som realiter fördelar bostadskvoten mellan olika företagargrupper. Det förefaller mig över huvud taget dubiöst, att fördelningen av bostadskvoterna görs på sätt nu sker. Kommunerna avge nämligen förslag till turordningar och uppträda visserligen formellt bara som förslagsställare, och staten fastställer med en eller annan justering det uppgjorda förslaget. Men ingen företagare kan åt sig säkra en plats på turordningslistan. Ej heller torde man med någon framgång kunna anföra besvär över kommuns beslut att uppgöra turordningslista. Den som inte kommit med på

Statsverkspropositionen m. m.

ett förslag är därför stängd. En politiserad kommun kan sålunda praktiskt taget handla hur den vill, endast hämmad av vad som är politiskt gångbart eller ej. En annan ordning borde införas för fördelningen av bostadskvoterna på olika företagargrupper med den av finansministern hävdade fria ekonomien som ledstjärna.

När man från oppositionens sida är efter år påtalat de sorgliga förhållandena på bostadsmarknaden har regeringen icke haft mycket till övers för kritiken. De trognaste av regeringens vapendragare ha knappast ens velat acceptera, att det verkligen föreligger en bostadsbrist. Andra åter söka lugna de bostadssökande med att en avveckling av bostadsbristen bara vore en fråga om ett eller annat år. Ibland har marginalen ökats ut till att avse ett par år, men ständigt skymtar bostadsfrågans definitiva lösning inom en nära framtid.

Oppositionen har emellertid nyligen blivit bönhörd över hövan och återfunnit sina kritiska synpunkter i vissa från kanslihuset utgående aktstycken, nämligen promemoriorna rörande dels begränsning i rätten att hyra bostad, den s. k. enrummarlagen, och ökning av produktionen av smålägenheter, dels besparingsutredningens undersökningar angående bostadssubventionerna. Den förstnämnda promemorian härstammar från det departement, som har det närmaste ansvaret för bostadsmarknaden och som därför borde ha särskilda insikter i dessa problem. Där har man plötsligen upptäckt, att det finns ett stort antal bostadslösa, och en ny giv proklameras. Men frågorna vill man nu lösa genom nya tvångsåtgärder av den redan förut så hårt reglerade bostadsmarknaden. Icke ens bland regeringens anhängare har man emellertid visat sig särskilt entusiastisk för enrummarlagen, som med fängelsestraffs påföljd skulle förhindra de ensamstående att hyra den bostad de själva önska hyra eller vilja betala för. Promemorieförfattaren torde vara glad över den nästan enstämmiga kritik förslaget mött på denna punkt. Därigenom ha nämligen andra uttalan-

den i promemorian kommit i skymundan. Det säges visserligen att »målet för bostadspolitiken anses vara en allmän höjning av utrymmesstandarden, varvid barnfamiljernas problem särskilt beaktats». Nu skall man plötsligen begränsa produktionen av större lägenheter för att i stället öka antalet smålägenheter. Man skulle också »tillfälligtvis» placera familjer, även med barn, i lägenheter om ett rum och kök. Det vill allt till att det politiska parti, som kan kosta på sig ett dylikt uttalande, behärskar riksdagsmajoriteten. I det parti, som jag tillhör, kan man icke godkänna enrumslägenheten som familjebostad. Särskilt när man vet, hur långa övergångsperioder, som bruka bli följden av regeringens improvisationer, är det skrämmande, att de ansvariga myndigheterna ta på problemen så lätt. Att det sedan skorrar illa med det stolta efterkrigsprogrammet, glömmar man tydligt bort. Genom regeringens förvirrade bostadspolitik kommer man till plötsliga tvärvändningar. De siffermässiga beräkningarna i promemorian ha också delvis underkänts av remissinstanserna. Bostadsstyrelsen har bland annat givit kalkylerna ett grundskott. Förtroendet för socialdepartementets expertis har därigenom ytterligare undergrävts. Det är därför att befara, att om man inte gör mera djupgående analyser av det faktiska läget, komma vi antagligen att råka ut för ytterligare obehagliga improvisationer från regeringens sida med betydligt större räckvidd.

Det talas om ett alternativ med en obligatorisk bostadsförmedling. Här skulle man ytterligare få ett formellt krångel till ingen nytta och frågor, som nu kunna ordnas smidigt, skulle vävas in i Byråkrat-Sverige. Redan nu föreligger svårigheter för de bostadssökande att få ett klart besked på en så grundläggande enkel fråga som när deras tur kommer. Hur mycket mer komplicerat blir det inte om alla förändringar på bostadsmarknaden skola officiellt godkännas, kontrolleras och registreras. Just när det gäller ett labilt marknadsläge, är det av vikt att kunna handla omedelbart.

Statsverkspropositionen m. m.

Planhushållarna envisas med att söka övertyga allmänheten om att bara man reglerar och lägger frågorna i det allmännas hand reder det nog upp sig. Hur vore det, om man i stället vågade lita litet mera på de enskilda individerna, ge dem litet större frihet, som det vore naturligt i en demokratisk stat, och avstå från åtgärder som mer och mer bära bismak av den totalitära staten.

I den andra promemorian, som kommer från finansministerns besparingsexpert, talar man om att bostadssubventionernas successiva ökning är synnerligen betänklig ur statsfinansiell synpunkt och föreslår därför avskaffandet av vissa bidrag. Programmet »1939 års hyresnivå» kan enligt herr Skölds expert icke i längden bibehållas. Han understryker också att hyresbetalningsförmågan kraftigt ökat under senare år och den relativa hyresnivån samtidigt sänkts, allt enligt bostadsstyrelsens egna uppgifter. Det vore tacknämligt om regeringen något fördjupade sig i vad de egna experterna ha att anse. När vi inte kunna fortsätta med denna politik att låta alla subventionera alla, förefaller det mig naturligt, att man begränsar subventionerna till de grupper av bostadssökande, som äro i verkligt behov därav. Jag tänker därvid på de barnrika familjerna och åldringarna med små inkomster. För dessa båda kategorier torde ett behov av särskilt stöd föreligga. Vid inkomstprövade subventioner är det emellertid angeläget att inkomstgränsen icke göres så skarp att några få kronors differens kan medföra att vederbörande går miste om samtliga bidrag. En s. k. avtrappning med en glidande skala blir därför nödvändig.

I de nu aktuella diskussionerna i bostadsfrågan har man dess bättre blott undantagsvis skymtat de idéer, som härstammade från en författare i somras rörande bostadsbristen, där man ville utöka bostadsproduktionen på bekostnad av industriens investeringar. Som industriföretagare har jag dagligen bevis för nödvändigheten av att vår svenska industri i tekniskt hänseende följer

med utvecklingen och söker hålla sig i främsta ledet. I den internationella konkurrensen skulle man komma till korta, om icke industrien vore så moderniserad och rationaliserad, mångsidigt utbyggd och på allt sätt på toppen. Det skulle hjälpa föga att i ett konkret fall för en kund förklara, att de sista tekniska rönen har man icke kunnat tillgodose, men att de komma så snart industrien fått nådigt tillstånd till nyan skaffning och modernisering. De kontinuerliga nyinvesteringarna utgöra en livsnerv för varje framåtsträvande industri. Att hoppa över investeringarna för även en nog så kort tid är en kortsynt politik, som företagarna icke kunna stå till svars med.

Det måste också med skärpa betonas, att det just är de industriella framstegen i vårt land som möjliggjort den glädjande standardhöjning vi upplevat under senare år. Industriens framstegstakt och konkurrensförmåga komma det svenska folkhushållet till godo. Ökningen av nationalinkomsten utgör ett vackert bevis härför. Från företagarkåll är man också angelägen att understryka — jag har också vid skilda tillfällen framfört dylika synpunkter i denna kammar — att konkurrens är vår bästa drivfjäder och att en fri ekonomi, där de olika kostnadsmomenten få taga sig fritt uttryck, är företagsamhetens rätta klimat. En ökning av det samlade resultatet av vårt arbete är en grundförutsättning för ett bibehållande av nuvarande standard. En höjd standard beror på möjligheterna av att höja produktionsresultatet.

Vad är då att göra i dagens läge? Från regeringens sida har det uttryckligen klarlagts, att vi dess värre icke inom överskådlig tid kunna bygga oss i kapp bostadsbristen. I de s. k. tätorterna stannade nyproduktionen år 1949 vid knappt 42 000 lägenheter, och byggnadsbudgeten för nästa år omfattar blott 41 000 lägenheter. Vid en årsproduktion på 55 000 lägenheter skulle vi stå på samma fläck som för närvarande. Först vid en årsproduktion på 60 000 lägenheter skulle bostadsbristen kunna elimineras, men

Statsverkspropositionen m. m.

tidigast om sju år. Med nuvarande produktion kommer i stället, som också regeringens talesmän uttryckligen förklarat, försörjningsläget att bli sämre under de närmaste åren.

Jag skulle därför vilja föreslå, att man från regeringens sida verkligen underkastade bostadsförsörjningen i dess helhet en verklig djuplodning, och att man icke längre likt strutsen sticker huvudet i sanden. Justitieministern varslade i en proposition redan för ett år sedan om att han hade för avsikt att inom en »nära framtid» penetrera frågan om möjligheterna att avskaffa hyresregleringen och att detta visserligen vore en invecklad fråga men att förberedande undersökningar i god tid måste vidtagas. Denna förbehållsfulla utredning har man senare ej hört av. Den har nu tidigare i debatten i denna kammare efterlysts, men utan resultat. Jag upprepar därför frågan, om ej justitieministern är beredd att utan ytterligare dröjsmål ta i lag med detta viktiga spörsmål. Jag är ingalunda, och det vill jag särskilt betona, anhängare av tanken på att omedelbart avskaffa hyresregleringen. Något sådant tror jag icke är praktiskt möjligt eller lämpligt. Man får i stället tänka sig t. ex. en successiv frigivning av hyrorna, eller att prisbildningen för en del av nyproduktionen släpps fri. En mängd alternativ erbjuder sig men det är svårlösta frågor. Men jag anser det ofrånkomligt, att man också undersöker efterfrågesidan på bostadsmarknaden. Den fatala felbedömning av läget, som gjordes 1944, bör icke in absurdum drivas därhän, att man icke ser till denna problemets andra sida. Att fortsätta med olika hyresnivåer för gamla hus, 1940-talshus med, alternativt utan, statliga subventioner, 1950-talshus med höjda byggnadskostnader och större räntekostnader, och samtidigt dela in befolkningen i »besuttna» — med lägenheter — och bostadslösa — med blott ett nummer på bostadsförmedlingen — blir alltmör ohållbart. Likaså kan man ej stå till svars med en fortsatt standardhöjning för ett flertal, samtidigt som ett betydande mindretal bostadslösa fått en

katastrofal standardförsämring. En naturlig omflyttning inom en och samma ort försvåras och den emellan olika orter förhindras. Fastighetsbeståndet försämrats påtagligt genom bristande underhåll.

En översyn av hela problemkomplexet är därför nödvändig, ty genom ytterligare statliga regleringar löses icke frågan. Med ett sådant system hamnar man i stället förr eller senare i den totala regleringen, vilket, när det gäller bostadsförsörjningen, innebär en total bostadsransonering, och den kalken skola vi väl hoppas skall gå ifrån oss.

Jag skulle, herr talman, vilja beröra ytterligare några frågor.

Finansministern har i den framlagda budgeten påvisat nödvändigheten av stor återhållsamhet och sparsamhet, och han underströk detta ytterligare i sitt anförande här i kammaren i går.

Det värdefulla arbete, som nedlagts av besparingsutredningen genom direktör Wärn, framhölls också. Likaså uttalades en förväntan om att de av besparingsutredningen framlagda förslagen skulle vinna beaktande också i den fortsatta verksamheten, vid ställningstagandet till olika åtgärder från det allmännas sida och vid avvägningen av medelsanvändningen härför.

Vad jag här skulle vilja efterlysa är vissa principer för avvägningen av anslagen och medelsanvändningen. Vi äro ju alla ense om att produktionens upprätthållande och utveckling höra till de mest angelägna uppgifterna. Men har man följt den linjen i budgeten? Jag har en känsla av att man inte gjort det. Den prioritet, som jag anser att produktionen borde ha, är svår att spåra. I investeringsbudgeten för år 1951 har ingen grupp av byggnads- och anläggningsarbeten jämfört med föregående år nedskurits i så stor utsträckning som industrigruppen. Reduktionen uppgår till omkring 30 procent, och det till trots att det redovisade behovet är av större omfattning än tidigare. Ingen annan grupp har fått vidkännas en reduktion av denna omfattning, eller med mer än omkring 10 procent. Därtill kommer att

Statsverkspropositionen m. m.

ytterligare åtgärder för att begränsa investeringarna avviserats i form av en investeringsskatt. Den kommer ju att verka i samma riktning, alltså på det sättet att investeringsmöjligheterna för näringslivet, för industri, handel och sjöfart bli beskurna. — En fortsatt forskning och motsvarande arbeten för den tekniska utvecklingen äro också mycket angelägna uppgifter för industrien. Även på den punkten har en till synes alltför hård beskärning kommit att vidtagas. Jag hoppas att i den fortsatta behandlingen av anslagsfrågorna produktions verkliga behov bli vederbörligen beaktade.

Till sist, herr talman, ett par ord om de av finansministern omnämnda bestämmelserna om insättning på spärrkonto av en viss del av likviderna för vår export. Avsikten med denna åtgärd har ju varit att man skulle undandra marknaden dessa medel, vilka alltså skulle steriliseras. Förutsättningen för att det skall bli någon effekt av en sådan åtgärd är givetvis att steriliseringen medför ett verkligt undandragande av medlen. Om dessa bara sättas in i riksbanken för dess behov av medel, blir det ju bara en överflyttning av medelsanvändningen från det enskilda näringslivet till staten, och då når man ju ingen effekt därmed. I diskussionen tidigare har det efterlysts, hur en sterilisering verkligen skall genomföras. Den frågan har inte blivit klarlagd. Det är inte gjort något uttalande om den saken nu heller, om det skall ske exempelvis genom en tillfällig nedskärning av sedelutgivningsrätten, om det skall ske genom en makulering av statsobligationer eller på något annat sätt. Det har man aldrig fått några direkta uttalanden om. Jag tror det är angeläget att frågan nu ägnas en mera ingående uppmärksamhet och att man verkligen söker finna en sådan lösning att den åsyftade verkan kan uppnås.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! De anföranden, som hållits här sedan jag sist hade ordet, ge mig inte anled-

ning till någon längre sammanhängande framställning, utan jag inskränker mig till att göra några spridda repliker.

Jag vill då först säga till herr Wehtje, att det alldeles uppenbart är av vikt för produktionens ökning, att industrien kan genomföra rationaliseringar. Det mest tillfredsställande skulle naturligtvis vara, om vi hade kunnat ordna det så att industrien i det fallet hade full frihet. Emellertid stå vi här i ett dilemma. Det bör vara uppenbart för var och en, som försöker tränga in i och förstå den ekonomiska situationen, att det icke är möjligt att på samma gång ha en fri investeringsverksamhet och eftersträva en stabilisering av penningvärdet. Man kan tycka illa om detta, och man kan söka finna utvägar hit och dit, men det kommer att visa sig att allt sådant bottnar i överlighetens värld. Därför måste vi här göra en avvägning, och det kan inte hjälpas att den leder till återhållsamhet i fråga om industriens investeringar.

Den kraftiga reduktionen av investeringsbudgeten ter sig måhända litet hård, men man får ändå se den mot bakgrunden av att en icke så obetydlig expansion tidigare har ägt rum på detta område. Dessutom är det tyvärr så, att under de gångna åren uppförts många industribyggnader, som inte äro fullt bemannade med arbetskraft. Anläggningarna äro helt klara, men produktionskapaciteten kan icke utnyttjas till följd av bristen på arbetskraft. Detta visar att det finns anledning att ta sig en funderare på vad som är möjligt och vad som inte är möjligt härvidlag.

Vad herr Wehtje yttrade om bostadsfrågan föranleder inte någon längre utläggning från min sida, eftersom socialministern kommer att senare under debatten upptaga detta spörsmål till behandling. Jag vill dock säga att det inte alls är som herr Wehtje tror, att jag icke observerat de problem som här föreligga. Herr Wehtje ställde denna fråga till mig mot bakgrunden av vår allmänna strävan att komma bort från detaljregleringar och nå fram till friare former för hushållningen. När jag sett på bostadsfrågan som ett ekonomiskt pro-

Statsverkspropositionen m. m.

blem, har jag blivit övertygad om att det i nuvarande läge inte är möjligt att utan detaljregleringar finna en lösning. Herr Wehtje tycks ha samma uppfattning, ty det framgick av hans anförande att vad han närmast syftade till var att man skall börja tänka över hur det skall bli i framtiden. I dagens läge var emellertid också herr Wehtje anhängare av en detaljreglering åtminstone i viss grad.

Herr Petrén gjorde ett uttalande, som det egentligen är rätt meningslöst att ta upp, nämligen att vi från vår sida hade varit alldeles för optimistiska: vi hade långt i förväg betraktat krisen som klarad. Jag hade i höstas anledning att här i kammaren yttra mig om den saken, och därför skall jag inte nu fördjupa mig i den. Jag måste dock säga, att det skorrar ganska illa i mina öron att höra dessa talesätt från ett parti — ty herr Petrén representerar ju i officiell ställning folkpartiet — som under förra årets vårriksdag och under valrörelsen på eftersommaren framträdde som den mest optimistiska parten av alla och trodde att våra möjligheter och resurser voro större än någon annan vågade räkna med. Nog verkade det under fjolårets vårriksdag som om folkpartiet trodde, att krisen var klarad.

Till herr Domö skulle jag vilja säga, att hans tal om den stora felspekulationen på hösten 1949 inte gör något intryck på mig, ty påståendet framfördes ju endast som ett tomt talesätt. Jag har tidigare här i kammaren talat om beslutet att införa subventioner och medgivit, att det naturligtvis kan finnas skäl som tala för att vad vi då gjorde inte var så lyckligt. Det finns också skäl som tala för den rakt motsatta meningen. Det skulle vara mycket trevligare om herr Domö — i stället för att bara fortsätta att söka hamra in ett påstående, som är absolut oriktigt i den form vari det framfördes — ville närmare utveckla sin mening och söka göra klart för oss på vad sätt han menar att beslutet om subventionerna haft en besvärande inverkan på det ekonomiska läget i vårt land under den följande tiden. Jag tror inte att herr Domö kom-

mer att kunna prestera någonting bindande på den punkten.

Det var också några andra ting i herr Domös anförande, som jag här skulle vilja yttra mig om. Herr Domö framförde det gamla påståendet, att antalet statstjänstemän från år 1944 till år 1949 ökats med 42 procent. Jag vet visserligen att herr Domö har hämtat denna uppgift från ett uttalande av riksräkenskapsverket, men han har inte observerat att verket kommit till detta resultat därigenom att man under den nämnda tidsperioden tagit med nya grupper i statistiken, d. v. s. kategorier som även tidigare voro statsanställda men som icke räknades in i statistiken. Jag tror att herr Domö får sätta sig ned och räkna fram nya siffror med hänsyn till detta. Utan varje tvekan skall han då komma till en högst väsentligt korrigerad siffra. Det är inte rekommenderande att så kritiklöst slunga ut ett påstående, som inte bygger på verklighetens grund.

Herr Domö anförde att vi inte få till stånd de avverkningar i skogarna, som vi i nu rådande läge borde ha, därför att skatteprogressionen verkar avskräckande. Det ligger enligt min uppfattning en viss sanning i att mindre skogsägare, som ha det så ställt att det kanske skulle vara lämpligast att samla avverkningarna och göra dem på en gång med vissa längre uppehåll, kunna känna det smärtsamt att göra vad som skulle te sig som det klokaste, därför att deras skatteprogression då tillfälligtvis springer starkt i höjden. Jag vill i det avseendet bara säga, att det är min avsikt att till detta års riksdag söka avlämna ett förslag, som i detta avseende ger möjligheter till korrigeringar i sådana fall där det verkligen blir några mycket flagranta skattehöjningar. Ett förslag kommer alltså att framläggas, och det kan därför vara lämpligt att diskutera denna sak litet närmare i det sammanhanget.

Herr Domö hade också en liten utläggning om riksbankens diskontohöjning. Han satte den i samband med ett statslån, som emitterades något tidigare, och kritiserade hårt den politik som därvid följts. I detta avseende vill jag

Statsverkspropositionen m. m.

bara säga, att jag inte tar något ansvar för att detta lån kom ut eller för den form lånet hade. Det är inte jag som där har det avgörande inflytandet, utan det blir väl lämpligt att upptaga denna diskussion när bankoutskottet har granskat riksgäldskontorets och riksbankens handlingssätt under det gångna året. För min del tror jag emellertid, att när fakta i målet på det sättet blivit framförda, kommer det att finnas anledning att modifiera den mycket bestämda ståndpunkt, som herr Domö nu har intagit i denna fråga.

Herr Domö anser också att det skär sig i min inställning till finanspolitiken, ty hur aktiv jag än vill vara, har jag, som herr Domö sade, motvilja mot automatiskt verkande penningpolitiska medel. Jag skulle vilja fråga herr Domö, varför han använder ett så långt och tungt uttryck som »automatiskt verkande penningpolitiska medel». Det skall väl mycket lätt kunna omskrivas med ordet ränta. Herr Domö menar väl att jag har motvilja mot att använda räntan såsom ett primärt medel inom penningpolitiken. Jag har tidigare i denna kammaruttalat min mening om räntans roll i detta sammanhang, och jag har ingen anledning att modifiera den ståndpunkt jag intagit. Om herr Domö nu är av en annan uppfattning än jag på den punkten, vore det tacknämligt att få veta hur herr Domö menar att räntan skall användas inom penningpolitiken.

Till sist vill jag svara på herr Domös fråga, om det är finansministerns avsikt att låsa fast räntan på nytt. Mitt svar är nej.

Herr PETRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår mycket väl att det kanske inte är så roligt att nu bli påmind om uttalanden under valrörelsen, men jag vill gärna begagna tillfället att säga att det inte är jag som tagit upp denna sak i debatten. Det var herr Wigforss som i går gick in på ämnet, och då jag inte delade hans uppfattning ansåg jag mig böra säga min mening. Det är kanske också för övrigt av en viss be-

tydelse att erinra om dessa frågor, eftersom slagordet »Vi klarade krisen» har gett upphov till stämningar och uppfattningar, vilkas spår och verkningar man alltså kan skönja på sätt jag skildrat i mitt anförande.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjorde vissa jämförelser mellan det egna partiets uttalanden i valrörelsen och folkpartiets förslag under vårriksdagen. Jag tror att de jämförelserna halta en hel del — det var ju rätt mycket som hände under mellantiden. Jag förstår att finansministern syftar på folkpartiets skatteförslag i våras, och jag skall därför kanske erinra om en synpunkt i det sammanhanget, nämligen att vi ha den uppfattningen då det gäller de direkta skatterna, där skattetrycket är för högt, att skattesänkningar i vissa avseenden verka stimulerande på produktivitet och arbetsvilja. Den saken är också någonting att tänka på.

Herr DOMÖ (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara till herr finansministern säga, att åtminstone formellt avvika inte våra ståndpunkter om rörlig ränta från varandra efter de deklarationer finansministern gjort i går och senast i dag. Vad jag med mitt yttrande ville framhäva var emellertid — det skedde kanske innan finansministern kommit in i kammaren — att i finansplanen talas mycket om nödvändigheten av finanspolitiken såsom medel för att nå balans, under det att där talas mycket litet om penningpolitiska medel.

De åtgärder, som synas mig tala för att man nu återigen strävar efter att »spika» räntan, hänföra sig till den utlåningspolitik, som för ögonblicket bedrivs av postsparbanken, och den stödpolitik i fråga om obligationer, som tillämpas av såväl riksbanken som Kreditbanken. Det är klart att marknadsoperationer måste till, och jag var även inne på den saken. Frågan är vilken omfattning dessa operationer skola ha. Men om man i någon större utsträckning vill genomföra kapitaloperationer i den betydelse jag nyss pekade på, blir ju resultatet att

Statsverkspropositionen m. m.

man får en affär mellan riksgäldskontoret och riksbanken och många gånger en ökning av sedelstocken, när man inte skulle behöva det.

Vad beträffar antalet statstjänstemän använde jag riksräkenskapsverkets siffra. Kanhända det ligger en felkälla i denna siffra, något som ju alltid kan inträffa. Den nämnda siffran bör i alla fall kunna illustrera den starka allmänna stegring av antalet tjänstemän, som dock är en synnerligen välbekant företeelse.

Jag tackar för löftet om en proposition med syfte att eliminera svårigheterna vid inkomsttaxering i samband med skogsavverkning. Såvitt jag kunde fatta av finansministerns uttalande kommer hans förslag icke att ha så stor räckvidd som skulle behövas, men till det problemet få vi ju tillfälle att återkomma.

Fru LINDSTRÖM: Den nådiga lunta, som nu är föremålet för vår remissdebatt, har i år lika mycket Korea som kanslihuset till bakgrund. Oron för att detta avlägsna Korea för andra gången i sin historia skall ge upphov till ett stormaktskrig med risk för spridning även till Europa, har gjort vår försvarsbudget fetare, men bantat ner de övriga huvudtitlarna så långt det gått. Besparingssträvandena, prishöjningarna, upprustningen av hela vårt folkhushåll äro föranledda av ett utrikespolitiskt läge, som djupt oroar oss.

Det är alltså naturligt att utrikespolitiken tränger sig fram i denna remissdebatt, även om man haft intrycket att oppositionen i går medvetet ansträngde sig för att tränga tillbaka den och att kammardebatten gått som katten kring het gröt. Den väldiga pressdiskussion om Sveriges hållning till FN, till USA och till Kina, som pågått sedan veckor tillbaka, har dock framkallat vissa dyningar i denna kammares och i medkammarrens debatt — och det vore för övrigt underligt annars.

Några av mina värderade kolleger ur den svenska FN-delegationen ha redan

med sin sakkunskap från Lake Success som underlag — med Lake Success i öronen, som Rickard Sandler uttryckte det här i går — gjort vissa bedömanden av den kritiska utrikespolitiska situation vi befinna oss i. Därvid har talats åtskilligt om den amerikanska opinionen och hur den skulle kunna tänkas reagera i ena eller andra läget för det fall att Sverige uppför sig så eller så. Både herr Sandler och herr Andrén, som tidigare haft ordet i denna debatt, äro senare hemkomna från Lake Success än jag och ha följaktligen färskare erfarenheter av den skiftande USA-opinionen att komma med.

Jag skall för min del nöja mig med att här ge några glimtar av den svenska opinionen, hemmaopinionen, som vi ju på Helgeandsholmen skola representera och til syvende og sist ta den närmaste hänsynen till. Jag gör det därför att jag tror mig om att ha en viss kontakt med denna opinion, som jag möter under en trägen föredragsverksamhet. De sista två åren har jag i sammanslutningar och organisationer inom de svenska folkrörelserna hållit ett 70-tal föredrag om FN-politiken, nästan alltid åtföljda av frågestunder eller diskussioner, därav 11 föredrag sedan den kinesiska aggressionen tog sin början. Mitt intryck av hemmaopinionen om de Asienfrågor, som nu stå i fokus för vårt intresse, är att den ställer sig åtskilliga grader mer misstrogen mot klockskapen i USA:s Fjärde Östern-politik än de herrar som i förtäckt, ändå meningsfyllda ordalag tala för en svensk uppslutning kring det amerikanska förslaget att brännmärka Kina som angriparsstat. Man beklagar allmänt i de kretsar, där jag sålunda diskuterat FN, att USA inte kunnat förmå sig att erkänna det röda Kina som det legala Kina utan håller om ryggen en tvivelaktig regering, som sedan länge inte administrerar en enda kvadratmeter kinesisk jord utan lever i exil på det icke kinesiska Formosa. Och man tror att mycket av det som hänt i Korea under de två senaste månaderna skulle varit annorlunda, om Mao Tse-tung varit representerad i FN:s säkerhetsråd på

Statsverkspropositionen m. m.

den plats, där Nationalistkinas dr Tsiang nu klamrar sig fast. Man tycker också att det är absurt, om FN skulle låta sig manövreras in i ett krig med Kina — ja, den uppfattning, som utrikesministern utvecklade i denna kammare den 9 december och som då väckte sådan anstöt i vissa pressorgan och till och med stämplades som defaitistisk, har på den här sidan nyåret blivit något av allmän egendom inte bara i vårt land, utan även i London, Paris och andra huvudstäder, att döma av rapporter därifrån.

De människor jag möter i samband med dessa föredrag — och de ha gunås inte varit några kommunister — ha också förbluffande ofta sett förmildrande omständigheter hos Mao Tse-tung och varit betänksamma inför utsikten att Sverige skulle behöva brännmärka hans Kina såsom angripare — detta kanske i känslan av att ett sådant domslut bleve en reaktion blott mot symtomet, medan det bakomliggande onda — orsaken, provokatören Sovjet — förbleve oåtkomligt.

En kommunalarbetare i en ABF-cirkel drog till exempel följande parallell. Om det sutte en korrumpierad och landsfördriven svensk regering på Åland, medan hela Sverige slutit upp kring en ny regering i Stockholm, och Ålandsregeringen alltjämt backades upp av USA och fick fortsätta att representera oss i FN, skulle vi då inte reagera fientligt mot amerikanska FN-trupper som slogos i något av våra grannländer tätt inpå våra gränser, även om denna FN-inblandning vore moraliskt och folkrättsligt motiverad? Skulle vi inte reagera något i stil med vad Mao Tse-tung gör? Och skulle vi inte göra det ännu mer, om dessa FN-trupper varit av annan hudfärg än vi och representerat en ras, som tidigare uppträtt som hårda koloniala maktbärare i vår världsdel? Jo, det trodde denne kommunalarbetare.

Jag erinrar mig vidare en diskussion i en facklig organisation, där man sade mig ungefär följande. Om Sverige är med och stämplar Kina som angripare, är det väl inte så säkert, att det blir vi, som få avgöra sanktionsfrågan, d. v. s.

om de ekonomiska och diplomatiska förbindelserna skola upprätthållas eller brytas. Utpekad som angripare kan ju Kina självt ta initiativ till att bryta dessa förbindelser. Och kan icke, frågade man, den formliga allians, som finns mellan Kina och Sovjet men vars innehåll vi inte känna, plötsligt dra oss in i en icke förutsedd konflikt med Kinas bundsförvant öster om Östersjön? Men, sade man, Sverige vill inte bli indraget i ett stormaktskrig. Vi måste övertyga båda de stora blocken, både öst- och västblocket, om att det är vår bestämda avsikt att upprätthålla den svenska neutralitetstraditionen.

Jag skulle kunna summera den opinion jag mött och möter bland våra valmän med orden: Ingen äventyrspolitik för vår del! Jag tror inte vi skola låta denna opinion bortskymmas av de storordiga åthävarna i vissa tidningar, som tidigare — före jul — syntes mena, att vi skola visa motståndsvilja mot aggression intill sista amerikanska soldat, och som talat om sanktioner som något självklart, men som nu — efter en viss tillnyktring — mena, att vi i varje fall böra visa motståndsvilja i princip och stämpla Kina som angripare, ty eljest sumpas vi moraliskt ned hela den svenska nationen.

Men vad är det egentligen för kärna i den moral, som man fordrar att Sverige här skall inordna sig under? Det har antytts i den föregående debatten — det var bland annat ett tema i Wigforss—Andréns replikväxling — att ett lojalt medlemskap i FN skulle kräva, att Sverige är med om en angreppsförklaring emot Kina.

Längst i denna uppfattning går herr Sven Wedén, som tyvärr är i andra kammaren och inte har tillfälle att här höra, hur grundligt oenig jag är med honom. Herr Andréns förklarade, att sanktioner hittills inte ha förordats av någon i svensk politik, men han har tydligen fel i detta, ty herr Wedén vill gärna ha oss med i kollektiva sanktioner mot Kina, av vissa tidningsartiklar att döma. Han tycks mena, att om man drar sig för detta är det detsamma som

Statsverkspropositionen m. m.

att mata en krokodil med undfallenhetens små godbitar.

Jag skall inte polemisera något utförligare emot denna ståndpunkt, som redan är förlegad i herr Wedéns eget parti och dess tidningspress. Ingen svensk med verklighetssinne vill i dag tillråda — och däri har herr Andrén rätt — att vårt land engagerar sig i några ekonomiska eller andra sanktioner mot Kina — inte för att vi inte ganska väl skulle kunna undvara och ersätta på annat håll den marknad för ungefär 25 miljoner kronor svensk pappersmassa och svenskt papper, som Kina utgör, men därför att handeln med Kina är så obetydlig även för de andra stater, som skulle ställa sig bakom ett sanktionsförfarande. Till och med den tilltänkta amerikanska handelsspärren kring oljan är så begränsad till sina verkningar, att ekonomiska sanktioner faktiskt inte skulle få någon effekt, inte skulle kunna korrigera inverka på angriparen Kina, så att det besinnar sitt dåliga uppförande. Och inte heller diplomatiska sanktioner från de 16 FN-ländernas sida, som ha beskickningar i Kina, skulle kunna bli annat än verkningslösa — det borde det spanska exemplet ha lärt oss.

Men negativt skulle ett sanktionsförfarande få en betydelse av allt annat än lättmanövrerat slag för de fredsälskande krafterna i FN. Det har här redan tidigare konstaterats, att det skulle betyda ett långt utdraget icke militärt, men dock krig mot Kina, som detta land och dess bundsförvanter när som helst skulle kunna aktualisera och vända till militära operationer. Därmed skulle en del av de västmaktsresurser bindas i bortre Asien, som skulle behövas bättre på närmare håll.

Men när vi nu veta, att FN är för ungt och för svagt att med militära och ekonomiska medel föra rättens talan mot en stormakt som Kina, mot ett hart när obegränsat folkhav på gula jordens ändlösa slätter och högplatåer, bör man acceptera att så är fallet. Från flertalet västeuropeiska stater rapporteras nu också, att man finner det amerikanska sanktionsönskemålet betänkligt. Av de

ständigt flödande tidningstelegrammen se vi, att denna olustkänsla är företrädd även i Lake Success, där nya resolutionsförslag för mildrande av det amerikanska förslaget ha framförts eller bebidats. Samtidigt läsa vi i dagens tidningar om hur representanthuset i Washington, USA:s andra kammare alltså, fattat en resolution med uppmaning till FN att ofördröjligen brännmärka Kina som angripare, fastän, som en talare där sade, detta var liktydigt med krigsförklaring mot Kina. Att, som herr Petren här tror, man kan stämpla Kina som angriparstat utan att, som han uttryckte det, därmed »vinda upp» sanktionerna, förefaller allt annat än realistiskt mot bakgrund bland annat av denna representanthusets hänvändelse.

När vi alltså veta, att FN-opinionen om hur Kina på krigsstigen skall behandlas av FN är allt annat än enhetlig, hur kan det då vara så omoraliskt att ha en egen svensk ståndpunkt, som avviker från den speciellt amerikanska ståndpunkten i FN? Och hur kan det betecknas som undfallenhet att inte rösta för ett fördömande av Kinas angrepp, och som modighet att följa USA i denna röstning, när det tvärtom kräver betydligt mera mod att inte följa minsta motståndets lag utan ha en egen linje och säga ifrån, att vi ogilla varje angreppsförklaring, som direkt eller indirekt kopplas ihop med sanktionsåtgärder — ogilla det både för egen och andras del? Är det inte rent av riktigare av oss som lojala FN-medlemmar att streta emot en utveckling, som vi tro är olycklig för FN:s framtid? Och om vi nu skulle göra detta och hamna på samma linje som det samvetsömma Indien, som så beundransvärt strävat att förhandla och medla mellan de båda konträra polerna och ge åt båda den rättvisa, som de till äventyrs förtjäna, kan man då verkligen ifrågasätta vår moral och vår FN-lojalitet? Jag kan inte finna att det är möjligt.

Detta om moralen.

Att det sedan kan råda olika meningar om vad som är ett praktiskt-politiskt intresse för Sverige, är en annan sak. Det har sagts, att om Sverige i den förestå-

Statsverkspropositionen m. m.

ende röstningsproceduren isolerar sig från det övriga Västeuropa, alltså från atlantpaktstaterna, betyder detta en allvarlig isolering, så att vi kanske inte få köpa radar och för vår försörjning viktiga varuslag från Amerika. Det var visst herr Andréns varning, att skulle vi själva en gång bli föremål för angrepp, skulle USA minnas vår hållning i Kinafrågan och lämna oss åt vårt öde.

Ja, det förra kanske är en tänkbar följd, fastän man tycker att det vore kortsynt av USA att inte vilja sälja för redlig betalning försvarsmedel till ett land, som gör stora egna upppoffringar för sin försvarsberedskap och som odisputabelt gör det i den demokratiska världens gemensamma intresse. Det senare förefaller ju däremot verklighetsfrämmande resonerat, ty om Sverige skulle bli angripen från öster och vi skulle försvara oss med all kraft, som vi i sådant fall naturligtvis göra, kommer nog USA att bistå oss, om det bedömer det som ett militärpolitiskt intresse för västdemokratierna och sig självt att göra så, eljest icke. Och i båda fallen oberoende av våra röstningar i FN.

Ja, mycket skulle kunna tilläggas i detta ämne, men jag skall nöja mig med att uttrycka förhoppningen, att regeringen måtte med fast hand hindra oss från att styra in på en utrikespolitisk kurs, som svenska folkets majoritet betraktar som en äventyrspolitik. Endast under den förutsättningen finna vi oss utan att knota i den fortsatta reformpaus på det inrikespolitiska planet, som årets statsverksproposition, betraktad som helhet, är ett uttryck för. Vi äro beredda att energiskt bona om vårt hus, om vi bara veta, att det inte vårdslösas med dess dyrbaraste dyrgrip: den 136-åriga svenska freden.

Herr BRANTING: Herr talman! Också jag vill tillåta mig att säga några ord angående vårt förhållande i sammanhang med Förenta Nationerna. Koreakriget och dess behandling där har ju inte bara medfört ett världspolitiskt krisläge, utan också ställt oss inför en rad fundamen-

tala frågor beträffande Förenta Nationernas primära uppgifter och dess sätt att fungera.

Förenta Nationerna — i den mån det är Förenta Nationerna som handlat — har misslyckats i Korea, det är väl uppenbart. Uppgiften att upprätthålla internationell fred och säkerhet har inte kunnat fyllas. Tvärtom, Koreakonfliktens behandling i Förenta Nationerna tycks snarare ha varit ägnad att förvandla ett lokalt krig till en världskonflikt. I varje fall har genom FN-behandlingen flera makter dragits in i saken än annars skulle ha skett, utan att synbarligen därmed någonting har vunnits för freden.

Men om det nu är så, att Förenta Nationerna — eller vad man nu kallar det — har misslyckats i Korea kan då detta misslyckande föras tillbaka på att Förenta Nationernas stadga har åsidosatts eller feltolkats eller att stadgan i sig själv är bristfällig? Ingen människa tror naturligtvis, att konfliktläget i världen skulle vara beroende på att stadgan har åsidosatts eller är bristfällig. Vad är stadgan för något? Jo, den liksom hela FN-organisationen är ett instrument, tillskapat i förhoppning om att folken skulle beredas utvägar till en fredlig utjämning av internationella konflikter. Målet med hela den juridiska och politiska konstruktionen har ju främst varit *fred*. Och ingenting var vackrare än FN-staternas högtidliga deklaration för länge, länge sedan, när de talade om sitt beslut att »öva fördragsamhet och leva tillsammans i fred med varandra som goda grannar». Härmed hade ju inte alls konflikthanteringen bragts ur världen och inte heller hade statsmännen eller folk i allmänhet förändrat karaktär och blivit anorlunda än förut. Men ett slags *lag* hade vi i alla fall fått, och själva det upprepade försöket att tillskapa ett allmänt nationernas lagreglerade samfund har ju på sitt sätt också bevisat det enorma behovet. Och det finns där alltså!

Nu är det emellertid så med FN-stadgan som med all annan lag, att den kan vara till gagn, om den är god, och att den kan vara till ohägn, om den är dålig. Och ibland kan man till och med om en

god lag, som förtrampas och missbrukas, tycka, att det vore bättre med ingen lag alls!

Så långt är jag inte alls mogen att gå, när det gäller FN-organisationen. Men det är uppenbart, att vi i småstaterna måste ställa särskilda krav på FN-organisationen — att dess stadga är tillfredsställande och att organisationen verkligen fungerar i överensstämmelse med denna stadga. Detta kunna och böra vi verkligen göra utan att därför falla under den i New York brukade föraktfulla beteckningen »FN:s paragrafryttare». Stadgan är ju småstaternas enda garanti vid inträdet. För dem betyder medlemskapet inte bara en god vilja till samarbete i allehanda goda uppsåt, utan också naturligtvis, att de utsätta sig för en risk att genom organisationen dras in i komplikationer, som ligga dem fjärran, och göras till verktyg i de storas maktkamp.

Men om jag då återgår, herr talman, till de frågor, som beröra Korea, så vill jag först ställa den verkligen berättigade frågan, i vilken mån det över huvud taget har varit riktigt att, såsom skett här i landet och i stora delar av världen, beteckna den militära insatsen på den sydkoreanska sidan som ett »FN-krig», att tala om »FN-trupperna», att begagna FN:s flagga som symbol och samlingstecken o. s. v.

Poängen ligger härvid inte bara i frågan om det initierande rådsbeslutets stämningsenlighet, utan också i den mycket svårslösta frågan, hur och på vad sätt ett militärt inskridande enligt FN:s stadga skall fullföljas.

Beträffande den ursprungliga och avgörande resolutionen i säkerhetsrådet i slutet av juni månad förra året, där det förordades hjälp till Syd-Korea, så inträffade, som vi alla minnas, att beslutet kom till stånd vid ett sammanträde i rådet, där Sovjetunionens representant inte hade infunnit sig och där Kina var representerat av emigranten på Formosa. Sovjetunionens frånvaro motiverades ju också just med att Kina inte var representerat som sig borde. Nå, enligt artikel 27 i stadgan kräves som bekant för

Statsverkspropositionen m. m.

beslut av säkerhetsrådet i alla frågor utom procedurfrågor bifall av sju medlemmar, bland vilka skola vara de fem ständiga medlemmarna, alltså Förenta staterna, England, Frankrike, Sovjetunionen och Kina. Med »bifall» är i detta fall att förstå, att beslutet fattas, som det heter i den engelska texten, *by an affirmative vote* — en bekräftande votering — av sju medlemmar, bland vilka skola finnas de nämnda stormakterna.

Även om man nu vill göra gällande, att denna centrala bestämmelse i stadgan medger, att för världsfreden vitala beslut kunna fattas i säkerhetsrådet under det att en av stormakterna är borta och med ytterligare en av stormakterna de facto orepresenterad, även om man vill antaga att sålunda det militära inskridandet i Korea ursprungligen skedde i enlighet med stadgan — vilket antagande åtminstone förefaller mig gå på kryckor — så har ju emellertid, som händelserna sedan visat, FN-inskridandet i Korea därmed ingalunda blivit slutgiltigt bestämt.

Det kan ju inte vara meningen med militära hjälpaktioner av FN, att man med ett enda beslut en gång för alla överlämnar all FN:s makt till en general och att han sedan får göra vad han vill. Det ligger ju i sakens natur, att ett krig kräver en rad på varandra följande beslut. Enligt stadgans artikel 42 skall ett sådant inskridande äga rum »för att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet». I juni-resolutionen hette det, att Syd-Korea skulle få all hjälp »för att slå tillbaka det väpnade angreppet och återställa internationell fred och säkerhet i området.»

Men det måste naturligtvis i verklighetens värld övervägas, när, på vilken punkt i aktionen och i vilket moment som detta mål kan anses vara uppnått. Den omständigheten betydde i detta fall, och kommer naturligtvis alltid att betyda att ett FN-krig, som startats genom ett beslut i säkerhetsrådet, också måste under sitt fortsatta förlopp vara underkastat rådets beslut. Just den om-

Statsverkspropositionen m. m.

ständigheten framhäver ju också betydelsen av att i botten på en sådan där militär aktion finnes ett verklig enigt och fulltaligt säkerhetsråd, som också kan förväntas fullfölja saken under bibehållen enighet.

Så var i detta fall som bekant inte alls situationen. Rådet försökte inte ens att fatta något beslut när det gällde det principiellt avgörande, betydelsefulla överskridandet av 38:e breddgraden. Det har försports att redan vid denna tidpunkt meningarna voro delade i rådet, även bortsett från de två stormakterna Kina och Sovjetunionen. I stället kom det till stånd ett mycket allmänt uttalande av majoriteten i generalförsamlingen, som av general Mac Arthur uttökades såsom ett slags fullmakt att gå på. Men var det då alltså ett »FN-krig» som fördes? Och när sedan den s. k. »FN-armén» började närma sig Jalu-floden och den mandschuriska gränsen — med alla de storpolitiska frågor, som blevo brännande i detta sammanhang — stodo ju ånyo makterna inför en oerhört viktig fråga: huruvida generalen borde hejda sig eller icke? Och då borde ett enigt beslut i säkerhetsrådet ha lagt grunden för fortsättningen. Men något sådant beslut kom inte och kunde inte komma till stånd. Det var vid den tidpunkten, såvitt man har sig bekant, inte bara Sovjetunionen och naturligtvis även det verkliga Kina utan även England, som vägrade att vara med längre. Men general Mac Arthur gick fram. Han företog med sina s. k. »FN-trupper» den olyckliga »hem-till-jul»-offensiven. Och sedan blev det i stället kineserna, som fingo lära honom att »angrepp inte lönar sig».

Likafullt har Koreakriget också efter den tidpunkten fått i pressen och inför opinionen gälla för ett FN-krig. Och det är utgångspunkten för situationen i dag, när frågan gäller, vilken makt eller vilka makter som egentligen skola anses som angripare i Korea, där det i verkligheten gått så till, att angrepp från olika håll följt på varandra.

Nu menar jag, att utvecklingen i Korea har till fullo visat, att FN inte kan

fungera som upprätthållare av internationell fred och säkerhet, utan att ett enigt och fulltaligt säkerhetsråd ger sin politiska tyngd och sin internationellt-rättsliga hemul åt FN:s insats. Och härvidlag får det icke vara frågan om en mer eller mindre diskutabel, artificiell eller sprödd enighet i rådet, en enighet på grundval av en mer eller mindre advokatorisk konstruktion för tillfället. I så fall föreligger risken, att den militära FN-aktionen i alla fall inom kort kör fast eller urspårar, emedan den saknar en internationell »regering» bakom sig — om jag så får uttrycka mig — som ytterst kan bestämma över krigföringen.

Nej, bara då kan Förenta Nationerna fungera som en vapenförsedd, legal ordningsvakt på den internationella arenan, när en verklig, politiskt hållbar enighet råder mellan de fem stormakterna, så som stadgan förutsätter. Och Förenta Nationerna har för resten också skäl att minnas Clemenceaus ofta citerade ord, att »krig är en alltför allvarlig sak för att läggas i händerna på generaler».

Man kan knappast påstå, att den nuvarande förvirrade och farliga situationen beror på något fel i stadgan. Dess bestämmelser äro klara, även om det synbarligen skulle behövas ett förtydligande för det fall att någon av stormakterna vid ett besluts fattande lagt ned sin röst eller helt enkelt varit frånvarande.

Eftersom emellertid kravet på fullständig och hållbar enighet mellan stormakterna i säkerhetsrådet förefaller att åtminstone i de brännande frågorna innebära en icke uppnåbar förutsättning, så må man undra, om inte FN-organisationen i sin stadga och sin propagandä har belastat sig med en alltför storståtlig uppgift, när den velat framträda inför världen och inge folken den illusionen, att den duger till att med makt upprätthålla internationell fred och säkerhet. Det har visat sig inte bara att den förutsatta enigheten mellan stormakterna är obefintlig utan också — om jag får begagna en juridisk term — att »läget på marken» mångenstädes i värl-

Statsverkspropositionen m. m.

den är så komplicerat och kan betraktas ur så olika aspekter, att någon enhetlig världssopinion ur mer eller mindre rättsliga eller moraliska synpunkter icke kan uppkomma.

Nu ha ju i alla fall vissa stater, som vilja begagna sig av FN:s namn och prestige, som bekant försökt komma förbi de svårigheter, som följa av kravet på enighet i säkerhetsrådet, genom att på ett oklart sätt föra över rådets befogenheter och uppgifter till generalförsamlingen, där politiskt avgörande resolutioner antagas genom majoritetsbeslut. Det betyder väl i verkligheten, att FN totalt ändrar karaktär och förvandlas till dels en allians mellan diverse amerikansk-orienterade makter, dels en motstående grupp, Sovjetunionen och dess medagerande samt Kina, och dels en tredje grupp, som försöker att stå neutral. Man har ju redan under Korea-konflikten slagit in på denna linje och är således i färd med att förvandla Förenta Nationerna till någonting helt annat än vad som från början var meningen. Jag vågar hysa den uppfattningen, herr talman, att ett sådant FN är föga ägnat att befördra världsfreden.

Vad återstår då av FN? En samarbetsorganisation — ja, må vara! Ett mycket nyttigt instrument för internationell kontakt och samverkan på diverse i och för sig viktiga, ofta opolitiska områden — ja, naturligtvis! Men därutöver? Det är frågan.

Koreahändelserna ha för resten också ställt oss inför ett par andra frågor. Om man nu antar, att verkligen ett krig kommer till stånd så att säga på laga sätt, genom ett beslut av Förenta Nationernas säkerhetsråd, hur skall då det kriget föras? Skall FN, på samma sätt som Hitler startade andra världskriget, tveklöst tillgripa terror- och förintelsekrigföring med luftbombardemang mot civilbefolkningen i städer? Frågan tillspetsades ytterligare under några veckor av Koreakriget genom den plötsliga uppdykande atombombsdiskussionen, men blev ställd redan tidigare genom FN-flygets insatser. Det finns väl ett sammanhang, herr talman, mellan å

ena sidan FN såsom en tänkt rättens, fredens och trygghetens representant och å andra sidan de humanitetsregler, som uppställdes redan i de gamla Haagkonventionerna och som sedan bekräftats i Genève beträffande krigföringen till skydd för civilbefolkningen. Det är väl inte som sig bör, att den organisation, som vi ha gått in i på grund av dess höga uppgifter och som skulle bilda epok i mänsklighetens historia, skall föra omänskliga krig precis som vilken gammal våldsstat som helst!

Jag vet mycket väl, att FN:s generalsekreterare Lie den 12 juli uppmanade både Nord- och Sydkorea att iakttaga Genèvekonventionens bestämmelser, som förbjuda grymheter mot civila och krigsfångar. Men frågan om luftbombardemang togs inte upp, och FN-trupperna ansågos inte behöva någon sådan påminnelse, och ändå ha krigskorrespondenterna haft åtskilligt att berätta om meningslösa ohyggligheter mot den arma civila befolkningen. Det är gott och väl med Röda-Korsexpeditioner — om det svenska företaget ingenting annat än gott — men antagligen blir välörenheten härvidlag bara en droppe i eländets hav.

Men man måste tydligen också med verkligheten inför ögonen något närmare reflektera över själva den fundamentala idén om skydd för folkens fred och säkerhet genom krigsföretag. Ett med krig överfallet folk är berättigat till hjälp — ja visst, det låter obestridligt, och det är det. Men var och en förstår — jag resonerar naturligtvis teoretiskt — att om exempelvis en kvinna av en bandit skulle hotas med våldtäkt i sin bostad, så får en räddare inte utföra sin räddningsbragd på det viset, att han tänker eld på bostaden och slår ihjäl både banditen och kvinnan. Om en gangster med hjälp av en maskinpistol skulle ta kommando över en hyreskasern, får inte polisen ta sig till att bombardera huset med kanoner och begrava de arma hyresgästerna i spillrorna. Men vad är det som skett och sker i Korea? Landet har föröfats, städerna ha lagts i ruiner, hundratusentals oskyldiga ha dö-

Statsverkspropositionen m. m.

dats, lemlästats eller gjorts hemlösa. Att »befria» folk på det där sättet kan man tycka är en egendomlig befrielse. Att befria med moderna krigsmetoder är ett mycket tvetydigt företag, det har jag hört på ort och ställe i andra länder, att till och med de befriade tycka.

»Ja men vi tänka ju hjälpa dem efteråt», heter det. Svaret förtjänar knappast mer än en axelryckning. »Men man måste ju till varje pris upprätthålla rättsprincipen att straffa angriparen», kanske också andra säga. Det är en makaber sats, som påminner oss om det gamla ordet: *Fiat justitia, pereat mundus!* Må rättvisa ske, om också världen går under!

Man skulle tycka, att en organisation som Förenta Nationerna med dess oerhörda resurser borde kunna finna andra metoder än krig för att ge hjälp åt ett överfallet folk. I varje fall *inte krig på det överfallna folkets territorium!* En verklig, total ekonomisk blockad mot angriparen borde kunna ha effekt. En sådan blockad har, det ha vi att observera, aldrig hittills försökts. Allt vad man gjort förut i den vägen har bara varit halvmesyryr. Rimligt och mer värdigt FN förefaller det mig i alla fall vara att tillgripa sådana metoder förr än man sätter i gång med massmord på civilbefolkningen i det land som skall befrias. Kan FN icke enigt och effektivt upprätthålla en blockad, ja, då kan det inte heller enigt föra krig mot angriparen.

Ju mer vår erfarenhet växer, desto påtagligare ställer sig den frågan, herr talman, om vi icke måste resa djupgående revisionskrav beträffande FN-stadgan för att kunna med gott samvete och något mått av trygghet fortsätta medlemskapet.

Nu skola vi alltså ställas inför den frågan, om vi i FN:s generalförsamling vilja vara med om att brännmärka Kina som angripare i Korea. Ja, kan man sakligt ta ståndpunkt till den frågan utan att beakta förhistorien — krigshandlingarna mot Kina? Naturligtvis borde man inte kunna det, om nu frågan alls skall bedömas ur rättsliga synpunkter.

Vi ha med allra största tillfredsställelse under gårdagen åhört herr utrikesministerns klara verba i fråga om Sveriges negativa hållning i sanktionsfrågan. Men — Kina, angripare, alltså? Ja, naturligtvis, och en mycket kraftig angripare — i Korea! Men har inte Kina självt blivit angripet förut?

Mina damer och herrar! Om en främmande makt skulle lägga sig till med Gotland och hindra oss att komma dit med hjälp av sina krigsfartyg, skulle vi inte här i Sverige betrakta oss som angripna? Jag har sett, att Indiens representant Nehru har varnat för den där brännmärkningen av Kina. Här i kammarerna finnas nog vad professor Andrén kanske vill kalla några »frivilliga indier».

Men vad skola vi göra åt det förhållande, som ur Förenta Nationernas synpunkt och ur principiell synpunkt är kanske ännu viktigare, nämligen denna tendens att generalförsamlingen i praktiken börjar fungera som ett slags subsidiärt säkerhetsråd, med alla de äventyrligheter som därav följa? Jag erinrar om bestämmelsen i stadgans artikel 11, att varje fråga »som påkallar handling», skall av generalförsamlingen hänskjutas till säkerhetsrådet före eller efter frågans behandling. Alltså har församlingen aldrig kunnat ge några anvisningar till Mac Arthur om Koreakrigets förande — och har för övrigt inte heller gjort det — och alltså bör den aktuella frågan om Kina inte heller stadgeenligt kunna resultera i någon handling utan rådets beslut.

Men vi få se vad som händer! FN:s generalförsamling skall nu i alla fall begagnas för att om möjligt engagera diverse smärre och större makter på den ena sidan i mellanhavandet mellan Förenta staterna och Kina, som ju i själva verket, som vi alla veta, började när Förenta staterna — för övrigt mot FN-stadgans mening — tog sig för att understödja Chiang Kai-shek mot den kinesiska revolutionen. Men säkerhetsrådet, vart har det tagit vägen i de nu aktuella frågorna? Det är som om det inte existerade. Och därmed, mina damer

Statsverkspropositionen m. m.

och herrar, är också säkerheten borta! Ett FN utan säkerhetsråd, det är en kropp utan huvud, och om det också bara är meningen att vi skola fungera som ett lillfinger i en sådan kropp, bör uppgiften vara oss motbjudande.

Man kan göra sig den frågan: Om nu FN har utvecklat sig till en rövarbörs, varför envisas då alla makter att vara med? Och varför vill Kina så gärna komma in?

Ja, det är ju skillnad för de stora och de små. Med en permanent plats i rådet, med vetorätt och med en stormakts resurser bakom sig kan man nog med fördel vara med i gamet. Men för de små staterna ter sig saken numera inte lika klar. Vi äro snarare nödda och tvungna! En av våra främsta uppgifter i FN, herr talman, är nu, synes det mig, att verka för att den höga församlingen strikt håller sig till stadgans bestämmelser. Det är i högsta grad nödvändigt! Kunna vi sedan få stadgan klarlagd i de punkter, där den tycks brista, så desto bättre!

Enligt vad jag sett i Daily Herald i går eller i dag uttalade nyss mr Jim Callaghan, det engelska amiralitetets parlamentssekreterare, några bra ord. »Vi i Europa», sade han, »äro ingens drabanter, och vi ha för avsikt att förbli herrar över våra öden inom FN:s ram.» Han underströk också att Storbritanniens självförtroende har stärkts, sedan man avstått ifrån Marshallhjälpen. Jag försvar mig inte åt allt som kommer ifrån England, men den anda som talar i dessa ord synes mig vara prisvärd.

Ja, herr talman, jag har tillåtit mig en del kritik mot Förenta Nationerna, men jag vill inte alls bli missförstådd på den punkten. Jag är förvisso med hela mitt hjärta för ett internationellt samarbete inom Förenta Nationernas ram, till båtнад för freden och civilisationen. Just därför ivrar jag för att de höga syften som inspirerade tillkomsten av Förenta Nationernas organisation och charta befordras och fullföljas. Och det kan enligt min mening icke ske på annat sätt än genom att stadgan respekteras.

Herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag känner det litet egendomligt att omedelbart efter de världspolitiska perspektiv, till vilka vi nu ha lyssnat, draga ned debatten till så krassa och vardagliga ämnen som vår bostadsfråga, men det har både i andra kammaren och i första kammaren riktats en delvis mycket hårdhänt kritik emot den bostadspolitik som förts. Jag förstår väl, att kritikerna ha fått blodad tand på grund av den promemoria som har utgått ifrån socialdepartementet för några månader sedan.

Jag skall tillåta mig att göra några få påpekanden. Fröken Andersson förklarade, att det var omkring 250 000 personer i vårt land, som berördes av bostadsbristen. Jag har ingen föreställning om varifrån siffran härstammar, men jag har ingen anledning att på den punkten ingå i någon polemik. Jag hoppas att jag inte blir missförstådd, om jag påpekar, att vi för närvarande ha något över 200 000 personer ifrån andra länder bosatta i Sverige, av vilka omkring hälften deltagar i den svenska produktionen, i huvudsak som kroppsarbetare. Jag nämner siffran bara som en jämförelse, emedan jag tror mig lugnt kunna konstatera, att den invandringen icke på sin tid ingått i de kalkyler som lågo till grund för de prognoser, om vilka man här så hänfullt talat.

Det är ju inte vanligt, att man i riksdagens debatter angriper personer, som inte ha någon möjlighet att försvara sig i riksdagen, och jag skall för min del inte här gå närmare in på de prognoserna på annat sätt än att jag vill fästa uppmärksamheten på att om vi hade kunnat hålla ungefär den produktionsvolym beträffande bostäder som vi hade under åren 1945, 1946 och 1947, så skulle läget på bostadsmarknaden ha varit helt annorlunda än det är i dag och väsentligt mycket bättre. Det förefaller mig ganska intressant att lyssna till — ursäktat att jag säger det — all den efterkloksvisdom som här flödat i bostadsdebatterna i bägge kamrarna. Det är precis som om man hade glömt, att vi en gång hade en viss materialbrist här

Statsverkspropositionen m. m.

i landet, som bland annat tvingade oss till att skruva ner anspråken på det antal bostäder som kunde byggas varje år. Vi fingo åtminstone delvis klara oss med bostäder med provisoriska anordningar för vattenförsörjning och för andra sådana ting. Men själva den brist på olika slags materiel, som jag förmodar att alla erinra sig även utan att jag påminner om den, var ju ändå ett faktum på sin tid. Vi byggde ändå ganska mycket under de närmaste åren efter krigets slut. Nu har situationen återigen försämrats, framför allt därför att man har ansett sig nödsakad att begränsa investeringsvolymen på olika områden här i landet. Jag betraktar det visserligen som en stor olycka, att det enda område, där vi kunna utöva en alldeles bestämd kontroll över investeringsverksamheten, det är beträffande vårt bostadsbyggande, och jag är nog böjd att tro, att om vi hade haft en kontroll av samma styrka t. ex. beträffande industriinvesteringarna, skulle det ha varit möjligt att ge ett större utrymme åt bostadsbyggande, men ännu har ingen, inte heller jag, kunnat ge något recept, hur denna tämligen stränga kontroll skall kunna ordnas. Det är ju rätt intressant att höra herr Wehtje, som så snart han kom in på det kapitlet, omedelbart anmälde, att han ingalunda ville vara med om någon begränsning av investeringarna för industriändamål.

När nu intressena stå emot varandra, när det är sådana slitningar, är det klart, att det på vissa punkter avsätter frukter, som kanske inte äro så angenäma. Men man lär inte kunna göra mycket åt det.

Jag tror inte, att det har sagts i denna kammare, men enligt uppgifter som jag har fått har det i varje fall sagts i andra kammaren, att vi skulle ha det värre ställt vad bostadsbristen beträffar än krigshärjade länder. Det skulle vara väldigt intressant att få veta, varifrån sådana uppgifter komma. De äro i varje fall alldeles nya för mig. Jag har nämligen gått och inbillat mig — och jag måste ha klarare bevis, innan jag överger den inbillningen — att det icke finns

något land i världen, som efter krigets slut har byggt relativt så mycket bostäder som Sverige.

Jag skall bara föredra några få siffror. Under åren 1944 till 1949 har det byggts 290 000 nya bostäder i vårt land. Det är en siffra, som jag är övertygad om ungefär dubbelt överträffar de högsta siffrorna i något annat land, naturligtvis i relation till befolkningens storlek. Om jag tar motsvarande siffror från 1930-talet, då vi inte bedrevo denna så fördömda bostadspolitik som vi nu ha hållit på med väsentligen från 1942 utan då det enskilda initiativet hade det frist tänkbara spelrum, då det inte fanns någon hyresreglering, då det över huvud taget inte fanns något slags kontroll på byggnadsmarknaden eller bostadsmarknaden, så finna vi, att under åren 1934 till 1939 byggdes det 209 000 lägenheter. Dessa voro dessutom av lägre kvalitet, åtminstone så till vida att väl omkring 40—50 procent bestodo av enrumslägenheter, medan under senare år, då vi ha haft denna eländiga bostadspolitik, enrumslägenheternas antal har begränsats till 20 å 30 procent av den samlade lägenhetsmängden.

Jag måste sålunda för min del säga, att prognoserna sedda mot en rimlig historisk bakgrund inte voro så tokiga, även om jag medger, att jag ansåg, att man på prognosställarens sida överskattade möjligheten att snabbt reda upp bostadsbristen. Men prognoserna voro dock inte så tokiga som man här synes vilja göra gällande.

Det finns andra faktorer, som jag inte här skall närmare beröra och som i själva verket borde vara bekanta och även ha grävt sig in i minnet hos alla de människor, som syssla med vår bostadsfråga. Men jag skall endast under förutsättning att jag blir tvungen till repliker på detta anförande återkomma till dessa ting.

Vi ha alldeles obestriddligt en ganska betydande bostadsbrist. För min del ser jag för närvarande icke någon utväg att kunna nämnvärt nedbringa eller ens alls nedbringa denna bostadsbrist i år på grund av skäl, som jag har antytt redan

Statsverkspropositionen m. m.

tidigare, framför allt nödvändigheten av vissa investeringsbegränsningar.

Men — bostadsbrist och bostadsbrist. Jag har icke några klara siffror på hur många personer eller hur många familjer, som äro husvilla i detta land. Förr i tiden tror jag, att man över huvud taget icke talade om bostadsbrist för andra än dem, som bokstavligen icke hade tak över huvudet och för vilka kommunerna måste sörja genom ytterst provisoriska anordningar såsom det var under första världskriget och även ären närmast efter detta. Men nu räknar man som bostadsbrist alla de fall, som äro anmälda på en bostadsförmedling, där vederbörande önskar en annan lägenhet än den man redan är i besittning av. För all del, mig är det ganska likgiltigt, hur man räknar. Jag vill bara som en liten tankeställare ha påpekat, att det förefaller mig litet vårdslöst att i propagandan, inte minst i riksdagen, använda de högsta siffror, till vilka man över huvud taget kan komma, genom att bland annat räkna ihop alla fall, som äro anmälda på en bostadsförmedling.

Det är vad jag närmast skulle vilja säga om dessa ting.

Fröken Ebon Andersson har särskilt anmärkt på att man har försummat landsbygdens bostadsfråga, därför att det är ett allmänt känt och erkänt förhållande, att bostädernas kvalitet på landsbygden i regel är lägre än i städerna. Det gäller framför allt de nybyggda bostäderna i städerna. Ja, det är klart att man kan fråga sig, huruvida här har skett en alldeles riktig avvägning, och det är en fråga, på vilken man ger många olika svar. Jag tror ändå, att man har rättighet att påstå, att om bostäderna äro sämre på landsbygden, utanför tätorterna, så råder det dock här ingen påtaglig bostadsbrist i den meningen i varje fall, att människorna på landsbygden skulle vara bostadslösa. De ha dock en bostad, även om denna kanske är dålig och i en del fall behöfve genomgå mycket grundliga förbättringar eller kanske ersättas med helt nya byggnader.

Jag tror mig ganska väl känna till

vad som har uppställts som den svenska bostadspolitikens mål, eftersom jag ju har haft huvudansvaret för både målsättningen och de förslag, som skulle förverkliga målsättningen under många år. År 1934 tillät jag mig att i ett föredrag skissera det mål en modern bostadspolitik borde ställa upp. Det var ett mycket anspråkslöst mål som ställdes upp för oss den gången. Jag förklarade nämligen, att man borde driva en politik i bostadsfrågan, som definitivt gjorde slut på enrumslägenheten som familjebostad. Det var som sagt ett mycket modest och moderat mål. Men jag vet, att det fanns många människor i det här landet, som betraktade den målsättningen som rena utopien. Man hade nämligen på den tiden och ännu långt fram den föreställningen — och den var ekonomiskt befogad — att arbetarklassen, som befann sig på en låg inkomstnivå, icke hade råd att hyra större bostäder än på ett rum och kök, såvida man inte ville ta inneboende, som kunde betala hyran för en större lägenhet. Det betraktades som fullkomligt självklart och normalt, och som jag redan nämnt var på den tiden hälften och i vissa städer betydligt mer än hälften av alla nyproducerade bostäder bara enrumslägenheter.

Nu har det på detta område skett en förändring, som för familjerna bland de breda lagren i detta land faktiskt är värd namnet bostadsrevolution. Det har skett genom en hel serie olika medel, av vilka somliga vid angrepp på bostadspolitiken i allmänhet också angripas. Jag skall inte redogöra för dem. Riksdagens ledamöter ha haft tillfälle att diskutera bostadsfrågan så pass ofta, att det knappast kan finnas skäl att gå så nära in på detta.

Målet var, att enrumslägenheten icke skulle vara familjebostad. Det betydde närmast, att man tänkte sig att familjerna åtminstone skulle disponera en tvårumslägenhet. Det målet är nästan förverkligat. Det finns stora mängder av arbetarfamiljer, som numera anse sig ha råd att hyra en trerumslägenhet, och det är naturligtvis ytterst välkommet för de familjer, som ha flera barn.

Statsverkspropositionen m. m.

Man säger, att denna politik har fört till bankrutt. Vi ha nu kommit in i en katastrof på bostadsmarknaden. Det är ingen konst att använda starka ord. Men det fanns en sak i herr Wehtjes anförande, som jag tyckte var lofvärd. Det var hans förklaring, att i hans parti kan man icke godkänna enrumslägenheten som familjebostad. Det vittnar ju om det nyväckta — ja kanske inte alldeles nyväckta men i varje fall inte heller särskilt gamla — intresset för att skapa en bättre bostadsstandard inte bara åt dem, som förut hade inkomster, vilka tilläto dem att hyra större lägenheter, utan även åt dem, som hade för små inkomster för att kunna hyra en större lägenhet.

När jag har sett, hur den berömda eller kanske vi skola säga beryktade promemorian från socialdepartementet mottagits, så kan jag inte hjälpa att jag har fått det intrycket, att man nu från högerns sida framför allt är intresserad av att slå vakt om att stora lägenheter skola stå till ensamstående personers förfogande. Jag har då inte endast fäst avseende vid vad som yttrats i kamrarna utan också något vid den propaganda, som har bedrivits i somliga av högerns tidningar. Nog har jag fått ett mycket starkt intryck av att det som egentligen har upprört de människor vi bruka kalla högerfolk är, att ensamstående skulle i huvudsak — jag vet mycket väl, att om man gjorde det, fick man göra många undantag, ty det finns fullt legitima skäl för ensamstående också att begära en större lägenhet — komma att hänvisas till lägenheter med rum och kökvrå. För den händelse man skulle genomföra ett program av detta slag, bestrider jag, att däri ligger någon förändring i de mål, som äro uppställda för vår bostadspolitik. Denna har nämligen icke haft något större intresse för andra bostadsbehövande i detta land än familjerna. Det är inte för de ensamstående, som vi ha skapat vår bostadspolitik, utan det är för att skaffa familjerna bättre bostäder.

Det har sagts, och jag skall gärna medge, att det finns ett visst fog därför, att om man nu skulle öka produktionen av

smälägenheter, inte på ett rum och kök utan på ett rum och kökvrå, kunna vi komma i ett läge, där vi efter några år ha en alltför stor tillgång på den sortens lägenheter, och då betyder det en sänkning av standarden. Det betyder inte en omedelbar sänkning av standarden eller någon förändring i bostadspolitikens mål, men efter några år skulle vi stå där med ett stort antal smälägenheter, som alltså då skulle vara en belastning i vår bostadsmarknad och som skulle betyda en allmän försämring av standarden.

Jag vågar inte på den punkten uttala några bestämda profetior, men jag vet, att vi i det här landet ha omkring 600 000 ålderspensionärer. Det är klart, att alla dessa inte behöva söka sig en bostad någonstans ute på marknaden. Många ha sina egna småfastigheter och bo kvar där, andra kanske bo hos familjemedlemmar och helst vilja bo kvar där. Några finnas på våra ålderdomshem, och vi ha pensionärshem, som nu ta emot något över 30 000 folkpensionärer. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att med hänsyn till de förändrade bestämmelserna för statsbidragen till pensionärshemmen skulle det om några år säkerligen vara mycket önskvärt, om äldre personer, som reda sig bra med rum och kökvrå, lättare än nu kunde komma i besittning av sådana bostäder. Det skulle gå mycket snabbare än om man skulle bygga speciella pensionärshem för hela den efterfrågan, som finns här. Det skulle inte förvåna mig, om de farhågor man uttalat för att en alltför stor mängd smälägenheter skulle skapa svårigheter ur standardsynpunkt, snabbt nog skulle visa sig tillhöra de falska profetiorna eller låt oss säga de falska prognoserna, och att det skulle finnas tillräckligt med människor för vilka just sådana bostäder äro lämpliga och till vilka staten kunde lämna bidrag. De skulle åtminstone i huvudsak kunna fylla dessa bostäder.

Nu är det inte min mening att här alltför mycket inveckla mig i en diskussion kring dessa ting. Jag vill bara som motiv för promemorian påpeka en sak. Vi ansågo oss ha grund för den förhopp-

Statsverkspropositionen m. m.

ningen, att man genom nybyggnader utan några egentliga ingrepp skulle kunna avskaffa bostadsbristen. Vi betraktade svårigheterna med materielen och även investeringssvårigheterna, när de började, som övergående företeelser, efter vilka man inte på längre sikt behövde inrikta sin bostadspolitik. Men när det nu blir fråga om inte bara 1949 och 1950 utan även 1951 och 1952 och man ser mot en utveckling, där bostadsbyggandet blir alltför begränsat för att det skulle kunna nämnvärt bidra till en lättnad av bostadsbristen, då vill man söka en utväg att inom ramen för det bostadsbygge, som fick plats i investeringsplanen, ändå söka lösa själva bristproblemet. Man må klandra utformningen hur man vill. Jag anser mig ändå kunna vidhålla, att den tanke, som ligger bakom uppslaget, var riktig och att den trots kritiken av siffrorna skulle komma att visa sig leda till en förbättring i bristsituationen inom en relativt kort tid. Och jag måste säga för min del, att jag icke är ovillig att vidtaga åtgärder — om jag tror, att här verkligen finns en väg ur bristen på kort tid — även om de kanske skulle leda till att de ensamstående finge det litet besvärligare med sin bostadsförsörjning, i varje fall när det gäller deras anspråk på större lägenheter, som passa bra för familjer.

Det finns ju ett alternativ till dessa förslag. Jag förmodar, att herr Wehtje och fröken Andersson mena, att detta skulle vara en utmärkt hjälp för familjerna, när de söka bostäder. Det är, att man avskaffar hyresregleringen. Vad herr Wehtje beträffar, vilken liksom fröken Andersson talade om ett successivt avskaffande, så var hans uttalande ju ytterligt försiktigt, och det kan hända, att även om vi ha olika terminologi vi i själva verket tänka på ungefär samma vis. För min del älskar jag inte hyresregleringen för regleringens skull, men jag är övertygad om att så länge vi ha en bostadsbrist och så länge vi inte kunna skapa en något så när rimlig bostadsreserv, så länge kunna vi inte avskaffa hyresregleringen.

Är det bara hyreshöjningar man är

ute efter, så få vi ju se, hur utvecklingen på den punkten kommer att gestalta sig. Det är många faktorer, som man skall ta hänsyn till i det sammanhanget, och jag anser mig inte här kunna gå in på någon mera djupgående diskussion. Men om man tror, att de höjda hyrorna skulle spela någon roll, så kunna de ju inte rimligen göra det på annat sätt än att begränsa efterfrågan, och så vitt jag förstär kommer begränsningen i första rummet att gå ut över familjerna. Många tusen av dem måste då nöja sig med mindre bostäder än de nu göra.

Det kan inte rimligen bli någon annan följd av det, tycker jag, ty man föreställer sig väl ändå inte, att själva bostadsvolymen skulle komma att växa på något automatiskt sätt, därest man höjde hyrorna eller eventuellt, även om det skedde successivt men inom en över-skådlig tid, avskaffade hyresregleringen.

Det är vad jag i huvudsak har att anföra om vad som är sagt här i diskussionen på denna punkt. Jag skulle endast vilja säga herr Wehtje, att om det är allvar, att hans parti icke vill godkänna enrumslägenheten som familjebostad, så borde han, tycker jag, vara mycket nöjd med den bostadspolitik, som har förts. Den har icke bara haft till uppgift att förbättra bostadsförsörjningen för familjerna, den har i mycket hög grad lyckats med att lösa den uppgiften. Det tror jag, att jag lugnt vågar påstå.

Jag kan inte sluta detta anförande utan att säga ett par ord till herr Lindblom, som jag tyvärr inte kan upptäcka här i kammaren. Han har enligt anteckningar, som jag visserligen inte själv har gjort men som jag inte har någon anledning att betvivla riktigheten av, bland annat sagt följande: »Regeringen lovade fastighetsägarna, att de skulle få kompensation från den 1 oktober för verkningarna av den nya lagen om vecokvila för fastighetsarbetare, och den lovade också förhandlingar med fastighetsägarförbundet. Senare tycks man dock ha glömt detta löfte. Men efter påminnelse av fastighetsägarna anmodades förbundet göra en utredning, och

Statsverkspropositionen m. m.

den uppdrogs åt hyresrådet. Regeringen tog dock inget initiativ för att infria sitt löfte om kompensation, ehuru man hade en utgångspunkt i hyresrådets förslag.» Och så fortsatte han: »Veckovila skall det vara, vikarie skall det vara, men parterna ha inte fått besked, och frågan har kommit i ett dödsläge. Man hade förväntat, att man kunde lita på ett kungsord, men det ser betänkligt ut.»

Jag måste säga, att nog skulle det förvåna mig om herr Lindblom har någon sorts kontakt med ledningen för fastighetsägarförbundet. Det har nämligen, innan det skrev till Kungl. Maj:t och begärde, att hyresrådets bestämmelser skulle tillämpas, fått det beskedet muntligen, givet till dess förhandlare med fastighetsarbetarna, att hyresvärdarna skola få kompensation, så snart vi veta, vad som skall kompenseras. Det veta vi inte ännu. Hyresrådets beräkningar äro rent teoretiska. Man har hållit på att förhandla, fastighetsägarna å ena sidan och fastighetsarbetarna å den andra, nu väl i fem månader, i varje fall minst fyra, och man har icke kunnat komma fram till en uppgörelse. Vad jag har sagt är, att jag vill ha ett avtal, så att vi precis kunna se, vad det är för kostnader, som avtalet innebär för fastighetsägarna och vad vi alltså skola kompensera. Att jag inte har velat vara med om att kompensera på grund av en teoretisk beräkning hoppas jag man inte kan lägga mig till last. Jag tycker, att den ståndpunkten egentligen är alldeles självklar. Det enda jag inte begriper är, att man inte kan komma överens om den bagatell, som det ju i själva verket är. Det är en sådan bagatell, att jag beundrar de människor, som orka sitta i månad efter månad och tala om hur man skall bära sig åt för att ordna denna angelägenhet med vikarierna, eller vad det nu är, som framför allt är i vägen, utan att lyckas komma till något resultat. Den dag resultat föreligger, äro fastighetsägarna välkomna till regeringen. Då skola de få sin kompensation.

Fröken ANDERSSON (kort gemmäl): Herr talman! Tyvärr är repliktiden alltför kort. Jag skall bara göra ett par reflexioner.

Herr statsrådet nämnde i början av sitt anförande, att det inte är vanligt, att man angriper personer, som inte kunna försvara sig. Så tror jag satsen löd. Jag vet inte, vad herr statsrådet syftar på, men jag skulle mycket gärna vilja veta det. Vad jag har hört framföras här har endast varit citat ur vad bostadsfrågans främsta representanter ha uttalat, och det har man väl ändå rätt att offentligt framföra i Sveriges riksdag.

Beträffande hyresregleringen fick herr Wehtje en eloge. Jag hoppas han känner sig tilltalad av berömmet för att han var försiktig. Jag ber att få framhålla, att jag i går citerade byggnadsstyrelsens uttalande om en varsam och successiv avveckling av hyresregleringen. Jag citerade till yttermera visso justitieministern i den nu sittande regeringen.

Nu tar herr statsrådet Möller här — höll jag på att säga — till storsläggan och säger, att högern vill, att stora lägenheter skola stå till ensamståendes förfogande. Jag skulle vilja fråga: Har den synpunkten framförts här på något sätt? Vad åtminstone jag har reagerat emot är, att de ensamstående skola sätas i stryckklass, detta så mycket mer som jag inte tror ett dugg på de åtgärder, som man föreslår i promemorian. Där har jag, så vitt jag har kunnat se, praktiskt taget utan undantag alla remissinstanser bakom mig, inklusive Svea och Göta hovrätt, LO och varenda framstående »potentat» i detta land. Där tycker jag inte, att man behöver försöka misstänkliggöra högerpartiet.

Här finns ingen som vill, att de ensamstående skola ha de stora lägenheterna och barnfamiljerna sitta i enrumslägenheter. Om jag får gå in på det personliga, kan jag inom parentes säga, att jag själv aldrig i mitt liv har disponerat mer än ett rum, och större delen av livet har jag inte ens haft det. Jag talar därför icke här i egen sak.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr statsrådet varnar för att bygga flera enrumslägenheter. Jag vill då bara fråga, om den högra handen inte vet vad den vänstra gör. Ett annat statsråd uttalade i en intervju den ¹²/₁₁ 1950: »I detta läge säger jag mig, att vi måste utnyttja vår stora bostadsvolym, så att vi får fram flera mindre lägenheter.» Nu varnar statsrådet Möller för en sådan utveckling. Jag begriper inte, hur det hela hänger ihop.

Jag vill till yttermera visso framhålla, att då statsrådet säger, att det inte finns någon, som inte har tak över huvudet, tycker jag — när man ändå vet hur det ser ut på bostadsmarknaden — att det är en mycket enkel argumentation. Och om det inte är så farligt, varför kommer man då med denna promemoria med dess snedvridande förslag?

Herr WEHTJE (kort genmäle): Herr talman! Socialministern uttalade först sin tillfredsställelse över att han kunde konstatera, att man i det parti jag tillhör och de kretsar i vilka jag arbetar nu är på det klara med att en enrumslägenhet, således ett rum och kök, inte räcker som familjebostad. Det är inte, såsom herr statsrådet betecknade det, ett »nyväckt» intresse.

Jag skall gå relativt långt tillbaka i tiden. När herr statsrådet verkade i den landsända, där han är född, fick han nog ganska påtagliga bevis för att företagarna redan på den tiden — det var väl före detta århundrades början — visade ett mycket stort intresse för att skapa goda bostäder åt familjerna. Och det var inte tal om att det då skulle vara blott ett rum och kök till dessa familjer.

Om jag sedan fortfarande håller mig till utvecklingen på industriorterna, kan man väl i många av de samhällen, som vi ha sett växa upp kring industrierna, uppvisa att den standard, som man nu syftar till att nå genom de samhälleliga åtgärderna, redan är till finnandes i full utsträckning. Jag bestrider alltså, att det är ett s. k. nyväckt intresse.

Sedan nämnde herr statsrådet, att de påstående som gjorts här vittna om

efterklokhet. Jag tycker det är litet hårda ord. Herr statsrådet säger vidare, att om vi se tillbaka på hur förhållandena varit sedan år 1946, kunna vi konstatera, att vi ha mött olika svårigheter. Vi ha haft brist på arbetskraft och material, och vi ha inte kunnat fullfölja våra planer, såsom de voro upplagda från första början. Men det har ju ändå gått fem år sedan dess. Man hade kunnat revidera planerna under tiden. Det hade varit bättre, att man hade sökt komma därhän, att vi inte som nu ha en besutten klass, som fått en väsentligt bättre standard, och en sedan år 1939 allt större klass, som blivit praktiskt taget utan bostäder eller i varje fall saknar något så när tillfredsställande bostäder. Det hade väl kunnat vara skäl att överväga, hur man skulle kunna utjämna denna skillnad. Jag tycker att man snarare kan tala om senklokhet.

Då är frågan: Hur skola vi nu komma till rätta med dessa förhållanden? Jag finner av statsrådets yttrande, att han tänker sig att gå vidare regleringsvägen. Jag beklagar det, ty jag tror att man genom att låta de fria krafterna verka — liksom man nu vill göra på det ekonomiska området — skulle kunna rätta till förhållandena. Varför undersöker man nu inte möjligheten att avveckla hyresregleringen? Jag har frågat detta tidigare. Vi få tydligen intet svar från justitieministern, men socialministern kanske kan upplysa oss. Varför tar man inte itu med att utreda, om det går att avveckla hyresregleringen? Förhållandena på bostadsmarknaden äro ju nu så fastlåsta, att det som herr statsrådet kallar att man vill slå vakt om att ensamstående skola sitta i stora lägenheter är en följd av detta stela system. Denna stelhet kunde vi försöka komma ifrån genom att partiellt och successivt avveckla hyresregleringen.

Jag skulle till sist, herr talman, på denna punkt vilja efterlysa samstämmigheten mellan socialministern och finansministern. Finansministern arbetar nu på att avveckla subventionsmomenten i vår ekonomi. Skulle inte finansministern kunna övertyga socialministern om

Statsverkspropositionen m. m.

att man borde göra det på detta viktiga område också? Vi ha ju nu, såsom man har påvisat, en inkomstnivå, som stigit med ungefär 90 procent från förkrigstiden, och en hyresnivå som är 107 procent av förkrigstidens. Då är det väl alldeles klart, att man får en efterfrågan på bostäder, som man aldrig kan fylla. Varför inte gå den vägen att slopa bostadssubventionerna och i stället inrikta subventioneringen på dem som statsrådet ömmar för, nämligen familjerna? Varför skola vi alla subventionera bostäderna för varandra? Det kan ju aldrig vara någon rim och reson i detta.

Herr talman! Jag hemställer om att regeringen låter se över hela vår bostadspolitik och söker klarlägga, om det inte finns några möjligheter att komma fram till ett friare system.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill endast säga, att herr Wehtje tydligen fullständigt har missförstått mitt intresse av att avveckla subventionerna. Jag har aldrig haft något speciellt intresse av att skära ned statens understöd på bostadsområdet. Då skulle jag lika väl ha intresse av att ta bort barnbidragen, ty de äro ju av precis samma slag och inte heller behovsprovade.

Herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag skall utan vidare vitsorda, att en rad industrimän visat intresse för att lösa sina egna arbetares bostadsfråga. Att så skedde redan på 1890-talet i Limhamn kan jag också utan vidare vitsorda.

Men såsom jag uppfattade det talade inte herr Wehtje här som industriman, utan som representant för sitt parti. Han sade uttryckligen, att man i hans parti inte vill godkänna enrumslägenheten som familjebostad. Vad jag då tänkte på var inte de speciella industriorterna, utan det var bostadsgyttret i våra städer. Jag kan inte påminna mig något bostadspolitiskt initiativ från högerns sida — vare sig då partiet hade den politiska makten här i landet eller senare — varigenom man har så att säga försökt ka-

nalisera ut sådana åtgärder, att städernas sammangyttrade enrumsbostäder skulle komma att avlösas av bättre bostäder. Detta gäller Stockholm, Göteborg, Malmö — med undantag av Limhamn, som ju på den tiden inte hörde till Malmö stad — Norrköping, Borås, Jönköping — ja, hela serien av svenska industristäder. Där har sannerligen inte industrien sört för att dess arbetare skulle få en bättre bostadsstandard.

Herr WEHTJE (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle vilja svara herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att önskemålet att förbättra bostäderna för vårt folk — även för dem som ha den minsta förmågan att betala för sin bostad — ju har kommit efter hand som vi ha fått möjligheter därtill. Det är inte bara bostadspolitiken som har gjort, att våra bostadsförhållanden ha kunnat förbättras, utan det har varit den ekonomiska utvecklingen och den tekniska utvecklingen över huvud taget. Om man ser på expansionen av våra bostadsområden, kan man nog konstatera, att det även före den tid, då den socialdemokratiska särskilda bostadspolitiken satte in, i mycket stor utsträckning har skett en utveckling till det bättre.

Sedan skulle jag vilja ställa den frågan till finansministern, varför man skall behålla kvar ett allmänt subventionsmoment för bostäderna, när man går in för att renodla ekonomin i övrigt. Varför inte bibehålla det bara för de speciella stödåtgärderna för de grupper av vårt folk, som behöva det? Tror verkligen herr statsrådet, att det är någon mening med att vi allihop skola hålla på och subventionera varandras bostäder i så stor utsträckning som nu sker?

Det är mycket svårt att komma till rätta med de påtalade förhållandena. Hur skall man kunna hålla efterfrågan inom ramen för våra möjligheter? Det kommer ju aldrig att finnas något »tak» för önskemålet att förbättra förhållandena på bostadsområdet. Man har faktiskt gått för fort fram. Man har på detta

område alldeles särskilt överskattat våra möjligheter, och en utveckling i en lugnare takt hade helt visst varit på sin plats.

Fröken ANDERSSON: (kort genmäle): Herr talman! När herr statsrådet säger, att högern inte har tagit något initiativ i bostadsfrågan, vill jag bara i all anspråkslöshet påminna om de förslag om egnahemsbyggen som högern framförde under 1900-talets första decennium. Jag har för mig, att denna sak hör till bostadsfrågan.

Herr statsrådet **MÖLLER:** Herr talman! Jag glömde en sak i min förra replik till herr Wehtje. När han talade om slopandet av subventionerna vill jag att kammaren skall observera, att han såvitt jag förstår undantog subventionerna till barnfamiljerna och till åldringarna. Jag fick det intrycket, att han uttryckligen sade detta i sitt första anförande. Då är det alltså slopandet av tilläggslånen och trekronorsbidragen och sådana ting som herr Wehtje måste tänka på. Däremot har han tydligen icke förordnat, att man skall skära ned familjebidragen och bidragen till pensionärshemmen.

Herr **WEHTJE:** Herr talman! Jag vill säga herr statsrådet, att det finns subventioner i annan form också. Räntesubventionerna äro ett slag av allmänna subventioner, och jag ifrågasätter, om man kan behålla dem. Jag tror det var statsrådet Andersson, som i ett tal i Malmö sade, att man i varje fall inte kan fortsätta med dem nu på grund av de ökade byggnadskostnaderna. Var skall man då dra gränsen? Då få vi, såsom jag antydde i mitt inledningsanförande, hus med olika hyresnivåer: förkrigshus, 40-talshus utan subventioner och sådana med subventioner och 50-talshus. Vore det inte skäl att försöka komma ifrån detta? På sin tid fanns det i vårt södra grannland olika sorters valutor, och det var sannerligen inte till något värde för

Statsverkspropositionen m. m.

samhället. Vore det inte bättre att slopa dessa skillnader i hyresnivåer? Det är ett sådant önskemål, som jag har velat uttala.

Herr **OSVALD:** Herr talman! Efter denna bostadspolitiska debatt skall jag till en början be att få säga några ord om behandlingen av jordbruket i den föreliggande budgeten.

Ett studium av nionde huvudtiteln väcker blandade känslor, och någonting annat är naturligtvis inte heller att vänta. Mycket av vad som däri föreslås är ägnat att väcka tillfredsställelse. Hit hör först och främst, att stora subventionsbelopp strukits. Därigenom har ett önskemål, som länge framförts från många håll, blivit förverkligat, nämligen det att produktionskostnaderna skola få återspeglas i priserna och inte camoufleras genom subventioner. Borttagandet av subventionerna utgör ju ett led i den ekonomiska politik, för vilken finansministern uppdragit riktlinjerna, och den kan enligt min mening betraktas som ett uttryck för ekonomisk självbesinning.

En annan åtgärd, som hälsas med tillfredsställelse, är sänkningen av anslaget till jordbrukets rationalisering. Särskilt i fråga om den yttre rationaliseringen har de gångna årens erfarenhet visat, att de resultat som nåtts ingalunda motsvarat de med densamma förbundna kostnaderna. Utan men för jordbrukets utveckling skulle denna gren av verksamheten mycket väl kunna beskäras ytterligare i denna tid, då det gäller att spara på statsutgifterna i så hög grad som möjligt. Man skulle i så fall också kunna spara mera på anslaget till planeringskommittéerna än vad jordbruksministern nu föreslagit.

Även i fråga om den inre rationaliseringen skulle man väl utan större men kunna företa en sådan inskränkning som den besparingsutredningen tänkt sig. Finansministern yttrade i går bland annat, att »staten kan ju inte få lov att ge ut mer pengar än vad som är oundgängligen nödvändigt». De stora utgifterna

Statsverkspropositionen m. m.

för jordbrukets rationalisering kunna knappast i nuvarande läge betecknas som oundgängligen nödvändiga.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga ett par ord om det av Hushållningssällskapens förbund framförda förslaget, att förmedlingen av statsunderstöd till betesförbättringar borde överflyttas från lantbruksnämnderna till hushållningssällskapen. Jordbruksministern säger härom, att enligt hans mening förbundet inte anfört några vägande skäl för sitt förslag. Men då förbundet visat bland annat, att utvecklingen på beteskulturens område mattats av, sedan den nuvarande ordningen infördes, och framhållit, att hushållningssällskapens upplysningsverksamhet skulle bli effektivare, om sällskapen hade möjlighet att i handling omsätta de åtgärder de anbefalla, tycker man, att det borde vara skäl nog för att överväga en förändring. Och man undrar vad för slags skäl jordbruksministern egentligen kräver, innan han tar upp denna fråga till behandling.

Bland glädjande moment skulle jag också vilja nämna, att jordbruksministern nu funnit tiden inne att gå med på en ändring av bestämmelserna angående bidrag för återbetalning av maskinlån. Den uppmjukning av den s. k. 25-procentsregeln, som jordbruksministern nu ställer i utsikt, kommer att göra det möjligt för hushållningssällskapen att rättvisare än hittills fördela tillgängliga anslag.

En besparingsåtgärd av det mera diskutabla slaget är den nästan genomgående procentuella nedskärningen av icke-ordinarieposterna. Det är en form att spara, som enligt min mening icke är att rekommendera. Det kan ju sägas, att om åtgärden genomföres generellt, så träffar den alla lika. Det är riktigt, men det är därför inte säkert, att den träffar rättvist. Hur skulle det ha varit, om man i stället sökt skära ned onödiga utväxter i form av centraliserad byråkrati inom skilda verksamhetsfält? Och detta gäller naturligtvis inte bara jordbruksdepartementets arbetsområde utan även andra.

Vid en debatt i denna kammare i höstas framhölls bland annat, att ett rela-

tivt nyinrättat statligt ämbetsverk givit upphov till en pappersexercis, som inte bara krävde arbetskraft och pengar, utan också hindrade verket underställas tjänstemän i det praktiska arbete, som det var deras egentliga uppgift att sköta.

På nära håll har jag själv haft tillfälle att se hur en verksamhet, som förut bedrevs med en jämförelsevis enkel administrativ apparat, nu genom en långt driven centralisering fått en administrativ elephantiasis, som fordrar mycket arbetskraft, leder till ett stort slöseri med papper och annan materiel, medför onödiga resekostnader och — det egentligen värsta av allt — stjälar massor av dyrbar tid från många arbetstyngda personer.

En genomgång av den statliga verksamheten i syfte att undanröja företeelser och utvecklingstendenser av nu ifrågavarande art skulle helt säkert kunna leda till stora såväl direkta som indirekta besparingar.

En form av sparsamhet som också väcker betänksamhet är den njugghet, som visats mot många mycket angelägna anslagskrav. Jag tänker härvid särskilt på anslagen till forskning och undervisning. Jag är fullt på det klara med att det även inom ifrågavarande verksamhetsgrenar måste iakttagas en sträng sparsamhet. Men samtidigt som jag med tacksamhet erkänner, att flera mycket angelägna önskemål nu blivit tillgodosedda, måste jag ifrågasätta, om det verkligen varit nödvändigt att tillbakavisa så många andra. Som exempel skall jag nämna endast ett: jordbruksministerns behandling av anslaget till lantbrukshögskolans bibliotek. Det av högskolans styrelse begärda beloppet utgör en nödvändig förutsättning för att biblioteket skall kunna med full effektivitet betjäna forskningsinstitutionerna och den studerande ungdomen. På samma sätt åstadkommer den alltför långt drivna sparsamheten i fråga om forskning och ungdomens utbildning en minskning av effektiviteten hos en verksamhet, av vilken både vår materiella och vår andliga kultur är beroende.

Statsverkspropositionen m. m.

Bland utgiftsposterna under nionde huvudtiteln skulle jag slutligen vilja nämna en, som ännu så länge upptagits med allenast beräknat belopp. Det är anslaget till FAO. Då vi anslöto oss till denna organisation, var avgiften 90 000 dollars, motsvarande med dåvarande kurs ungefär 325 000 kronor. Nu har vårt bidrag höjts till 127 000 dollars, vilket med nuvarande kurs ger ett belopp i kronor nästan dubbelt så stort som då vi anslöto oss. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det skall lyckas de svenska underhandlarna att pruta på kravet. Jag underskattar ingalunda värdet av det arbete, som utföres av FAO, men av vad jag sett av detsamma förefaller det mig, som om man även inom FAO borde kunna spara. Det synes mig angeläget, att de svenska representanterna i FAO med skärpa framhålla, att arbetets effektivitet icke skulle behöva bli lidande på att en del utgifter kraftigt beskures.

Jag kan, herr talman, inte underlåta att också säga några ord om den motsägelsefulla och verklighetsfrämmande och därför riskfyllda utrikespolitik vårt land för. Så länge spänningen mellan öst och väst endast tog sig uttryck i det kalla kriget, kunde man ju till nöds förfäktas tesen, att vårt land kunde föra en neutralitetspolitik — riktigare betecknad som isolationspolitik — utan att medlemskapet i Förenta Nationerna behövde lägga hinder i vägen härför. Det borde dock redan då ha stått klart för alla, att så snart ett akut krisläge, en väpnad konflikt, inträdde, skulle vi bli nödsakade att bekänna färg. Sedan kriget i Korea brutit ut, togo vi också i enlighet med våra förpliktelser som FN-nation ställning mot angriparen, bland annat genom att sända ambulansen till Sydkorea. Formellt togo vi ställning mot Nordkorea, men i sak togo vi i själva verket ställning mot de makter, som stodo bakom och stödde angriparen. Vi gingo sedan ännu ett steg längre genom att i Förenta Nationerna ansluta oss till Acheson-planen. Vår utrikesministers som det tycktes varma förord för denna plan mottogs med stor till-

fredsställelse även och framför allt av dem, som tidigare kritiserat hans politik. Desto större blev därför besvikelsen, då utrikesministern i höstas hävdade den uppfattningen, att Förenta Nationerna icke skulle kunna ta ställning mot en stormakt eller utpeka en sådan som angripare. Skulle det över huvud taget vara möjligt att, sedan man en gång tagit ställning i en konflikt, förklara sig neutral, om den stormakt, som stått bakom den usprunglige angriparen, kastade masken och ingrep med vapenmakt?

Mången frågade sig med oro, vilka konsekvenser en dylik politik skulle få för oss själva. Om det verkligen var utrikesministerns och regeringens mening, att t. ex. vårt land inte ens borde få Förenta Nationernas moraliska stöd, i fall vi bleve angripna av en stormakt, skulle vi väl långt mindre kunna påräkna militärt stöd. Det hade ju eljest hört till ett av argumenten för neutralitetspolitiken, att vi inte behövde ingå i någon allians, ty vi skulle med all säkerhet få hjälp i alla fall, då så krävdes. Och så kommer neutralitetspolitikens främste förespråkare och förklarar, att Förenta Nationerna inte kan eller bör ingripa mot en stormakt. Är det att undra på att det efter utrikesministerns uttalande spred sig en smygande oro inom vida kretsar av vårt folk? Lyckligtvis handlade Förenta Nationerna efter en annan princip än den, som förfäktades av den svenske utrikesministern.

Och nu kommer den senaste fasen med villrådigheten inför Förenta staternas hänvändelse, att Kina skall förklaras som angripare. Att det var Kina, som gått till angrepp mot FN-styrkorna, var allom uppenbart. Det självklara svaret på Förenta staternas hänvändelse borde därför, synes det mig, ha kunnat avges mera tveklöst. Ännu så sent som i tisdags levde man uppenbarligen i den bedrägliga illusionen, att det vore möjligt att åstadkomma något med en platonisk vädjan till Pekingregeringen. Den intetsägande kommuniké, som utsändes från utrikesministerkonferensen i Köpen-

Statsverkspropositionen m. m.

hamn, hann ju knappast bli publicerad, förrän dess vädjan genom händelseutvecklingen förlorat all relevans.

Den villrådighet och tveksamhet, som utrikesledningen visat vid behandlingen av denna fråga, har ingalunda varit ägnad att stärka vår ställning eller förbättra vårt anseende på någondera sidan av järnridån. Den har varit ett försök att sitta på två stolar med uppenbar risk att vi hamna mellan dem.

Hans excellens herr statsministern har vid skilda tillfällen förklarat att vårt lands utrikespolitiska kurs är fast. Efter vad som hänt under de senaste månaderna torde det vara svårt att finna tackning för det påståendet.

Borta i Korea är det nu framför allt Förenta staterna, som kämpar för Förenta Nationerna, för västerlandets civilisation och demokrati, »för mänsklighetens heder», för att använda ett uttryck, som fällts av en svensk skald om den finske soldaten under vinterkriget. Vi veta, att utgången av den kampen kan bli avgörande även för vårt öde, men ändå ha vi tvekat att ge vårt moraliska stöd åt de krafter, av vilka vår tillvaro som ett fritt folk är beroende.

Det sades i går att ett positivt ställningstagande mot en angripande stormakt skulle vara ett steg ut i det ovissa. Ja, det är sant så till vida att framtiden är oviss, hur vi än handla. Men jag är för min del övertygad om att framtiden blir både ovissare och mera riskfylld, om vi isolera oss från västerlandet. Det är riskabelt för ett litet land att ströva omkring på egen hand — utan ett fast stöd någonstans.

I debatten om utrikespolitiken hör man icke sällan det argumentet, att Sverige bör söka hålla sig utanför stormaktskonflikterna. Vi hörde det också i går, och vi ha hört det i dag i fru Lindströms av skrämmande defeatism präglade anförande. Det låter som röster från en gången tid, från tiden före första världskriget. Ty det vi i dag bevittna är inte en stormaktskonflikt i det ordets egentliga betydelse. Det är en konflikt, som bottnar i den kommunistiska imperialismens strävan efter

världsherravälde. Och vi böra vara tack samma för att det bland de demokratiska staterna också finns stormakter, som äro beredda att ta upp kampen till frihetens försvar, och åtminstone en, som har makt att göra det med framgång.

Ytterst bottnar vårt utrikespolitiska handlingsätt däri, att ledningen alltjämt lever kvar i illusionen, att vi skulle kunna undgå att dras in i ett eventuellt tredje världskrig genom att så gott sig göra låter isolera oss från de demokratiska länderna. I andra delar av Västeuropa, där man har en starkare känsla än vad vi ha för lägets allvar, söker man sin räddning i samarbete för gemensamt försvar. Det är visserligen sant, att det alltjämt och på många håll gnisslar i samarbetsmaskineriet, men man är dock på det klara med att man endast genom samverkan kan nå den styrka, som ensamt kan avvärja faran. Och samarbetet mellan Europas folk och Förenta staternas för gemensamt försvar för friheten symboliseras nu av en person — överbefälhavaren Eisenhower.

Även vi ställas inför frågan: »Är du solidarisk eller är du det inte?» Och det räcker inte att svara med en läpparnas bekännelse, att vi ideologiskt höra till Västerlandet; det måste vara solidaritet i handling. Den, som sviker det solidaritetskravet i ett bedrägligt hopp att kunna vinna fördelar för sig själv, har alla utsikter att råka illa ut, särskilt sådant som världsläget nu är.

Sammanhållning ger styrka och åtminstone en viss grad av trygghet, splittring försvagar och skapar osäkerhet och otrygghet — den satsen gäller även här. Det är splittringens väg, som för oss är äventyrlig, icke sammanhållningens.

Ovissheten inför framtiden gör det naturligt, ja, oundvikligt, att vi nu ytterligare stärka vårt försvar. Alltför länge har man även i detta avseende hängt sig åt illusioner. Alltför sent har man inom försvarsdepartementet förstått vad läget kräver. Det behövs, som bl. a. herr Sandler i går framhöll, åtgärder, som ge ökad styrka redan i år

Statsverkspropositionen m. m.

och nästa år. Frågan är, om man ännu förstått vad läget kräver i fråga om utbildning av svensk trupp. Skola vi verkligen vara beredda att möta faran, måste vi offra mera även på den utbildningen. Det är ett tungt offer, men det måste göras, ty det skulle kräva ännu tyngre och därtill onödiga offer, om vi bleve nödgade att skicka otillräckligt övade trupper i fält. En ökning av övningstiden och en effektivisering av utbildningen äro därför krav, som vi i dagens läge inte kunna komma ifrån.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Herr Nordenson och herr Petrén ha i denna kammare ställt frågan, varför inte regeringen har velat underställa riksdagen de nya direktiv, som äro fastställda för priskontrollnämndens verksamhet. Man har även i övrigt framfört kritiska synpunkter på handläggningen av detta ärende.

Jag vill till en början konstatera, att det var nödvändigt att åstadkomma dessa nya direktiv för priskontrollnämnden med hänsyn till det förändrade läge, som uppstått i och med att stabiliseringspolitiken upphörde, och vi ha anledning att räkna med att lönekostnaderna få beaktas på ett annat sätt i kalkylerna än tidigare. Såsom bekant har nämnden haft direktiv, som gått ut på att höjda löner inte skola tas i beaktande vid de prövningar av olika priser, som ha verkställts. De tidigare gällande direktiven hade utarbetats av särskilda sakkunniga, som utförde ett mycket noggrant arbete och vilkas sammansättning var sådan, att man kunde räkna med en allsidig belysning av ärendet.

När vi nu hade att pröva frågan om nya direktiv för priskontrollnämnden, uppdrogo vi åt en tjänsteman i handelsdepartementet att ta kontakt med olika intressegrupper för att på så sätt få vederbörandes synpunkter på detta ärende. De organisationer, som tillfrågades, voro bland andra Industriförbundet, Landsorganisationen, Kooperativa förbundet, Hantverks- och småindustriorganisationen och Grossistförbundet. När

så har skett, tycker jag det är felaktigt att påstå, att näringslivets representanter inte haft någon möjlighet att öva inflytande på denna fråga under den förberedande behandlingen.

Man har emellertid hänvisat till att regeringen i riksdagen förra året gjorde ett uttalande, som man hade uppfattat på det sättet, att dessa direktiv nästa gång skulle underställas riksdagens prövning. Jag vill då erinra om att detta yttrande fälldes under april månad. När jag och finansministern uttalade, att dessa direktiv kunde underställas riksdagen, lade vi in i dessa yttranden den meningen, att när vi nu under våren hos riksdagen hemställa om en ny fullmakt i samband med den nya prisregleringslagen, blir det ju ett tillfälle för riksdagen att säga sin mening om de direktiv, som böra gälla. Det är nämligen att märka, att de direktiv, som nu fastställts, gälla för första halvåret 1951 och inte, såsom jag hörde i andra kammaren i går att man uppfattat saken, för hela året 1951.

Nu vill jag dessutom tillägga, att rent praktiskt ha vi förfarit på det sättet, att vi inte under vad man kallar höstriksdagarna lägga fram propositioner med det innehåll det här är fråga om. I riksdagsordningen § 54 stadgas bl. a., att »proposition må ej senare avlätas än inom sextio dagar från riksdagens öppnande, utan så är att Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till men». Och även med en mycket liberal tolkning av denna bestämmelse måste jag finna, att dessa direktiv inte kunna vara av den art, att man kan säga att det länder riket till men, om inte riksdagen nu får yttra sig över desamma. Vi utgå nämligen ifrån att det blir tillfälle för riksdagen under de närmaste månaderna att säga sin mening härvidlag. Detta om det formella förfarandet.

Men även i ett annat avseende har det framförts kritiska synpunkter. Man har sagt att remisstiden varit alltför kort och att regeringen inte kunnat ta hänsyn till de i remissvaren framförda önskemålen, eftersom bara fyra dagar för-

Statsverkspropositionen m. m.

flöto mellan den tidpunkt, då remissvarren skulle vara Kungl. Maj:t till handa, och Kungl. Maj:ts beslut.

Jag vill för min del säga att vi gått igenom dessa remissvar mycket noggrant och sett efter vilka synpunkter vederbörande anlagt på frågan. Det innebär väl ingen överraskning, om jag säger, att vi i stort sett i förväg visste vilka ståndpunkter vederbörande branschorganisationer förfäktade, ty de hade hörts tidigare under utredningsarbetet, och det var med hänsyn därtill som jag fann det angeläget att dessa direktiv skulle fastställas av Kungl. Maj:t så fort som möjligt, inte minst med tanke på att det rätt delade meningar i fråga om övergångsbestämmelserna, varvid det i verkligheten gällt frågan, huruvida priskontrollnämnden skulle kunna hinna med och fastställa nya priser, alltefter som omkostnaderna ökade, och då borde man inte dröja alltför länge med att fastställa dessa allmänna riktlinjer för nämnden.

Herr Petré har vidare framhållit, att man från regeringens sida bör se upp med priskontrollnämndens tillämpning av direktiven, så att inte prissättningen leder till varubrist på en del håll på grund av att det skulle bli mindre lönande för producenterna att hålla på med en verksamhet, som kanske tidigare bedrivits.

Det är alldeles riktigt, att vi böra beakta de svårigheter, som kunna uppkomma och som ha uppkommit, och så långt det över huvud taget är möjligt söka undvika att produktionen snedvrides genom en direkt oriktig prissättning. Det står fastslaget i direktiven, att det är en angelägen uppgift för priskontrollnämnden att se till, att dessa olägenheter undvikas, och jag finner det alldeles riktigt med ett sådant påpekande för nämnden.

Jag vet inte, om det finns anledning — jag har bara fått ett referat av vad som förekommit här i kammaren — att vid detta tillfälle ta upp en debatt om detaljer, eftersom riksdagen tämligen snart får ta ställning till den nya fullmakten i samband med den nya prisregleringslagen. Helt allmänt vill jag säga, att jag har inget intresse av att priskontroll-

nämnden sysslar med alla möjliga ting, utan vad det nu gäller är att den koncentrerar sig på de för prisutvecklingen och prissättningen i allmänhet väsentliga frågorna. Jag trodde, att denna vår synpunkt var dokumenterad genom det beslut, som vi fattade samtidigt med att dessa direktiv fastställdes och som gick ut på att man skulle släppa fri prissättningen för t. ex. böcker, tidskrifter och en del andra ting. Men det är ju en sak för sig.

En annan sak är att vi inte kunna i nuvarande läge fortsätta den avveckling av priskontrollnämnden, som vi voro i färd med, helt enkelt därför att vi nu långt mer än tidigare sakna den konkurrens, som är en nödvändig förutsättning för den s. k. fria prisbildningen, och det är angeläget, anse vi, att en brist-situation inte skall leda till oskäliga prisstegringar och framför allt att vi skola kunna hindra spekulativa moment i prissättningen.

Herr NORDENSON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte ingå på den mera formella frågan, huruvida det är möjligt att lägga fram en sådan här proposition under höstriktsdagen — den kan jag för ögonblicket inte överblicka. Men jag vill säga att denna sak är av så stor vikt, att det är ytterligt angeläget att det verkligen blir möjlighet till en ingående debatt i saken.

Felet med handläggningen ligger främst däri, att regeringen så sent tagit upp frågan till prövning och att den enligt vår mening har givit ärendet en mycket summarisk behandling. Herr statsrådet Ericsson pekar på att Hagerdarkerkommittén hade gjort en så noggrann utredning. Ja, men det var under en tid, då ännu lönestoppet existerade. Jag vill vidare understryka, att näringslivets representanter anmälde en mening, väsentligt avvikande från den, som majoriteten anslöt sig till.

Vidare påpekar herr statsrådet att man tillfrågat organisationerna under hand, och vi ha visserligen då fått framföra våra synpunkter, men den sammanfat-

Statsverkspropositionen m. m.

tande framställningen av vår ståndpunkt kom först i våra utlåtanden, som lämnades in ett par dagar innan ärendet avgjordes.

Det är med tanke på frågans utomordentligt stora vikt för näringslivet som vi ha fått det intrycket, att den har behandlats väl summariskt och utan rimligt hänsynstagande. Jag vill framhålla att knappast något av de önskemål, som vi ha framfört, verkligen har beaktats. Det fundamentala problemet är ju befogenheten för priskontrollnämnden att vägra prishöjningar på grund av lönsamhetsprincipens tillämpning. Den principen infördes under en tid, då man ansåg sig böra driva en hård priskontroll med hänsyn till lönestoppet. Nu har lönestoppet hävts, men man har behållit denna ytterst rigorösa bestämmelse, som innebär att medgivandet att höja priserna på grund av de senaste lönestegringarna kan helt och hållet elimineras. Priskontrollnämnden har möjlighet att, även om jag kan påvisa kostnadsökningar för en vara till följd av lönestegringar, peka på att företaget har förtjänster på annat håll och följaktligen vägra en prishöjning och därmed göra hela detta medgivande att höja priserna på grund av höjda löner helt illusoriskt. Man har således här behållit direktiv för priskontrollen, som motiverats av helt andra förhållanden än som nu äro rådande.

Det är riktigt, som herr statsrådet säger, att vi behöva — och det har även finansministern påpekat — en viss priskontroll för att hindra en av knapphet betingad prisstegring, just efter de linjer, som utstakades när prisregleringslagen kom till år 1939, men finansministern gör, liksom — förefaller det mig — även herr statsrådet Ericsson här, en mycket betänkelig tvärvändning, när han sedan går med på denna lönsamhetsprincip, som realiter eliminerar verkningarna av medgivandet.

Herr PETRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag delar herr Nordensons uppfattning, att regeringen i denna viktiga

fråga borde ha tagit närmare kontakt med näringslivet, och det är beklagligt att så inte har skett.

Handelsministern sade, att det inte var lämpligt att framlägga nya direktiv för riksdagen under höstsessionen. Det är nu meningen att dessa skola behandlas under vårriksdagen i samband med prisregleringslagens förlängning. De nya direktiven skilja sig emellertid endast på ett par punkter från de gamla. Om tanken nu är att underställa riksdagen de direktiv, som man vill ha för framtiden, synes mig en lämpligare väg kanske ha varit att låta de gamla direktiven tills vidare gälla med denna ändring och inte markera giltighetstiden för de nya direktiven med ett datum, i detta fall 1 juli. Det är bara att hoppas, att regeringen inte vid dessa direktivs utformning har bundit sig så hårt, att det inte här kommer att ges någon möjlighet till prövning. Det har ju förut hänt, att det när frågor förelagts riksdagen har visat sig att regeringen varit bunden av överenskomelser med organisationer eller på annat sätt, så att frågan i förväg praktiskt taget varit avgjord.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! De farhågor herr Petrén gav uttryck åt, nämligen att vi skulle ha bundit oss och redan ha tagit ståndpunkt, när riksdagen skulle komma att behandla detta ärende, förefalla mig alldeles ogrundade. Om vi framlägga en proposition för riksdagen och hemställa, att en fullmakt måtte lämnas Kungl. Maj:t, och säga, att »de här direktiven gälla», eller vi ha möjlighet att redan då säga, att »för nästa halvår skola dessa regler gälla», kan ju riksdagen förklara, att den inte vill vara med om att reglerna utformas på det sättet. Jag tycker, att det skall lämnas plats för riksdagen att säga sitt ord.

När man sedan i nästan kategoriska ordalag säger, att det är beklagligt att i varje fall inte närmare kontakt har tagits med näringslivet, måste jag ställa frågan: Vad syfta herrarna till? Jag hävdar nämligen, att det har tagits kontak-

Statsverkspropositionen m. m.

ter med näringslivet, till och med mycket intima kontakter. Under handläggningen av detta ärende ha också de synpunkter, som framförts från näringslivets sida, blivit beaktade. Jag frågar mig: Ha herrarna i det avseendet anledning påstå, att de representanter, som jag varit i kontakt med, inte företråda det svenska näringslivet?

Herr NORDENSON (kort genmäle): Herr talman! Frågan är av så stor vikt, att det funnits skäl att under hösten göra en ny utredning med biträde av representanter från näringslivet, innan förslaget lades fram.

Herr PETRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag kanske kan få erinra om att då, efter vad jag inhämtat, Haganderkommittén slutade sitt arbete förra året vid denna tidpunkt, förutsatte man att det skulle bli en ny utredning med anledning av de nya direktiv, som skulle komma efter lönestoppets hävande, och såvitt jag har förstått, räknade man med att representanter från näringslivet skulle medverka i en sådan utredning.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Då jag nu sent omsider får ordet i denna kammardebatt, kan jag inte undertrycka att det är endast med största tvekan som jag stör den stilla frid och den lugna dagenefterstämning som har lägrat sig över kammaren.

Jag skall inte heller låta locka mig av fru Lindströms marknadsundersökning av svenska opinioner till att gå in på de utrikespolitiska problemen. Jag kan emellertid mycket väl tänka mig, att när en charmfull och intelligent dam uppträder inför en samling andra damer, som veta så oerhört mycket mindre om Förenta Nationerna, är det mycket lätt för föreläsarinnan, framför allt om hon uppträder i socialdemokratiska kvinnoklubbar och föreningar för fred och frihet, att få precis det eko som hon önskar. Jag vill därför inte fästa något nämnvärt avseende vid denna form av marknadsundersökning.

Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Wigforss' anförande i går, som jag inte hade tillfälle att besvara mer än i den del det berörde utrikespolitiken och även på den punkten knapphändigt och kortfattat.

Det var naturligtvis med stort intresse som vi allesammans motsågo herr Wigforss' återkomst till politiken, och vi måste ånyo beundra hans charmfulla teknik att tala. Vi måste också beundra hans förmåga att bolla just med de siffror som passa honom.

Jag föreställer mig att det under de sista åren, när herr Wigforss har sysslat med sina Minnen, understundom har uppstått en strid i hans sinne. Å ena sidan har han gjort mycket bestämda erfarenheter som göra att han måste säga sig att han har haft ett mycket betydande personligt inflytande i olika sammanhang. Å andra sidan är han påverkad av en, låt mig säga reviderad form av den marxistiska ideologien, enligt vilken den enskilda personen inte skulle kunna ha ett så betydande inflytande. Det är därför rätt naturligt att han har kommit fram till frågan om politikernas inflytande och politikernas ansvar, och jag skall öppet erkänna att det är ett mycket svårt problem. Jag vill tillägga att jag inte har yttrat mig i detta problem, och jag skall inte heller försöka göra det nu, ty en rättvis värdesättning av de olika faktorer, som spela en roll i det politiska skeendet, är oerhört svår att göra och kan i varje fall inte göras generellt. Så mycket vågar jag väl ändå säga, att om det finns någon enskild politiker i detta land som har haft ett stort inflytande inom svensk ekonomi, framför allt under åren 1932 till 1949, så måste väl den mannen vara herr Wigforss. Han har varit svensk finansminister praktiskt taget under hela den tiden, och han har haft ett inflytande även långt utanför det ekonomiska området. Jag är säker på att herr Wigforss' mycket intressanta Minnen en gång komma att utförligt belysa detta inflytande.

Herr Wigforss angav den svenska kronans värdeförsämring under åren 1938 till 1950 med talet 35 procent. Jag tar

Statsverkspropositionen m. m.

för givet att herr Wigforss med denna siffra endast har velat säga att en krona av i dag motsvarar 65 öre i 1938 års valuta. Det är ett sätt att uttrycka sig som man givetvis kan välja, men det är det sätt att uttrycka sig, som ger den minst ofördelaktiga bilden av vad som verkligen har skett. Skola vi se vad som har skett, få vi gå till de olika indexserierna och på den vägen studera de prisstegringar som ha inträffat under samma tid. Jag har plockat i det florilegium av indexserier som finns; det är tre serier som närmast kunna komma i fråga. Jag skall börja med den indexserie som bäst passar herr Wigforss' framställning, nämligen socialstyrelsens indextal för levnadskostnaderna i Sverige. Index-talet i denna serie var år 1938 106, och för september 1950 var det 168. Det innebär att vi under denna tid ha haft en prisstegring på 59 procent, vilket betyder att den svenska kronan av i dag — eller rättare sagt av september 1950 — motsvarar ungefär 62 öre i 1938 års pris. Talet 35 var således nog i alla fall för lågt.

Nästa serie, som kan komma i fråga, är socialstyrelsens indextal för konsumtionspriser. I den serien var indextalet år 1938 105 och i november 1950 179. Vi kunna konstatera, att det enligt denna serie har blivit en prisstegring på 70 procent sedan 1938.

Gå vi sedan till kommerskollegii generalindex för grosshandels priser, märka vi att prisstegringen där varit betydligt högre. År 1938 var indextalet 111 och i november 1950 243. Från 1938 har det således skett en prisstegring med inte mindre än 119 procent.

Vad jag vill säga är, att denna gång har herr Wigforss först och främst valt den indexserie som har passerat honom bäst och sedan justerat siffran med några ören för att få pristalet ännu mera fördelaktigt. På det sättet har han kommit till denna bild av en inflation på 35 procent. Jag tror inte riktigt, att detta är den bild som vi andra ha av vad som verkligen har skett under dessa handelsrika år.

Herr Wigforss påstår vidare, att jag i

mitt gårdagsanförande skulle ha gjort gällande att regeringen har äran eller, om man så vill, ansvaret för den fulla sysselsättningen. Jag sade precis tvärtom. Men jag måste tillägga att mina röstresurser i går voro så dåliga, att jag mycket väl kan förstå att herr Wigforss inte uppfattade vad jag den gången sade. Nu har jag emellertid tillfälle att upprepa vad jag yttrade: »Den fulla sysselsättningen har under dessa år inte varit något större problem — herr Myrdals profetior till trots. Trettioåtta små årskullar, som ofta på grund av längre utbildning relativt sent trädde in i arbetslivet, har produktionen haft lätt att absorbera. Det är sannerligen inte regeringens förtjänst att vi under dessa år haft full, ja, överfull sysselsättning.» Det är inte regeringens förtjänst, det är inte regeringens ära, och regeringen har enligt mitt förmenande inte heller något ansvar för den fulla sysselsättningen. Däremot tror jag att åtskilliga av de åtgärder, som regeringen har vidtagit, ha tjänat syftet att göra den fulla sysselsättningen till en överfull sysselsättning.

Herr Wigforss var också inne på frågan om oppositionens ansvar. Jag skall inte förneka att det finns ett sådant ansvar, ett betydelsefullt ansvar. Oppositionen har ett ärende inte bara i svensk politik, utan även i andra länders politik, och det ärendet har den svenska högern försökt att sköta.

Jag skulle vilja mot varandra ställa den engelska uppfattningen och den svenska. Den engelska uppfattningen är ju helt enkelt den, att det är oppositionens plikt att opponera sig, som man ofta säger där ute, och man är kanske ofta ytterligt lekfull i sin opposition utan att kanhända beakta alla konsekvenserna. Denna mera lekfulla uppfattning har den svenska oppositionen inte kunna tillägna sig, och jag hoppas att den inte heller kommer att göra det. Enligt min uppfattning är det oppositionens plikt att sakligt, men också med öppen blick för andra alternativ än regeringens, försöka medverka till en lycklig lösning av de aktuella samhällsproblem som föreligga till lösning.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag kan tillägga att oppositionens förutsättningar i vissa avseenden inte äro lika goda som regeringens, ty den förra har ju inte till sitt förfogande den stora utredningsapparat som regeringen har med centrum i Kungl. Maj:ts kansli.

Jag kan sluta med att klart och kort deklarerar, att det är den svenska högers avsikt att försöka positivt medverka till en lycklig lösning av de samhällsproblem som nu föreligga och som i nuvarande situation kanske mer än annars kräva en positiv medverkan av alla klasser och av alla partier.

Herr WIGFORSS (kort genmäle): Herr talman! När herr Andrén begärde ordet, var jag för min del fast besluten att inte förlänga debatten, men jag kan inte underlåta att taga upp herr Andréns rent sakliga invändningar mot mina beräkningar av penningvärdets försämring.

Jag följde den nyutkomna Konjunkturljournalen. Det är ju konjunkturinstitutets chef som praktiskt taget är ansvarig för siffrorna i denna. De bruka för övrigt stämma mycket bra utom på en enda punkt. När man beräknar penningvärdet, kan man inte räkna efter partipriserna, ty dessa äro ytterligt labila och fara lätt i vädret. Lika omöjligt är det att bara följa konsumtionspriserna. Man måste taga hänsyn till alla levnadskostnader, och om man då räknar 1938 års priser som 100 i stället för 106, finner man att priserna år 1942 voro uppe i 142. Redan då hade man alltså förlorat de trettio procenten. År 1950 på hösten var man enligt denna beräkning uppe i 158, och, alldeles riktigt, siffran blir 63,3 procent; jag satt just nu och räknade ut den. Jag sade också i mitt anförande »något under 65 procent».

Det är vad jag hade att tillägga. I grund och botten föreligger det således inte någon större oenighet. Jag tror inte att det i längden är möjligt att hålla sig till någon annan indexserie än levnadskostnadernas.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Också jag började min framställning med en hänvisning till ett index för levnadskostnaderna, och då tog jag socialstyrelsens officiella index, vars serie börjar 1935 och som är baserat på, så vitt jag kan förstå, mycket grundligare undersökningar än som kunna göras av konjunkturinstitutet, som ju inte har tid till sådana historiska återblickar.

Herr WIGFORSS (kort genmäle): Herr talman! Jag är alldeles övertygad om att dessa serier helt och hållet stämma överens inbördes. Skillnaden kan röra sig om några tiondels procent.

Herr NILSSON, BROR: Herr talman! Jag skall be att få anföra några korta reflexioner främst med anknytning till nionde huvudtiteln.

Den till statsverkspropositionens inkomstberäkningar fogade nationalbudgeten erbjuder ett mycket intressant studium. Lättsmält är den inte, men dess vederhäftighet skall jag visst inte ifrågasätta. Jag har emellertid där funnit en sak, som är en smula svårförståelig.

I en tablå på s. 11 redogöres för fördelningen av bruttonationalinkomsten på olika grupper av inkomsttagare. Denna redogörelse ges i form av siffror över fördelningen av de vid taxering uppskattade nettointkomsterna. Därav framgår att av jordbruksfastighet kom 7,1 procent, av annan fastighet 1,5 procent, av rörelse 7,9 procent, av tjänst — — — 73,1 procent, av kapital 2,5 procent, av aktiebolag 7,9 procent och av övriga 0,6 procent.

Längre fram, nämligen å s. 94, redogöres för vad som ligger bakom den prisstegring på 8 procent, som man beräknar komma redan första halvåret 1951. Där figurera jordbrukets inkomster med 1,3 av dessa 8 procent, alltså 16,2 procent av den väntade prisstegringen. Nu måste man fråga sig: Skall icke höjningen av lönerna för alla dem, som redovisa 73,1 procent av national-

Statsverkspropositionen m. m.

bruttoinkomsten, ha någon inverkan på prisnivåns stigande? Kan verkligen en inkomstförbättring för dem, som åtnjuta 7,1 procent av nationalinkomsten, ha en så stor verkan för alla de andra? Jag har svårt att tro det. Jag tror att man alltför ensidigt håller sig till livsmedlen vid sina beräkningar och fränser allt annat som människan behöver och lägger ut pengar för och som också stiger tack vare de löneförbättringar, som komma alla med pengar avlönade till del.

En för jordbrukarna hedrande och för oss alla glädjande uppgift finnes i nationalbudgetens många siffror och beräkningar, nämligen att jordbrukets produktivetsförbättring under år 1950 utgör fyra procent och att den med hänsyn till den fortgående avflyttningen från jordbruket representerar icke mindre än 6—7 procent.

Jordbrukets med raska steg fortgående rationalisering borde vara uppenbar för alla. Armarna vid jorden minska oavslåeligt, men produktionen ökar. Denna rationalisering skiljer sig också i ett väsentligt avseende från den industriella rationaliseringen: den medför nämligen att produkterna bli billigare, relativt sett. Detta avspeglar sig t. ex. i förhållandet mellan priserna på jordbrukets produkter och industriarbetarnas löner. Dessa ha ständigt utvecklats till de senares fördel. Låt oss anföra ett exempel.

Om en arbetarhustru för 50 år sedan — alltså vid sekelskiftet — gick ut att köpa livsmedel, så gällde följande priser, nämligen för 1 kg mjölk 13 öre, 1 kg smör 2 kronor 06 öre, 1 kg socker 63 öre, 1 kg potatis 5 öre och 1 kg vetemjöl 26 öre. Köpte hon nu ett kg av vardera av dessa varor, så blev det 3 kronor 13 öre. Hennes man hade då 30 öre i timlön, och han behövde alltså arbeta i över tio timmar för att få inkomst till detta inköp. Med dagens priser skulle samma varuinköp belöpa sig till 8 kronor 68 öre, men nu har mannens timlön stigit till 2 kronor 50 öre, och han behöver således inte arbeta mera än omkring 3½ timme för att förvärva dessa goda och nödvändiga ting.

När man därför nu talar och skriver så mycket om nödvändigheten av jordbrukets rationalisering i syfte att få livsmedlen billigare, särskilt med hänsyn till bruksdelarnas omformning till större enheter, och stiftar lagar härför, så för man ofta ett mot de mindre jordbrukarna hårt och hjärtlöst tal. Det är inte alls säkert, som många tror, att kolchosidéns tillämpning hos oss eller över huvud taget användande av större bruksenheter skulle medföra billigare livsmedel och alltså vara en verklig rationalisering. Bondgården — även den mindre — såsom bruksenhet torde ännu länge bestå i konkurrensen. Det gäller blott att bevara dess ägares frihet.

Vi genomförde 1947—48 en stor reform i huvudsakligt syfte att rationalisera jordbruket och framför allt dess bruksdelar. De gamla egnahemsnämnderna bortrationaliserades på ett hårt och hänsynslöst sätt — dess bättre ovanligt i vår administrations historia — och nya organ kommo i stället med nya lagar som instrument i sina händer. Vad dessa nya organ hittills utrett är det inte lätt att veta, och det kanske är väl tidigt att döma om den saken. Mycket nytt är det inte. Men vad de kosta staten det se vi i den föreliggande statsverkspropositionen. Jag skall be att få redogöra härför.

Jag tar med från nionde huvudtiteln kostnaderna för lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas avlöningar och omkostnader samt ersättning åt riksbanken för förvaltning av vissa lånefonder — de gamla egnahemsnämndernas lånefonder — och finner då att den sammanlagda kostnaden är 10 566 500 kronor. För att få fram kostnaderna för egnahemsnämndernas verksamhet får jag gå till det sista budgetåret, då de voro i funktion, nämligen 1947/48, och taga med följande kostnader: Egnahemsstyrelsens och egnahemsnämndernas avlöningar och omkostnader, en del kostnader för byggnadsrådgivning och byggnadskontroll, ersättning till egnahemsombud, bidrag till LBF för byggnadsrådgivning — 100 000 kronor — samt

Statsverkspropositionen m. m.

förvaltningsbidrag till läneförmedlare, alltså allt som för ändamålet var upptaget i staten, samt vidare kostnaderna för den tidens lantbruksstyrelse och för lantbruksingenjörsorganisationen, som då hade en mera fristående ställning — nu ingår den som bekant i lantbruksnämnderna. Sammanlagt uppgingo dessa belopp till 5 710 100 kronor. Drar jag detta belopp från de nuvarande kostnaderna, får jag 4 856 400 kronor. Kostnaderna för administrationen på detta område ha alltså praktiskt taget fördubblats på tre år. Nå, har det blivit billigare för hushållningssällskapen? Ty man tog ju bort en del av uppgifterna från dessa och överförde dem till lantbruksnämnderna. Ja, svaret på den frågan kunna vi se i hushållningssällskapens anslag till avlöningar och omkostnader. I föreliggande statsverksproposition uppgår dessa belopp till 6 522 000 kronor. I budgeten för år 1947/48 uppgår motsvarande belopp till 4 841 100 kronor. Även för denna gren av jordbruksorganisationen ha alltså kostnaderna stigit, och skillnaden utgör 1 680 900 kronor.

Rätteligen bör man också medräkna de kostnader som de nya länsbostadsnämnderna draga, ty till dessa nämnder överfördes ju en del av uppgifterna från egnahemsnämnderna, nämligen bostadsförbättringsverksamheten och bostads-egnahemsbelåningen. Dessa nya organ draga en kostnad av 2 146 000 kronor.

Det har alltså blivit avsevärt stegrade kostnader på detta område, och man har därför rätt att fråga sig, hur mycket nytt arbete som har utförts för dessa penningar. Vi skola inte upphöra att fråga oss detta framdeles. Tre år är en bra kort tid för att man skulle kunna döma i den frågan, men som sagt vågar jag säga att det i varje fall inte är mycket nytt som har gjorts.

Jag skall inte gå in på bostadsfrågorna. Jag hade tänkt göra det, men tiden är långt framskriden, och jag ansluter mig till de utmärkta anföranden som fröken Ebon Andersson hållit under gårdagens och dagens debatt. Jag delar fullständigt hennes uppfattning i dessa frågor.

Mot de nya länsorganens verksamhet har jag ute i bygderna framför allt hört ett par anmärkningar som jag här vill framföra.

Den ena anmärkningen är att dessa organ icke i likhet med egnahemsnämnderna tillåta partiella bostadsförbättringar, som rätta sig efter vederbörandes ekonomi och önskemål. Allting skall partout vara up to date. Det går inte att få ett anslag för en liten förbättring, utan det skall vara vatten och avlopp, ett visst antal rum och en viss golvyta. Allt skall vara perfekt, antingen vederbörande orkar med det eller inte. Man kan ju vara gammal till åren och vilja nöja sig med en mera partiell och enkel förbättring av bostaden, vilket dock, enligt vad som berättats mig, är omöjligt att få.

Den andra anmärkningen är att man inte får välja sin tomt var som helst. De nya myndigheterna vilja att tomten skall vara så belägen, att det kan byggas i klump, alltså att byggnaderna skola bilda kärnan i en tätortsbebyggelse. Några tala till och med om en återgång till den gamla byn även i fråga om jordbruksbebyggelse. Jag för min del tror inte på något sådant, och jag säger, som visst någon i medkammaren har sagt: Det finns väl andra värden än vatten och avlopp!

I vårt vidsträckta och skogbevuxna land måste vi ha en spridd bebyggelse. Under denna debatt har det talats om svårigheten att få skogsarbetare i våra avlägsna skogrika trakter. Vi borde vara rädda om dem som bebo våra ödsliga områden särskilt uppe i Norrland. Ur den synpunkten och även ur mänsklig synpunkt i övrigt ogillar jag att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet prutat 350 000 kronor av det anslag som lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen äskat till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. i Norrland.

Jag vill dock till sist gärna ge samme departementschef det erkännandet, att han har tagit med rätt varsam hand om det som ligger under hans förvaltning.

Med dessa randanmärkningar, herr talman, ber jag att få instämma i yrkan-

Statsverkspropositionen m. m.

det om remiss av statsverkspropositionen till vederbörande utskott.

Herr NERMAN: Herr talman! För att det inte skall se ut, som om fru Lindström med sin fredsappell i — jag måste tyvärr säga det — defaitismens tecken hundraprocentigt representerar det parti vi båda tillhöra, ber jag att få deklarera, att för mig är Sveriges dyrbaraste dyrgrip icke vår etthundratrettiosexåriga fred, men vår urgamla frihet.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad propositionen rörde riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet, såvitt propositionen angick det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1951 skulle utgå, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt

propositionen nr 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herrar *Näsgård* och *Hällgren* väckta motionen, nr 7, om införande av proportionellt valsätt vid landstingens val av ledamöter och suppleanter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 8, av herrar *Wistrand* och *Elmgren*, om anslag till Europarörelsens läroanstalt Collège d'Europe i Bruges;

nr 9, av herr *Andersson*, *Axel*, m. fl., om en rättvisare anpassning av hyror

och bostadstillägg vid pensionärshem; samt

nr 10, av herrar *Ramberg* och *Werner*, om vidgad rätt till statsbidrag för anskaffande av bostäder åt provinsialläkare å landsbygden.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 11, av herr *Nilsson*, *Hjalmar*, m. fl. om upptagande av cidertillverkning i landet; och

nr 12, av herrar *Anderberg* och *Ahlkvist*, om portofrihet vid insändande av deklaraionsuppgifter till taxeringsmyndighet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Isaksson* m. fl. väckta motionen, nr 13, om anslag till inrättande av fyra nya veterinärdistrikt.

Föredrogs och hänvisades till kammarens allmänna beredningsutskott den av herr *Pålsson* m. fl. väckta motionen, nr 14, om åstadkommande av ett enhetligt pris på flytande drivmedel i hela landet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 14, angående anordnande av en allmän jordbruksräkning under år 1951; och

nr 16, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet fru *Lindströms* motion, nr 15, om upphävande av kamrarnas pa-

Statsverkspropositionen m. m.

ritetiska representation i de ständiga utskotten.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 16, av herr *Aman* och herr *Eriksson, Einar*, angående reglering av lönevillkoren för arvodesavlönade tjänstemän med heltidstjänstgöring;

nr 17, av herr *Lindahl*, angående förbättrade löneförmåner för vissa befattningshavare i statens tjänst, vilka varit partiellt arbetsföra;

nr 18, av herr *Persson, Ivar*, och herr *Anderberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet;

nr 19, av herr *Aman* och fru *Lindström*, om inrättande av särskilda social- eller arbetsmarknadsattachébefattningar inom utrikesförvaltningen;

nr 20, av herr *Holmbäck* m. fl., om ökat anslag till lagberedningen;

nr 21, av herr *Snygg* m. fl., om ändrad löneklassplacering för vissa förste skötare och första sköterskor vid statens sinnessjukhus;

nr 22, av herr *Petrén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till statens järnvägar för förvärv av billinjer;

nr 23, av herr *Lindén* m. fl., om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst;

nr 24, av herr *Werner* m. fl., om ökat anslag till nyanläggning av bygdevägar;

nr 25, av herr *Pålsson* m. fl., om ökat anslag till nyanläggning av ödebygdevägar;

nr 26, av herr *Hermansson, Herbert*, och herr *Niklasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till byggande av broar;

nr 27, av herr *Ramberg*, om pension åt befattningshavaren vid kristidsstyrelsen i Värmlands län O. V. Bengtsson; samt

nr 28, av herr *Aman* och herr *Andersson, Birger*, om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 29, av herr *Bengtson*, om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för kostnader för självstudier; och

nr 30, av herr *Petersson, Emil*, angående skattefrihet för förmånen av ned-satt telefonabonnemangsavgift för vissa av telegrafverkets pensionärer.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 31, av herr *Ahlkvist* och herr *Petersson, Georg*, om höjning av den i 13 kap. 12 § andra stycket giftermålsbal-ken upptagna värdegränsen;

nr 32, av herr *Persson, Einar*, m. fl., angående viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 33, av herr *Petersson, Emil*, om skärpning av bestämmelserna rörande bakre belysningsanordningar å lastbilar; samt

nr 34, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., om förbättrade transportmöjligheter beträffande sockerbeter och betmassa.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Persson, Einar*, m. fl. väckta motionen, nr 35, om beredande av dagarvode åt gode män vid vissa förrättningar enligt den s. k. dalalagen.

Föredrogs och hänvisades till kammarens allmänna beredningsutskott den av herr *Andersson, Gustav Emil*, och herr *Bengtson* väckta motionen, nr 36, angående lantbrevbäringens ordnande.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 15, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

nr 18, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

Statsverkspropositionen m. m.

nr 20, med förslag till lag angående ändring i lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus; samt

nr 22, angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn.

Anmälades och bordlades bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 37, av herr *Näslund* m. fl., om rätt för samerna att vid vissa allmänna val rösta viss tid före valdagen å postanstalt;

nr 38, av herr *Boo*, om beredande av möjlighet att anbringa valkretsbezeichnung å valsedel vid vissa allmänna val;

nr 39, av herr *Wistrand* och fröken *Andersson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till erkända arbetslöshetskassor;

nr 40, av fröken *Andersson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till anskaffande och drift av hörapparater;

nr 41, av herrar *Bergh* och *Ohlon*, om införande av ett stipendiesystem för att minska bristen på lärare vid vissa läroverk i övre Norrland och andra mindre eftersökta landsdelar;

nr 42, av herrar *Ohlon* och *Andrén*, om inrättande av ett de vetenskapliga bibliotekens chefsråd;

nr 43, av herr *Anderberg* och herr *Karlsson*, *Gustaf*, om viss inskränkning av rätten att vid taxering för inkomst njuta avdrag för representation;

nr 44, av herr *Wistrand* m. fl., med förslag till lag om ändring av femte stycket tilläggsförfattningen till arbetarskydslagen;

nr 45, av herr *Åman* m. fl., angående viss översyn av lagen om förenings- och förhandlingsrätt;

nr 46, av herr *Näslund* m. fl., om ökat anslag till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader;

nr 47, av herrar *Björck* och *Spetz*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag; samt

nr 48, av herrar *Näslund* och *Näsström*, om vidgad rätt till statsbidrag för elektrifieringsföretag å landsbygden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kommarens sammanträde avslutades kl. 4.02 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.